વચનામૃત

શાશ્વત સંપુટ

॥ શ્રી સ્વામિનારાયણો વિજયતેતરામ્ ॥

ઈષ્ટદેવ ભગવાન શ્રી સ્વામિનારાયણે ઉદ્‌બોધેલ

વચનામૃત
સાર સંપુટ

સંકલન કર્તા

પ.પૂ. સાંખ્યયોગી શ્રી લીલાબા-અમરેલી

પ્રકાશક

શ્રી સ્વામિનારાયણ મહિલા સંસ્કાર કેન્દ્ર

કેરિયા રોડ-અમરેલી

વચનામૃત સાર સંપૂટ

સંકલન કર્તા : પ.પૂ. સાંખ્યયોગી શ્રી લીલાબા

પ્રકાશક : શ્રી સ્વામિનારાયણ મહિલા સંસ્કાર કેન્દ્ર, અમરેલી
ગંગાપાર્ક સોસાયટી, રોકડવાડી, કેરિયા રોડ,
અમરેલી, ફોન નં. : ૮૮૪૯૫ ૬૧૬૦૪

આવૃત્તિ : પ્રથમ

પ્રત : ૫૦૦૦

પ્રકાશન તિથી : મહિલા સત્સંગ પર્વ–૨૨મું, વિ.સં.૨૦૭૭
તા. ૧૩ થી ૨૦ સપ્ટેમ્બર

કિંમત : ૩. ૫૦

પ્રાપ્તિ સ્થાન :

- **શ્રી સ્વામિનારાયણ મહિલા સંસ્કાર કેન્દ્ર, અમરેલી**
  ફોન નં. : ૯૮૭૯૨ ૦૮૫૨૯
- **શ્રી સ્વામિનારાયણ મહિલા સંસ્કાર કેન્દ્ર, અમદાવાદ**
  દાનેવપાર્ક સોસાયટી, ગેટ નં. ૩, નિકોલગામ રોડ,
  મુક્તિધામ એસ્ટેટ સામે, બાપુનગર
  ફોન નં. : ૯૮૭૯૨ ૦૮૫૨૩
- **શ્રી સ્વામિનારાયણ મહિલા સંસ્કાર કેન્દ્ર, સુરત**
  સ્વાતિ સોસાયટી, ચીકુવાડી, નાના વરાછા, સુરત
  ફોન નં. : ૯૮૭૯૨ ૦૮૫૨૮
- **શ્રી સ્વામિનારાયણ મંદિર, બોટાદ**
  લક્ષ્મીનારાયણ પાર્ક સોસાયટી, ગઢડા રોડ, બોટાદ
  ફોન નં. : ૯૮૭૯૨ ૦૮૭૦૫

Email Address : mahilaskendra@yahoo.co.in
swaminarayanmahilamandiramreliv
mahilamandiramreli

આશીર્વચન

સર્વાવતારી ભગવાન શ્રી સ્વામિનારાયણ પાંચસો પરમહંસ નંદસંતો સાથે અતિ કરૂણા કરી આ પૃથ્વી ઉપર પધારી આત્યંતિક કલ્યાણનો ઘોરી માર્ગ પ્રવર્તાવ્યો. પુરુષો અને સ્ત્રીઓને ભક્તિ કરવા માટે સમકક્ષ કરી સ્ત્રીઓને માટે દીક્ષા અને મંદિરોની વ્યવસ્થા કર. આ મોક્ષ પ્રણાલિકા ''યાવત ચંદ્ર દીવાકરૌ'' અખંડ રહે એટલાં માટે સત્શાસ્ત્રોની રચના કરી ને કરાવી શિક્ષાપત્રીમાં સૌને પોતાના ધર્મમાં વરતવાની આજ્ઞા કરી. સ્વહસ્તે ઉપાસ્ય સ્વરૂપોની સ્થાપના કરી.

''જે તેમને વિષે મૂર્તિ છે તે જ આ મહારાજ છે એમ જાણજો'' (વ. ગ.મ. - ૧૩) એમ કહીને ઉપાસ્ય સ્વરૂપોની સ્પષ્ટતા કરી આપી છે. હવે આ મહારાજ વિના બીજા કોઈ ભગવાન નથી (વ. કા. - ૨) એમ સમજીને પોતાને કૃતાર્થ માનીને ભગવાનનું અનન્ય ભાવે ભજન કરી છેલ્લો જન્મ કરી લેવો. ઉપાસના દૃઢ કર્યા વિનાની સાધના વ્યર્થ જાય છે.

માટે ભગવાનનો દૃઢ આશરો તે જ કામમાં આવે છે. (વ. ગ. પ્ર. - ૬૧)

શ્રીજીમહારાજે વચનામૃતમાં પાને પાને પોતાના સ્વરૂપની દૃઢતા કરાવી છે. તેને યથાર્થ સમજીને ભક્તિ કરશો તો છતે દેહે અક્ષરધામનું સુખ આવશે એવો સ્વરૂપનિષ્ઠાનો અલૌકિક પ્રતાપ છે. એવી દૃઢ નિષ્ઠા કેળવવા માટેનું ઉત્તમ રસાયણરૂપ આ વચનામૃત છે.

દરેક ભક્તજનો પોતાના કલ્યાણનાં માર્ગે હિંમત હાર્યા વિના આગળ વધે તેનું દીવાદાંડીરૂપ માર્ગદર્શન આ ગ્રંથમાં મહારાજે આપ્યું છે. શ્રીહરિએ વચનામૃત ગ્રંથનું દાન આપીને આપણાં જ્ઞાનના કોઠારને અભરે ભરી દઈ રાંકને રાજવી બનાવી દીધાં છે. આપણી ઉપર મહારાજની અપરિમિત કૃપા છે.

આ વચનામૃતના અધ્યયનથી આપ સહુ સરળતાથી શ્રીજીમહારાજના હૃદયગત સિદ્ધાંતોને સમજીને આત્મશ્રેય સિદ્ધ કરો એ જ અપેક્ષા...

- સાંખ્યયોગી લીલાબાના

ભાવ સહિત જયશ્રી સ્વામિનારાયણ

વ્હાલું વચનામૃત

પરબ્રહ્મ પરમાત્મા અક્ષરાધિપતિ પૂર્ણ પુરુષોત્તમ સર્વાતારી, સર્વ મંગલના નિધાન શ્રી સ્વામિનારાયણ ભગવાન જેના હૃદયમાં વિરાજમાન થાય તેનું સર્વ કાર્ય મંગલ જ થાય છે. જે શ્રીહરિની વાણી મંગલરૂપ છે, જેમનાં હાથના લટકા મંગલરૂપ છે, જેમનું મુખ મંગલરૂપ છે, જેમાં ચરણ મંગલરૂપ છે.

એવા સર્વોપરી ભગવાન આ પૃથ્વી ઉપર પ્રાદુર્ભાવ પામી અનંત જીવાત્માઓના આત્યંતિક કલ્યાણને માટે ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય ને ભક્તિનાં સંદેશાઓ અને સત્સંગનું પોષણ કરનાર શ્રીહરિએ જીવના કલ્યાણને માટે સ્વમુખે ઉચ્ચારેલ વાણીરૂપ પ્રસાદ...

સદ્. મુક્તાનંદ સ્વામી, સદ્. ગોપાળાનંદ સ્વામી, સદ્. બ્રહ્માનંદ સ્વામી, સદ્. નિત્યાનંદ સ્વામી, સદ્. શુકાનંદ સ્વામી આ પાંચ સંતોએ આ અમૃતવાણીને હૃદયમાં ધારી ગ્રંથરૂપે કરેલ છે ને સદા મંગલકારી

છે. જ્ઞાનમૃતનો અખૂટ ધોધ વહાવતો સર્વોત્તમ સદ્ગ્રંથ વચનામૃત છે. વચનામૃતમાં અનેરૂ અધ્યાત્મ ઓજસ પ્રેર્યું છે.

સંપ્રદાયની પુષ્ટિ સંપ્રદાયના ગ્રંથથી જ થાય માટે શ્રીહરિના આ હેતુને લક્ષમાં રાખી વાંચન, શ્રવણ, મનન, નિદિધ્યાસ કરી આ સિદ્ધાંતોને જીવનમાં અવશ્ય ઉતારવા. સંપ્રદાયમાં સર્વોત્તમ ગ્રંથ વચનામૃત તુલ્ય જ્ઞાન શાસ્ત્ર આ બ્રહ્માંડમાં નથી. વેદવેદાંત ઉપનિષદ્ આદિક આધ્યાત્મિક ગ્રંથોમાં સારરૂપ આ વચનામૃત છે. આ વાત આજ સમજો કે સો વર્ષ સુધી સમજો તો પણ આ વાત જીવનદોરી છે. જ્ઞાનના ગહન વિષયોરૂપ મીઠા જળનો મહાસાગર છે માટે પાન કરતાં રહેવું.

વચનામૃત એ ઇષ્ટદેવ ભગવાન શ્રીહરિનાં કરુણાસભર સંકલ્પથી પ્રવાહિત થયેલું નિઝરણું છે. સર્વ શાસ્ત્રોનાં દોહનરૂપે પ્રાપ્ત થયેલું નવનીત છે. સર્વ શાસ્ત્રોના સારરૂપ વચનામૃતો કદી ન કરમાય એવાં

મઘમઘતાં પુષ્પો છે. વચનામૃત એ ઇષ્ટદેવ ભગવાન શ્રીહરિની દિવ્ય અને પરાવાણી છે.

આ ગ્રંથમાં મુમુક્ષુની યોગ્યતા અને પાત્રતા અનુસાર કામ, ક્રોધ, લોભાદિક અંતઃશત્રુના નિવારણનાં સુંદર, સરળ અને સચોટ ઉપાયો બતાવી ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ભક્તિરૂપી મંગલના ઉપાયો પણ બતાવ્યા છે. મુમુક્ષુને અધ્યાત્મ પથ પર આવતાં તમામ પ્રશ્નોના સમાધાનની જડીબુટ્ટી એટલે વચનામૃત. મુમુક્ષુ દશામાંથી મુક્તભાવની પ્રાપ્તિ કરાવનાર અનુપમ અને અણમોલ આ વચનામૃત ગ્રંથ પતિતને પાવન મુમુક્ષુને મુક્ત અને જીવને બ્રહ્મ બનાવનારો ગ્રંથ છે.

મારા ગુરુજી પૂ. સાંખ્યયોગી શ્રી લીલાબા દ્વારા સંપાદન કરેલ વચનામૃત સંપૂટ પુસ્તક આપણાં સૌ માટે આશીર્વાદ બની રહેશે. કારણ કે, તેનું વાંચન કરતાં આપણને તુરંત જ શ્રીજીમહારાજના અમૃત વચનોનો સીધો આસ્વાદ મળી રહે છે. આ પુસ્તક

નાનું છે તેમાં વચનામૃતનો સાર સાર સમાવિષ્ટ છે. તેથી નિત્ય પૂજામાં પણ પધરાવી શિક્ષાપત્રીની જેમ તેમાંથી અમૃત બિંદુઓનું આચમન કરતાં રહીએ તો સત્સંગની સમજણ દૃઢ થાય.

જીવનમાં વચનામૃત વાગોળતાં રહીએ ને સત્સંગ સભર જીવનનો સ્વાદ માણતાં રહીએ. વચનામૃત વાંચનથી અક્ષરધામનું સુખ આવે. જીવનની મૂડી સત્સંગ બને તો દરેક મુમુક્ષુઓએ આ વચનામૃત સંપુટનું દરરોજ અધ્યયન કરવું.

આ વચનામૃત સંપુટમાં પ્રયાસ કરવા છતાં ક્ષતિઓ રહી ગઈ હોય તો આપ સુજ્ઞજનો જરૂરથી હંસક્ષીર ન્યાયે સાર ગ્રહણ કરી અમારી ક્ષતિઓને માફ કરશો...

દાસાનુદાસ પાર્ષદ માયાબેનના

હેતપૂર્વક જયશ્રી સ્વામિનારાયણ

ગુરુઃ સાંખ્યયોગી શ્રી લીલાબા

શ્રી હરિ

સૌજન્ય

પરમકૃપાળુ પરમાત્મા ભગવાન શ્રી સ્વામિનારાયણ મહાપ્રભુની પ્રસન્નતાર્થે સાંખ્યયોગી શ્રી લીલાબેનની પ્રેરણાથી અ.નિ. પ.ભ. વામનભાઈ ધોરાજીયા (ગામ બેડીયા) અમેરિકાના સ્મરણાર્થે **"વચનામૃત સાર સંપૂટ"** ના પ્રકાશન કાર્યમાં આર્થિક સેવા સહયોગ મળેલ છે.

હસ્તે - પ.ભ. મંજુલાબેન વામનભાઈ ધોરાજીયા

(U.S.A.)

આ સેવાભાવી ધોરાજીયા પરિવાર ઉપર ભગવાન શ્રી સ્વામિનારાયણની કૃપા વરસતી રહે. તેમજ પરિવારમાં ઉત્તરોત્તર સત્સંગ, સંસ્કાર, સુખ શાંતિ અને ભક્તિમય સૌના જીવન રહે એવી શ્રીહરિના ચરણોમાં પ્રાર્થના સહ આશીર્વાદ.....

- સાંખ્યયોગી શ્રી લીલાબેનના

જયશ્રી સ્વામિનારાયણ

ઇષ્ટદેવ ભગવાન શ્રી સ્વામિનારાયણે ઉદ્‌બોધેલ

વચનામૃત સાર સંપૂટ

સંકલન કર્તા : પ.પૂ. સાંખ્યયોગી શ્રી લીલાબા

પ્રકાશક

શ્રી સ્વામિનારાયણ મહિલા સંસ્કાર કેન્દ્ર,

કેરિયા રોડ - અમરેલી.

ગઢડા પ્રથમ પ્રકરણ

ગ.પ્ર.॥૧॥ શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે ''ભગવાનના સ્વરૂપમાં મનની અખંડવૃત્તિ રાખવી તેથી કોઈ સાધન કઠણ નથી. અને જે મનુષ્યના મનની વૃત્તિ ભગવાનના સ્વરૂપમાં અખંડ રહે છે. તેને તેથી બીજી અધિક પ્રાપ્તિ શાસ્ત્રમાં કહી નથી. કાંજે ભગવાનની મૂર્તિ છે તે તો ચિંતામણી તુલ્ય છે. જેમ ચિંતામણી કોઈક પુરૂષના હાથમાં હોય તે પુરૂષ જે જે પદાર્થને ચિંતવે તે તે પ્રાપ્ત થાય છે, તેમ ભગવાનની મૂર્તિને વિશે જેના મનની અખંડવૃત્તિ રહે છે. તે તો જીવ, ઈશ્વર, માયા અને બ્રહ્મ એમના સ્વરૂપને જો જોવાને ઈચ્છે તો તત્કાળ દેખે છે. તથા વૈકુંઠ, ગોલોક, બ્રહ્મમહોલ એ આદિક જે જે ભગવાનના ધામ તેને પણ દેખે છે. માટે ભગવાનના સ્વરૂપમાં અખંડ વૃત્તિ રાખવી તેથી કોઈ કઠણ સાધન પણ નથી.

શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે ''ભગવાનની મૂર્તિનું ધ્યાન કરતા જે પદાર્થ આડું આવીને આવરણ કરે તેને માયા કહીએ.''

શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''ધર્મકુળને આશ્રિત એવો જે ભગવાનનો ભક્ત છે તે ભગવાનની ઇચ્છાએ કરીને બ્રહ્મમય દેહને પામે છે. અને જ્યારે દેહને મુકીને ભગવાનના ધામ પ્રત્યે જાય છે, ત્યારે કોઈક તો ગરૂડ ઉપર બેસીને જાય છે અને કોઈક તો રથ ઉપર બેસીને જાય છે અને કોઈક તો વિમાન ઉપર બેસીને જાય છે. એવી રીતે ભગવાનના ભક્ત ભગવાનના ધામમાં જાય છે, તેને યોગ સમાધિવાળા છે તે પ્રત્યક્ષ દેખે છે.''

કેટલાંક તો ઘણા દિવસ સુધી સત્સંગ કરે છે. તો પણ તેને જેવી પોતાના દેહ અને દેહના સંબંધીને વિશે ગાઢ પ્રીતિ છે તેવી સત્સંગમાં ગાઢ પ્રીતિ નથી થાતી તેનું શું કારણ છે ?

શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''ભગવાનનું માહાત્મ્ય

સંપુર્ણ જાણ્યામાં આવ્યું નથી. અને જે સાધુને સંગે કરીને ભગવાનનું માહાત્મ્ય પરિપૂર્ણ જાણ્યામાં આવે છે તે સાધુ જ્યારે પોતાના સ્વભાવ ઉપર વાત કરે છે ત્યારે તે સ્વભાવને મુકી શકતો નથી. અને તે વાતના કરનારા જે સાધુ તેનો અવગુણ લે છે, તે પાપે કરીને સત્સંગમાં ગાઢ પ્રીતિ થાતી નથી. કાં જે અન્ય સ્થળને વિશે જે પાપ કર્યા હોય તે પાપ તો એક સંતના અનુગ્રહ વિના બીજા કોઈ સાધને કરીને ટળતાં નથી. તે શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે જે,

अन्य क्षेत्रे कृतं पापं, तीर्थं क्षेत्रे विनश्यति ।
तीर्थक्षेत्रे कृतं पापं वज्रलेपो भविष्यति ॥

તે માટે સંતનો અવગુણ જો ન લે તો એને સત્સંગમાં દૃઢ પ્રીતિ થાય.''

ગ.પ્ર. ॥ ૨ ॥ શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, સંત, સત્‌શાસ્ત્ર અને ભગવાનની સેવા તેનો નિરંતર સંગ રાખે. અને દેશ, કાળ, સંગ આદિક જો કઠણ

આવી પડે તો પણ એની જે એવી સમજણ તે મોળી પડે નહીં, તેને ઉત્તમ વૈરાગ્યવાળો કહીએ. અને જેને મધ્યમ વૈરાગ્ય હોય તે પણ ઉત્તમ એવા જે પંચ પ્રકારના વિષય તેને ભોગવે પણ તેમાં આસક્ત ન થાય; અને જો દેશ, કાળ, સંગ કઠણ પ્રાપ્ત થાય તો વિષયને વિશે બંધાઈ જાય અને વૈરાગ્ય મંદ પડી જાય, તેને મધ્યમ વૈરાગ્યવાળો કહીએ. અને જે કનિષ્ઠ વૈરાગ્યવાળો હોય તેને સામાન્ય અને દોષે યુક્ત એવા પંચવિષય જો પ્રાપ્ત થાય અને તેને ભોગવે તો તેમાં ન બંધાય અને જો સાચા પંચવિષય પ્રાપ્ત થાય અને તેને ભોગવે તો તેમાં બંધાઈ જાય, તેને મંદ વૈરાગ્યવાળો કહીએ.

ગ.પ્ર.॥ ૩ ॥ પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''જેને ભગવાનની મૂર્તિ અંતરમાં અખંડ દેખાતી હોય તેણે પણ ભગવાને જે જે અવતારે કરીને જે જે સ્થાનકને વિશે જે જે લીલા કરી હોય તે સંભારી

રાખવી. અને બ્રહ્મચારી, સાધુ તથા સત્સંગી તેની સાથે હેત રાખવું અને એ સર્વને સંભારી રાખવા, તે શા સારું જે, કદાપિ દેહ મૂક્યા સમે ભગવાનની મૂર્તિ ભૂલી જવાય તો પણ ભગવાને જે સ્થાનકને વિશે જે લીલા કરી હોય તે જો સાંભરી આવે અથવા સત્સંગી સાંભરી આવે અથવા બ્રહ્મચારી ને સાધુ સાંભરી આવે તો તેને યોગે કરીને ભગવાનની મૂર્તિ પણ સાંભરી આવે અને તે જીવ મોટી પદવીને પામે અને તેનું ઘણું રૂડું થાય. અને જો કોઈક પાપી જીવ હોય અને તેને પણ જો એમની અંતકાળે સ્મૃતિ થઈ આવે તો તેને ભગવાનના ધામની પ્રાપ્તિ થાય.''

ગ.પ્ર.॥ ૪ ॥ શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''ભગવાનના ભક્તને પરસ્પર ઈર્ષ્યા ન કરવી.''

ત્યારે શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''ઈર્ષ્યા કરવી તો નારદજી જેવી કરવી. તુંબરૂ પાસે ગાનવિદ્યા શીખ્યા અને શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન આગળ દ્વારિકામાં ગાવતા હવા.

ત્યારે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન પ્રસન્ન થયા અને પોતાનાં વસ્ત્ર-અલંકાર નારદજીને આપ્યા; ત્યારે નારદજીએ તુંબરૂ સાથે ઈર્ષ્યા મેલી. માટે ઈર્ષ્યા કરવી તો એવી કરવી જે, જેની ઉપર ઈર્ષ્યા હોય તેના જેવા ગુણને ગ્રહણ કરવા અને પોતાના અવગુણને ત્યાગ કરવા. અને તેવું ન થવાય અને જે ઈર્ષ્યાએ કરીને ભગવાનના ભક્તનો દ્રોહ થાય તેવી ઈર્ષ્યાનો તો ભગવાનના ભક્તને સર્વ પ્રકારે ત્યાગ કરવો.

ગ.પ્ર. ॥ ૫ ॥ પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''ધ્યાન કરતા મૂર્તિ હૃદયને વિશે ન દેખાય તો પણ ધ્યાન કરવું, પણ કાયર થઈને તે ધ્યાનને મૂકી દેવું નહીં. એવી રીતના જે આગ્રહવાળા છે તેની ઉપર ભગવાનની મોટી કૃપા થાય અને એની ભક્તિએ કરીને ભગવાન એને વશ થઈ જાય છે.''

ગ.પ્ર. ॥ ૬ ॥ પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''આ સત્સંગમાં જે વિવેકી છે તે તો દિવસે દિવસે

પોતાને વિશે અવગુણને દેખે છે. અને ભગવાન ને ભગવાનના ભક્તને વિશે ગુણને દેખે છે. અને ભગવાન ને સાધુ પોતાના હિતને અર્થે કઠણ વચન કહે છે તેને પોતાનાં હિતકારી માને છે અને દુઃખ નથી લગાડતો, તે તો દિવસે દિવસે સત્સંગને વિશે મોટ્યપને પામે છે. અને જે અવિવેકી છે તે તો જેમ જેમ સત્સંગ કરે છે અને સત્સંગની વાત સાંભળે છે તેમ તેમ પોતાને વિશે ગુણ પરઠે છે; અને ભગવાન ને સંત એનો દોષ દેખાડીને એની આગળ વાત કરે છે, તે વાતને માને કરીને અવળી લે છે અને વાતના કરનારાનો અવગુણ લે છે, તે તો દિવસે દિવસે ઘટતો જાય છે અને સત્સંગમાં પ્રતિષ્ઠાહીન થઈ જાય છે. માટે પોતાને વિશે જે ગુણનું માન તેનો ત્યાગ કરીને શૂરવીર થઈને ભગવાન અને ભગવાનના સંતને વિશે વિશ્વાસ રાખે તો એનો અવિવેક ટળી જાય છે અને સત્સંગમાં મોટયપને પામે છે.''

ગ.પ્ર.॥ ૮ ॥ પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''ઈન્દ્રિયોની જે ક્રિયા છે તેને જો ભગવાન અને તેના ભક્તની સેવાને વિશે રાખે તો અંતઃકરણ શુદ્ધ થાય છે અને અનંતકાળના જે પાપ જીવને વળગ્યાં છે તેનો નાશ થઈ જાય છે. માટે શાસ્ત્રમાં જે રીતે વિષયને ભોગવ્યાનું કહ્યું છે તેવી રીતે નિયમમાં રહીને વિષયને ભોગવવા, પણ શાસ્ત્રની મર્યાદાને ઉલ્લંઘન કરીને ભોગવવા નહીં. અને સાધુનો સંગ રાખવો અને કુસંગનો ત્યાગ કરવો. અને જ્યારે એ કુસંગનો ત્યાગ કરીને સાધુનો સંગ કરે છે, ત્યારે એને દેહને વિશે જે અહંબુદ્ધિ છે તે નિવૃત્તિ પામે છે અને દેહના સંબંધીને વિશે જે મમત્વબુદ્ધિ છે તે નિવૃત્તિ પામે છે અને ભગવાન ને વિશે અસાધારણ પ્રીતિ થાય છે અને ભગવાન વિના અન્યને વિશે વૈરાગ્ય થાય છે.

ગ.પ્ર.॥ ૯ ॥ પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ભગવાનનો પ્રત્યક્ષપણે નિશ્ચય કર્યો હોય અને

તેની ભક્તિ કરતો હોય અને તેના દર્શન કરતો હોય, તો પણ જે પોતાને પૂર્ણકામ ન માને અને અંતઃકરણમાં ન્યુનતા વર્તે જે ધામને વિશે જે ભગવાનનું તેજોમય રૂપ છે તે મને જ્યાં સુધી દેખાયું નથી ત્યાં સુધી મારું પરિપૂર્ણ કલ્યાણ થતું નથી.' એવું જેને અજ્ઞાન હોય તેના મુખથી ભગવાનની વાત પણ ન સાંભળવી અને જે પ્રત્યક્ષ ભગવાનને વિશે દૃઢ નિષ્ઠા રાખે છે અને તેને દર્શને કરીને જે પોતાને પરિપૂર્ણ મને છે અને બીજું કાંઈ નથી ઇચ્છતો, તેને તો ભગવાન પોતે બળાત્કારે પોતાના ધામને વિશે જે પોતાનાં ઐશ્વર્ય છે અને પોતાની મૂર્તિઓ છે તેને દેખાડે છે. માટે જેને ભગવાનને વિશે અનન્ય નિષ્ઠા હોય, તેને પ્રત્યક્ષ ભગવાન વિના બીજું કાંઈ ઇચ્છવું નહીં.''

ગ.પ્ર.॥ ૧૦ ॥ જે મનુષ્ય કર્યા કૃત્યને ન જાણે તેને કૃતઘ્ની જાણવો. અને કોઈક મનુષ્યે કાંઈક પાપ કર્યું અને તેણે તે પાપનું યથાશાસ્ત્ર પ્રાયશ્ચિત કર્યું

હોય અને વળી તેને તે પાપે યુક્ત જે કહે તેને પણ તે કૃતઘ્ની જેવો પાપી જાણવો.''

ગ.પ્ર.॥ ૧૧ ॥ ત્યારે શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''પૂર્વે જે વિષય ભોગવ્યા હોય ને દીઠા હોય અને સાંભળ્યા હોય તેની જે અંતઃકરણને વિશે ઈચ્છા વર્તે તેને વાસના કહીએ; અને વળી જે વિષય ભોગવ્યામાં ન આવ્યા હોય તેની જે અંતઃકરણને વિશે ઈચ્છા વર્તે તેને પણ વાસના કહીએ.''

શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, જેને ભગવાન વિના બીજી કોઈ વાસના ન હોય અને પોતાને બ્રહ્મરૂપ માનીને ભગવાનની ભક્તિ કરતો હોય તે એકાંતિક ભક્ત કહેવાય.

ગ.પ્ર.॥ ૧૨ ॥ વિરાટ નામે જે ઈશ્વરનો દેહ તેનું દ્વિપરાર્ધ કાળ (આપણાં આઠ અબજ ને ચોસઠ કરોડ વર્ષનો એક દિવસ, એવા મોટા દિવસોનાં સો વર્ષ) પર્યંત આયુષ છે. અને તે વિરાટ પુરૂષના એક

દિવસને વિશે ચૌદ મન્વંતર થાય છે, અને જેવડો એનો દિવસ છે તેવડી જ રાત્રિ છે, અને જ્યાં સુધી એનો દિવસ હોય ત્યાં સુધી ત્રિલોકીની સ્થિતિ રહે છે અને જ્યારે એની રાત્રિ પડે છે ત્યારે ત્રિલોકીનો નાશ થાય છે; તેને નિમિત્ત પ્રલય કહીએ, પ્રાકૃત પ્રલય, આત્યંતિક પ્રલય, નિત્ય પ્રલયની વાત વચનામૃતમાં કહેલ છે. એવી રીતે વિશ્વની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને લય તેને જો જાણે તો જીવને સંસારને વિશે વૈરાગ્ય થાય અને ભગવાનને વિશે ભક્તિ થાય છે. અને જ્યારે એ સર્વે બ્રહ્માંડનો પ્રલય થાય છે. ત્યારે જે સર્વ જીવ છે તે તો માયાને વિશે રહે છે અને જે ભગવાનના ભક્ત છે તે તો ભગવાનના ધામમાં જાય છે.''

શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''આ સમગ્ર પૃથ્વી તે કાચની હોય અને આકાશને વિશે જે સમગ્ર તારા તે સૂર્ય હોય પછી તેને તેજે કરીને તે સમગ્ર આકૃતિએ સહિત કાચની પૃથ્વી જેવી શોભે તેવી શોભાએ યુક્ત

ભગવાનનું ધામ છે'' એવું જે ભગવાનનું ધામ તેને ભગવાનના ભક્ત છે તે સમાધિને વિશે દેખે છે અને દેહ મૂક્યા પછી એ તેજોમય જે ભગવાનનું ધામ તેને પામે છે.

ગ.પ્ર.॥ ૧૩ ॥ ઉદ્ભિજ જાતિના જે દેહ, જરાયુજ જાતિના જે દેહ, સ્વેદજ જાતિના જે દેહ અને અંડજ જાતિના જે દેહ તેને પમાડે છે. સુખ દુઃખરૂપ જે કર્મના ફળ તેને પમાડે છે અને તે જીવના કર્મને અનુસારે તેના દેહ થકી બીજા દેહને સૂજે છે.

ઉદ્ભિજ : વૃક્ષ, વેલ જમીનમાંથી થતાં જીવો.

જરાયુજ : મનુષ્ય, પશુ, આદિક યોનીમાંથી જનમતાં જીવો.

સ્વેદજ : માખી, મચ્છર આદિક ગરમીમાંથી ઉત્પન્ન થતાં જીવો.

અંડજ : પક્ષી, સૂર્ય, આદિક ઈંડામાંથી જનમતાં જીવો.

ગ.પ્ર. ॥ ૧૪ ॥ પછી શ્રીજીમહારાજે મુનિ પ્રત્યે પ્રશ્ન પૂછ્યો જે, ''એક હરિજન છે તે સંસારને તજીને નીસર્યો છે અને અતિ તીવ્ર વૈરાગ્યવાળો તો નથી, અને દેહે કરીને તો વર્તમાન યથાર્થ પાળે છે અને મનમાં થોડી થોડી સંસારની વાસના રહી છે તેને વિચારે કરીને ખોટી કરી નાંખે છે એવો એક ત્યાગી ભક્ત છે, અને તેને ભગવાનનો નિશ્ચય પણ દૃઢ છે. અને વળી બીજો ગૃહસ્થ ભક્ત છે તેને પણ ભગવાનનો નિશ્ચય દૃઢ છે, અને આજ્ઞાએ કરીને ઘરમાં રહ્યો છે અને સંસાર થકી ઉદાસ છે, અને જેટલી ત્યાગીને જગતમાં વાસના છે તેટલી તે ગૃહસ્થને પણ વાસના છે એ બે જે ભગવાનના ભક્ત તેમાં કોણ શ્રેષ્ઠ છે?'' પછી મુક્તાનંદ સ્વામી બોલ્યા જે, ''એ ત્યાગી ભક્ત શ્રેષ્ઠ છે.'' ત્યારે શ્રીજી મહારાજ બોલ્યા જે, ''ઓલ્યો મુંઝાઈને પોતાની મેળે ભેખ લઈને નીસર્યો છે તે કેવી રીતે શ્રેષ્ઠ છે? અને ગૃહસ્થ તો આજ્ઞાએ

કરીને ઘરમાં રહ્યો છે તે કેવી રીતે ન્યૂન છે ?'' પછી શ્રીજીમહારાજના પ્રશ્નનું મુક્તાનંદ સ્વામીએ બહુ પ્રકારે સમાધાન કર્યું પણ સમાધાન થયું નહીં. પછી મુક્તાનંદ સ્વામી બોલ્યા જે, ''હે મહારાજ તમે ઉત્તર કરો.''

પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''ત્યાગી હોય અને તેને સારી પેઠે ખાવા મળે અને જો કાચી મતિવાળો હોય તો પાછી સંસારની વાસના હૃદયમાં ઉદય થાય, અથવા ઘણું દુઃખ પડે તો પણ પાછી સંસારની વાસના ઉદય થાય. એવા ત્યાગી કરતાં તો ગૃહસ્થ ઘણો સારો; કેમ જે, ગૃહસ્થ ભક્તને જ્યારે દુઃખ પડે અથવા ઘણું સુખ આવી પડે ત્યારે તે એમ વિચાર રાખે જે, 'રખે મારે આમાંથી બંધન થાય!'' એવું જાણીને સંસારમાંથી ઉદાસ રહે. માટે ત્યાગી તો તે ખરો જે, 'જેણે સંસાર મૂક્યો ને પાછી સંસારની વાસના રહે જે નહીં.'' અને ગૃહસ્થ તો વાસનાવાળા ત્યાગી કરતાં ઘણો શ્રેષ્ઠ છે.

અનંત પ્રકારના સુખદુઃખ આવી પડે ત્યારે સંતની સેવામાંથી અને ધર્મમાંથી મનને આડું અવળું ડોલવા દે નહીં, અને એમ સમજે જે, 'સંતનો સમાગમ મળ્યો છે તે તો મને પરમ ચિંતામણી અને કલ્પવૃક્ષ મળ્યો છે. સાચો લાભ તે સંતનો સમાગમ મળ્યો એ જ છે, એમ સમજે અને ગમે તેવું ભારે દુઃખ આવી પડે પણ તેણે કરીને પાછો પડે નહીં. અને સૌ કરતાં ભગવાનના ભક્ત થવું એ ઘણું કઠણ છે અને ભગવાનના ભક્તનો સમાગમ મળવો ઘણો દુર્લભ છે." એમ કહીને તે ઉપર શ્રીજીમહારાજે ભગવાન અને સંતના મહિમાના મુક્તાનંદ સ્વામીનાં કીર્તન ગવરાવ્યાં.

પદ-૧... સુખદાયક રે (૨) સાચા સંતનો સંગ,
સંત સમાગમ કીજીએ... ટેક

આ કીર્તનના ચાર પદ છે.

અને જે ભગવાનના દાસ થયા છે તેને તો કાંઈ કરવું રહ્યું નથી, એના દર્શને કરીને તો બીજા જીવનું

કલ્યાણ થાય છે. તો એનું કલ્યાણ થાય એમાં શું કહેવું ? પણ ભગવાનનું દાસપણું આવવું તે ઘણું કઠણ છે. કેમ જે ભગવાનના દાસ હોય તેનાં તો એ લક્ષણ છે જે, 'દેહને મિથ્યા જાણે અને પોતાના આત્માને સત્ય જાણે, અને પોતાના સ્વામીનું ગમતું મૂકીને બીજું આચરણ કરે જ નહીં; એવો હોય તે હરિનો દાસ કહેવાય અને જે હરિના દાસ હોય ને દેહરૂપે વર્તે તો તે પ્રાકૃત ભક્ત કહેવાય.

ગ.પ્ર.॥ ૧૫ ॥ પછી શ્રીજીમહારાજે એમ વાર્તા કરી જે, જેના હઈયામાં ભગવાનની ભક્તિ હોય તેને એવી વૃત્તિ રહે જે, 'ભગવાન તથા સંત તે મને જે જે વચન કહેશે તેમજ મારે કરવું છે; એમ તેના હઈયામાં હિમત્ય રહે અને 'આટલું વચન મારાથી મનાશે અને આટલું નહીં મનાય 'એવું વચન તો ભુલ્યે પણ ન કહે અને વળી ભગવાનની મૂર્તિને હઈયામાં ધારવી તેમાં શૂરવીરપણું રહે અને મૂર્તિ ધારતાં ધારતાં

જો ન ધરાય તો પણ કાયર ન થાય અને નિત્ય નવીન શ્રદ્ધા રાખે અને મૂર્તિ ધારતાં જ્યારે ભુંડા ઘાટ સંકલ્પ થાય અને તે હઠાવ્યા હઠે નહીં, તો ભગવાનનો મોટો મહિમા સમજીને પોતાને પૂર્ણકામ માનીને તે સંકલ્પને ખોટા કરતો રહે અને ભગવાનના સ્વરૂપને હઈયામાં ધારતો રહે. તે ધારતાં ધારતાં દશ વર્ષ થાય અથવા વીસ વર્ષ થાય અથવા પચીસ વર્ષ થાય અથવા સો વર્ષ થાય તો પણ કાયર થઈને ભગવાનના સ્વરૂપને ધારવું તે મુકી દે નહિં.

ગ.પ્ર.॥ ૧૬ ॥ ''ભગવાનના ભક્તને જે અવગુણ પોતામાં હોય તેને જાણે અને વિચારીને તેનો ત્યાગ કરી દે. અને સંતમાં અથવા કોઈ સત્સંગીમાં કાંઈક અવગુણ પોતાને ભાસતો હોય તો તેને ત્યાગી કરી દે અને તેના જે ગુણ તેનું જ ગ્રહણ કરે. ભગવાન ને સંત તે જે જે વચન કહે તેને પરમ સત્ય કરીને માને પણ તે વચનને વિશે સંશય કરે નહીં. અને સંત કહે જે,

તું દેહ, ઇન્દ્રિય, મન, પ્રાણથી જુદો છું અને સત્ય છું ને એનો જાણનારો છું. અને એ દેહાદિક સર્વે અસત્ય છે, 'એમ વચન કહે તેને સત્ય માનીને તે સર્વથી જુદો આત્મારૂપે વર્તે પણ મનના ઘાટ ભેળો ભળી જાય નહીં. અને જેણે કરીને પોતાને બંધન થાય અને પોતાને એકાંતિક ધર્મમાં ખોટ આવે એવા જે પદાર્થ તથા કુસંગ તેને ઓળખી રાખે અને તેથી છેટે જ રહે અને તેનાં બંધનમાં આવે નહીં. અને સવળો વિચાર આવે તેને ગ્રહણ કરે, અને અવળો વિચાર હોય તેનો ત્યાગ કરે. એવી રીતે વર્તતો હોય ત્યારે જાણીએ જે તેને વિવેક છે.

ગ.પ્ર.॥ ૧૭ ॥ 'જે વાતના કરનારા હિંમત વિનાની વાત કરે છે, તે સત્સંગમાં કુસંગ છે તે કેવી રીતે વાત કરે છે?'' તો એમ કહે છે, જે 'ભગવાનનું જે વચન તેને યથાર્થ કોણ પાળી શકે છે? અને વર્તમાન ધર્મ પણ યથાર્થ કોણ પાળી શકે છે ? માટે જેટલું પળે

તેટલું પાળીએ. અને ભગવાન તો અધમ ઉદ્ધારણ છે તે કલ્યાણ કરશે.'

'ભગવાનનું સ્વરૂપ જે હૃદયમાં ધારવું તે કાંઈ આપણું ધાર્યું ધરાતું નથી એ તો ભગવાન જેને દયા કરીને ધરાવે છે તેને ધરાય છે.' એવી રીતની મોળી વાત કરીને ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય ને ભક્તિ ઇત્યાદિક જે ભગવાનની પ્રસન્નતાના સાધન તેમાંથી બીજાને મોળા પાડે છે. અને એવી હિંમત વિનાની વાત જે દિવસે થઈ જાય તો તે દિવસ ઉપવાસ કરવો.

ગ.પ્ર.॥ ૧૮ ॥ શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, આ વાત છે તેને સમજીને તે જ પ્રમાણે વર્તે તે જ મુક્ત થાય છે અને તે વિના તો ચારવેદ, ષટ્‌શાસ્ત્ર, અઢારપુરાણ અને ભારતાદિક ઇતિહાસ તેને ભણવે કરીને તથા તેના અર્થને જણાવે કરીને અથવા તેને શ્રવણે કરીને પણ મુક્ત થાય નહીં. તે વાત કહીએ તે સાંભળો જે, બહાર તો ગમે તેટલી ઉપાધિ હોય પણ

તેનો જો મનમાં સંકલ્પ ન હોય તો તેનો અમારે ખરખરો નહીં. અને અંતરમાં જો રંચ જેટલો પદાર્થનો ઘાટ થાય તો તેનો ત્યાગ કરીએ ત્યારે નિરાંત થાય એવો અમારો સ્વભાવ છે.

પરમેશ્વર અથવા પરમેશ્વરના સંત તેને યોગે કરીને જીવની બુદ્ધિ સારી થાય છે. અને જીવની બુદ્ધિ ભ્રષ્ટ હોય તો પણ ભગવાન અને સંતના શબ્દને સાંભળવે કરીને ઉત્તમ થાય છે; તેમ જ એમને સ્પર્શે કરીને પણ મતિ ઉત્તમ થાય છે; તેના ચરણની રજ લઈને માથે ચડાવે તેણે કરીને પવિત્ર થાય, તેમ જ તે મોટાની પ્રસાદી છે તેને જમવે કરીને પણ પવિત્ર થાય છે.

તૃણની ઝૂંપડી હોય ને તેમાં ફાટેલ ગોદડીવાળા પરમહંસની સભા બેઠી હોય તે ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ભક્તિ સહ વર્તમાન ભગવદ્‌વાર્તા થાતી હોય, તે સભામાં જઈને જે જન બેસે ત્યારે તે સમે તેનું અંતઃકરણ બીજી રીતનું થાય છે.

માટે સત્સંગ અને કુસંગને યોગે કરીને જેવું અંતઃકરણ થાય છે તેને જો વિચારીને જુવે તો જાણ્યામાં આવે છે. અને ગબરગંડને તો કાંઈ ખબર પડતી નથી. માટે અમે કહ્યું છે તે પ્રમાણે રહેશો તો રૂડું થશે.

પંચ ઈન્દ્રિયોના આહાર છે તેને અતિશય શુદ્ધપણે કરીને રાખજયો, એ વચન અમારૂં જરૂરાજરૂર માનજયો. અને આ વાત તો સર્વેને સમજાય એવી સુગમ છે. માટે સર્વના સમજયામાં તુરત આવી જાશે, તે સારૂ સત્સંગમાં અતિશય પ્રવર્તાવજયો; તેમાં અમારો ઘણો રાજીપો છે.

ગ.પ્ર.॥ ૧૯ ॥ પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''આ સત્સંગને વિશે પોતાના આત્યંતિક કલ્યાણને ઈચ્છતો એવો જે ભક્તજન તેને એકલી આત્મનિષ્ઠાએ કરીને જ પોતાનું આત્યંતિક કલ્યાણરૂપ કાર્ય સરતું નથી તથા એકલી પ્રીતિ જે પ્રેમે સહિત નવ પ્રકારની ભક્તિ કરવી તેણે કરીને પણ તે કાર્ય સરતું નથી. તથા એકલો

જે વૈરાગ્ય તેને કરીને પણ તે કાર્ય સરતું નથી તે માટે એ આત્મનિષ્ઠા આદિક જે ચારે ગુણ તે સિદ્ધ કરવા. શા માટે ? તો ચારે ગુણને એકબીજાની અપેક્ષા છે.

સ્વધર્મ તો હોય તો પણ જો પ્રીતિ, આત્મનિષ્ઠા અને વૈરાગ્ય એ ત્રણ ન હોય તો ભૂર્લોક, ભૂવર્લોક અને બ્રહ્માના ભુવન પર્યંત જે સ્વર્ગલોક તે થકી બહાર ગતિ થાતી નથી, કહેતા બ્રહ્માંડને ભેદીને માયાના તમ થકી પર એવું જે શ્રીહરિનું અક્ષરધામ તેની પ્રાપ્તિ થાતી નથી. અને આત્મનિષ્ઠા, પ્રીતિ અને વૈરાગ્ય એ ત્રણ હોય તો પણ જો સ્વધર્મ ન હોય તો એ ત્રણેની સિદ્ધિ થાતી નથી. એવી રીતે આત્મનિષ્ઠા આદિક જે ચાર ગુણ તેને એકબીજાની અપેક્ષા છે. તે માટે ભગવાનના એકાંતિક ભક્તનો સમાગમ કરીને જે ભક્તને એ ચારે ગુણ અતિશય દૃઢપણે વર્તે છે, તે ભક્તને સર્વ સાધન સંપૂર્ણ થયાં અને એને જ એકાંતિક ભક્ત જાણવો. તે માટે જે ભક્તને ચારે ગુણમાંથી જે ગુણની ન્યુનતા

હોય તો ભગવાનના એકાંતિક ભક્તની સેવા સમાગમે કરીને તે ન્યુનતાને ટાળવી.''

ગ.પ્ર.॥ ૨૦ ॥ પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''આ દેહમાં રહેનારો જે જીવ છે તે રૂપને જુવે છે અને કુરૂપને જુવે છે તથા બાળ, યૌવન અને વૃદ્ધપણાને જુવે છે, એવા અનંત પદાર્થને જુવે છે, પણ જોનારો પોતે પોતાને જોતો નથી અને કેવળ બાહ્યદૃષ્ટિએ કરીને પદાર્થને જોયા કરે છે, પણ પોતે પોતાને નથી જોતો તે જ અજ્ઞાનીમાં અતિશય અજ્ઞાની છે. જેમ નેત્રે કરીને અનંત પ્રકારના રૂપના સ્વાદને લે છે તેમ જ શ્રોત્ર, ત્વક્, રસના, ઘ્રાણ ઈત્યાદિક સર્વે ઇન્દ્રિયોએ કરીને વિષય સુખને ભોગવે છે ને જાણે છે, પણ પોતે પોતાના સુખને ભોગવતો નથી તે પોતે પોતાના રૂપને જાણતો નથી, એ જ સર્વ અજ્ઞાનીમાં અતિશય અજ્ઞાની છે અને એ જ ઘેલામાં અતિશય ઘેલો છે અને એ જ મુર્ખમાં અતિશય મુર્ખ છે. અને એ જ સર્વ નીચમાં અતિશય નીચ છે.''

''પોતાનું સ્વરૂપ જોવું તે શું પોતાના હાથમાં છે ? અને જો પોતાના હાથમાં હોય તો જીવ શીદ અતિશય અજ્ઞાની રહે? ત્યારે શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''જેને સત્સંગ થયો છે તેને તો પોતાના જીવાત્માનું દર્શન પોતાના હાથમાં જ છે અને કે'દહાડે એણે પોતાના સ્વરૂપને જોયાનો આદર કર્યો ને ન દીઠું? કોઈ દિવસ પોતાના સ્વરૂપને જોવાને અંતદૃષ્ટિ કરતો નથી. અને જે ભગવાનના પ્રતાપને વિચારીને અંતદૃષ્ટિ કરે છે, તે તો પોતાના સ્વરૂપને અતિશય ઉજ્જવળ પ્રકાશમાન જુવે છે. અને તે પ્રકાશને મધ્યે પ્રત્યક્ષ એવા જે પુરુષોત્તમ ભગવાન તેની મૂર્તિને જુવે છે અને નારદ સનકાદિક જેવો સુખિયો પણ થાય છે. માટે જેટલી કસર રહે છે, તેટલી પોતાને આળસે કરીને રહે છે.''

ગ.પ્ર.॥ ૨૧ ॥ ભગવાનનો ભક્ત હોય તેને ખાતાં, પીતાં, ના'તાં, ધોતાં, ચાલતાં, બેઠતાં

સર્વક્રિયાને વિશે ભગવાનની મૂર્તિનું ચિંતવન કરવું અને જ્યારે અંતરમાં કોઈ વિક્ષેપ ન હોય, ત્યારે તો ભગવાનનું ચિંતવન કરવું ને ભગવાનની મૂર્તિ સામું જોઈ રહેવું.

આ દેહને તો પોતાનું સ્વરૂપ માનવું નહિ અને દેહનાં જે સંબંધી તેને પોતાના સંબંધી માનવા નહિ. કેમ જે, આ જીવ છે તે ચોરાશી લાખ જાતના દેહને પૂર્વે ધરી આવ્યો છે અને જેટલી જગતમાં સ્ત્રીઓ છે તે સર્વને પેટે જન્મ લીધો છે.

તેમ જ એ જીવે સ્ત્રીના દેહ ધરી ધરીને જગતમાં જેટલી જાતના પુરૂષ છે તે સર્વને પોતાના ધણી કર્યા છે. તેટલા માટે જેમ એ ચોરાશી લાખ જાતના સગપણને હમણે માનતા નથી તથા ચોરાશી લાખ જાતના દેહને પોતાનું દેહ માનતા નથી, તેમજ આ દેહને પોતાનું સ્વરૂપ માનવું નહીં અને આ દેહનાં સંબંધીને પોતાના સંબંધી માનવાં નહીં, કેમ જે, ચોરાશી લાખ જાતના

દેહ ધર્યા તેનો સંબંધ રહ્યો નહીં, તો આ દેહનો સંબંધ પણ નહીં જ રહે.

પોતાના ધર્મમાં રહીને ભગવાનની નિષ્કામભક્તિ કરવી અને દિવસે દિવસે ભગવાનનું અતિશય માહાત્મ્ય જણાય તેને અર્થે સાધુનો સંગ નિરંતર રાખવો.

'આપણે પણ એ અક્ષરરૂપ જે મુક્ત તેમની પંક્તિમાં ભળવું છે ને અક્ષરધામમાં જઈને અખંડ ભગવાનની સેવામાં હજુર રહેવું છે, પણ નાશવંત ને તુચ્છ એવું જે માયિક સુખ તેને ઈચ્છવું નથી ને એમાં કોઈ ઠેકાણે લોભાવું નથી, એવો દૃઢ નિશ્ચય રાખીને નિરંતર ભગવાનની એકાંતિક ભક્તિ કરવી અને ભગવાનનું અતિશય માહાત્મ્ય યથાર્થ સમજીને ભગવાન વિના બીજા જે સ્ત્રી ધનાદિક સર્વ પદાર્થ તેની જે વાસના તેને દેહ છતે જ ટાળી નાખવી. અને જો ભગવાન વિના બીજા પદાર્થની વાસના રહી ગઈ હોય

ને તેનો દેહ પડે ને તેને ભગવાનના ધામમાં જાતે જો માર્ગમાં સિદ્ધિઓ દેખાય તો તે ભગવાનને મૂકીને તે સિદ્ધિઓમાં લોભાઈ જાય તો તેને મોટું વિઘ્ન થાય, માટે સર્વ પદાર્થની વાસના ટાળીને ભગવાનને ભજવા.

ગ.પ્ર.॥ ૨૨ ॥ શ્રીજી મહારાજ બોલ્યા જે, ''મૃદંગ, સારંગી, સરોદા, તાલ ઇત્યાદિક વાજીંત્ર વજાડીને કીર્તન ગાવવાં તેને વિશે જો ભગવાનની સ્મૃતિ ન રહે તો એ ગાયું તે ન ગાયા જેવું છે. અને ભગવાનને વિસારીને તો જગતમાં કટલાક જીવ ગાય છે તથા વાજીંત્ર વજાડે છે પણ તેણે કરીને તેના મનમાં શાંતિ આવતી નથી. તે માટે ભગવાનના કીર્તન ગાવવાં તથા નામરટણ કરવું તથા નારાયણ ધૂન્ય કરવી ઇત્યાદિક જે જે કરવું તે ભગવાનની મૂર્તિને સંભારીને જ કરવું.

અને ભજન કરવા બેસે ત્યારે તો ભગવાનને વિશે વૃત્તિ રાખે અને જ્યારે ભજનમાંથી ઊઠીને બીજી

ક્રિયાને કરે ત્યારે જો ભગવાનમાં વૃત્તિ ન રાખે, તો તેની વૃત્તિ ભજનમાં બેસે ત્યારે પણ ભગવાનના સ્વરૂપમાં સ્થિર થાય નહીં. માટે હાલતાં, ચાલતાં, ખાતાં, પીતાં સર્વ ક્રિયાને વિશે ભગવાનના સ્વરૂપમાં વૃત્તિ રાખવાનો અભ્યાસ કરવો, તો તેને ભજનમાં બેસે ત્યારે ભગવાનમાં વૃત્તિ સ્થિર થાય. અને જેને ભગવાનમાં વૃત્તિ રહેવા લાગે તેને તો કામકાજ કરતે પણ રહે; અને જેને ગાફલાઈ હોય તેને તો ભજનમાં બેસે ત્યારે પણ ભગવાનમાં વૃત્તિ ન રહે. તે માટે સાવધાન થઈને ભગવાનના સ્વરૂપમાં વૃત્તિ રાખવાનો અભ્યાસ ભગવાનના ભક્તને કરવો.''

ગ.પ્ર.॥ ૨૩ ॥ શ્રીજી મહારાજ વાત કરવા લાગ્યા જે, ભગવાનના ભક્ત તે બે પ્રકારના છે. તેમાં એકને ભગવાનનો નિશ્ચય તો યથાર્થ છે પણ દેહાત્મબુદ્ધિ સોતો ભગવાનનું ભજન કરે છે. અને બીજો તો જાગ્રત, સ્વપ્ન, સુષુપ્તિ એ ત્રણ અવસ્થા

તથા સ્થૂળ, સૂક્ષ્મ અને કારણ એ ત્રણ દેહ તેથી પર ને ચૈતન્યરૂપ એવું પોતાના સ્વરૂપને માને અને તે પોતાના સ્વરૂપને વિશે ભગવાનની મૂર્તિને ધારીને ભગવાનનું ભજન કરે, પછી ત્રણ અવસ્થાથી ને ત્રણ શરીરથી પર જે પોતાનું સ્વરૂપ તેને અતિશય પ્રકાશમાન ભાળે અને પ્રકાશને વિશે ભગવાનની મૂર્તિ જેવી પ્રગટ પ્રમાણ છે તેવી અતિશય પ્રકાશે યુક્ત ભાસે, એવી રીતની સ્થિતિવાળો હોય અને એવી રીતની સ્થિતિ જ્યાં સુધી થઈ નથી ત્યાં સુધી ભગવાનનો ભક્ત છે તો પણ તેને માથે વિઘ્ન છે.

અને જો એવી સ્થિતિમાં શિવજી નો'તા વર્તતા તો મોહિની સ્વરૂપમાં મોહ પામ્યા અને એવી સ્થિતિમાં બ્રહ્મા નો'તા વર્તતા તો સરસ્વતીને દેખીને મોહ પામ્યા અને એવી સ્થિતિમાં નારદજી નો'તા વર્તતા તો પરણ્યાનું મન થયું અને ઇન્દ્ર અને ચંદ્રાદિક તેમને જો એવી સ્થિતિ ના'તી તો કલંક લાગ્યા અને ભગવાનનો

ભક્ત હોય પણ જો એવી સ્થિતિને ન પામ્યો હોય તો ભગવાનને વિશે પણ પ્રાકૃતભાવ પરઠાઈ જાય છે. જેમ રાજા પરિક્ષીત એવો ભક્ત નો'તો તો રાસક્રીડા સાંભળીને શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનને વિશે સંશય થયો અને શુકજી જો એવા ભક્ત હતા તો તેને કોઈ જાતનો સંશય થયો નહીં. અને જે એવો ભક્ત હોય તે તો એમ સમજે જે, મારે વિશે કોઈ દોષ અડી શકે નહીં તથા તે દોષ કાંઈ બાધ કરી શકે નહીં, તો જેને ભજને કરીને હું આવો થયો એવા જે ભગવાન તેને વિશે તો કોઈ માયિક દોષ હોય જ કેમ ? એમ દૃઢપણે સમજે છે.

અને એવો જે ભગવાનનો ભક્ત છે તે ભગવાનની મૂર્તિને વિશે જ્યારે વૃત્તિને રાખે છે તે ભજનના કરનારાને વિશે ભગવાનના ભજન વિના બીજા જે જે ઘાટ સંકલ્પ થાય છે તે સર્વેને ખોટા કરી નાખે છે તથા તે ભજન કરનારામાં જે દોષ તે સર્વેને ખોટી કરી નાંખે છે, એવી રીતે તેની વૃત્તિ ભગવાનમાં અખંડ રહે છે.

અને ઘડીક તો એકાગ્ર ચિત્તે બેસીને ભગવાનનું ભજન કરે ને ઘડીકમાં તો ચાળા ચુંથતો ફરે તેને તો એવી સ્થિતિ થતી નથી. ખાતાં, પીતાં, હાલતાં, ચાલતાં તથા શુભ ક્રિયાને વિશે તથા અશુભ ક્રિયાને વિશે સર્વ કાળે ભગવાનમાં અખંડવૃત્તિ રાખવી. પછી એવી રીતે ભગવાનમાં અખંડવૃત્તિ રાખતાં એવી દૃઢ સ્થિતિ થાય છે.

ગ.પ્ર.॥ ૨૪ ॥ ક્યારેક તો પ્રકાશ પણ દેખાય ને ભગવાનની મૂર્તિ પણ દેખાય; એને જ્ઞાને કરીને સ્થિતિ જાણવી અને જેવી ભગવાનની મૂર્તિ પ્રગટ દેખાય છે, તે મૂર્તિને વિશે અખંડવૃત્તિ રહે તેણે કરીને એવી સ્થિતિ થાય છે. અને જેને જેવો ભગવાનનો મહિમા સમજાણો હોય તેના હૃદયમાં તેટલો જ પ્રકાશ થાય છે.

જેટલો જેને ભગવાનનો નિશ્ચય અને મહિમા સમજાય છે તેને તેટલા ભૂંડા ઘાટ બંધ થઈ જાય છે.

અને જ્યારે ભગવાનનો નિશ્ચય યથાર્થ થાય છે. ને યથાર્થ મહિમા સમજાય છે ત્યારે તેને ભૂંડા ઘાટમાત્ર ટળી જાય છે.

જીવના કલ્યાણને અર્થે મનુષ્ય જેવા ભાસે છે, તે ભગવાનને વિશે જે અલ્પમતિવાળા છે તે જેવા જેવા દોષ કલ્પે છે, તે ભગવાનને વિશે તો એકે દોષ નથી, પણ કલ્પનારાની બુદ્ધિમાંથી એ દોષ કોઈ કાળે ટળવાના નહીં. તેમાં જે ભગવાનને કામી સમજે છે તે પોતે અત્યંત કામી થઈ જાય છે, અને જે ભગવાનને ક્રોધી સમજે જે તે પોતે અત્યંત ક્રોધી થઈ જાય છે, ને જે ભગવાનને લોભી સમજે છે તે પોતે અત્યંત લોભી થઈ જાય છે, ને જે ભગવાનને ઈર્ષ્યાવાન સમજે છે પોતે અત્યંત ઈર્ષ્યાવાન થઈ જાય છે, એ આદિક જે જે દોષ ભગવાનને વિશે કલ્પે છે તે તો જેમ 'સૂર્ય સામી ધૂળની ફાંટ ભરીને નાંખીએ તે પોતાની આંખમાં પડે છે' તેમ ભગવાનને વિશે જે જાતનો દોષ કલ્પે છે તે

દોષ પોતાને દુઃખ દે છે. અને પોતામાં ગમે તેવા ભુંડા સ્વભાવ હોય ને જો ભગવાનને અતિશય નિર્દોષ સમજે તો પોતે પણ અતિશય નિર્દોષ થઈ જાય છે.

શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, પોતાનું મન સ્થિર થયું છે ને ભગવાનનો નિશ્ચય પણ અતિશય દૃઢ છે, તોય પણ હૈયામાં અતિશય આનંદ આવતો નથી જે, 'હું ધન્ય છું ને કૃતાર્થ થયો છું અને આ સંસારમાં જે જીવ છે તે કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, મત્સર, આશા, તૃષ્ણા તેને વિશે હેરાન થતાં ફરે છે. અને ત્રિવિધ તાપમાં રાત-દિવસ બળે છે. મને તો પ્રગટ પુરૂષોત્તમે કરૂણા કરીને પોતાનું સ્વરૂપ ઓળખાવ્યું છે. ને કામ ક્રોધાદિક સર્વ વિકારથી રહિત કર્યો છે અને નારદ સનકાદિક જેવા સંત તેના સમાગમમાં રાખ્યો છે, માટે મારું મોટું ભાગ્ય છે. એવો વિચાર નથી કરતો ને આઠો પહોર અતિશય આનંદમાં નથી વર્તતો એ મોટી ખોટ્ય છે.

જેમ 'બાળકના હાથમાં ચિંતામણી દીધો હોય તેનું તેને માહાત્મ્ય નથી એટલે તેનો તેને આનંદ નથી; તેમ ભગવાન પુરૂષોત્તમ મળ્યા છે અને તેનો અંતરમાં આઠો પહોર કેફ રહેતો નથી જે, 'મારૂં પૂર્ણકામપણું થયું છે.' એવું નથી સમજતો એ હરિના ભક્તને મોટી ખોટ્ય છે. અને જ્યારે કોઈ હરિભક્તનો દોષ નજરમાં આવે ત્યારે એમ સમજવું જે, 'આનો સ્વભાવ તો સત્સંગમાં ન ઘટે એવો છે તોય પણ એને જો સત્સંગ મળ્યો છે અને એ જો જેવો તેવો છે. તોય પણ સત્સંગમાં પડ્યો છે, તો એનો પૂર્વજન્મનો અથવા આ જન્મનો સંસ્કાર ભારે છે. તો આવો સત્સંગ મળ્યો છે, 'એમ સમજીને પણ અતિશય ગુણ લેવો.''

ગ.પ્ર.॥ ૨૫ ॥ જ્યારે સર્વ ઠેકાણેથી વૃત્તિ તૂટીને એક ભગવાનને વિશે વૃત્તિ જોડાય. તે ભગવાનને વિશે વૃત્તિ ક્યારે જોડાય? તો જ્યારે સર્વ ઠેકાણેથી વાસના તુટીને એક ભગવાનના સ્વરૂપની વાસના થાય.

જે ભક્તની ચિત્તવૃત્તિ ભગવાનના સ્વરૂપને વિશે જોડાણી તેને અષ્ટાંગ યોગ વગર સાધે સધાઈ રહ્યો. માટે એમ કહ્યાં જે આત્મનિષ્ઠા અને ભગવાનના મહાત્મ્યનું જ્ઞાન એ બે સાધન તે દૃઢપણે રાખવા; અને વર્તમાન ધર્મ છે તે તો ભગવાનની આજ્ઞા છે તે જરૂર રાખવા. ભગવાનની આજ્ઞા પાળે તો તેની ઉપર ભગવાન રાજી થાય છે.

પોતાને વિશે પૂર્ણકામપણું સમજવું જે, 'હવે મારે કાંઈ ન્યૂનતા રહી નથી;' એમ સમજીને નિરંતર ભગવાનની ભક્તિ કરવી. અને તે સમજણ્યને કેફે કરીને છકી પણ જવું નહીં અને પોતાને અકૃતાર્થપણું પણ માનવું નહીં. અને પોતાને અકૃતાર્થપણું પણ માનવું નહીં. અને પોતાને અકૃતાર્થપણું માને તો એની ઉપર જે એવી ભગવાનની કૃપા થઈ તે જાણીએ ખારાપાટમાં બીજ વાવ્યું તે ઉગ્યું જ નહીં. અને જો છકી જઈને જેમ તેમ કરવા લાગે તો જાણીએ અગ્નિમાં બીજ

નાંખ્યું તે બળી ગયું. માટે અમે કહ્યું તેમ જે સમજે તેને કોઈ પ્રકારની ન્યૂનતા રહે નહીં.''

ગ.પ્ર.॥ ૨૬ ॥ જેમ શબ્દ તેમજ સ્પર્શ પણ એક ભગવાનનો જ ઈચ્છે અને અન્ય સ્પર્શને તો કાળો નાગ તથા બળતો અગ્નિ તે જેવો જાણે ત્યારે તે રસિક ભક્ત સાચો. તેમ જ રૂપ પણ ભગવાનનું જોઈને પરમ આનંદ પામે ને બીજા રૂપને તો જેવો નરકનો ઢગલો તથા સડેલ કુતરું તેવું જાણે એ રસિક ભક્ત સાચો. તેમ જ રસ પણ ભગવાનના મહાપ્રસાદનો હોય તેણે કરીને પરમ આનંદ પામે પણ બીજા જે નાના પ્રકારના રસ તેને સ્વાદે કરીને આનંદને ન પામે, તે રસિક ભક્ત સાચો.

જ્યારે કેવળ ભગવાનનું જ ચિંતવન રહે છે. ત્યારે ચિંતવન કરતાં કરતાં શૂન્યભાવને પામી જાય છે ત્યારે એ ભક્તને ભગવાનની મૂર્તિ વિના પિંડ-બ્રહ્માંડ કાંઈ ભાસતું નથી. પછી એવા શૂન્યને વિશે ભગવાનની

મૂર્તિને જોતાં જોતાં પ્રકાશ થઈ આવે છે અને તે પ્રકાશમાં ભગવાનની મૂર્તિ દેખાય છે.

ગ.પ્ર.॥ ૨૭ ॥ જેની આવી સમજણ હોય તેના હૃદયમાં ભગવાન સર્વ પ્રકારે નિવાસ કરીને રહે છે. તેની વિગત જે, જે એમ સમજતો હોય જે, 'આ પૃથ્વી જેની રાખી સ્થિર રહી છે ને ડોલાવી ડોલે છે તથા તારા મંડળ જેનું રાખ્યું અદ્ધર રહ્યું છે તથા જેના વરસાવ્યા મેઘ વરસે છે તથા જેની આજ્ઞાએ કરીને સુર્ય-ચંદ્ર ઉદય-અસ્તપણાને પામે છે તથા ચંદ્રમાની કળા વધે-ઘટે છે તથા પાળ વિનાનો સમુદ્ર ઉત્પન્ન થાય છે. અને તેને હાથ, પગ, નાક, કાન એ આદિક દશ ઇન્દ્રિયો થઈ આવે છે. તથા આકાશને વિશે અદ્ધર જળ રાખી મૂક્યું છે. અને તેમાં ગાજવીજ થાય છે; એવાં અનંત આશ્ચર્ય છે તે સર્વે મને મળ્યા એવા જે ભગવાન તેના કર્યા જ થાય છે' એમ સમજે પણ પ્રગટ પ્રમાણ જે ભગવાન તે વિના બીજો કોઈ એ આશ્ચર્યનો

કરનારો છે એમ માને નહીં. અને 'પૂર્વે જે જે અનંત પ્રકારના આશ્ચર્ય થઈ ગયાં છે તથા હમણાં જે થાય છે તથા આગળ થશે તે સર્વે મને મળ્યા એવા જે પ્રત્યક્ષ ભગવાન તે વતે જ થાય છે' એમ સમજે.

અને વળી પોતે એમ જ સમજતો હોય જે, 'ચાયે કોઈ મારી ઉપર ધૂળ નાખો, ચાયે કોઈ ગમે તેવું અપમાન કરો, ચાયે કોઈ હાથીએ બેસાડો, ચાયે કોઈ નાક-કાન કાપીને ગધેડે બેસાડો, તેમાં મારે સમભાવ છે; તથા જેને રૂપવાન એવી યુવાન સ્ત્રી અથવા કુરૂપવાન સ્ત્રી તેને વિશે તુલ્યભાવ રહે છે, તથા સુવર્ણનો ઢગલો હોય તથા પથ્થરનો ઢગલો હોય તે બેયને જે તુલ્ય જાણે છે. એવી જાતના જ્ઞાન, ભક્તિ, વૈરાગ્યાદિક જે અનંત શુભગુણ તેણે યુક્ત જે ભક્ત હોય તેના હૃદયમાં ભગવાન નિવાસ કરે છે. પછી તે ભક્ત જે તે ભગવાનને પ્રતાપે કરીને અનંત પ્રકારના ઐશ્વર્યને પામે છે ને અનંત જીવના ઉદ્ધારને કરે છે.

અને એવી સામર્થીએ યુક્ત થકો પણ અન્ય જીવનાં માન-અપમાનને સહન કરે છે. એ પણ મોટી સામર્થી છે; કાં જે સમર્થ થકા જરણા કરવી તે કોઈથી થાય નહીં, એવી રીતે જરણા કરે તેને અતિ મોટા જાણવા.

અને એ સમર્થ તો કેવો જે, એના નેત્રમાં ભગવાન જોનારા છે તે માટે બ્રહ્માંડમાં જેટલા જીવ-પ્રાણી છે એના નેત્રને પ્રકાશ કરવાને સમર્થ થાય છે, અને એના પગમાં ચાલનારા ભગવાન છે તે માટે બ્રહ્માંડમાં સર્વ જીવના પગને વિશે ચાલવાની શક્તિને પોષણ કરવાને એ સમર્થ થાય છે; એમ એ સંતની સર્વે ઇન્દ્રિયોમાં ભગવાન રહ્યા છે, તે માટે એ સંત તો બ્રહ્માંડમાં સર્વે જીવોના ઇન્દ્રિયોને પ્રકાશ કરવાને સમર્થ થાય છે. માટે એ સંત તો સર્વ જગતના આધારરૂપ છે, તે તુચ્છ જીવનું અપમાન સહે તે એમની એ અતિશય મોટયપ છે. અને એવી રીતની ક્ષમાવાળા છે તે અતિ મોટા છે.

અને જે આંખો કાઢીને પોતાથી જે ગરીબ હોય તેને બિવરાવે છે ને મનમાં જાણે જે, 'હું મોટો થયો છું' 'પણ એ મોટો નથી. મોરે કહી એવી જે સંતતા તે એમાં કોઈ દહાડે આવતી નથી તથા પૂર્વે કહ્યાં એવા જે સંત તેના જે ગુણ પણ એવામાં આવતા નથી; કાં જે એ પાત્ર થયો નથી.

ગ.પ્ર.॥ ૨૮ ॥ 'જે સત્સંગી સત્સંગમાંથી પાછો પડવાનો હોય તેને અસદ્‌વાસનાની વૃદ્ધિ થાય છે ને તેને પ્રથમ તો દિવસે દિવસે સત્સંગી માત્રનો અવગુણ આવે છે ને પોતાના હૈયામાં એમ જાણે જે, સર્વે સત્સંગી તો અણસમજુ છે ને હું સમજું છું એમ ''સર્વથી અધિક પોતાને જાણે, દિવસમાં કોઈ ઠેકાણે સુખે કરીને બેસે નહિં અને રાત્રિમાં સૂવે તો નિદ્રા પણ આવે નહિ અને ક્રોધ તો ક્યારેય મટે જ નહિં અને અંતે પાછો પડી જાય છે.

અને સત્સંગમાં જેને વધારો થયાનો હોય તેને

શુભ વાસના વૃદ્ધિ પામે છે ત્યારે તેને દિવસે દિવસે સત્સંગીમાત્રનો હૈયામાં ગુણ જ આવે અને સર્વ હરિભક્તને મોટા સમજે ને પોતાને ન્યૂન સમજે ને આઠે પહોર તેના હૈયામાં સત્સંગનો આનંદ વર્ત્યા કરે, એવા લક્ષણ જ્યારે હોય ત્યારે જાણીએ જે, 'શુભ વાસના વૃદ્ધિ પામી છે,' અને તે જેમ જેમ વધુ વધુ સત્સંગ કરે તેમ તેમ વધુ વધુ સમાસ થતો જાય અને અતિશય મોટયપને પામી જાય છે."

ગ.પ્ર.॥ ૨૯ ॥ પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, એક તો પવિત્ર દેશ, બીજો રૂડો કાળ, ત્રીજી શુભ ક્રિયા, અને ચોથો સત્પુરુષનો સંગ. તેમાં ક્રિયાનું સમર્થપણું તો થોડું છે ને દેશ, કાળ ને સંગનું કારણ વિશેષ છે; કેમ જે, જો પવિત્ર દેશ હોય, પવિત્ર કાળ હોય, અને તમ જેવા સંતનો સંગ હોય તો ત્યાં ક્રિયા રૂડી જ થાય. માટે પવિત્ર દેશમાં રહેવું અને ભૂંડો કાળ વર્તતો હોય ત્યાંથી આઘુંપાછું ખસી નીરસવું અને સંગ

પણ પ્રભુના ભક્ત અને પંચવર્તમાને યુક્ત એવા જે બ્રહ્મવેત્તા સાધુ તેનો કરવો.

જે ભગવાનના એકાંતિક સાધુ તેના વરદાને કરીને જે રૂડી બુદ્ધિ થાય તેને ભગવાનની કૃપા જાણવી. અને રૂડા સાધુનો સંગ કરે ને પોતે પોતાને વિચારે કરીને જે સારો થાય તેનો તો પુરૂષ પ્રયત્ન કહીએ.

ગ.પ્ર.॥ ૩૦ ॥ સત્સંગ વિના તો બીજાં કોટી સાધન કરે પણ તેને ઘાટની તથા રજોગુણ આદિક ગુણની નિવૃત્તિ થાય નહિ અને જો નિષ્કપટપણે કરીને સત્સંગ કરે ને પરમેશ્વરની વાર્તાને ધારે વિચારે તો એ મલિન ઘાટનો નાશ થાય છે. માટે સત્સંગનો પ્રતાપ તો અતિશય મોટો છે અને બીજાં સાધન છે તે કોઈ સત્સંગ તુલ્ય થાય નહિં; કાં જે કોઈ સાધને કરીને ઘાટની નિવૃત્તિ નથી થતી તેની નિવૃતિ સત્સંગમાં થાય છે તે કારણપણા માટે જેને રજોગુણ સંબંધી મલિન ઘાટ ટાળવા હોય તેને મન-કર્મ-વચને નિષ્કપટપણે સત્સંગ

કરવો, તો સત્સંગના પ્રતાપથી એ ઘાટની નિવૃત્તિ થઈ જશે.

ગ.પ્ર.॥ ૩૧ ॥ 'વચને કરીને કોઈને દુઃખવે છે પણ ભગવાન અથવા સંતની સેવા કરે છે તે શ્રેષ્ઠ છે. અને નિવૃત્તિને વિશે રહે છે ને કોઈને દુઃખવતો નથી તેથી ભગવાનની તથા સંતની કાંઈ સેવા થતી નથી. ''અવગુણ લેવો એ મોટી ખોટ છે. માટે એવી જાતનો જેને અવગુણ આવે તેને આસુરી બુદ્ધિવાળો જાણવો.'' ત્યારે ફરીને તે મુનિએ પૂછ્યું જે, ''હે મહારાજ! મોટા જે પ્રભુના ભક્ત હોય તેનો તો અવગુણ આવે નહિ પણ જેવો તેવો હરિભક્ત હોય તેનો અવગુણ તો આવે ખરા.''

પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''જેમ તમે સમજો છો તેમ નાનપ્પ, મોટપ નથી, મોટપ તો પ્રત્યક્ષ ભગવાનના નિશ્ચયે કરીને તથા તે ભગવાનની આજ્ઞાને વિશે વર્તવે કરીને છે અને એ બે વાનાં જેને ન

હોય ને તેને ગમે તેવો વ્યવહારે કરીને મોટો હોય તો પણ એ નાનો જ છે. અને પ્રથમ કહી એવી મોટયપ તો આજ આપણાં સત્સંગમાં સર્વ હરિભક્તને વિશે છે; કેમ જે, આજ જે સર્વ હરિભક્ત છે તે એમ સમજે છે જે, 'અક્ષરાતીત એવા જે ભગવાન પુરુષોત્તમ તે અમને પ્રત્યક્ષ મળ્યા છે. અને અમે કૃતાર્થ થયા છીએ' એમ સમજીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનની આજ્ઞામાં રહ્યાં થકા તે ભગવાનની ભક્તિ કરે છે. માટે એવા જે હરિભક્ત તેનો કાંઈક દેહસ્વભાવ જોઈને તેનો અવગુણ લેવો નહિ અને જેને અવગુણ લીધાનો સ્વભાવ હોય તેની તો આસુરી બુદ્ધિ થઈ જાય છે.''

ગ.પ્ર.॥ ૩૨ ॥ ''કોઈ સમે તો ભગવાનના ભક્તના હૃદયમાં આનંદથી ભગવાનનું ભજન સ્મરણ થાય છે ને ભગવાનની મૂર્તિનું ચિંતવન થાય છે. અને કોઈ સમે તો અંતર ડોળાઈ જાય છે. ને ભજન-સ્મરણનું સુખ આવતું નથી, તેનું શું કારણ છે?'' ત્યારે શ્રીજી

મહારાજ બોલ્યા જે, ''એને ભગવાનની મૂર્તિ ધાર્યાની યુક્તિ આવડતી નથી.'' ત્યારે મુક્તાનંદ સ્વામીએ પૂછ્યું જે, ''કેવી રીતે યુક્તિ જાણવી?'' ત્યારે શ્રીજી મહારાજ બોલ્યા જે, ''યુક્તિ તો એમ છે જે, અંતઃકરણને વિશે ગુણનો પ્રવેશ થાય છે, તે જ્યારે સત્વગુણ વર્તતો હોય ત્યારે અંતઃકરણ નિર્મળ વર્તે ને ભગવાનની મૂર્તિનું ભજન સ્મરણ સુખે થાય, અને જ્યારે રજોગુણ વર્તે ત્યારે અંતઃકરણ ડોળાઈ જાય ને ઘાટ-સંકલ્પ ઘણાં થાય ને ભજન-સ્મરણ સુખે થાય નહિ અને જ્યારે તમોગુણ વર્તે ત્યારે તો અંતઃકરણ શૂન્ય વર્તે, માટે ભજનના કરનારાને ગુણ ઓળખવા અને જે સમે સત્વગુણ વર્તતો હોય તે સમયે ભગવાનની મૂર્તિનું ધ્યાન કરવું અને તમોગુણ જ્યારે વર્તે ત્યારે કશો ઘાટ થાય નહીં ને શૂન્ય સરખું વર્તે તેમાં પણ ભગવાનનું ધ્યાન ન કરવું.

અને જ્યારે રજોગુણ વર્તતો હોય ત્યારે ઘાટ-સંકલ્પ ઘણા થાય માટે તે સમે ભગવાનનું ધ્યાન

કરવું નહિ અને તે સમે તો એમ જાણવું જે, 'હું તો સંકલ્પ થકી જુદો છું ને સંકલ્પનો જાણનારો છું ને તે મારે વિશે અંતર્યામીરૂપે પુરૂષોત્તમ ભગવાન સદાકાળ વિરાજે છે. અને જ્યારે રજોગુણનો વેગ મટી જાય ત્યારે ભગવાનની મૂર્તિનું ધ્યાન કરવું અને રજોગુણ વર્તતો હોય ત્યારે સંકલ્પ ઘણા થાય, તે સંકલ્પને જોઈને મુંઝાવું નહિ; કેમ જે અંતઃકરણ તો જેવું નાનું છોકરૂં તથા વાનરું તથા કુતરું તથા બાળકનો રમાડનાર તેવું છે. અને એ અંતઃકરણનો એવો સ્વભાવ છે તે વિના પ્રયોજન ચાળા કર્યા કરે. માટે જેને ભગવાનનું ધ્યાન કરવું તેને અંતઃકરણના ઘાટને જોઈને કચવાઈ જવું નહિ ને અંતઃકરણના ઘાટને માનવા પણ નહિ, તે પોતાને ને અંતઃકરણને જુદું માનવું અને પોતાના આત્માને જુદો માનીને ભગવાનનું ભજન કરવું."

ગ.પ્ર.॥ ૩૩ ॥ શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, એક જ સાધને કરીને ભગવાન રાજી થાય તે કહીએ

તે સાંભળો જે, ભગવાનનો જે દૃઢ આશરો એ જ એક સર્વ સાધનમાં મોટું સાધન છે, તેણે કરીને ભગવાન રાજી થાય છે અને તે આશરો અતિ દૃઢ જોઈએ, જેને વિશે કાંઈ પોલ રહે નહીં. એવી રીતે દૃઢ પ્રીતિએ કરીને ભગવાનનો દૃઢ આશરો કહેવાય છે. અને ત્રીજો બુદ્ધિએ કરીને ભગવાનનો દૃઢ આશરો છે, તે બીજાનો ટાળ્યો ટળે નહિ ને પોતાનો પણ ટાળ્યો ટળે નહિં. ''અમે કહ્યાં જે ત્રણ અંગ તેમાં તમારું કર્યું અંગ છે ? અને એ ત્રણ અંગ ભગવાના ભક્તને મિશ્રિત હોય પણ તેમાં જે અંગ પ્રધાન હોય, તેનું તે અંગ કહેવાય. તો મૂઢપણું, પ્રીતિ અને સમજણ એ જે ત્રણ અંગ તેમાં તમારું કયું અંગ છે ?''

પછી મુક્તાનંદ સ્વામી તથા બ્રહ્માનંદ સ્વામી બોલ્યા જે, ''અમારે તો સમજણનું અંગ છે.'' અને બીજા સાધુએ પણ જેને ને અંગ હતા તે કહ્યાં.

ગ.પ્ર.॥ ૩૪ ॥ 'જીવને ભગવાનની પ્રાપ્તિ

થવી તે અતિ દુર્લભ છે અને ભગવાનની પ્રાપ્તિ થઈ ત્યારે એથી બીજો મોટો લાભ પણ નથી. ને તેથી આનંદ પણ બીજો નથી, તે એવા મોટા આનંદને મૂકીને તુચ્છ પદાર્થ માટે કેમ ક્લેશને પામે છે? એ પ્રશ્ન છે. ત્યારે શ્રીજી મહારાજ બોલ્યા જે, 'લ્યો એનો ઉત્તર અમે કહીએ જે, પરમેશ્વરના વચનને મૂકીને જ્યારે આડો અવળો ડોલે છે ત્યારે ક્લેશને પામે છે અને જો વચનને વિશે રહે તો જેવો ભગવાનનો આનંદ છે તેવા આનંદમાં રહે છે અને જેટલું જે ભગવાનનું વચન લોપે છે તેટલો તેને ક્લેશ થાય છે. માટે ત્યાગીને જે જે આજ્ઞા કરી છે તે પ્રમાણે ત્યાગીને રહેવું અને ગૃહસ્થને જે પ્રમાણે આજ્ઞા કરી છે તે પ્રમાણે ગૃહસ્થને રહેવું ને તેમાં જેટલો ફેર પડે છે. તેટલો ક્લેશ થાય છે.

અને ત્યાગી હોય તેને અષ્ટપ્રકારે સ્ત્રીનો ત્યાગ રાખવો ત્યારે તેનું બ્રહ્મચર્યવ્રત પુરું કહેવાય ને તેમાંથી જેને જેટલો ફેર પડે તેને તેટલો ક્લેશ થાય છે.

જે ભગવાનના ભક્ત હોય તેને જેટલું દુઃખ થાય છે તે તુચ્છ પદાર્થને અર્થે ભગવાનની આજ્ઞા લોપવે કરીને થાય છે. ને જેટલું સુખ થાય છે ભગવાનની આજ્ઞા પાળવે કરીને થાય છે.

ગ.પ્ર.॥ ૩૫ ॥ થોડી બુદ્ધિ છે તો પણ પોતાના કલ્યાણને અર્થે જે જતન કરવું તેમાંથી પાછો પડતો નથી અને કોઈ બીજો પુરુષ છે તેમાં બુદ્ધિ તો ઘણી છે અને મોટા મોટામાં પણ ખોટ કાઢે એવો છે તોય પણ તે કલ્યાણને માર્ગે ચાલતો નથી, તેને શું કારણ છે?

તેમ બુદ્ધિ તો ઝાઝી છે પણ એણે કોઈ મોટા સંતનો અથવા પરમેશ્વરનો અવગુણ લીધો છે, તે અવગુણ રૂપ દોષ એની બુદ્ધિમાં આવ્યો છે, તે સર્પની લાળ સરખો છે, માટે એ તો કલ્યાણને માર્ગે ક્યાંથી ચાલે ?

એક ક્રોધ, બીજું માન, ત્રીજી ઈર્ષ્યા, ચોથું કપટ એ ચારવાનાં પરમેશ્વર સાથે તથા સંત સાથે રાખે નહિ, તો કોઈ દિવસ એની આસુરી બુદ્ધિ થાય નહીં. અને

ચારવાનાં માંહેલું એકે જો રાખે તો જેમ જય વિજય ઘણાંય ડાહ્યા હતાં પણ સનકાદિક સંઘાથે માને કરીને વૈકુંઠલોકમાંથી પડી ગયા ને આસુરી બુદ્ધિ થઈ, તેમ તેની પણ આસુરી બુદ્ધિ થાય. અને જ્યારે આસુરી બુદ્ધિ થાય ત્યારે ભગવાન તથા ભગવાનના ભક્તના જે ગુણ હોય તે દોષ સરખા ભાસે છે.

ગ.પ્ર.॥ ૩૬ ॥ ''જેણે સંસાર મુક્યો અને ત્યાગીનો ભેખ લીધો અને તેને પરમેશ્વરના સ્વરૂપ વિના અસત્ પદાર્થમાં પ્રીતિ રહે છે તેને કેવો જાણવો ?

ત્યાગી થઈને સારાં સારાં જે વસ્ત્રાદિ પદાર્થ તેને ભેળાં કરી રાખે અને તેની તૃષ્ણા પણ ઘણી રાખે અને ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ભક્તિ તેને વિશે પ્રીતિએ રહિત હોય એવો જે ત્યાગી, તેને તો જે મોટા એકાંતિક સાધુ છે તે કંગાલ માણસની પેઠે પાપી જાણે છે.

જે ત્યાગી હોય તેને તો કચરો અને કંચન એ બેય બરોબર હોય અને ''આ પદાર્થ સારું ને આ પદાર્થ ભૂંડું

એવી તો સમજણ જ હોય નહિ અને એક ભગવાનને વિશે પ્રીતિ હોય તે જ સાચો ત્યાગી છે.''

ગ.પ્ર. ॥ ૩૭ ॥ ''જે અણસમજુ હોય ને તેણે ભેખ લીધો હોય તો પણ તેને જ્યાં જ્યાં પોતાની જન્મભૂમિ હોય તેને વિશે હેત ટાળવું નથી.'' એમ કહીને પછી પોતાનાં સાથળને વિશે નાનપણામાં ઝાડનો ખાંપો લાગ્યો હોય તે સર્વને દેખાડ્યો ને બોલ્યા જે, ''આ ચિહ્નને જ્યારે અમે દેખીયે છીએ ત્યારે તે ઝાડ ને તલાવડી સાંભરી આવે છે. માટે જન્મભૂમિ તથા પોતાના સગાં સંબંધી તેને અંતરમાંથી વિસારી દેવાં તે ઘણું કઠણ છે. માટે જેને જેને જન્મભૂમિ તથા દેહના સંબંધી તે ન સાંભરતા હોય તે બોલો અને જે લાજે કરીને ન બોલે તેને શ્રી નરનારાયણના સમ છે.'' પછી સર્વે મુનિ જેમ જેને વર્તવું હતું તેમ બોલ્યા.

આત્માની જન્મભૂમિ કઈ ? ને તે આત્માનું સગું કોણ ? ચોરાશી લાખ જાતના જે મા-બાપ અજ્ઞાને

કરીને વીસર્યા છે તેમ આ મનુષ્ય શરીરનાં જે મા-બાપ છે તેમને જ્ઞાને કરીને વિસારી દેવાં.અમારે તો કોઈ સગાં સંબંધી સાથે હેત નથી. તથા અમારી સેવા કરતા હોય ને તેના હૃદયમાં જો પરમેશ્વરની ભક્તિ ન હોય તો તે ઉપર હેત કરીએ તોય પણ ન થાય. અને જો નારદજી જેવો ગુણવાન હોય ને તેને ભગવાનની ભક્તિ ન હોય તો તે અમને ન ગમે.

એ ભગવાન વિના બીજો કોઈ જગતનો કર્તા છે જ નહિ. ભગવાન વિના સૂકું પાંદડું પણ ફરવાને સમર્થ નથી.

એવી નિષ્ઠાવાળો જે સંત છે તેના પગની રજને તો અમે પણ માથે ચઢાવીએ છીએ અને તેને દુઃખવતા થકા મનમાં બીએ છીએ અને તેના દર્શનને પણ ઇચ્છીએ છીએ.

જે એવા યથાર્થ ભગવાનના ભક્ત છે તેનું દર્શન તો ભગવાનના દર્શન તુલ્ય છે. અને એના દર્શને

કરીને અનંત પતિત જીવનો ઉદ્ધાર થાય છે એવા એ મોટા છે.''

ગ.પ્ર.॥ ૩૮ ॥ જે સત્સંગી હોય તેને જ્યાંથી પોતાને સત્સંગ થયો હોય ત્યાંથી પોતાના મનનો તપાસ કરવો જે, 'પ્રથમના વર્ષમાં મારું મન આવું હતું ને પછી આવું હતું અને આટલી ભગવાનની વાસના હતી ને આટલી જગતની હતી એમ વર્ષોવર્ષનો સરવાળો વિચાર્યા કરો અને પોતાના મનમાં જેટલી જગતની વાસના બાકી રહી ગઈ હોય તેને થોડે થોડે નિરંતર ટાળવી.

અને ભગવાનના ચરિત્રરૂપ જાળાને વિશે મનને ઘૂંચવી મેલવું ને ભગવાનના ઘાટ મનમાં કર્યા કરવા. એક સમ્યો ને બીજો કરવો, બીજો સમ્યો ને ત્રીજો કરવો. એમ ને એમ મનને નવરું રહેવા દેવું નહીં.

એવી રીતે સંભારવા જે, 'આ ગામમાં આવી રીતે મહારાજ તથા પરમહંસની સભા થઈ અને આવી

રીતે મહારાજની પૂજા થઈ ને આવી રીતે વાર્તા થઈ', ઈત્યાદિક જે ભગવાનના ચરિત્ર તેને વારંવાર સંભારવાં અને જે ઝાઝુ ન સમજતો હોય તેને તો એમ કરવું એ જ શ્રેષ્ઠ ઉપાય છે.

મન નિર્વાસનિક જોઈએ અને દેહે કરીને ગમે તેટલી પ્રવૃત્તિ હોય તે તેન મન જો શુદ્ધ છે તો તેનું અતિ ભૂંડું થાય નહિ. અને બાહેરલોકમાં તો તે પ્રવૃત્તિવાળાનું ભૂંડા જેવું જણાય. અને જેને મનમાં વાસના હોય ને તે બાહેર સારી પેઠે નિવૃત્તિ પરાયણ વર્તતો હોય તો તેનું બાહેર લોકમાં તો સારું જણાય પણ તેના જીવનું અતિ ભુંડું થાય; કેમ જે, મુવા ટાણે તો જેવા મનમાં સંકલ્પ હોય તેવા સ્ફુરી આવે, જેમ ભરતજીને અંતકાળમાં મૃગનું બાળક સ્ફુરી આવ્યું ત્યારે તે મૃગને આકારે થઈ ગયા. અને પ્રથમ રાજ્ય મેલ્યું હતું ને ઋષભદેવ ભગવાન તો પોતાના બાપ હતા તો પણ એમ થયું; માટે 'મને કરીને નિર્વાસનિક રહેવું' એ અમારો મત છે.

જેને મનમાં ભગવાનના ઘાટ થતા હોય ને જગતના ઘાટ ન થતા હોય તે આપણા સત્સંગમાં મોટેરા છે. અને એવો જે ન હોય તે નાનેરો છે અને ગૃહસ્થ હોય તેને પણ દેહે કરીને વ્યવહાર કરવો ને મને કરીને ત્યાગીની પેઠે જ નિર્વાસનિક રહેવું. ને ભગવાનનું ચિંતવન કરવું ને વ્યવહાર તો ભગવાનને વચને કરીને રાખવો.

પોતાના મનમાં ભૂંડા ઘાટ થતા હોય તે કહેવા. ઘાટ કેને કહેવો ? તો જેના મનમાં કોઈ દિવસ જગતનો ભૂંડો ઘાટ ન થતો હોય એવો બળીયો હોય તેની આગળ કહેવો. અને એમ ઘાટ ન થાય એવા પણ ઘણાં હોય; તેમાંથી પણ એવાને ઘાટ કહેવો જે, તે ઘાટને સાંભળીને તે ઘાટ ઉપર વાત કરે તે જ્યાં સુધી તે કહેનારાનો ઘાટ ટળી જાય ત્યાં સુધી બેઠતો-ઉઠતો, ખાતો-પીતો સર્વ ક્રિયામાં વાત કર્યા કરે. અને તેના ઘાટ ટાળ્યામાં કેવી ચાડ હોય? તો જેમ પોતાના ઘાટને ટાળ્યાની ચાડ

હોય તેવી હોય, એવા આગળ ઘાટ કહેવો. અને જેની આગળ ઘાટ કહીએ ને તે આવી રીતે વાત તો ન કરે ને પોતે આળસુ હોય તો શો સમાસ થાય? માટે એવી રીતે પોતાના મનનો ઘાટ કહીને તે ઘાટને ટાળી નાંખીને પોતાના મનને વિશે કેવળ ભગવાનના ઘાટ કર્યા કરવા ને જગતના સુખથી નિર્વાસનિક થાવું.

સાચો ત્યાગી કેને કહીએ ? તો જે પદાર્થનો ત્યાગ કર્યો તેનો પાછો કોઈ દિવસ મનમાં સંકલ્પ પણ ન થાય અને જે ગૃહસ્થ હરિભક્ત હોય તે તો જેમ જનક રાજાએ કહ્યું જે, 'આ મારી મિથિલાનગરી બળે છે તેમાં કાંઈ મારું બળતું નથી. એમ સમજે ને ગૃહમાં રહેતો હોય, તે ગૃહસ્થ હરિભક્ત ખરો કહેવાય.

ગ.પ્ર.॥ ૪૦ ॥ ''હે મહારાજ ! સવિકલ્પ સમાધિ કેને કહીએ ને નિર્વિકલ્પ સમાધિ તે કેને કહીએ ?''

''જેને ભગવાનના સ્વરૂપમાં સ્થિતિ થઈ હોય

તે આશ્રમના મુનિ ભેળો રહીને તપ કરું અથવા શ્વેતદ્વીપમાં જઈને તપ કરીને શ્વેતમુક્ત જેવો થાઉં, એવી રીતનો જેને વિકલ્પ રહેતો હોય તેને સવિકલ્પ સમાધિવાળો કહીએ.

કેવળ ભગવાનની મૂર્તિને વિશે જ નિમગ્ન રહેતો હોય તેને નિર્વિકલ્પ સમાધિવાળો કહીએ.

ગ.પ્ર.॥ ૪૨ ॥ ગમે તેવા મોટા હોય તેનું પણ કુસંગે કરીને તો ભૂંડું જ થાય છે અને ગમે તેવો પાપી જીવ હોય ને તે જો સત્યસ્વરૂપ એવા જે ભગવાન તેનો પ્રસંગ કરે તો પરમપવિત્ર થઈને અભયપદ પામે.

ગ.પ્ર.॥ ૪૩ ॥ ચાર પ્રકારની મુક્તિ તે શું ? તો એક તો ભગવાનના લોકમાં રહેવું અને બીજું ભગવાનને સમીપે રહેવું અને ત્રીજું ભગવાનના સરખું રૂપ પામવું અને ચોથું ભગવાનના સરખું ઐશ્વર્ય પામવું.

માટે ભગવાનના ભક્તને ભગવાનની સેવા વિના બીજું કાંઈ ન ઇચ્છવું અને ઇચ્છે તો એમાં એટલી

કાશ્યપ કહેવાય અને જો કાશ્યપ હોય તો નિષ્કામ એવા જે ભગવાનના એકાંતિક ભક્ત તેનો સમાગમ કરીને એ કાશ્યપને ટાળવી.''

ગ.પ્ર.॥ ૪૪ ॥ સ્નેહ તો એનું નામ જે, ''ભગવાનની મૂર્તિની અખંડ સ્મૃતિ રહે, એનું નામ સ્નેહ કહીએ. અને જે ભક્તને પરિપૂર્ણ ભગવાનને વિશે સ્નેહ હોય તેને એક ભગવાન વિના બીજો સંકલ્પ જ ન થાય. અને જેટલો ભગવાન વિના બીજો ઘાટ થાય છે તેટલો તેના સ્નેહમાં ફેર છે. અને જેને પરિપૂર્ણ ભગવાનમાં સ્નેહ હોય ને તેને જો જાણે અજાણે ભગવાનની મૂર્તિ વિના બીજો કાંઈક ઘાટ થાય તો જેમ પંચામૃત ભોજન જમતો હોય તેમાં કાંઈક કાંકરા તથા ઘૂડયનો ખોબો ભરીને નાંખે ને જેવું વસમું લાગે અથવા કપાળમાં બળબળતો ડામ દે ને જેવો વસમો લાગે તેવો ભગવાન વિના બીજો ઘાટ થાય તે વસમો લાગે, એવી રીતે જેને વર્તતું હોય તેને ભગવાનને વિશે પ્રીતિ છે એમ

જાણવું. તે સર્વે પોતપોતાના હૃદયમાં તપાસી જુઓ તો જેને જેવી પ્રિતી હશે તેને તેવી જણાઈ આવશે.

શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''સત્પુરુષનો જે પ્રસંગ એ જ પરમેશ્વરને વિશે દૃઢ પ્રીતિ થવાનું કારણ છે.''

દેહને વિશે પોતાપણું માને અને તે દેહના મા-બાપ ને પોતાના મા-બાપ માને તે મૂર્ખ કહેવાય અને તેને પશુ જેવો જાણવો. સમજણ વિના જન્મભૂમિની જે દેશવાસના તે ટળવી ઘણી કઠણ છે. જ્યાં સુધી દેહને પોતાનું રૂપ માને છે ત્યાં સુધી એની સર્વે સમજણ વૃથા છે અને જ્યાં સુધી વર્ણનું કે આશ્રમનું માન લઈને ફરે છે ત્યાં સુધી એને વિશે સાધુપણું આવતું નથી. માટે દેહ ને દેહના સંબંધીને વિશે અહંમમત્વનો ત્યાગ કરીને ને પોતાના આત્માને બ્રહ્મરૂપ માનીને ને સર્વ વાસનાનો ત્યાગ કરીને સ્વધર્મમાં રહ્યો થકો જે ભગવાનને ભજે છે તે સાધુ કહેવાય છે. અને જેને એવું સાધુપણું આવ્યું

તેને ને પુરૂષોત્તમ ભગવાનને કાંઈ છેટું રહેતું નથી. અને બીજું સર્વે થાય પણ એવી સાધુતા આવવી તો ઘણી કઠણ છે.

ગ.પ્ર.॥ ૪૫ ॥ જે ભગવાન પુરૂષોત્તમ છે તે તો સદા સાકાર જ છે અને મહાતેજોમય મૂર્તિ છે. અને અંતર્યામીપણે કરીને સર્વત્ર પૂર્ણ એવું જે સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ છે તે તો મૂર્તિમાન એવા જે પુરૂષોત્તમ ભગવાન તેનું તેજ છે.

પુરૂષોત્તમ ભગવાનનું બ્રહ્મરૂપ તેજ, તે નિરાકાર છે. તો પણ જીવ-ઈશ્વર સર્વેને તેમના કર્મને અનુસારે યથાયોગ્યપણે કર્મના ફળને દેવાને વિશે નિયંતાપણું છે ને સાકારની પેઠે નિયંતારૂપ ક્રિયાને કરે છે, માટે તે તેજને પણ સાકાર જેવું જાણવું. એવી રીતે ભગવાન પુરૂષોત્તમ તો સદા સાકાર જ છે.

ગ.પ્ર.॥ ૪૭ ॥ ભાગવત ધર્મનિષ્ઠા પ્રધાન હોય તે તો ભગવાનના ભક્તની સેવા ચાકરી કરવી

તેને વિશે પ્રીતિએ યુક્ત વર્તે, ભગવાનને અર્થે બાગ-બગીચા કરવા તેને વિશે રુચિ વર્તે.

આત્મનિષ્ઠા પ્રધાન હોય તે આત્મા રૂપે નિરંતર વર્તે, પોતાના ઈષ્ટદેવ એવા જે પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા તેને સર્વથી પર અને અતિ શુદ્ધ સ્વરૂપ અને સદા દિવ્ય સાકાર મૂર્તિ સમજે.

જેને વૈરાગ્યનિષ્ઠા પ્રધાન હોય તેને તો એક ભગવાનની મૂર્તિ વિના જે સર્વે માયિક પદાર્થ માત્ર તેને વિશે નિરંતર અરુચિ વર્તે, ત્યાગ કર્યા જે ગૃહ કુટુંબી આદિક પદાર્થ તેની નિરંતર વિસ્મૃતિ વર્તે. ત્યાગી એવા જે ભગવાનના ભક્ત તેના સમાગમને જ કરે અને ભગવાનની ભક્તિ કરે તે પણ પોતાના ત્યાગમાં વિરોધ ન આવે તેવી રીતે કરે, અને ત્યાગ છે પ્રધાનપણે જેમાં એવી વાર્તાને પોતે કરે અને ત્યાગને પ્રતિપાદન કરનારું જે શાસ્ત્ર તેને વિશે રુચિવાળો હોય અને પોતાના ત્યાગને વિશે વિરોધ કરનારાં જે સ્વાદુ ભોજન

અને સદ્વસ્ત્રાદિક પંચવિષય સંબંધી માયિક પદાર્થમાત્ર તેને પામવાને વિશે અતિશય અરુચિ વર્તે.

ભક્તિનિષ્ઠ પ્રધાન હોય તેને તો ભગવાનના સ્વરૂપને વિશે જ અતિશય દૃઢ પ્રીતિ વર્તે, તે ભક્તને ભગવાનનાં જે મનુષ્ય ચરિત્ર તેના શ્રવણને વિશે અતિશય રુચિ વર્તે. જ્યારે એ ચારે નિષ્ઠા એકને વિશે વર્તે ત્યારે તેને પરમ ભાગવત કહીએ અને એને જ એકાંતિક ભક્ત કહીએ.

ગ.પ્ર.॥ ૪૮ ॥ પ્રાર્થના કરવી જે, 'હે મહારાજ ! કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, અહંકાર, ઈર્ષ્યા અને દેહાભિમાન એ આદિક જે અંતઃશત્રુ તે થકી રક્ષા કરજયો અને નિત્ય તમારા ભક્તનો સમાગમ દેજયો.' એવી રીતે નિત્યે ભગવાનની પ્રાર્થના કરવી અને એ કુસંગી અને અંતઃશત્રુ થકી નિરંતર ડરતા રહેવું.

ગ.પ્ર.॥ ૪૯ ॥ શ્રીજી મહારાજ બોલ્યા જે, 'ભગવાનના ભક્ત હોય તેની વૃત્તિ તો ભગવાન વિના

બીજે રહે જ નહીં. અને તેને તો એ જ ફક્ત રહે છે જે, મારે જગતના પદાર્થમાં વૃત્તિ રાખવી તે તો ઘણું કઠણ પડશે. માટે પરમેશ્વરના ભક્ત હોય તેને તો જગતના પદાર્થમાં વૃત્તિ રાખવી એ જ કઠણ છે. જેવા પોતાને પ્રત્યક્ષ ભગવાન મળ્યા છે તેની મૂર્તિ સામું જોઈ રહેવું એ અંતદૃષ્ટિ છે. ભગવાનની મૂર્તિને અંતરમાં ધારીને તે સામું જોઈ રહેવું અથવા બહાર ભગવાનની મૂર્તિ સામું જોઈ રહેવું તેનું નામ અંતદૃષ્ટિ છે. અને તે મૂર્તિ વિના બીજે જ્યાં જ્યાં વૃત્તિ રહે તે સર્વે બાહ્ય દૃષ્ટિ છે.''

ગ.પ્ર.॥ ૫૦ ॥ જે કલ્યાણને અર્થે જતન કરે છે ને તેની બુદ્ધિ થોડી છે તો પણ તે કુશાગ્ર બુદ્ધિવાળો છે. પોતાના કલ્યાણને અર્થે સાવધાનપણે વર્તે છે, તે જ કુશાગ્ર બુદ્ધિવાળા છે અને તે વિના તો સર્વ મૂર્ખ છે.

ગ.પ્ર.॥ ૫૩ ॥ ''કોઈક તો સત્સંગમાં રહીને દિવસ દિવસ પ્રત્યે વૃદ્ધિને પામતો જાય છે અને કોઈક તો સત્સંગમાં રહીને દિવસ દિવસ પ્રત્યે ઘટતો જાય છે

તેનું શું કારણ છે ?'' પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, 'મોટા જે સાધુ તેનો જે અવગુણ લે છે તે ઘટતો જાય છે અને તે સાધુનો જે ગુણ લે છે તેનું અંગ વૃદ્ધિ પામતું જાય છે. ને તેને ભગવાનને વિશે ભક્તિ પણ વૃદ્ધિ પામે છે; માટે તે સાધુનો અવગુણ ન લેવો ને ગુણ જ લેવો અને અવગુણ તો ત્યારે લેવો, જ્યારે પરમેશ્વરની બાંધેલ જે પંચવર્તમાનની મર્યાદા તેમાંથી કોઈક વર્તમાનનો તે સાધુ ભંગ કરે ત્યારે તેનો અવગુણ લેવો, પણ કોઈ વર્તમાનમાં તો ફેર ન હોય ને તેને સ્વભાવિક પ્રકૃતિ ઠીક ન જણાતી હોય તેને જોઈને અને તે સાધુમાં બીજા ઘણાંક ગુણ હોય તેનો ત્યાગ કરીને જો એકલા અવગુણને જ ગ્રહણ કરે તો તેના જ્ઞાન વૈરાગ્યાદિક જે શુભ ગુણ તે ઘટી જાય છે. માટે વર્તમાનમાં ફેર હોય તો જ અવગુણ લેવો પણ અમથો ભગવાનના ભક્તનો અવગુણ લેવો નહિ અને જો અવગુણ લે નહિં તો તેને શુભગુણની દિવસ દિવસ પ્રત્યે વૃદ્ધિ થતી જાય છે.''

ગ.પ્ર.॥ ૫૪ ॥ ભાગવત ધર્મ તેનું જે પોષણ તે કેમ થાય? અને વળી જીવને મોક્ષનું જે દ્વાર તે ઉઘાડું કેમ થાય? પછી શ્રીજી મહારાજ બોલ્યા જે, સ્વધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને માહાત્મ્ય જ્ઞાન તેણે સહિત જે ભગવાનની ભક્તિ તેણે યુક્ત એવા જે ભગવાનના એકાંતિક સાધુ, તેના પ્રસંગ થકી ભાગવત ધર્મનું પોષણ થાય છે અને વળી જીવને મોક્ષનું જે દ્વાર તે પણ એવા સાધુના પ્રસંગ થકી ઉઘાડું થાય છે.

જેવો એ જીવને તે પોતાના સંબંધીને વિશે દૃઢ પ્રસંગ છે તેવો ને તેવો જ પ્રસંગ જો ભગવાનના એકાંતિક સાધુને વિશે થાય તો એ જીવને મોક્ષનું દ્વાર ઉઘાડું થાય છે.

શ્રીજી મહારાજ બોલ્યા જે, ''જેને પરમેશ્વરનાં વચનની ખટક રહે અને નાનું-મોટું વચન લોપી શકે નહીં એવી રીતનો જેનો સ્વભાવ હોય તેને ગમે તેવો આપત્કાળ આવે તોય પણ એ ધર્મ થકી પડે જ નહિ.

માટે જેને વચનમાં દૃઢતા છે તેનો જે ધર્મ દૃઢ રહે, અને તેનો જ સત્સંગ પણ દૃઢ રહે.'

ગ.પ્ર.॥ ૫૫ ॥ દેશ, કાળ, ક્રિયા અને સંગ અતિ પવિત્ર છે અને તેમાં પણ જો એની બુદ્ધિ મલિન થઈ જાય છે, તો એને પૂર્વજન્મનું તથા આ જન્મનું કોઈ મોટું પાપ છે તે નડે છે અથવા કોઈ મોટા ભગવાનના ભક્તનો દ્રોહ થઈ ગયો છે તે એને નડે છે; કેમ જે દેશ, કાળ, ક્રિયા અને સંગ રૂડા છે તોય પણ એનું અંતર ભૂંડું થઈ જાય છે. માટે હવે જો મોટા પુરૂષની સેવામાં ખબડદાર થઈને રહે તો એનાં પાપ બળીને ભસ્મ થઈ જાય.

ગ.પ્ર.॥ ૫૬ ॥ તે સારું ભગવાનના ભક્તને ભગવાન વિના બીજી કોઈ જાતની કામના રહે એ મોટી ખોટ છે.

માનને યોગે કરીને જો ગરીબ હરિભક્તને નમાય નહિ અથવા તેની આગળ દીન વચન બોલાય નહિ તો

એ પણ એને વિશે મોટી ખોટ છે. તે ખોટે કરીને એ હરિભક્તનું અંગ વૃદ્ધિને ન પામે.

જેવા નિર્માની ભક્તમાં મોટા ગુણ આવે તેવા મોટા ગુણ એમાં ન આવે, માટે જેને ભગવાનને પ્રસન્ન કરવા હોય તેને જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, ભક્તિ, તથા બીજા કોઈ શ્રેષ્ઠ ગુણ હોય તેને અભિમાને કરીને અટંટ થવું નહિ.

પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ભગવાનના ભક્તનું માહાત્મ્ય જાણીને પોતે દેહ કરીને તેમને નમસ્કાર કરે તથા તેમની સેવા ચાકરી કરે અને જો હૈયામાં માનનો સંકલ્પ થાય તો તેને ઓળખે ને વિચારનું બળ રાખે તો માન ટળી જાય. ભક્તિનું ભક્તના હૃદયમાં માન આવે તોય પણ એને અતિ ખોટ છે. અને આત્મજ્ઞાનનું માન હોય અથવા વૈરાગ્યનું માન હોય પણ તે અભિમાન તો દેહાત્મબુદ્ધિને જ દૃઢ કરાવે. માટે ભગવાનના ભક્ત હોય તેને કોઈ પ્રકારે અભિમાન રાખવું નહિ. એ જ ભગવાનને રાજી કર્યાનો ઉપાય છે.

જેમ બાળક હોય તે દિવસ કાંઈ માનનો ઘાટ સંકલ્પ હોય નહિ, તેમ જ સાધુને તો ગમે તેટલી પૂજા પ્રતિષ્ઠા થતી હોય પણ બાળકની પેઠે માન રહિત વર્તવું.

જીવને જેટલી પોતાના ઈષ્ટદેવ જે પરમેશ્વર તેને વિશે નિષ્ઠા હોય તેટલો જ આત્મા-અનાત્માનો વિવેક થાય છે. પણ ઈષ્ટદેવના બળ વિના તો કોઈ સાધન સિદ્ધ થતાં નથી. એવી રીતે ભગવાનનો મહિમા વિચારવો એ જ આત્મા-અનાત્માના વિવેકનું કારણ છે. માટે બીજા સાધનના બળને તજીને એકલું ભગવાનની ઉપાસનાનું બળ રાખવું અને જે, ''એવો ભક્ત હોય તે તો એમ સમજે ને ગમે તેવો પાપી હોય ને અંત સમે જો તેને 'સ્વામિનારાયણ' એવા નામનું ઉચ્ચારણ થાય તો તે સર્વ પાપ થકી છૂટીને બ્રહ્મમહોલ ને વિશે નિવાસ કરે, તો જે એ ભગવાનનો આશ્રિત હોય તે એ ભગવાનના ધામને પામે એમાં શો સંશય છે ?

એમ માહાત્મ્ય સમજે તે સારું જે ભગવાનનો

ભક્ત હોય તેને ભગવાનની ઉપાસનાનું બળ સત્સંગ કરીને દિવસે દિવસે વૃદ્ધિ પમાડવું.

ગ.પ્ર.॥ ૫૭ ॥ ''ભગવાનના સ્વરૂપનું જ્ઞાન અને ભગવાનનું માહાત્મ્ય જાણવું એ બે અસાધારણ મોક્ષના હેતુ છે.''

''સત્સંગમાં રહેવાનો ખપ છે, તો પણ કોઈક અયોગ્ય સ્વભાવ છે કેમ ટળતો નથી?'' ''જે સ્વભાવ સત્સંગમાં અંતરાય કરતો હોય તે ઉપર જેને અભાવ ન આવે ત્યાં સુધી એને કયાં સત્સંગનો પૂરો ખપ છે? અને તે સ્વભાવને પણ ક્યાં પૂરો શત્રુ જાણ્યો છે? તે સ્વભાવ ઉપર રીસ ચડતી નથી. જો સત્સંગ ઉપર હેત હોય તો ભુંડા સ્વભાવને તત્કાળ ટાળી નાખે.''

ગ.પ્ર.॥ ૫૮ ॥ શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''અતિશય જે મોટા પુરૂષ હોય તેનો જે ઉપર રાજીપો થાય તેના ગમે તેવા મલિન સંસ્કાર હોય તો નાશ પામે. અને મોટા પુરૂષનો રાજીપો થયો હોય તો રાંક હોય તે

રાજા થાય, અને ગમે તેવા ભુંડા પ્રારબ્ધ હોય તો રૂડાં થાય અને ગમે તેવું તેને માથે વિઘ્ન આવનારું હોય તે નાશ થઈ જાય.''

''શો ઉપાય કરે તો મોટા પુરૂષ રાજી થાય?'' પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''પ્રથમ તો મોટા સંત સાથે નિષ્કપટપણે વર્તે અને કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, મત્સર, આશા, તૃષ્ણા, અહંકાર અને ઈર્ષ્યા એ સર્વનો ત્યાગ કરે અને સંતનો ગુલામ થઈને રહે ને અંતરમાં માન ટળીભાવે રહે પણ દેહે કરીને સર્વેને નમતો રહે તો એની ઉપર મોટા સંત રાજી થાય છે.''

સત્સંગમાં રહેતે થકે જેટલા અવગુણ હોય તે સર્વે નાશ પામી જાય અને દિન દિન પ્રત્યે ભગવાનની ભક્તિ વૃદ્ધિ પામતી જાય એનો શો ઉપાય છે?'' પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''મોટા પુરૂષનો જેમ જેમ ગુણ ગ્રહણ કરતો જાય તેમ તેમ એની ભક્તિ વૃદ્ધિ પામતી જાય.

એવો પાકો હરિભક્ત થયાનો તો એ જ ઉપાય છે જ, પરમેશ્વરના દાસનો ગુલામ થઈને રહે અને એમ જાણે જે, એ સર્વ ભક્ત મોટા છે ને હું તો સર્વથી ન્યૂન છું. એમ જાણીને હરિભક્તનો દાસાનુદાસ થઈ રહે. અને એવી રીતે જે વર્તે તેના સર્વ વિકાર નાશ પામે અને તેને દિવસે દિવસે જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, ભક્તિ આદિક જે શુભ ગુણ તે વૃદ્ધિ પામતા જાય છે.''

ગ.પ્ર.॥ ૫૯ ॥ ''સત્સંગ અને સત્‌શાસ્ત્રનું શ્રવણ કરતે સતે એને ભગવાનને વિશે અસાધારણ પ્રીતિ છે તે જણાઈ આવે છે.''

ગ.પ્ર.॥ ૬૦ ॥ પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''સર્વ સાધન કરતાં વાસના ટાળવી એ સાધન મોટું છે. વાસના રહિત વર્તવું એ એકાંતિક ધર્મ છે માટે વાસના ટાળે તે જ એકાંતિક ભક્ત છે.''

ગ.પ્ર.॥ ૬૧ ॥ આત્મનિષ્ઠા તે જ્યારે અતિશય દૃઢ થાય ત્યારે કોઈ રીતે કરીને ધીરજ ડગે

નહિ ને આત્મનિષ્ઠા વિના બીજા અનેક ઉપાય કરે તો પણ ધીરજ રહે નહિં.'' અંતકાળે તો ભગવાનનો દૃઢ આશરો હોય તે જ કામમાં આવે છે. તે સારું ભગવાનની ઉપાસનાને દૃઢ કરીને રાખવી.

સર્વ વાસના ટાળીને અને ભગવાનને સર્વસ્વ અર્પણ કરીને ભગવાનના દાસ થઈ રહેશું, અને એમ કરતાંય ભગવાન આપણને વધુ દુઃખ દેશે તો ભગવાન પણ પોતે આપણે વશ થઈ જશે; શા માટે જે પોતે ભક્તવત્સલ છે અને કૃપાસિંધુ છે, તે જેની પોતાને વિશે અતિ દૃઢ ભક્તિ દેખે તેને પોતે આધીન થઈ જાય છે.

માટે જેમ જેમ ભગવાન આપણને કસણીમાં રાખે તેમ તેમ વધુ રાજી થવું જોઈએ જે, ''ભગવાન જેમ જેમ મને વધુ દુઃખ દેશે તેમ તેમ વધુ મારે વશ થશે અને પળમાત્ર મારાથી છેટે નહિ રહે; એવું સમજીને જેમ જેમ ભગવાન અતિ કસણી દેતા જાય તેમ તેમ અતિ

રાજી થવું પણ કોઈ રીતે દુઃખ દેખીને અથવા દેહના સુખ સારું પાછો પગ ભરવો નહીં.''

ગ.પ્ર.॥ ૬૨ ॥ ''એ ગુણ સંતમાં આવ્યાનું કારણ તો એ છે જે, એને ભગવાનના સ્વરૂપનો યથાર્થ નિશ્ચય થાય તો એ કલ્યાણકારી ગુણ ભગવાનના છે તે સંતમાં આવે છે.

પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપનો નિશ્ચય કર્યો છે તે કોઈ રીતે કરીને ડગે નહિ. જેને ભગવાનના સ્વરૂપનો નિશ્ચય હોય તેને ભગવાનનો સંબંધ થયો કહેવાય, માટે જેને જે સંગાથે સંબંધ હોય તેના ગુણ તેમાં સહેજે આવે.

નિશ્ચય હોય તોય પણ રૂડા ગુણ તો આવતાં નથી અને માન ને ઈર્ષ્યા તો દિવસે દિવસે વધતાં જાય છે તેનું શું કારણ હશે? ભક્તને અપમાને કરીને તે ભગવાનનું અપમાન થાય છે. ત્યારે તે અપમાનના કરનારાનું અતિશય ભૂંડું થઈ જાય છે.

''એમ વિચારીને ભગવાનના ભક્ત હોય તેણે અતિશય ગરીબપણું પકડવું પણ કોઈનું અપમાન કરવું નહિ; કાં જે, ભગવાન તો ગરીબના અંતરને વિશે પણ વિરાજમાન રહ્યાં છે તે એ ગરીબના અપમાનના કરતલનું ભુંડું કરી નાખે છે, એવું જાણીને કોઈ અલ્પ જીવને પણ દુઃખવવો નહીં. માટે તે ભગવાનથી ડરીને જે સાધુ હોય તેને લેશમાત્ર અભિમાન રાખવું નહીં અને એક કીડી જેવા જીવને પણ દુઃખવવો નહીં, એ જ નિર્માની સાધુનો ધર્મ છે.''

ગ.પ્ર.॥ ૬૩ ॥ શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''જેને પરિપક્વ નિશ્ચય હોય તેને તો મનમાં એમ રહે, જે ''મારે સર્વે પ્રાપ્તિ થઈ રહી છે. અને જ્યાં પ્રત્યક્ષ ભગવાન રહ્યાં છે ત્યાં જ પરમધામ છે, અને આ સંત સર્વે તે નારદ-સનકાદિક જેવા છે અને સત્સંગી સર્વે તે તો નારદ-સનકાદિક જેવા છે અને સત્સંગી સર્વે તે તો જેવા ઉદ્ધવ, અક્રુર, વિદુર, સુદામા અને વૃંદાવનના

ગોપ તેવા છે અને જે બાઈઓ હરિભક્ત છે તે તો જેવી ગોપીઓ તથા દ્રૌપદી, કુંતાજી, સીતા, રુકિમણી, લક્ષ્મી, પાર્વતી એવી છે અને હવે મારે કાંઈ કરવું રહ્યું નથી અને ગોલોક, વૈકુંઠ, બ્રહ્મપુર તેને હું પામી રહ્યો છું, એવી રીતના ઘાટ થાય અને પોતાના હૃદયમાં અતિ આનંદ વર્તે એવી રીતે જેના અંતરમાં વર્તતું હોય તેને પરિપક્વ નિશ્ચય જાણવો.''

તેની નાભિમાંથી થયું જે કમળ તેના નાળમાં બ્રહ્મા સો વર્ષ લગી ચાલ્યા પણ તેનો અંત ન આવ્યો અને જો કમળનો જ અંત ન આવ્યો તો વિરાટપુરુષનો પાર કેમ આવે? માટે તે વિરાટનું રૂપ નજરે આવતું નથી.' તેમ અક્ષરધામ પણ મુર્તિમાન છે, પણ કોઈને નજરે આવે નહીં. તે શા માટે જે, એવાં એવાં બ્રહ્માંડ એક એક રોમમાં અસંખ્યાત ઉડતાં જ ફરે છે; એવડાં મોટાં છે. તે અક્ષરધામને વિશે પુરુષોત્તમ ભગવાન પોતે સદા વિરાજમાન છે, અને પોતાની અંતર્યામી શક્તિએ કરીને

અક્ષરધામ અને અનંત કોટિ બ્રહ્માંડ અને તે બ્રહ્માંડના ઈશ્વર તે સર્વેને વિશે અન્વયપણે રહ્યા છે.

જેને પરિપક્વ નિશ્ચય હોય અને તે પોતે અત્યંત ત્યાગી હોય તોય પણ તે પાસે ગમે તેવી પ્રવૃત્તિમાર્ગની ક્રિયા કરાવીએ તો તે કરે, પણ તેમાંથી પાછો હઠે નહિ અને કચવાઈને પણ કરે નહિં, રાજી થકો કરે અને બીજું એ લક્ષણ જે, ગમે તેવો પોતામાં કોઈક સ્વભાવ હોય અને તે કોટિ ઉપાય કરે તોય પણ ટળે એવો ન હોય ને જો તે સ્વભાવને મુકાવ્યાનો પરમેશ્વરનો આગ્રહ દેખે તો તે સ્વભાવને તત્કાળ મૂકે.

અને ત્રીજું એ લક્ષણ જે, પોતામાં કાંઈક અવગુણ હોય તો પણ પરમેશ્વરની કથા, કીર્તન તથા ભગવાનના સંત તે વિના ઘડી માત્ર રહેવાય નહિં અને પોતાનો અવગુણ લે ને સંતનો અતિ ગુણ ગ્રહણ કરે અને ભગવાનની કથા કીર્તન અને ભગવાનનાં સંતનો અતિ મહિમા સમજે, એવું જેને વર્તતું હોય તેને

પરિપક્વ નિશ્ચય જાણવો. એવા નિશ્ચયવાળાને કોઈક દિવસ કોઈક પ્રારબ્ધ યોગે કરીને કાંઈક વર્તવામાં ફેર પડી જાય તોય પણ તેનું અકલ્યાણ ન થાય. અને એવો નિશ્ચય ન હોય ને તે ગમે તેવો ત્યાગી હોય તોય પણ તેનો કલ્યાણમાં ફેર છે.''

ગ.પ્ર.॥ ૬૪ ॥ એવા જે પુરુષોત્તમ ભગવાન તે જીવના કલ્યાણને અર્થે કૃપાએ કરીને પૃથ્વીને વિશે મનુષ્ય જેવા જણાય છે, તેને જે આવી રીતે સદા દિવ્ય મુર્તિમાન જાણીને ઉપાસના ભક્તિ કરે છે, તે તો એ ભગવાનના સાધર્મ્યપણાને પામે છે.

ગ.પ્ર.॥ ૬૬ ॥ ''ભગવાન તો સદા મૂર્તિમાન જ છે. એવી રીતે જે સમજે તેને એકાંતિક ભક્ત કહીએ.''

ગ.પ્ર.॥ ૬૭ ॥ ''જેને આ લોકના સુખમાં ઇચ્છા નથી એવા સત્પુરુષ છે, તેને વિશે દેવની બુદ્ધિ રાખે અને જે વચન કહે તે સત્ય માને અને તે પ્રમાણે

વર્તે, તો એ સત્પુરુષના ગુણ હોય તે મુમુક્ષુમાં આવે; અને જે એવો ન હોય તેમાં ન આવે.'' આમ સમજે તો મોટા સત્પુરૂષના ગુણ મુમુક્ષુમાં આવે છે.

પરમેશ્વર વિનાની બીજે ક્યાંય પ્રીતિ ન હોય તેનો એમ ગુણ ગ્રહણ કરે જે, ''આ પુરુષ તો અતિશય મોટા છે અને એને આગળ લાખો માણસ હાથ જોડીને ઉભા રહે છે તો પણ લેશમાત્ર સંસારના સુખને ઈચ્છતા નથી. અને હું તો અતિશય પામર છું જે કેવળ સંસારના સુખમાં આસક્ત થઈ રહ્યો છું અને પરમેશ્વરની વાતમાં તો લેશમાત્ર સમજતો જ નથી, માટે મને ધિક્કાર છે.' અને મોટા પુરૂષનો ગુણ ગ્રહણ કરે અને પોતાના અવગુણ ગ્રહણ કરીને અનુતાપ કરે. એના હૃદયને વિશે વૈરાગ્ય ઉપજે અને પછી તેમાં સત્પુરુષના જેવા ગુણ આવે છે.

સત્પુરુષમાં અનંત પ્રકારના અવગુણ પરઠે, એવો જે કુમતિ હોય તેને વિશે કોઈ કાળે સત્પુરુષના ગુણ આવે જ નહીં.''

ગ.પ્ર.॥ ૬૮ ॥ મૂર્તિને જે ભગવાનનો ભક્ત પૂજતો હોય ત્યારે, 'જેમ પ્રત્યક્ષ ભગવાન વિરાજતા હોય અને તેની મર્યાદા રાખે' તેમ તે મૂર્તિની પણ રાખી જોઈએ, અને તેમ જ સંતના હૃદયમાં ભગવાનની મૂર્તિ રહી છે તે સંતની પણ મર્યાદા રાખી જોઈએ. મારી અષ્ટ પ્રકારની જે પ્રતિમા તથા જે સંત તેને વિશે હું અખંડ નિવાસ કરીને રહું છું.

કામ, ક્રોધ, લોભ, અહંકાર, માન અને ઈર્ષ્યા એ પણ નાસ્તિકપણાના હેતુ છે, એ માંયલો એકે સ્વભાવ વર્તતો હોય ત્યારે નારદ-સનકાદિક જેવા સાધુ વાત કરે તોય પણ મનાય નહીં. અને એ નાસ્તિકપણું મટે ક્યારે? ભગવાનની લીલા તેને સાંભળે તથા ભગવાનનું અને સંતનું માહાત્મ્ય સમજે ત્યારે એનું નાસ્તિકપણું જાય અને આસ્તિકપણું આવે.

ગ.પ્ર.॥ ૬૯ ॥ સાધુને તો મન-કર્મ-વચને કરીને કોઈનું ભુંડું વાંચવું નહીં. અને કોઈ વાતનો

અહંકાર પણ રાખવો નહિ અને સર્વના દાસાનુદાસ થઈને રહેવું.

ક્રોધે યુક્ત જે પ્રકૃતિ તે તો દુષ્ટનો ધર્મ છે માટે તીખા સ્વભાવવાળાની તો કાંઈ ખોટ નથી, એવા તો ઘણાંય હોય પણ સાધુ થવું એજ ઘણું દુર્લભ છે.''

ગ.પ્ર.॥ ૭૦ ॥ બહારના કુસંગીનો સંગ ન કરે ને બહારના જે સંત છે તેનો જ સંગ રાખે તો કુસંગીનું બળ ઘટી જાય અને સંતનું બળ વધે એમ છે, એમ શ્રીજી મહારાજે કહ્યું.

એને શાબાશ છે, એમ જાણીને ભગવાન એની સહાય કરે છે. માટે બેફિકર રહેવું, કાંઈ ચિંતા રાખવી નહીં. ભગવાનને એમ ને એમ ભજ્યા કરવું ને સંતનો સમાગમ અધિક રાખવો ને કુસંગીથી છેટે રહેવું'' એમ પ્રસન્ન થઈને શ્રીજી મહારાજ બોલતા હવા. ભગવાનનો નિશ્ચય કરવો તે એકલો પોતાના જીવના કલ્યાણને જ અર્થે કરવો. પણ કોઈક પદાર્થની ઈચ્છાએ કરીને ન

કરવો. કાં જે ઘરમાં દસ માણસ હોઈએ અને તે દસેનું મૃત્યુ આવ્યું હોય તેમાંથી એક જણ જો ઉગરે તો શું થોડો છે? કે હાથમાં રામપત્તર આવવાનું હોય અને રોટલા ખાવા મળે તો શું થોડા છે ? સર્વે જનારુ હતું તેમાંથી એટલું રહ્યું તે તો ઘણું છે, એમ માનવું.

એમ અતિશય દુઃખ થવાનું હોય તો તેમાંથી પરમેશ્વરનો આશરો કરીએ તો થોડુંક ઓછું થાય ખરું, પણ એ જીવને એમ સમજાતું નથી. અને જો શૂળી લખી હોય તો કાંટેથી ટળી જાય એટલો તો ફેર પડે છે.

સત્સંગ કરે છે તેને શૂળી જેટલું દુઃખ હોય તો કાંટે મટે છે, કાં જે, અમે રામાનંદ સ્વામી પાસે માંગી લીધું છે જે, **''તમારા સત્સંગી હોય તેને એક વીછી દુઃખ થવાનું હોય તો તે મને એક એક રૂંવાડે કોટિ-કોટિ વીંછીનું દુઃખ થાઓ, પણ તમારા સત્સંગીને તે થાઓ નહિ. અને તમારા સત્સંગીને પ્રારબ્ધમાં**

રામપત્તર લખ્યું હોય તે રામપત્તર મને આવે, પણ તમારા સત્સંગી અન્ન વસ્ત્રે કરીને દુઃખી ન થાય, એ બે વર મને આપો.'' એમ મેં રામાનંદ સ્વામી પાસે માંગ્યું ત્યારે મને રામાનંદ સ્વામીએ રાજી થઈને એ વર આપ્યો છે. માટે જે કોઈ સત્સંગ કરે છે તેને વ્યવહારે દુઃખ થવાનું લખ્યું હોય તે થાય નહિ. સત્સંગ કરવો તે તો એકલો નિષ્કામપણે પોતાના જીવના કલ્યાણને જ અર્થે કરવો તો અડગ નિશ્ચય થાય.''

ગ.પ્ર.॥ ૭૧ ॥ શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, 'બીજા સર્વે અપરાધ માફ કરે છે, પણ ભગવાનના ભક્તનો દ્રોહ કરે એ અપરાધને ભગવાન માફ નથી કરતા. માટે ભગવાનના ભક્તનો કોઈ પ્રકારે દ્રોહ કરવો નહીં.

અપરાધ તો ક્યારેય પણ કરવો નહીં અને એ અપરાધ કરે તો એને પંચ મહાપાપ કરતાં પણ અધિક પાપ લાગે છે.

અને પરબ્રહ્મ પુરૂષોત્તમ એવા જે એ ભગવાન તે જ પોતે કૃપાએ કરીને જીવના કલ્યાણને અર્થે પૃથ્વીને વિશે પ્રકટ થાય છે.

''ઈર્ષ્યાનું શું રૂપ છે?' ત્યારે શ્રીજી મહારાજ બોલ્યા જે, 'જેની ઉપર જેને ઈર્ષ્યા હોય તેનું રૂડું થાય ત્યારે તેથી ખમાય નહિ અને તેનું ભુંડું થાય ત્યારે રાજી થાય, એ ઈર્ષ્યાનું લક્ષણ છે.''

''ભગવાનની પ્રત્યક્ષ મૂર્તિનો નિશ્ચય હોય અને ભજન કરતો હોય ને સત્સંગના નિયમ પ્રમાણે વર્તતો હોય અને તેનું કલ્યાણ થાય એ તો સત્સંગની રીતિ છે.''

પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, 'ભગવાન જીવના કલ્યાણને અર્થે જ્યારે મૂર્તિ ધારણ કરે છે. ત્યારે પોતાનું જે અક્ષરધામ અને ચૈતન્ય મૂર્તિ એવા જે પાર્ષદ અને પોતાનાં જે સર્વે ઐશ્વર્ય તે સહિત જ પધારે છે, પણ એ બીજાના દેખ્યામાં આવે નહીં.

ગ.પ્ર.॥ ૭૨ ॥ જેને ભગવાનના સંતને વિશે જો નિષ્ઠામાં કાંઈક ફેર હોય તો તેનું ભગવાન ચૂડું કરવાને ઇચ્છે તોય પણ ચૂડું થતું નથી.

જે ગરીબને કલ્પાવે તેનું તો કોઈ રીતે ચૂડું થાય જ નહીં. ભગવાનનો ભક્ત હોય અથવા કોઈ બીજો હોય, પણ ગરીબ માત્રને લેશ માત્ર દુઃખવવો નહીં અને જો ગરીબને દુઃખવે તો તેનું કોઈ પ્રકારે સારું થાય નહિ અને જો ગરીબને દુઃખવે તો બ્રહ્મહત્યા જેટલું પાપ થાય છે. અને તેમ જ કોઈકને માથે જૂઠું કલંક દેવું તે પણ બ્રહ્મહત્યા જેવું જ છે; અને જો સાચું કલંક હોય તો પણ તેને એકાંતે તેડીને તેનું ચૂડું થાય એમ કહેવું પણ તેને ફજેત કરવો નહીં.

જેને માહાત્મ્યે સહિત નિશ્ચય હોય તેને તો એમ સમજાય જે, 'જે દિવસે ભગવાનનું દર્શન થયું તે દિવસથી જ કલ્યાણ તો થઈ રહ્યું છે અને જે જીવ ભાવે

કરીને મારું દર્શન કરે તથા મારું વચન માને તેનું પણ કલ્યાણ થઈ જાય, તો મારે કલ્યાણનો શો સંશય છે? હું તો કૃતાર્થ છું, અને જે કાંઈ સાધન કરું છું 'તે તો ભગવાનની પ્રસન્નતાને અર્થે કરું છું' એમ સમજે તેને ભગવાનનો માહાત્મ્યે સહિત નિશ્ચય જાણવો.

ગ.પ્ર.॥ ૭૩ ॥ એવા રૂડા ગુણ આવ્યાનું કારણ એ છે જે, મોટા પુરૂષને વિશે જે નિર્દોષ બુદ્ધિ રાખે છે. તે પોતે સર્વ દોષ થકી રહિત થાય છે. અને જે મોટા પુરૂષને વિશે દોષ પરઠે છે તે દોષના પરઠનારાની બુદ્ધિ ભ્રષ્ટ થઈ જાય છે.

માટે આત્મનિષ્ઠા અને ભગવાનની મૂર્તિનો મહિમા સમજ્યા થકી કોઈ પદાર્થ વિષે વાસના રહેતી નથી.

કોઈ અમને સાચો થઈને મન અર્પે અને લેશમાત્ર અંતરાય રાખે નહીં તો તેમાં અમે કોઈ વાતની કસર રહેવા દઈએ નહીં."

એવી રીતે પરમેશ્વરના ગમતામાં રહીને જે રાજી રહેતો હોય તે તો હજાર ગાઉ ગયો હોય તોય અમારે પાસે છે.

ગ.પ્ર.॥ ૭૪ ॥ ભગવાનની ઈચ્છા હશે તો સત્સંગની વૃદ્ધિ થશે ને જો એમને ઘટાડવો હશે તો ઘટી જશે. અને એ ભગવાન આપણને હાથીએ બેસારે તો હાથીએ બેસીને રાજી રહેવું અને એ ગધેડે બેસારે તો ગધેડે બેસીને રાજી રહેવું અને એ ભગવાનનાં ચરણારવિંદ વિના બીજે ક્યાંય પ્રીતિ રાખવી નહીં. અને ભગવાનની ઈચ્છાએ કરીને જેવી રીતે સત્સંગની વૃદ્ધિ થતી જાય તેવી રીતે રાજી રહેવું; પછી એ ભગવાનની ઈચ્છા હોય તો બધું જગત સત્સંગી થાઓ અથવા એની ઈચ્છાએ કરીને સર્વે સત્સંગી મટી જાઓ, પણ કોઈ રીતે હર્ષ શોક મનમાં ધારવો નહિ; એ ભગવાનનું કર્યું સર્વે થાય છે. માટે સુકું પાનડું જેમ વાયુને આધારે ફરે છે તેમ એ ભગવાનને આધીન રહીને આનંદમાં એ પરમેશ્વરનું

ભજન કરવું અને કોઈ જાતનો મનમાં ઉદ્વેગ આવવા દેવો નહીં.''

ગ.પ્ર.॥ ૭૫ ॥ માટે ભગવાનના ભક્તમાં જેને હેત હોય તો સંબંધી હોય અથવા બીજો કોઈ હોય તે સર્વનું કલ્યાણ થાય છે.

પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, 'જેને આત્માના સ્વરૂપનું યથાર્થ જ્ઞાન હોય અને દૃઢ વૈરાગ્ય હોય અને ભક્તિ ને સ્વધર્મ પણ પરિપૂર્ણ હોય તેનો નિશ્ચય પરિપૂર્ણ જાણવો.

ગ.પ્ર.॥ ૭૬ ॥ ''ક્રોધી, ઈર્ષ્યાવાળો, કપટી અને માની એ ચાર પ્રકારના જે મનુષ્ય ને તે જો હરિભક્ત હોય તો પણ તે સાથે અમારે બને નહીં અને ક્રોધ ને ઈર્ષ્યા એ બેય માનને આશરે રહે છે. અને કામીનો તો અમારે કોઈ કાળે વિશ્વાસ જ નથી. જે, એ સત્સંગી છે અને કામી છે તો સત્સંગમાં હોય તોય વિમુખ જેવો છે. અને જેને પંચ વર્તમાનમાં કોઈ

વાતમાં ખોટય ન હોય અને ગમે તેવા વચનના ભીડામાં લઈએ, અને એનું ગમતું મુકાવીને અમારા ગમતામાં રાખીએ તો પણ કોઈ રીતે દેહપર્યંત મુંઝાય નહીં, એવો હોય તે પાકો સત્સંગી છે. અને એવા હરિભક્ત ઉપર અમારે વગર કર્યું સહેજે જ હેત થાય છે અને એવા ગુણ ન હોય તો હેત કરવા જઈએ તોય પણ હેત થાય નહીં. અને અમારી તો એ જ પ્રકૃતિ છે જે, જેના હૃદયમાં ભગવાનની એવી પરિપૂર્ણ ભક્તિ હોય તે ઉપર જ હેત થાય છે.''

ગ.પ્ર.॥ ૭૭ ॥ ભગવાનનો ભક્ત હોય તે બોલતો બોલતો દેહ મૂકે અથવા ઝંખ્યા જેવું બોલીને દેહ મૂકે અથવા શૂન્ય મૌન રહીને દેહ મૂકે પણ તેનું કલ્યાણ જ છે પણ એમાં કાંઈ સંશય નથી, એમ ભગવાનના ભક્તને જાણવું.

ગ.પ્ર.॥ ૭૮ ॥ ઉપરથી સંગ હોય તે સંગ ન કહેવાય અને મન, કર્મ, વચને કરીને જે સંગ કરે તે જ

સંગ કર્યો કહેવાય. માટે એવી રીતે મન, કર્મ, વચને સંગ તો પરમેશ્વર અથવા પરમેશ્વરના ભક્ત તેનો જ કરવો, જેથી જીવનું કલ્યાણ થાય; પણ પાપીનો સંગ તો ક્યારેય ન કરવો.' પ્રભુની સર્વ ક્રિયા કલ્યાણને અર્થે છે.' તે જ્યારે બોલે ત્યારે એવું ને એવું બોલતો હોય તો તેને પરિપક્વ નિશ્ચયવાળો જાણવો."

અને એવા મોટા જે ભગવાન તેના દાસનો મહિમા જ્યારે વિચારે ત્યારે ભગવાનના ભક્તનો પણ કોઈ રીતે અવગુણ આવે નહીં.

જેવો દેહના સંબંધીનો પક્ષ છે તેવો જેને સત્સંગનો પક્ષ હોય તેનો પાયો સત્સંગને વિશે અચળ છે. જેને સત્સંગનો પક્ષ હોય તેના માન, મદ, મત્સર, ઈર્ષ્યા આદિક સર્વ શત્રુનો નાશ થઈ જાય છે.

સત્સંગનો જેને દૃઢ પક્ષ હોય તો તેને કહેતા-સાંભળતાં ભગવાન ને ભગવાનના સંતને સંશય થાય નહિ અને એનો કોઈ રીતે કુવિશ્વાસ આવે નહિ.

પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''જેને ભગવાનને રાજી કરવા હોય તેને તો દેહના સુખને ઇચ્છવું નહિ અને દર્શનનો પણ લોભ રાખવો નહિ ને ભગવાન જેમ કહે તેમ કરવું. એ જ ભગવાનને રાજી થયાનું સાધન છે.''

આ ભગવાન ને આ સંત તે સર્વે વૈકુંઠ, ગોલોક અને બ્રહ્મપુર તેના નિવાસી છે. તે સંત ને પરમેશ્વર જ્યાં વિરાજમાન છે ત્યાં જ એ સર્વે ધામ છે, અને એ સંત ભેળો મારો નિવાસ થયો છે તે મારું અતિ બહું ભાગ્ય છે. એવી રીતે સમજે તો આઠે પહોર આશ્ચર્ય સરખું રહે અને આઠે પહોર આનંદના સમુદ્રમાં ઝીલતો રહે.''

પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, 'જે ત્રીશ લક્ષણે યુક્ત સંત હોય તેને વિશે ગુરૂબુદ્ધિ ને દેવબુદ્ધિ રાખીને મન-કર્મ-વચને એનો સંગ કરે, તો એ સંગના કરનારાને વિશે પણ એ ત્રીશ લક્ષણ આવે છે એવી રીતે સર્વ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે જે, 'સંતને સેવે ત્યારે સંત સરખો થાય છે.''

પંચવર્તમાન સંપૂર્ણ રાખીએ ને તેમાં કોઈ રીતે ખોટ આવવા દઈએ નહીં, તો ભગવાન ને ભગવાનના સંત પ્રસન્ન થાય છે એમાં લેશમાત્ર સંશય નહીં.'' જ્યારે હરિની ને હરિજનની જે ઉપર દયા થાય ત્યારે તેને હૈયામાં અતિશય સુખ વર્ત્યા કરે અને કલ્યાણને માર્ગે ચાલ્યાની પણ સામર્થી વધે અને પોતાના શત્રુ જે કામ, ક્રોધ, લોભાદિક તેનું બળ ઘટી જાય છે અને પોતાના અંતઃશત્રુ સાથે વૈર કર્યામાં ઘણો જ લાભ છે.

ભગવાન જેવા પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ છે તેવા ને તેવા અણુ અણુ પ્રત્યે અંતર્યામીરૂપે વિરાજમાન છે અને તે ભગવાનના ડોલાવ્યા વિના એક તૃણ પણ ડોલવાને સમર્થ નથી.

તે ભગવાનના આ સંત છે, તેનો મારે સમાગમ મળ્યો છે, તે માટે હું પણ અતિ બડભાગી છું એમ સમજે તો દિવસે દિવસે સંતનો મહિમા અતિશય જણાતો જાય.

પછી શ્રીજી મહારાજ બોલ્યા જે, ''પ્રથમ તો એને સંતને વિશે અલૌકિક મતિ હોય અને પછી તો તે સંતનો અલ્પ દોષ જોઈને પોતાની કુબુદ્ધિએ કરીને ઝાઝો દોષ પરઠે છે. પછી એની અસદ્‌વાસના થઈ જાય છે. તેણે કરીને સંતને વિશે ઓછો ભાવ થઈ જાય છે.'' ''જેમ સંત કહે તેમજ સંશય રહિત થકો કરે એ જ જીવને મોક્ષનો હેતુ છે.

જો યથાર્થ ભગવાનનું માહાત્મ્ય સમજાય ભગવાન વિના બીજામાં હેત રાખે તો પણ રહે નહિ ને એક ભગવાન અને ભગવાનના સંત અને ભગવાનની કથા કીર્તન તેને વિશે જ અચળ હેત થાય છે.

સારંગપુર પ્રકરણ

સા.પ્ર.॥ ૧ ॥ ''જેણે પોતાનું મન જીત્યું તેણે સર્વ જગત જીત્યું. જેને પંચવિષયનો ત્યાગ અતિ દૃઢપણે કરીને થયો ત્યારે તેનું મન જીત્યું જાણવું.

ભગવાનનો મહિમા એમ વિચારે જે, ''હું આત્મા છું અને જે પ્રત્યક્ષ ભગવાન મળ્યા છે તે પરમાત્મા છે. ગોલોક, વૈકુંઠ, શ્વેતદ્વીપ તથા બ્રહ્મપુર તથા અનંતકોટિ બ્રહ્માંડના પતિ જે બ્રહ્માદિક દેવ, એ સર્વેના સ્વામી જે શ્રી પુરૂષોત્તમ ભગવાન તે મને પ્રત્યક્ષ મળ્યા છે અને તે મારા આત્માને વિશે પણ અખંડ વિરાજમાન છે.

ભગવાનના એક રોમમાં જેટલું સુખ રહ્યું છે તેટલું સુખ જો અનંતકોટિ બ્રહ્માંડના વિષય સુખ ભેળાં કરીએ તો પણ તેના કોટિમા ભાગની બરોબર પણ થાય નહીં. એવી રીતે ભગવાનનું માહાત્મ્ય જાણવે કરીને વિષયની નિવૃત્તિ થાય છે.

સા.પ્ર.॥ ૨ ॥ વચને કરીને તો કોઈ જીવ પ્રાણી માત્રને દુઃખવવા નહીં. અને પરમેશ્વર સાથે અથવા મોટા સંત સાથે પ્રશ્ન ઉત્તર કરતા હોઈએ અને તેમાં પરસ્પર વાદ-વિવાદ થતો હોય અને તેમાં પોતે જીતીએ એમ જણાય, તો પણ જે મોટાથી નાનો હોય

તેણે મોટાને સમીપે નમી દેવું. મોટા સંત આગળ અને પરમેશ્વર આગળ તો જરૂર હારી જવું. મોટા સંત તે પોતાને કોઈ વચન યોગ્ય કહે અથવા અયોગ્ય કહે, ત્યારે તે વચનને તત્કાળ સ્નેહે સહિત માનવું. મોટા સંત તેની મરજી હોય તો તેમને હાથ જોડીને ભક્તિએ સહિત એમ કહેવું જે, 'હે મહારાજ! તમે જે વચન કહ્યું તે તો ઠીક છે, પણ આટલી મને તેમાં આશંકા થાય છે. એ પ્રકારનું દીન થઈને વચન કહેવું.

તથા દેહે કરીને ભગવાનની અને ભગવાનના ભક્તને ટેલ ચાકરી કરવી. એવી રીતે જ્યારે એ દેહને ગુણે કરીને વર્તે, ત્યારે તેને દેખીને તેની ઉપર પરમેશ્વર ને મોટા સંત તેને સ્નેહ થાય છે અને એ ભક્તને પણ ભગવાનને વિશે પ્રીતિ થાય છે. તે માટે પરમેશ્વરના દર્શન કરતાં કરતાં આડી અવળી દૃષ્ટિ કરવી નહીં. પરમેશ્વરનાં દર્શન તો પ્રથમ પહેલે નવીન થયાં હોય ને તે સમયને વિશે જેવું અંતરમાં અલૌકિકપણું હોય,

તેવું મનમાં અલૌકિકપણું રહેતું જાય, ને એક દૃષ્ટિએ કરીને મૂર્તિને જોતે જવું અને દૃષ્ટિ પલટીને અંતરમાં તેવી ને તેવી તે મૂર્તિને ઉતારવી. જેમ, ધર્મપુરમાં કુશળકુંવરબાઈ હતાં તે અમારાં દર્શન કરતાં જતાં હતાં અને દૃષ્ટિ પલટાવીને મૂર્તિને અંતરમાં ઉતારતાં.

નેત્રને અને શ્રોત્રને ઉપદેશ દઈને એક ભગવાનની મૂર્તિમાં જ રાખવાં. અને એવી રીતે જે વર્તે તેને ભગવાનની મૂર્તિમાં દિવસે દિવસે અધિક સ્નેહ થાય છે. અને તે ભક્ત ઉપર પરમેશ્વરને ને મોટા સાધુને સ્નેહ હોય તેથી પણ દિવસે દિવસે વધતો જાય છે.''

સા.પ્ર.॥ ૩ ॥ શ્રીજીમહારાજને પ્રશ્ન પૂછ્યો જે, ''હે મહારાજ... ! એક ભક્ત તો નાના પ્રકારની પૂજા સામગ્રી લઈને પ્રત્યક્ષ ભગવાનની પૂજા કરે છે અને એક ભક્ત તો નાના પ્રકારના માનસિક ઉપચારે કરીને ભગવાનની માનસીપૂજા કરે છે એ બે ભક્તમાં શ્રેષ્ઠ તે કોણ છે ?

ત્યારે શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''જો ભગવાનને વિશે પ્રેમે કરીને અતિ રોમાંચિત ગાત્ર થઈને તથા ગદ્‌ગદ્‌ કંઠ થઈને જો ભગવાનની પ્રત્યક્ષ પૂજા કરે છે અથવા એવી રીતે જ ભગવાનની માનસી પૂજા કરે છે, તો એ બેય શ્રેષ્ઠ છે અને પ્રેમે કરીને રોમાંચિત ગાત્ર અને ગદ્‌ગદ્‌ કંઠ થયા વિના કેવળ શુષ્ક મને પ્રત્યક્ષ ભગવાનની પૂજા કરે છે તોય ન્યૂન છે અને માનસી પૂજા કરે છે તોય ન્યૂન છે.''

જેને ભગવાનની પૂજા સેવાને વિશે તથા કથા-વાર્તા-કીર્તનને વિશે અતિશય શ્રદ્ધા હોય તથા ભગવાનનું અતિશય માહાત્મ્ય સમજતો હોય ને એ બે વાનાં દિવસે દિવસે નવાં ને નવાં જ રહેતાં હોય, પણ ક્યારેય ગૌણ ન પડે. ભગવાનનું દર્શન કરીને તથા વાર્તા સાંભળીને જો તેનું મનન ને નિદિધ્યાસ નિરંતર કર્યા કરે તો તેનો સાક્ષાત્કાર થાય, નહીં તો આખી ઉંમર દર્શન શ્રવણ કરે તો પણ સાક્ષાત્કાર થાય નહીં.'''

સા.પ્ર.॥ ૪ ॥ ભગવાનનો ભક્ત હોય તેને વાસનાનું બળ દેખીને હિંમત હારવી નહીં ને આનંદમાં ભગવાનનું ભજન કર્યા કરવું અને વાસના ટાળ્યાના ઉપાયમાં રહેવું અને ભગવાન ને ભગવાનના સંતના વચનમાં દૃઢ વિશ્વાસ રાખવો.

સા.પ્ર.॥ ૫ ॥ શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, 'જેને શ્રદ્ધા તથા ભગવાનને વિશે પ્રીતિ તથા ભગવાનના સ્વરૂપનું માહાત્મ્ય એ ચાર વાનાં જેના હૃદયમાં હોય તેની વાસના નિવૃત્તિ થઈ જાય છે. તેમાં પણ જો એક માહાત્મ્ય અતિશય દૃઢ હોય તો શ્રદ્ધા તથા વિશ્વાસ તથા પ્રીતિ એ ત્રણ દુબળાં હોય તો પણ મહાબળવાન થાય છે. અને માહાત્મ્ય વિનાની ભક્તિ જો ઝાઝી જણાતી હોય તો પણ અંતે નાશ થઈ જાય છે.

માહાત્મ્યે સહિત ભગવાનની ભક્તિ એ જ વાસના ટાળ્યાનું મહામોટું અચળ સાધન છે.

સા.પ્ર.॥ ૭ ॥ એવું જે નૈમિષારણ્ય ક્ષેત્ર તે જ ઠેકાણે ભગવાનના એકાંતિક સાધુ રહેતા હોય તે ઠેકાણે જાણવું એવું સંતના સમાગમરૂપી નૈમિષારણ્ય ક્ષેત્ર જ્યાં દેખાય ત્યાં કલ્યાણને ઇચ્છવું અને ત્યાં અતિ દૃઢ મન કરીને રહેવું.

સા.પ્ર.॥ ૮ ॥ પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''જેના હૃદયમાં માન હોય તે માનમાંથી ઈર્ષ્યા પ્રવર્તે છે અને ક્રોધ, મત્સર ને અસૂયા તે પણ માનમાંથી પ્રવર્તે છે અને ઈર્ષ્યાનું એ રૂપ છે જે, ''પોતાથી જે મોટા હોય તો પણ તેનું જ્યારે સન્માન થાય ત્યારે તેને એમ જાણવું જે, આના હૈયામાં ઈર્ષ્યા છે. અને યથાર્થ ઈર્ષ્યાવાળો જે હોય તે તો કોઈની મોટાઈને દેખી શકે નહીં.

સા.પ્ર.॥ ૯ ॥ મને તો તે ભગવાન પ્રત્યક્ષ મળ્યા છે અને રાત-દિવસ તે ભગવાનનું હું નામ લઉં છું, માટે હું તો કૃતાર્થ થયો છું, એવી રીતે વિચારીને આનંદમાં રહેવું.

''જેને તામસી કર્મ ઘણાં હોય તેના હૈયામાં કળિયુગ વર્તે, તે કોઈ ઉપાયે ટળે કે ન ટળે?' પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, 'જો એને સંત તથા પરમેશ્વરના વચનને વિશે અતિશય શ્રદ્ધા હોય અને અતિ દૃઢ વિશ્વાસ હોય, તો ગમે તેવાં તામસી કર્મ હોય પણ તેનો નાશ થઈ જાય અને કળિયુગના ધર્મ મટીને સત્યુગના ધર્મ હોય તે વર્તે માટે અતિ સાચે ભાવે કરીને સત્સંગ કરે તો તેને કોઈ જાતનો દોષ હૈયામાં રહે નહીં ને દેહ છતાં જ બ્રહ્મરૂપ થઈ જાય.''

સા.પ્ર.॥ ૧૦ ॥ એમ સમજતો હોય જે, મારા ચૈતન્યને વિશે ભગવાન સદાય વિરાજમાન છે. તે જેમ દેહમાં જીવ હોય તેમ મારા જીવને વિશે ભગવાન રહ્યા છે, અને મારો જીવ છે, તે તો શરીર છે અને ભગવાન તો મારા જીવના શરીરી છે. તેને વિશે અખંડ ભગવાન વિરાજમાન છે એમ સમજે, તો તે સંત થકી ભગવાન અથવા ભગવાનનાં ધામ તે અણુમાત્ર છેટે નથી. અને

એવી રીતનો જે સંત હોય તે તો જેવો શ્વેતદ્વીપમાં મુક્ત છે તે સરખો છે અને એવા સંતનું દર્શન થયું ત્યારે એમ જાણવું જે, ''મને સાક્ષાત્કાર ભગવાનનું દર્શન થયું. ને એવી સમજણવાળો જે સંત તે તો કૃતાર્થ છે અને જેને આવી સમજણ તો આવી શકે નહીં, ને જો તે સંતના સમાગમમાં પડ્યો રહે ને તે સંત નિત્ય પાંચ ખાસડાં મારે તો પણ એ અપમાનનું સહન કરે ને સંતનો સમાગમ મૂકી શકે નહિ; જેમ અફીણનો બંધાણી હોય તે તેને મૂકી શકતો નથી, તેમ એ પણ કોઈ રીતે સંતનો સમાગમ તજી શકે નહીં; તો જેવા પ્રથમ સંત કહ્યાં તે સરખો એને પણ જાણવો અને જેવી પ્રાપ્તિ તે સંતને થાય છે તેવી જ જે સંત સમાગમમાં પડ્યો રહે છે તેને પણ થાય છે.

સા.પ્ર.॥ ૧૧ ॥ પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, જો ખબડદાર થઈને મંડે તો આ ને આ દેહે જ સર્વે કસર મટી જાય. અથવા દેહપર્યંત કસર ન મટી હોય

અને અંત સમે જ નિર્વાસનિક થાય ને ભગવાનને વિશે અતિશય પ્રીતિ થાય તો અંતકાળે પણ ભગવાનની કૃપા થાય ને ભગવાનના ધામને પામે. માટે એક દેહે અથવા અનંત દેહે અથવા અંત સમે એક ઘડી મૃત્યુ આડી રહી હોય ત્યારે પણ જો અતિશય ભગવાનને વિશે વૃત્તિ જોડાઈ જાય તો તે ભક્તને કોઈ જાતની કસર રહેતી નથી.''

સા.પ્ર.॥ ૧૨ ॥ જીવવું, મરવું એ સર્વે દેહના ભાવ છે, તે આત્માને વિશે માનવા જ નહીં. આત્માના ભાવ છે તે કોઈ કાળે દેહને વિશે સમજવા જ નહીં, એ ગુણ તો આત્માને વિશે સમજવા. એવો જે વિચાર તે જ્યાં સુધી ઘાટ-સંકલ્પનું બળ હોય ત્યાં સુધી મુકવો નહીં.

'પૂર્વે કહ્યો એવો જે વિચાર તે દૃઢપણે રાખવો અને જ્યારે મન-ઇન્દ્રિયોના ઘાટ સર્વે શમી જાય ત્યારે પરમેશ્વરના સ્વરૂપનું ધ્યાન કરવું.''

સા.પ્ર.॥ ૧૩ ॥ ''શાસ્ત્રમાં પરમેશ્વરના પણ લક્ષણ કહ્યા હોય અને સંતના પણ કહ્યાં હોય. માટે શાસ્ત્રે કરીને નિશ્ચય થાય તે જ અચળ રહે છે અને શાસ્ત્ર વિના પોતાને મને કરીને જે નિશ્ચય કર્યો હોય તે નિશ્ચય ટળી જાય છે. અને વળી ધર્મની પ્રવૃત્તિનું જે કારણ છે તે પણ શાસ્ત્ર જ છે. માટે જેને શાસ્ત્રના વચનનો વિશ્વાસ હોય તેને જ ભગવાનના સ્વરૂપનો નિશ્ચય અડગ થાય છે અને કલ્યાણ પણ તેનું જ થાય છે અને તે ધર્મમાંથી પણ કોઈ કાળે ડગે જ નહીં.''

સા.પ્ર.॥ ૧૪ ॥ એક તો પ્રમાદ અને બીજો મોહ એ બેયનો જે ત્યાગ કરે તે સર્વ પ્રકારે ભગવાનની માયાને તરી રહ્યો છે અને પ્રમાદ ને મોહ એનું જ નામ માયા છે. માટે આપણે ત્યાગી એવા ભગવાનના ભક્ત કહેવાઈએ છીએ ને તેમાં જેને પ્રમાદ ને મોહ વર્તતા હશે ને ભગવાનના મહિમાનું બળ લઈને તે

ભક્ત પ્રમાદને ને મોહને ટાળ્યાનો ખટકો નહિ રાખતો હોય તે ભક્તને દેહ છતે કેવું સુખ હશે અને મરીને તે કેવા સુખને પામશે? 'ભગવાનનું માહાત્મ્ય અતિશય વિચારીને પ્રમાદ કે મોહ ન ટળે તો પણ તેની કાંઈ ઝાઝી ચિંતા રાખે નહીં.''

ભગવાનનો ભક્ત હોય ને તેને પ્રમાદ ને મોહ વર્તતા હોય ને તેને ટાળ્યાનો ખટકો રાખે.

જે ગાફલાઈ રાખશે ને તે ભગવાનનો ભક્ત હશે તો તેને પ્રમાદ ને મોહ એ બે શત્રુ નડ્યા વિના નહિ રહે. ભગવાનનો ભક્ત જો ખટકો રાખીને ટાળવાનો ઉપાય કરે તો એ બે શત્રુ નાશ પામી જાય.

સા.પ્ર.॥ ૧૫ ॥ કેવળ ભગવાનના ગમતા પ્રમાણે જ ચાલે અને કોઈ રીતે પોતાના સ્વાર્થને અર્થે યુક્તિ કરે નહિ અને કેવળ ભગવાનને રાજી કરવાને ઇચ્છે અને જે રીતે ભગવાન રાજી થાય તે રીતે જ પોતે રાજી રહે.

અને જેને આત્માનિષ્ઠા છે ને વૈરાગ્ય છે ને ભગવાનમાં પ્રીતિ પણ સાધારણ જેવી જ છે, તે તો એમ જાણે છે જે, 'મારા જીવાત્માને વિશે જ આ ભગવાનની મૂર્તિ અખંડ વિરાજમાન છે. તે કોઈ કુસંગને યોગે કરીને પણ એની પ્રીતિ ઓછી થાય એવી નથી. માટે એ ભક્ત શ્રેષ્ઠ છે ને એકાંતિક છે.

સા.પ્ર.॥ ૧૭ ॥ મહિમા પણ વધુ વધુ સમજતો જાય. અને પછી જેમ જેમ પોતાની વૃત્તિ હેતે કરીને ભગવાન સંગાથે ચોંટતી જાય તેમ તેમ ઉપાસના સુધી દૃઢ થતી જાય. અને જેમ જેમ વધુ સામર્થીને પામતા ગયા તેમ તેમ ભગવાનને વિશે સ્વામી-સેવકપણાનો ભાવ પણ અતિ દૃઢ થતો ગયો છે.

તેમ માયારૂપી અંતરાય ટાળીને જેમ જેમ ભગવાનને ઢુંકડું થવાય છે. તેમ તેમ ભગવાનની પણ અતિ અપાર મોટ્યપ જણાતી જાય છે અને ભગવાનને વિશે દાસપણું પણ અતિ દૃઢ થતું જાય છે.

સા.પ્ર.॥ ૧૮ ॥ પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''જે શ્રદ્ધાવાન પુરુષ હોય અને તેને જો સાચા સંતનો સંગ મળે અને તે સંતના વચનને વિશે શ્રદ્ધાવાન થાય, તો એના હૃદયને વિશે સ્વધર્મ, વૈરાગ્ય, વિવેક, જ્ઞાન, ભક્તિ આદિક જે કલ્યાણકારી ગુણ તે સર્વે પ્રગટ થઈ આવે છે અને કામ, ક્રોધાદિક જે વિકાર તે બળી જાય છે. માટે ભગવાનના ભક્ત હોય તેને કોઈ દિવસ કુસંગ ન કરવો.''

વળી પોતામાં કોઈ સ્વભાવ હોય ને તેને સંતનો સમાગમ કરીને સમજી વિચારીને ટાળે તો તે સ્વભાવનો નાશ થઈ જાય છે, સમજીને ટાળે તો દુઃખ ને સ્વભાવ એ બેય ટળી જાય. માટે સમજુ હોય તે જ સુખી થાય છે.

ભુંડા સ્વભાવ હોય તે ટળે કે ન ટળે? પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''જેમ વાણિયો હોય તે જેટલો વેપાર કરે તેનું નામું માંડી રાખે છે; તેની પેઠે જે દિવસ થકી સત્સંગ થયો છે તે દિવસથી જેણે નામું માંડી

રાખ્યું હોય તેનો સ્વભાવ ટળે છે. અને તે એમ વિચારે જે, 'જ્યારે મારે સત્સંગ નહોતો ત્યારે મારે આટલો મલિન સ્વભાવ હતો અને સત્સંગ કર્યા પછી આટલો સ્વભાવ ઉત્તમ થયો છે. વર્ષોવર્ષ પોતાનો વધારો થતો હોય અથવા કાંઈ ફેર રહેતો હોય તે સર્વેને તપાસ્યા કરે; પણ મૂર્ખ વાણિયો જેમ નામું માંડે નહીં તેની પેઠે ન કરે. એવી રીતે જે સત્સંગ કરીને પોતાનો જો તપાસ કરતો રહે, તો તેના જે જે સ્વભાવ હોય તે સર્વે નાશ પામી જાય છે.''

જે સંતને વિશે કામાદિક શત્રુ ન હોય તથા દેહાભિમાને રહિત હોય, એવા સંતનો સમાગમ રાખે તો યુવા અવસ્થારૂપી સમુદ્રને તરી જાય છે.

મોટા પુરુષ હોય તેને વિશે જે જે જાતના દોષ પરઠે, તે તો જાતના દોષ પોતાના હૈયામાં આવીને નિવાસ કરે છે અને જો મોટા પુરુષના ગુણનું ગ્રહણ કરે અને એમ જાણે જે, ''મોટા પુરુષ જે જે સ્વભાવ

રાખે છે તે તો જીવના કલ્યાણને અર્થે છે અને મોટા પુરૂષ તો નિર્દોષ છે અને મને દોષ જણાણો તે તો મારી કુમતિએ કરીને જણાણો છે; એમ વિચારીને સત્પુરૂષનો ગુણ ગ્રહણ કરે અને પોતાના અપરાધને ક્ષમા કરાવે તો તે પુરૂષની મલિનતા મટી જાય છે.''

પોતામાં જે સ્વભાવ વર્તતો હોય ને તે ઉપર અભાવ આવે જે, હું ભગવાનનો ભક્ત છું, તે મારે આવો ભૂંડો સ્વભાવ જોઈએ નહીં. એવી રીતે દોષરૂપ જાણીને જે જે સ્વભાવને તજવાને ઈચ્છે તો ભગવાનને પ્રતાપે કરીને તે તે સ્વભાવની નિવૃત્તિ થઈ જાય છે.''

કારિયાણી પ્રકરણ

કા.પ્ર.॥ ૨ ॥ શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''એકની બુદ્ધિ તો એવી છે જે, જે દહાડાથી સત્સંગ કર્યો હોય તે દહાડાથી ભગવાનનો તથા સંતનો અવગુણ આવે ખરો પણ રહે નહિ, ટળી જાય, પણ

એમ ને એમ ગુણ-અવગુણ આવ્યા કરે, પણ સત્સંગ મૂકીને કોઈ દિવસ જાય નહીં. શા માટે જે, એને બુદ્ધિ છે તે એમ જાણે જે, 'આવા સંત બ્રહ્માંડમાં ક્યાંય નથી અને આ મહારાજ વિના બીજો કોઈ ભગવાન નથી, 'એમ સમજાણું હોય માટે સત્સંગમાં અડગપણે રહે છે અને એકની તો એવી બુદ્ધિ છે જે, સંતનો અથવા ભગવાનનો કોઈ દિવસ અવગુણ જ આવતો નથી. અને બુદ્ધિ તો એ બેયની સરખી છે અને ભગવાનનો નિશ્ચય પણ બેયને સરખો છે; પણ એકને અવગુણ આવ્યા કરે છે ને એકને નથી આવતો તે જેને અવગુણ આવે છે તેની બુદ્ધિમાં શો દોષ છે ?

મોટા સંતને દુઃખવ્યા હોય અથવા કોઈ ગરીબને દુઃખવ્યા હોય અથવા મા-બાપની ચાકરી ન કરી હોય, તે માટે એમણે શાપ દીધો હોય, તેણે કરીને એની બુદ્ધિ એવી છે. ''હે મહારાજ! એની શાપિત બુદ્ધિ છે તે કેમ સારી થાય ? બીજા નિર્માની રહેતા હોય તેથી

એને વિશેષ નિર્માની રહેવું અને બીજા સૂઈ રહે તે કેડે ઘડી મોડું એને સૂવું અને બીજા માળા ફેરવે તેથી વિશેષ માળા ફેરવે અને બીજા ઊઠે તેથી ઘડી વહેલો ઊઠે; એમ સર્વથી વિશેષે પાળે તો એની બુદ્ધિ શાપિત ટળે, નહીં તો ટળે નહીં.''

કા.પ્ર.॥ ૩ ॥ શરીરનું દમન ને વિચાર એ બે જેને હોય તે મોટો સાધુ છે. અને જેને એકલું દમન છે ને વિચાર નથી તો તે ઠીક નહિ તથા જેને એકલો વિચાર છે ને દમન નથી તે પણ ઠીક નહિ; માટે એ બે જેને હોય તે શ્રેષ્ઠ છે. અને શરીરનું દમન ને વિચાર એ બે વાનાં તો ગૃહસ્થ સત્સંગીને પણ જરૂર રાખ્યાં જોઈએ, ત્યારે ત્યાગીને તો જરૂર રાખ્યાં જ જોઈએ.

ત્યાગી થઈને ગૃહસ્થને ભોગવવા યોગ્ય ભોગની ઇચ્છા રાખે છે તે ખડ ખાય છે; કાં જે, એને એ ભોગ પ્રાપ્ત થનાર છે નહિ અને તેની ઇચ્છા રાખે છે. માટે એના સમજ્યામાં એ વાત આવી નથી; કાં જે, જે ગામ

જવું નહિ તેનું નામ શું પૂછવું ? તેમ એણે પદાર્થનો ત્યાગ કર્યો છે ને તેની પાછી અભિલાષા રાખે છે, તે આ દેહે કરીને એને પ્રાપ્ત થવાનું છે ?

કા.પ્ર.॥ ૪ ॥ તેમ ભગવાન પણ પોતાના અક્ષરધામને વિશે મૂર્તિમાન થકા પોતાની અંતર્યામી શક્તિએ કરીને જીવોને વિશે વ્યાપીને રહ્યાં છે ને મૂર્તિમાનની પેઠે ક્રિયાને કરે છે માટે એને પણ મૂર્તિમાન જાણવા.

કા.પ્ર.॥ ૫ ॥ ભગવાનને અવતારે ધર્યાનું એ જ પ્રયોજન છે જે, ભગવાનને વિશે અતિશય પ્રીતિવાળા જે ભક્ત હોય તેની ભક્તિને આધીન થઈને તે ભક્તને સુખ દેવાને અર્થે જેવી ભક્તને ઇચ્છા હોય તેવા રૂપનું ધારણ કરે છે. પછી જેવા જેવા પોતાના ભક્તના મનોરથ હોય તે સર્વે પૂરા કરે છે.

પછી જેવી એ ભક્તને ઇચ્છા હોય તેવી રીતે લાડ લડાવે છે. માટે પોતાના જે પ્રેમી ભક્ત તેના મનોરથ

પૂરા કરવા એ જ ભગવાનને અવતાર ધર્યાનું પ્રયોજન છે. અને તે ભેળું અસંખ્ય જીવનું કલ્યાણ પણ કરે ને ધર્મનું સ્થાપન પણ કરે છે.

કા.પ્ર.॥ ૬ ॥ શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''જે ભક્તજન કામ, ક્રોધ, લોભ, કપટ, માન, ઈર્ષ્યા અને મત્સર એટલાં વાનાંએ રહિત થઈને ભગવાનની ભક્તિ કરે તેની ઉપર ભગવાન રાજી થાય છે.

શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, સંતને માર્ગે ચાલે ને જે સંત હોય તેનો તો મત્સર ટળે અને સંતને માર્ગે ન ચાલવું હોય તેનો તો મત્સર ન ટળે.

કોઈક લે અને કોઈક દે તો પણ મત્સરવાળો હોય તે ઠાલો ઠાલો વચમાં બળી મરે.

એક પ્રભુના ભક્ત વિના કોઈ સંગાથે હેત-સંબંધ નથી ને મહારાજ તો આકાશ સરખા નિર્લેપ છે, એમ નિરંતર અમારે પાસેના રહેનારા છે તે અમારા સ્વભાવને જાણે છે.

અને ભગવાનના ભક્ત વિના તો અમારે ચૌદ લોકની સંપત્તિ તે ત્રાખલા જેવી છે. એવા જે હોય તે જ ભગવાનના પરિપૂર્ણ ભક્ત કહેવાય.

કા.પ્ર.॥ ૭ ॥ એવી રીતે વિચાર કરીને સર્વમાંથી પ્રીતિ તોડીને ભગવાનને વિશે દૃઢ પ્રીતિ કરે ને સાધુનો સમાગમ રાખે, તો ગૃહસ્થને પણ ત્યાગીની પેઠે અખંડ ભગવાનમાં વૃતિ રહે. શ્રીજીમહારાજની વાત સાંભળીને જે ગૃહસ્થ સર્વે સભામાં બેઠા હતા તેમણે હાથ જોડીને પૂછ્યું જે, "હે મહારાજ ! જે ગૃહસ્થને એવી રીતે ન વર્તાય તેના શા હાલ થશે ?"

એવો બળિયો ન હોય તેને તો સત્સંગની ધર્મમર્યાદામાં રહેવું અને સંત ને ભગવાન તેનો જે પોતાને આશરો છે તેનું બળ રાખવું જે, 'ભગવાન તો અધમ ઉદ્ધારણ ને પતિતપાવન છે. તે મને સાક્ષાત મળ્યા છે. પછી એવા શ્રીજીમહારાજના વચન સાંભળીને સર્વે હરિજન અતિશય રાજી થયા.

એવી રીતે પ્રત્યક્ષ પુરૂષોત્તમને વિશે જે દૃઢ નિષ્ઠા તેને આત્યંતિક કલ્યાણ કહીએ.

અને એ મૂર્તિ વિના બીજું અણુમાત્ર પણ ભાસે નહિ, એ સિદ્ધદશાનું લક્ષણ છે.

કા.પ્ર.॥ ૯ ॥ 'જેના હૈયામાં ભગવાનની ભક્તિ હોય ને ભગવાનનો મહિમા જાણતો હોય તેને ભગવાનના ભક્તનો અવગુણ આવે નહિ, અને ભગવાનના ભક્ત ઉપર રીસની આંટી બંધાય જ નહીં.

એવો જ્યારે ભગવાનના ભક્તનો મહિમા સમજે ત્યારે તેને ભગવાનના ભક્ત ઉપર કોઈ દિવસ અવગુણની ગાંઠ ન બંધાય. માટે ભગવાનનો મહિમા સમજે તેને ભગવાનના ભક્ત સંગાથે વૈર ન બંધાય અને જે માહાત્મય ન સમજે તેને તો ભગવાનના ભક્ત સંગાથે વૈર બંધાય ખરું. માટે જે ભગવાનનું તથા ભગવાનના ભક્તનું માહાત્મ્ય ન જાણતો હોય ને તે સત્સંગી છે તો પણ તેને અર્ધો વિમુખ જાણવો અને

ભગવાનનો ને ભગવાનના ભક્તનો જે મહિમા સમજે તેને જ પૂરો સત્સંગી જાણવો.

કા.પ્ર.॥ ૧૦ ॥ એવી રીતે ભગવાનને વિષે જ એક કર્તાપણું સમજવું એ જ કલ્યાણનું પરમ કારણ છે. અને જે તપ કરવું તે તો ભગવાનની પ્રસન્નતાનું કારણ છે. ભગવાનને જે સર્વકર્તા જાણે તોય પણ જન્મ-મરણના દુઃખથી તો જીવ તરી જાય, પણ તપ કર્યા વિના તે જીવ ઉપર ભગવાનનો રાજીપો થાય નહીં. અને જે જીવ ભગવાનને સર્વકર્તા-હર્તા નથી જાણતો તો તેથી બીજો કોઈ પાપી નથી. માટે જે ત્યાગી ભક્ત હોય તેને તો ભગવાનને સર્વકર્તા જાણીને, તપે કરીને જ ભગવાનને રાજી કરવા. ભગવાનને પ્રેમલક્ષણા ભક્તિએ કરીને ભજવા એ અમારો સિદ્ધાંત છે. અને એ સિદ્ધાંત છે તે જ આ લોક ને પરલોકને વિશે પરમ સુખનો હેતુ છે.

અમારો તો એ જ ઈશક છે ને એ જ સિદ્ધાંત છે જે, ''તપે કરીને ભગવાનને રાજી કરવા ને ભગવાનને

સર્વેના કર્તા-હર્તા જાણીને અને સ્વામી સેવકને ભાવે કરીને તે ભગવાનની ભક્તિ કરવી. અને કોઈ રીતે તે ભગવાનની ઉપાસના ખંડન થવા દેવી નહીં. માટે તમો પણ સર્વે આ અમારા વચનને પરમ સિદ્ધાંત કરી માનજ્યો.

કા.પ્ર.॥ ૧૧ ॥ જેને ભગવાનને વિશે પ્રીતિ હોય તે ભગવાનની આજ્ઞા કોઈ કાળે લોપે નહીં, જેમ ભગવાનનું ગમતું હોય તેમ જ રહે એ પ્રીતિનું લક્ષણ છે.

પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''જેને ભગવાનને વિશે દૃઢ પ્રીતિ છે અને ભગવાનને અખંડ સંબંધે રહિત જે માયિક પંચવિષય તેને તુચ્છ કરી નાંખ્યા છે અને શબ્દાદિક પંચવિષયે કરીને ભગવાન સંગાથે દૃઢપણે જોડાણો છે, તે ભક્ત ભગવાનની આજ્ઞાએ કરીને જ્યાં જ્યાં જાય છે ત્યાં ત્યાં ભગવાનની મૂર્તિ પણ એ ભક્ત ભેળી જ જાય છે. ને જેમ એ ભક્ત ને ભગવાન વિના

રહેવાતું નથી તેમ જ ભગવાનને પણ એ ભક્ત વિના રહેવાતું નથી અને એ ભક્તના હૃદયમાંથી આંખ્યનું મટકું ભરીએ એટલી વાર છેટે રહેતાં નથી.

કા.પ્ર.॥ ૧૨ ॥ ભગવાનનું ધ્યાન ને ભગવાનનું વચન તેણે કરીને કારણ શરીર શેકાઈને આંબલીના ફોતરાની પેઠે જુદું થઈ જાય છે. અને તે વિના બીજા કોટિ ઉપાય કરે તોય પણ કારણ શરીરરૂપ જે અજ્ઞાન તેનો નાશ થતો નથી.'' એવી રીતે શ્રીજી મહારાજે વાર્તા કરી.

'ગમે તેવો કામી, ક્રોધી, લોભી, લંપટ જીવ હોય અને જો આવી રીતની વાતમાં વિશ્વાસ રાખીને પ્રીતિએ કરીને સાંભળે તો તેના સર્વે વિકાર ટળી જાય છે.

વિશ્વાસ રાખીને પ્રીતિએ સહિત જે ભગવાન પુરુષોત્તમ નારાયણની વાત સાંભળવી એથી બીજું મનને સ્થિર થવાનું ને નિર્વિષયી થવાનું કોઈ મોટું સાધન નથી.

લોયા પ્રકરણ

લો.પ્ર.॥ ૧ ॥ ભગવાન જીવોના કલ્યાણને અર્થે મનુષ્ય જેવા જણાય છે તો પણ એ અનંત કોટિ બ્રહ્માંડના કર્તા હર્તા છે. ધામ તે સર્વેના સ્વામી છે અને અનંતકોટિ એવા જે અક્ષરરૂપ મુક્ત તે સર્વેના સ્વામી છે. એવો ભગવાનનો મહિમા જાણીને તે ભગવાનને વિશે શ્રવણાદિક ભક્તિને દૃઢ કરીને રાખે અને તે ભગવાનના ભક્તની સેવા ચાકરી કરે. એવી રીતે જે વર્તે તેનો સંપૂર્ણ સત્સંગ કહીએ.'' સંતના દ્રોહનું પાપ નિવારણ છે નહીં. જેને સંતનો અવગુણ આવ્યો તેને તો ક્ષયરોગ થયો જાણવો.

મનુષ્યના હાથ, પગ, નાક, આંખ, આંગળીયો એ આદિક જે અંગ તે કપાય તો પણ એ મનુષ્ય મૂઓ કહેવાય નહિ અને જ્યારે ધડમાંથી માથું કપાઈ જાય ત્યારે તેને મૂઓ કહેવાય; તેમ જેને અવગુણ આવે તેનું

તો માથું કપાણું, અને બીજો વર્તમાનમાં કદાચિત ફેર પડે તો અંગ કપાણું કહેવાય પણ તે જીવે ખરો, કહેતાં તે સત્સંગમાં ટકે ખરો; અને જેને સંતનો અવગુણ આવ્યો તે તો નિશ્ચય સત્સંગથી જ્યારે ત્યારે વિમુખ જ થાય, એ એનું માથું કપાણું જાણવું.''

જ્યારે કોઈ સંતનો અવગુણ આવે ત્યારે એમ વિચાર કરે જે, મેં અતિ મોટું પાપ કર્યું.

લો.પ્ર.॥ ૨ ॥ સર્વના કારણરૂપ એવા ભગવાન તે મનુષ્ય જેવા છે, તો પણ પોતાના અંગમાંથી યોગકળાએ કરીને અનંત કોટિ બ્રહ્માંડને ઉત્પન્ન કરવાને સમર્થ છે ને પાછાં પોતાને વિષે લય કરવાને સમર્થ છે.

ભગવાનના એક એક રોમમાં અનંત કોટિ બ્રહ્માંડ અણુની પેઠે રહ્યાં છે, તે અષ્ટાવરણ ને ચૌદલોક સુધા રહ્યાં છે એવી રીતે કારણમાં અલૌકિકપણું છે ને મોટાઈપણું છે તેને સમજુ હોય તે જાણે જે ભગવાન

મનુષ્ય જેવા જણાય છે તો પણ એ ભગવાન સર્વના કારણ છે અન સર્વના કર્તા છે ને સમર્થ છે એમ કહીને શ્રીજીમહારાજ શયન કરવા પધાર્યા.

લો.પ્ર.॥ ૩ ॥ શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, જેને ભગવાનનો ને સંતનો માહાત્મ્ય જ્ઞાને સહિત નિશ્ચય હોય તેથી ભગવાનને અર્થે તે સંતને અર્થે શું ન થાય? એને અર્થે કુટુંબનો ત્યાગ કરે, લોકલાજનો ત્યાગ કરે, રાજ્યનો ત્યાગ કરે, સુખનો ત્યાગ કરે, ધનનો ત્યાગ કરે. જેને ભગવાનનો નિશ્ચય માહાત્મ્ય જ્ઞાને સહિત હોય તે ભગવાનના વચનમાં ફેર પાડે નહિં ને જેમ કહે તેમ કરે.''

જો સત્સંગમાં રહ્યાનો ખપ હોય તો થાંભલાને બાથ લઈને પણ રહેવું પડશે.'' જેને ભગવાનનો ને સંતનો નિશ્ચય હોય તેને તેની કેફનો કેફ વર્તે.

ભગવાનનો ભક્ત હોય તે દૈહિક રક્ષા ભગવાન કરે તેણે કરીને હર્ષ ન પામે ને રક્ષા ન કરે તેણે કરીને

શક ન કરે, અલમસ્ત થકો ભગવાનને ભજે. અને ભગવાન ને સંત તેનું માહાત્મ્ય બહુ જાણે.'' તે ઉપર ગામ કઠલાલની ડોશીની વાત કરી.

ભગવાન ને સંતનો માહાત્મ્યે સહિત નિશ્ચય છે એમ જાણવું. અને એવો નિશ્ચયવાળો જે હોય તે જરૂર બ્રહ્મમહોલમાં જ પૂગે પણ બીજે ક્યાંઈ કોઈ ધામમાં ઓરો રહે નહીં.''

લો.પ્ર.॥ ૪ ॥ ભગવાન પોતાના અક્ષરધામમાં એક ઠેકાણે રહ્યાં થકા પોતાની ઈચ્છાએ કરીને તે અનંત કોટિ બ્રહ્માંડને વિશે પોતાના ભક્તને અર્થે અનંતરૂપે દેખાય છે.

પોતપોતાના ધર્મમાં રહીને જે રીતની ભગવાનની આજ્ઞા હોય તેને રાજી થકા પાળવી પણ પોતાનું ગમતું કરવા સારૂં કોઈ રીતે મુંઝાવું નહીં.માટે ભગવાનના ભક્તને તો સદા અતિ પ્રસન્ન રહેવું અને પ્રસન્ન મને કરીને ભગવાનનું ભજન કરવું, પણ ગમે તેવો ભૂંડો

દેશકાળ હોય તો પણ હૈયામાં લેશમાત્ર મૂંઝવણ આવવા દેવી નહીં.

લો.પ્ર. ॥ ૫ ॥ સંતમાં જેને ગુણ ગ્રહણ કર્યાનો સ્વભાવ હોય તેનો જ સત્સંગમાં દૃઢ પાયો થાય છે. અને જેને સંતમાં ગુણ લીધાનો સ્વભાવ ન હોય તે સત્સંગમાં રહ્યો છે તો પણ એનો દૃઢ પાયો નથી.

'શાસ્ત્રે કરીને તો ભગવાન તથા સંત તેનું માહાત્મ્ય સમજવું અને સંતથી એમ શીખવું જે, જે રીતે સંત ઇન્દ્રિયોને જીત્યાની યુક્તિ બતાવે જે, 'આવી રીતે નેત્રની દૃષ્ટિ નાસિકા ઉપર રાખવી તથા ગ્રામ્યવાર્તા ન સાંભળવી' ઇત્યાદિક જે યુક્તિ તે સંતથી શીખવી, અને તે સંતે શિખાવી જે યુક્તિ તેને પોતાને વિચારે કરીને પોતાના કલ્યાણને અર્થે અવળી સમજીને માનવી ને તેમ વર્તવા લાગવું. એમ ત્રણે વાનાંએ કરીને ઇન્દ્રિયો-અંતઃકરણ જીતાય છે.

અને ભગવાનના કથા, કીર્તન, વાર્તા કરે તથા ભજન-સ્મરણમાં બેસે તથા આસન જીતે અને ભગવાનના માહાત્મ્યનો વિચાર ને ભગવાનનું ધ્યાન તથા આત્માનિષ્ઠા એટલે કરીને અંતઃકરણ જિતાય છે.

લો.પ્ર.॥ ૬ ॥ ''એકાંતિકપણું એમાં આવે એ અતિશય દુર્લભ છે. તે એકાંતિકપણું તે શું ? તો ધર્મ, જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય એ ત્રણે યુક્ત જે ભગવાનની ભક્તિ કરવી તેને એકાંતિકપણું કહીએ.''

પોતે પોતાના મનને જાણ્યે જે મતિમાં નિશ્ચય કર્યો હોય જે, 'મારે આમ કરવું છે.' તે મતિને સંતને વચને કરીને વારંવાર ફેરવવી ને સંત કહે જે, 'અહીં બેસવું નહીં ને આ કરવું નહીં, તો તે ઠેકાણે બેસવું નહીં ને તે કરવું નહીં. એવી રીતે મતિને ફેરવે તો રૂડું થાય ને એ મતિને ફેરવે નહીં ને પોતાનું ધાર્યું કરે તો ભૂંડું થાય.

તે પાસે આપણે રહેતા હોઈએ ને આપણને ટોકે નહીં ને પંપોળીને રાખે ને જાપરો રાખે તો તે મુક્તાનંદ

સ્વામી જેવો લોક વ્યવહારે મોટો કહેવાતો હોય તેનો પણ સંગ ન કરવો. અને જે સંત પોતાને ટોક્યા કરે ને જે સ્વભાવ દેખે તે ઉપર ખટકો રાખે ને તે ન ટળે ત્યાં સુધી વાત કર્યા કરે ને લલોચપો રાખે નહીં ને તે લોક વ્યવહારે મોટો ન કહેવાતો હોય તો પણ તેનો સંગ કરવો.''

''ભગવાનનો દૃઢ આશ્રિત હોય ને તે જેવો તેવો ગરીબ હરિભક્ત હોય તો પણ તે આગળ માન ન રાખવું અને જેને સત્સંગ થકી કાંઈક પાછો પગ પડી ગયો હોય તેને આગળ તો માન રાખવું પણ તેથી દબાઈ જવું નહીં ને પ્રશ્ન ઉત્તરમાં તેના વેણ ઉપર વેણ લાવવું.''

વિમુખ જેવો આવીને સંતનો અથવા અમારો અવગુણ કહેવા લાગે ત્યારે તેની આગળ તે સંતની કોરનું ને ભગવાનની કોરનું બહુ હેત જણાવે અને એમ કહે જે, હું તો એનો વેચાણ છું ને મારા કટકા કરી નાંખે

તો પણ મારે એમનો અવગુણ ન આવે, એ તો મારા કલ્યાણના કરતલ છે.' એવી રીતે તે ઠેકાણે અતિશય હેત જણાવે.''

''જ્યારે એવા ભૂંડા ઘાટ થવા માંડે ત્યારે ધ્યાનને પડ્યું મૂકીને જીભે કરીને ઉચ્ચ સ્વરે નિર્લજ્જ થઈને તાળી વજાડીને 'સ્વામિનારાયણ, સ્વામિનારાયણ' ભજન કરવું અને હે દીનબંધો! એવી રીતે ભગવાનની પ્રાર્થના કરવી તથા ભગવાનના સંત જે મુક્તાનંદ સ્વામી જેવા મોટા હોય તેનાં નામ લઈને તેની પ્રાર્થના કરવી, તો ઘાટ સર્વે ટળી જાય ને નિરાંત થાય; પણ એ વિના બીજો એવો ઘાટ ટાળ્યાનો ઉપાય નથી.''

''જો દેહાભિમાનરૂપ દોષ છે તો તેમાં સર્વે દોષ રહ્યાં છે ને તેનો ત્યાગ કરે તો સર્વે દોષોનો ત્યાગ થઈ જાય છે. અને હું તો દેહથી નોખો જે આત્મા તે છું એવો જે આત્મનિષ્ઠારૂપ એક ગુણ તે આવે તો સર્વે ગુણમાત્ર આવે છે.''

''જે દેશમાં રહ્યો થકે પોતાના દેહના સંબંધીનો વારંવાર બેઠા-ઉઠ્યાનો યોગ થતો હોય તો તે દેશમાં ભગવાનની આજ્ઞા એ કરીને પણ ન રહેવું.'' જે કાળમાં વિષયપણું વર્તતું હોય ને મારકૂટ થતી હોય ને જો ભગવાનની આજ્ઞા હોય તો પણ ત્યાંથી ચાલી નીકળવું, પણ તે જ ઠેકાણે રહીને માર ન ખાવો.''

લો.પ્ર.॥ ૭ ॥ ભગવાનનું સાક્ષાત્ જ્ઞાન થાય ત્યારે જીવનું કલ્યાણ થાય છે. ત્યારે શાસ્ત્રમાં જે બીજાં સાધન કલ્યાણને અર્થે બતાવ્યાં છે તેનું શું પ્રયોજન છે ? કેમ જે, કલ્યાણ તો જ્ઞાને કરીને જ થાય છે ?

એવા પ્રશ્નને સાંભળીને શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, 'જ્ઞાન તે જાણવાનું નામ છે. જાણવું એ જ જ્ઞાન હોય તો શાસ્ત્રે કરીને ભગવાનને સર્વે જગત જાણે છે, તેણે કરીને સર્વેનું કલ્યાણ થતું નથી.''

ત્યારે શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''શાસ્ત્રે કરીને પરોક્ષ પણે ભગવાનને જાણ્યા તેણે કરીને જેમ કલ્યાણ

નથી તેમ જ રામ-કૃષ્ણાદિક ભગવાનના અવતાર હતા ત્યારે તેમને સર્વે મનુષ્યે પ્રત્યક્ષ દીઠા હતા, તો તેણે કરીને પણ શું કલ્યાણ થયું છે ? શ્રવણે કરીને ભગવાનને સાંભળ્યા તેમાં શું જ્ઞાન નથી? પણ તેને તે સાંભળ્યા જ કહેવાય.

ઈન્દ્રિયો, અંતઃકરણ તથા અનુભવ એ ત્રણે કરીને યથાર્થપણે પ્રત્યક્ષ ભગવાનને જાણે ત્યારે પૂરો જ્ઞાની કહેવાય. અને એ ત્રણ પ્રકારમાંથી જો એક ઓછો હોય તો તેને આત્યંતિક જ્ઞાન ન કહેવાય ને તેણે કરીને જન્મ મૃત્યુ ને પણ ન તરે. અને કોઈક સાધને કરીને બ્રહ્મસ્વરૂપને પામ્યો હોય તે પણ જો પ્રત્યક્ષ ભગવાનને એવી રીતે ન જાણે તો તે પણ પૂરો જ્ઞાની ન કહેવાય.

લો.પ્ર.॥ ૮ ॥ જે મુર્ખ હોય તે પોતાના સ્વભાવ ટાળે નહીં ને બીજા સંતમાં કાંઈક તે સ્વભાવ દેખે તો તેનો અવગુણ લે છે તેને મુર્ખ કહીએ.”

હમણાંનો જે સ્વભાવ હોય તે તો થોડાક દિવસમાં ટળી જાય છે. અને જે પૂર્વનો સ્વભાવ હોય તેને ટાળ્યાનો તો અતિ દાખડો કરે ત્યારે માંડમાંડ ટળે.

જે પૂર્વનો સ્વભાવ હોય તેને રૂડાં સંતના સમાગમમાં રહીને અતિ પ્રયાસે કરીને ટાળે તો માંડમાંડ ટળે.

નિદ્રા-આળસને ટાળવી ને ભગવાનની કથા સાંભળ્યામાં શ્રદ્ધા રાખવી ને હેત રાખવું તો કાન જીતાય. હાથ નવરા હોય ત્યારે હાથમાં માળા રાખીને શ્વાસોચ્છવાસે ભગવાનનું નામ લઈને માળા ફેરવવી, પણ ઉતાવળી લહરકે માળા ન ફેરવવી. અને કેટલાક એમ કહે છે જે, 'મને કરીને તો નામ વધુ લેવાય' એ વાત ખોટી છે, જેટલાં જીભે લેવાય તેટલા જ મને કરીને લેવાય છે.

'એક જિહ્વાને પરિપક્વ જીતે, તો બીજી સર્વે ઈન્દ્રિયો જીતાય છે.'

ચંચળ હોય તે શાંત થાય. અને જે શાંત ને ચંચળ થવું હોય તેને તો ભગવાન ને ભગવાનના ભક્તનું માહાત્મ્ય જાણવું ને માહાત્મ્ય જાણે ત્યારે ભગવાનની નવ પ્રકારે ભક્તિ કરે તથા ભગવાનના ભક્તની સેવા ચાકરી કરે, તેણે કરીને એનો ચંચળ સ્વભાવ થાય છે.

સર્વ પ્રકરણમાંથી જે પ્રકરણ પોતાના અંગમાં મળતું આવતું હોય તેને ગ્રહણ કરવું ને બીજાનો ત્યાગ કરવો અને એમ જાણવું જે, 'એ છે તો સાચું પણ એ બીજા ભક્તને અર્થે છે, પણ મારે અર્થે નથી.'

જેના સંત વખાણ કરે છે તેને જ શ્રદ્ધા છે માટે ધર્મ પાળ્યાને વિશે તેનો વધારો છે ને તેને સંતની સેવા કરવાને વિશે તથા ભગવાનની વાત સાંભળવાને વિષે પણ શ્રદ્ધા છે ને સંતનો વિશ્વાસ છે માટે એ વધી ગયો અને જે આવા સમાગમમાં રહ્યો થકો વધ્યો નહિ તે શ્રદ્ધા રહિત છે એમ જાણવું.

લો.પ્ર.॥ ૧૦ ॥ એવી રીતે જે સમજ્યો છે તે સુખિયો છે તથા જે વિશ્વાસી હોય કહેતા એમ સમજતો હોય જે, 'આવા મોટા સંત તથા ભગવાન જે વાત કહે છે તે એમ જ છે, પણ એમાં કાંઈ સંશય નથી, એમ સમજીને તે ભગવાન તથા સંત જેમ કહે તેમ કરવા લાગે એ બે જણ જ સુખિયા છે ને એ વિના જે બીજા છે તે સુખીયા નથી.

પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, 'જેને ભગવાનનું માહાત્મ્ય સારી પેઠે સમજીને અતિશય દૃઢ ભગવાનનો આશ્રય હોય તેને તો અંતઃકરણરૂપ માયા છે તે દુઃખ દેતી નથી. અને જેને એવા આશ્રયમાં ફેર હોય તેને દુઃખ દે છે જેમ કાચો સત્સંગી હોય. તો તેને કુસંગી હોય તે ડગાવવાનો આગ્રહ કરે, પણ જે પાકો સત્સંગી હોય તેને ડગાવ્યાની કોઈ લાલચ રાખે નહિ અને તેને સાંભળતાં. કોઈ સત્સંગનું ઘસાતું બોલી શકે નહીં.

લો.પ્ર.॥ ૧૧ ॥ જેવી ભગવાનની મૂર્તિ પોતાને મળી હોય તેનું જ ધ્યાન કરવું અને પૂર્વે ભગવાનના અવતાર થઈ ગયા તે મૂર્તિનું ધ્યાન ન કરવું.

લો.પ્ર.॥ ૧૪ ॥ સર્વેથી પર એક મોટો તેજનો સમૂહ છે, તે તેજનો સમુહ અધો-ઊર્ધ્વ તથા ચારેકોરે પ્રમાણ રહિત છે ને અનંત છે. અને તે તેજના સમૂહના મધ્ય ભાગનને વિશે એક મોટું સિંહાસન છે ને તેની ઉપર દિવ્ય મૂર્તિ એવા જે શ્રી નારાયણ પુરૂષોત્તમ ભગવાન તે વિરાજમાન છે. ને તે સિંહાસન ને ચારેકોરે અનંત કોટિ મુક્ત બેઠા થકા તે નારાયણનાં દર્શન કરે છે એવા જે મુક્તે સહિત શ્રી નારાયણનાં તેને અમે નિરંતર દેખીએ છીએ. અને તે ભગવાનને વિશે તેજનું અતિશયપણું છે, તેણે કરીને જ્યારે એ સભા સહિત તે ભગવાનના દર્શન નથી થતાં ત્યારે અમને અતિશય કષ્ટ થાય છે.

અને ભગવાનની મૂર્તિના દર્શને કરીને જ અતિ સુખ થાય છે.

ધર્મશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે એવી રીતે ધર્મ પાળતો હોય ને ભગવાનની ભક્તિ એ યુક્ત હોય. તે સાથે જ અમારે બેઠા ઊઠ્યાની સુવાણ થાય છે અને એવો ન હોય ને તે અમારે ભેગો રહેતો હોય તો પણ તેની સાથે સુવાણ થાય નહીં.

અને હવે તો ક્રોધ, માન, ઈર્ષ્યા એ ત્રણ જેમાં હોય તે ઉપર બહુ અભાવ રહે છે.

જેમાં ક્રોધ, માન, ઈર્ષ્યા હોય છે તે તો સત્સંગમાંથી જરૂર પાછા પડી જતા દેખાય છે.

એવી રીતે પોતાના ભક્તજનની શિક્ષાને અર્થે શ્રીજીમહારાજે વાર્તા કરીને પોતે તો સાક્ષાત્ પુરૂષોત્તમનારાયણ છે.

લો.પ્ર.॥ ૧૬ ॥ અનંત પ્રકારના માહાત્મ્યે સહિત એવી જે ભગવાનની ભક્તિ તે જેને હોય તેના

દોષ માત્ર ટળી જાય છે. અને તેને જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, ધર્મ એ ન હોય તો પણ એ સર્વે આવે છે. માટે એ સાધન સર્વમાં મોટું છું.

''ભગવાનના ભક્તનો જે દ્રોહ કરે તેના જે સર્વ ગુણ દોષ રૂપ થઈ જાય છે.''

''જેને માન હોય તેને સંતનો અભાવ આવે છે. કેમ જે, જે માની હોય તેનો એવો સ્વભાવ હોય જે, 'જે પોતાને વખાણે તેમાં સો અવગુણ હોય ને સર્વને પડ્યા મૂકીને તેમાં એક ગુણ હોય તેને બહુ માને, અને જે પોતાને વખાણ તો ન હોય ને તેમાં સો ગુણ હોય તે સર્વેને પડ્યા મુકીને તેમાં કોઈક જેવો તેવો એક અવગુણ હોય તેને બહુ માનીને તેનો પ્રથમ તો મન તથા વચન તેણે કરીને દ્રોહ કરે ને પછી દેહે કરીને પણ દ્રોહ કરે. માટે એ માનરૂપ મોટો દોષ છે અને તે માન સમજુમાં જ હોય ને ભોળામાં ન હોય એમ જાણવું નહીં. ભોળામાં તો સમજુ કરતાંય ઝાઝું હોય છે.

જે ભગવાનનું માહાત્મ્ય અતિશય સમજતો હોય તેને માન ન આવે. જેને માન ટાળવું હોય તેને ભગવાનને સંતનું માહાત્મ્ય સમજવું.

લો.પ્ર.॥ ૧૭ ॥ જે દેહાભિમાની હોય ને પંચવિષયનો અતિશય અભાવ ન થયો હોય, તેને જ્યારે સંત એ વિષયનું ખંડન કરે ત્યારે તે સંત મોટેરા હોય, તેનો પણ અભાવ આવે ને ભગવાનનો પણ અભાવ આવે. અને ભગવાનનો તો યથાર્થ નિશ્ચય હોય તો પણ જો પંચવિષયનો અત્યંત અભાવ ન થઈ ગયો હોય ને તેની આસક્તિ હોય ને તે વિષયનું મુક્તાનંદ સ્વામી જેવા ખંડન કરે તો તેનું માથું શસ્ત્રે કરીને મુકાવી દે એવો દ્રોહ કરે.''

જે દેહાભિમાની છે તે મહિને, બે મહિને, વર્ષે, બે વર્ષે, દશ વર્ષે, દેહ મુક્યા સમે, દેહ મુકીને જ્યારે ત્યારે પણ એ જરૂર સંતનો અભાવ લઈને પડી જશે. એમ દૃઢ સમજણ જેને હોય તેને સંત ગમે તેવી રીતે

પંચવિષયનું ખંડન કરે તથા દેહાભિમાનનું ખંડન કરે તો પણ તે સંતનો અભાવ કોઈ રીતે આવે નહિ અને તુચ્છ પદાર્થ સારું સંત સાથે બખેડો થાય નહિ ને આંટી પણ પડે નહીં.

શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, વિષયનો અભાવ થયાનું મુખ્ય સાધન તો પરમેશ્વરનું માહાત્મ્ય છે ને તે પછી આત્મનિષ્ઠા ને વૈરાગ્ય છે.

ભગવાનના સંત હોય તેને આગળ માન કેમ રહે ? અને તેને નમાય કેમ નહિ ? તેની આગળ તો દાસાનુદાસ થઈને રહેવાય. અને પાંચ પાંચ ખાસડાં મારે તો પણ ખમે અને એમ સમજે જે, 'મારા મોટા ભાગ્ય થયાં જે એવા સંતનો હું તિરસ્કાર સહુ છું. નહીં તો પ્રારબ્ધવશ થઈને બાયડી છોકરાના તિરસ્કાર સહેવા પડત તથા મા-બાપના તથા રાજાના તિરસ્કાર સહેવા પડત. અને પ્રારબ્ધવશ થઈને ડોડીની ભાજી ખાવી પડત તથા મોથ્ય ખોદીને ખાવી પડત, તે કરતા

આ સંતને સંગે રહીને હું નિઃસ્વાદી વર્તમાન પાળું છું ને મારાં મોટાં ભાગ્ય છે.

અને પ્રારબ્ધ વશ થઈને જેવાં તેવાં વસ્ત્ર તથા ચીંથરાં પહેરવાં પડત, તે કરતાં આ સંતને સંગે રહીને હું ગોદડી ઓઢું છું, તે એ મારાં મોટાં ભાગ્ય છે. અને સંતની સભામાં જાય છે ને પોતાને માન જડતું નથી ત્યારે એ સંતનો અવગુણ લે છે, ત્યારે એને સંતની મોટયપ જાણ્યામાં આવી નથી; નહીં તો અવગુણ લેત નહીં. જો સંતની મોટાઈ જાણી હોય તો તે સંત ગમે તેવો તિરસ્કાર કરે તો પણ ધોખો થાય નહિ અને જેટલો લે એટલો પોતનો અવગુણ લે પણ સંતનો અવગુણ તો કોઈ રીતે લે જ નહીં. માટે જેને ભગવાનનું ને સંતનું માહાત્મ્ય સમજાણું છે તેનો પાયો સત્સંગમાં અચળ છે. અને જેને માહાત્મ્ય નથી સમજાણું તેનો વિશ્વાસ નહીં.

લો.પ્ર.॥ ૧૮ ॥ ભગવાન તો સચ્ચિદાનંદરૂપ છે ને તેજોમય મૂર્તિ છે, અને જેના એક એક રોમ ને

વિશે કોટિ કોટિ સૂર્ય જેવો પ્રકાશ છે, ને કોટિ કામદેવને પણ લજ્જા પમાડે એવા તે ભગવાન રૂપાળા છે અને અનંત કોટિ બ્રહ્માંડના પતિ છે. રાજાધિરાજ છે, સર્વના નિયંતા છે, સર્વના અંતર્યામી છે અને અતિશય સુખસ્વરૂપ છે.

પંચવિષયનાં સુખ તે ભગવાનની મૂર્તિના સુખ આગળ તુચ્છ થઈ જાય છે. એવું ભગવાનનું સ્વરૂપ છે. તે સ્વરૂપ સદા દ્વિભુજ જ છે ને પોતાની ઈચ્છાએ કરીને ક્યારેક ચતુર્ભુજ પણ જણાય છે, અષ્ટભુજ પણ જણાય છે અને સહસ્ત્રભુજ પણ દેખાય છે અને તે જ ભગવાન મત્સ્ય, કચ્છ-વરાહાદિક રૂપને તથા રામ-કૃષ્ણાદિક રૂપને કોઈક કાર્યને અર્થે ધારણ કરે છે પણ જે એ પોતાનું મૂળરૂપ છે તેને તજીને એ અવતારનું ધારણ નથી કરતા તે જ ભગવાન પોતે અનંત ઐશ્વર્ય ને અનંત શક્તિ સહિત જ મત્સ્ય-કચ્છાદિક રૂપને ધારણ કરે છે અને જે કાર્ય નિમિત્ત જે દેહનું ધારણ

કર્યું હોય તે કાર્ય થઈ રહે છે ત્યારે તે દેહનો ત્યાગ પણ કરે છે.

અને એ ભગવાન તો પરમ દિવ્ય મૂર્તિ છે ને ભગવાનને વિશે તો એ મનુષ્યભાવનો લેશ નથી. માટે એ ભગવાનમાંથી મનુષ્યભાવને ટાળીને ભગવાનને વિષે જેને દિવ્યભાવ છે તેને પૂરો નિશ્ચય જાણવો.

ભગવાનને વિશે તો મનુષ્યભાવ ન જ પરઠવો, અને ભગવાનના ભક્તને વિશે પણ મનુષ્યભાવ ન પરઠવો.

અને આ જે વાત છે તે સૂઝે તો આજ સમજો તો એટલી સમજવી છે અને સૂઝે તો સો વર્ષે કરીને સમજો તો પણ એટલી સમજવી છે અને આ વાત સમજીને એની દૃઢતાની ગાંઠ પડ્યા વિના છુટકો નથી. માટે આ અમારી વાત છે તે સર્વે હરિભક્તને યાદ રાખીને પરસ્પર કરવી અને આ જે અમારી વાર્તા છે તેને નિત્ય પ્રત્યે દિવસમાં એકવાર કરવી એમ અમારી આજ્ઞા

છે, તેને ભૂલશો મા, જરૂર ભૂલશો મા, એમ કહીને શ્રીજીમહારાજ સર્વે હરિભક્તને 'જય સ્વામિનારાયણ' કહીને હસતા થકા પોતાને ઉતારે પધાર્યા. એવી રીતે શ્રીજીમહારાજની વાર્તા સાંભળીને સર્વ સાધુ તથા સર્વે હરિભક્ત તે શ્રીજીમહારાજ ને સર્વ અવતારના કારણ અવતારી જાણીને દિવ્યભાવની અતિશય દૃઢતા કરતા હવા.

પંચાળા પ્રકરણ

પં.પ્ર.॥ ૧ ॥ ઉત્તમ પંચવિષય કર્યા છે તે ભૂંડા પંચવિષયના દુઃખની નિવૃત્તિને અર્થે કર્યા છે. જેમ કોઈક ભારે શાહુકાર હોય, તે રસ્તાને બેય કોરે છાયાને અર્થે ઝાડ રોપાવે છે તથા પાણીની પરબ બંધાવે છે તથા સદાવ્રત કરાવે છે તથા ધર્મશાળા કરાવે છે, તે ગરીબ સારું કરાવે છે; તેમ બ્રહ્મા, શિવ અને ઈન્દ્રાદિક દેવ છે તે તો એ ભગવાનની આગળ જેવા સડતાળાના

રાંક હોય ને પીપરની ટેટી બાફીને ખાતા હોય તે જેવા ગરીબ છે. તે બ્રહ્માદિક દેવ-મનુષ્યના સુખને અર્થે ઉત્તમ એવા પંચવિષય તે ભગવાને રચ્યાં છે.

અને જેમ શાહુકારે સદાવ્રત, ધર્મશાળાદિકમાં સુખ જેવાં રાંકને અર્થે રચ્યાં છે તે કરતાં તે શાહુકારના ઘરમાં સુખ તે અતિશય ઉત્તમ હશે એમ જણાય છે; તેમ એ ભગવાને બ્રહ્માદિકને અર્થે એવા સુખ રચ્યાં છે, તો પોતાના ધામમાં તો એ કરતાં અતિ ઉત્તમ સુખ હશે એમ બુદ્ધિવાળો હોય તેને જાણ્યામાં આવે છે. માટે એ ભગવાનના ધામના સુખનું અતિશયપણું બુદ્ધિવાનને જાણ્યામાં આવે છે.

જેટલું ભગવાનથી છેટે થવાય છે તેટલા સુખમાં ન્યૂનતા થાય છે. માટે જે મુમુક્ષુ હોય તે પોતાના હૃદયમાં એમ વિચારે જે, 'જેટલું મારે ભગવાનથી છેટું થશે તેટલું દુઃખ થશે અને મહા દુઃખિયો થઈશ. અને થોડેક ભગવાનને સંબંધે કરીને એવું સુખ થાય છે, માટે મારે

ભગવાનનો સંબંધ અતિશય રાખવો છે અને હું અતિ સંબંધ રાખીશ તો મારે ઉત્કૃષ્ટ સુખની પ્રાપ્તિ થશે.' એમ વિચારીને અને ભગવાનના સુખનો લોભ રાખીને જેમ ભગવાનનો સંબંધ અતિશય રહે તેમ ઉપાય કરે, તેને બુદ્ધિવાન કહીએ.

ભગવાનના અક્ષરધામનું સુખ અતિ અધિક છે, એવી રીતે ભગવાનના સુખને અતિશય જાણીને બીજા જે જે પંચવિષયના સુખ તેને વિશે બુદ્ધિવાનને તુચ્છતા થઈ જાય છે. સર્વે નિશ્ચય રાખજ્યો જે, હવે તો ભગવાનના ધામમાં જ ઠેઠ પૂગવું છે, પણ વચમાં કોઈ ઠેકાણે તુચ્છ જે પંચવિષય સંબંધી સુખ તેમાં લોભાવું નથી.'' એવી રીતે સૌ દૃઢ નિશ્ચય રાખજ્યો. અને આ તો જે અમારો સિદ્ધાંત છે તે તમને સર્વેને કહ્યો છે.

પં.પ્ર.॥ ૨ ॥ જીવના કલ્યાણને અર્થે પ્રકટ થયા જે ભગવાન તેના રૂપને સત્ય જાણીને તેનું ધ્યાન કરવું.

પં.પ્ર.॥ ૩ ॥ જે બુદ્ધિવાળો છે તે તો પોતામાં જેટલા અવગુણ હોય તેને જાણે તથા જેટલા ગુણ હોય તેને પણ જાણે અને બીજામાં જે ગુણ તથા અવગુણ હોય તેને પણ જાણે. અને જે બુદ્ધિવાળો ન હોય તે તો પોતામાં ગુણ જ જાણે પણ અવગુણ હોય તેને તો જાણે નહિ; અને પોતાને સનકાદિક જેવો મોટો જાણે ને બીજા મોટા હોય તેને પણ પોતાથી ઉતરતા જાણે. અને જે બુદ્ધિવાળો હોય તે પોતાના અવગુણને જાણતો હોય જે, 'મારામાં આટલો અવગુણ છે.' પછી તેની ઉપર ચાડ રાખીને તે અવગુણને ટાળી નાંખે તથા તે અવગુણને ટાળવાની બીજા સંત વાર્તા કરતા હોય તેને હિતકારી માને, માટે એમાં માન-ઈર્ષ્યાદિક કોઈ અવગુણ રહે નહીં.

'મોક્ષને ઉપયોગી થાય છે. અને એને જ બુદ્ધિવાળો કહીને જે પોતામાં તો કોઈ વારે અવગુણ

પરઠે નહીં ને ગુણ જ પરઠે તેને મુર્ખ કહીએ અને પોતામાં અવગુણ પરઠે તેને બુદ્ધિવાળો કહીએ.'

શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''આ કીર્તન ગાયાં તેમાં હેત બહુ છે. તે હેતનો અમે વિચાર કર્યો જે, હેત મોટી વાત છે અને હેતે કરીને ભગવાનને ભજવા એ ઠીક છે.''

ભગવાનની પ્રાર્થના કરવી જે, 'હે મહારાજ! હે સ્વામિન્ ! હે ભક્તવત્સલ ! હે દયાનિધે ! આ ઇન્દ્રિયો-અંતઃકરણનો વાંક છે ને હું તો એથી નોખો છું ને એ તો મારો શત્રુ છે, માટે એ થકી રક્ષા કરજ્યો. 'એમ નિરંતર પ્રાર્થના કર્યા કરવી, ને પોતાને ક્ષેત્રજ્ઞ ચૈતન્યરૂપ માનીને ભગવાનને વિશે હેત, ભક્તિ કરવી.''

પં.પ્ર.॥ ૪ ॥ એ ભગવાનના ધામને વિશે રહ્યાં જે ભગવાનના ભક્ત તેને જેવું સુખ છે તેવું આ બ્રહ્માંડમાં કોઈ સુખ છે નહીં જેની એને ઉપમા દઈએ.

તેમ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, શિવ તે એ ભગવાનની પ્રાર્થના કરે છે જે, 'હે મહારાજ તમે અમને દયા કરીને દર્શન દ્યો ને અમારા બ્રહ્માંડમાં પધારો', ત્યારે એ જે ભગવાન તે બ્રહ્માંડમાં દેહનું ધારણ કરે છે. તે જ્યાં જેવું કાર્ય ત્યાં તેવા દેહનું ધારણ કરે છે.

જ્યારે સત્યુગ હોય ત્યારે મનુષ્યને લાખ વર્ષની આવરદા હોય, ત્રેતાયુગમાં દેહ ધારણ કરે ત્યારે માણસને દશ હજાર વર્ષની આવરદા હોય ને દ્વાપરયુગમાં હજાર વર્ષની આવરદા હોય ને દશ હજાર હાથીનું બળ માણસમાં હોય છે, અને કળિમાં દેહ ધારણ કરે ત્યારે કળી પ્રમાણે આયુષ્ય ને બળ તેનું ભગવાન ધારણ કરે છે.

પં.પ્ર.॥ ૫ ॥ જે સત્સંગનો દ્રોહી હોય ને પરમેશ્વરનું ને સંતનું ઘસાતું બોલતો હોય, તેની આગળ તો માન રાખવું તે જ સારું છે અને તે ઘસાતું બોલે ત્યારે તેને તીખા બાણ જેવું વચન મારવું પણ

વિમુખની આગળ નિર્માની થવું નહીં તે જ રૂડું છે. અને ભગવાન ને ભગવાનના સંતની આગળ તો જે માન રાખવું તે સારું નથી ને તેની આગળ તો માનને મૂકીને દાસાનુદાસ થઈને નિર્માનીપણે વર્તવું તે જ રૂડું છે.

પં.પ્ર.॥ ૬ ॥ અને બીજા અવતારે કરીને થોડી શક્તિ જણાવી છે ને આ અવતારે કરીને સંપૂર્ણ ઐશ્વર્ય-શક્તિયો જણાવી, માટે આ અવતાર સર્વોત્કર્ષપણે વર્તે છે.

એવી રીતની વાર્તાને સાંભળીને સર્વે સાધુ તથા હરિભક્ત તે શ્રીજીમહારાજને વિશે સર્વકારણપણું જાણીને ઉપાસનાની દૃઢતા કરતા હવા.

પં.પ્ર.॥ ૭ ॥ ભગવાનનું પરમ સત્ય સ્વરૂપ છે તે આત્યંતિક પ્રલયને અંતે અક્ષરધામને વિશે જેવું ભગવાનનું સ્વરૂપ અનંદ ઐશ્વર્ય તેજે યુક્ત છે તેવું ને તેવું જ પ્રત્યક્ષ મનુષ્યરૂપ ભગવાનને વિશે જાણવું, તેણે તત્વે કરીને ભગવાન જાણ્યા કહેવાય.

એવી રીતે સર્વના કારણ ને સદા દિવ્ય સાકાર એવા જે પ્રત્યક્ષ પુરૂષોત્તમનારાયણ તેની મૂર્તિને વિશે સાકરના રસની મૂર્તિની પેઠે ત્યાગ ભાગ સમજવો નહીં, ને જેવી મૂર્તિ દીઠી હોય તેનું જ ધ્યાન, ઉપાસના, ભક્તિ કરવી.

શ્રીજીમહારાજે પોતાના ભક્તજનની શિક્ષાને અર્થે પોતાના સ્વરૂપની જે અનન્ય નિષ્ઠા તે સંબંધી વાર્તા કરી તેને સાંભળીને સર્વે પરમહંસ તથા હરિભક્ત તે શ્રીજીમહારાજના સ્વરૂપની એવી રીતે વિશેષ દૃઢતા કરતા હવા.

ગઢડા મધ્ય પ્રકરણ

ગ.મ.॥ ૧ ॥ ભગવાનનું જે સ્વરૂપ છે તેમાં તો સર્વે સુખ ભેળાં રહ્યાં છે, તે એક દર્શન કરે તો પણ તે ભક્ત પૂર્ણકામ થઈ જાય. એવી રીતે ભગવાનના સ્પર્શાદિક પણ પોતાના ભક્તને પૂર્ણકામ કરે છે.

માટે કલ્યાણને અર્થે જેને યત્ન કરવો હોય તેને વિષયમાંથી આસક્તિ ટાળવી, એને વિશે આકળા થઈને અકળાઈ જવું નહીં.

ભગવાનના ભક્ત છીએ તે નરકચોરાશીમાં તો જવું નથી. એવી રીતે ભગવાનના ભક્તને હિંમત રાખીને ધીરે ધીરે મોહનું મૂળ ઉખાડ્યાનો આદર રાખવો.

સારા-નરસા વિષય તુલ્ય ભાસે ત્યારે એ ભક્ત સિદ્ધદશાને પામ્યો જાણવો.

ગ.મ.॥ ૪ ॥ 'મારે તો અખંડ ભગવાનનું ચિંતવન કરીને એકાંતિક ભક્ત થવું છે. અને જો કામ, ક્રોધ, લોભાદિક વિકારને વિશે મારી વૃત્તિ જશે તો મારે ભગવાનના ચિંતવનમાં એટલો વિક્ષેપ થશે, એમ જાણીને કુમાર્ગ થકી અતિશે જ કરતો રહે અને અધર્મને વિશે કોઈ કાળે પ્રવર્તે જ નહીં.'. એવી રીતે સમજે તો ભગવાનનું માહાત્મ્ય અતિશય સમજતો હોય તો પણ

ધર્મમાંથી કોઈ કાળે પડે નહીં અને ભગવાનનું જે અખંડ ચિંતવન થવું તે કાંઈ થોડી વાત નથી, ભગવાનનું ચિંતવન કરતાં કરતાં જો દેહ મૂકે તો તે અતિ મોટી પદવીને પામે છે. અને જે ભગવાનના સ્વરૂપનો મહિમા જાણે છે તેને જ ભગવાનનું અખંડ ચિંતવન થાય છે.

ગ.મ.॥ ૫ ॥ અતિશય શુરવીર થઈને જવાબ દેવો પણ પાજીપળાવની છાયામાં ભગવાનના ભક્તને દબાવું નહીં, એવી રીતે શૂરવીરપણું રાખવું.

માટે જે ભગવાનના ભક્ત હોય તેને જરૂર ભગવદીયનો પક્ષ રાખ્યો જોઈએ અને વિમુખનો પક્ષ ત્યાગ્યો જોઈએ. આ અમારી વાર્તાને સર્વે અતિ દૃઢ કરીને રાખજ્યો.

ગ.મ.॥ ૬ ॥ મોટા પુરૂષની આજ્ઞાએ કરીને જે ધર્મ પાળે ત્યારે હમણાં તો કાંઈ વિધિ-નિષેધમાં વિશેષ જણાતું નથી, પણ અંતે મોટા પુરૂષની આજ્ઞા પાળનારાનું કલ્યાણ થાય છે.

પોતાને ચિત્ત થકી જુદો જાણીને ભગવાનનું ભજન કરવું અને સદા આનંદમાં રહેવું.

ગ.મ.॥ ૭ ॥ 'જેને વૈરાગ્યની દુર્બળતા હોય તેને ટાળ્યાની શ્રદ્ધા હોય તોય સ્વભાવ ટળે નહીં. જેમ દરિદ્રી હોય તેને ઘણાં સારાં સારાં ભોજન ને સારાં સારાં વસ્ત્રને ઈચ્છે, પણ તે ક્યાંથી મળે ? તેમ વૈરાગ્યહીન હોય તેના હૃદયમાં ઈચ્છા તો હોય, પણ સાધુતાના ગુણ આવવા ઘણા દુર્લભ છે.'

પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, વૈરાગ્યહીન હોય તે તો કોઈ મોટા સંત હોય તેની અતિશય સેવા કરે અને પરમેશ્વરની આજ્ઞામાં જેમ કહે તેમ મંડ્યો રહે. પછી પરમેશ્વર તેને કૃપાદૃષ્ટિએ કરીને જુવે જે, 'આ બિચારો વૈરાગ્ય રહિત છે, તેને કામ-ક્રોધાદિક બહુ પીડે છે; માટે એના એ સર્વે વિકાર ટળો.' તો તત્કાળ ટળી જાય અને સાધને કરીને તો બહુ કાળ મહેનત કરતાં કરતાં આ જન્મે ટળે અથવા બીજે જન્મે

ટળે. અને તરત જે વિકારમાત્ર ટળે તે તો પરમેશ્વરની કૃપાએ કરીને ટળે.''

ગ.મ.॥ ૮ ॥ એકાદશીને દિવસે ઢોરલાંઘણ કરવી નહીં અને એકાદશ ઇન્દ્રિયોના આહારનો ત્યાગ કરે ત્યારે તે એકાદશી સાચી ને તે વિના તો ઢોરલાંઘણ કહેવાય. અગિયારે ઇન્દ્રિયો કુમાર્ગે દોડે અને પોતપોતાના અન્નને ખાય તે એકાદશીનું વ્રત શાસ્ત્ર પ્રમાણે ન કહેવાય.

માટે એકાદશીનું વ્રત કરવું ત્યારે તો અગિયારે ઇન્દ્રિયોને આહાર કરવા દેવા નહીં. એવું વ્રત પંદર દિવસમાં એકવાર આવે તે ખબડદાર થઈને કરવું, તો તેની ઉપર ભગવાન પ્રસન્ન થાય છે પણ તે વિના જે ઢોરલાંઘણ તેણે કરીને ભગવાન પ્રસન્ન થતાં નથી.

એકાદશીનું વ્રત કરે અને ભગવાનની કથા કીર્તનાદિકને કરે ને સાંભળે ને રાત્રીએ જાગરણ કરે તો તે વ્રત સાચું છે.

ગ.મ.॥ ૯ ॥ જે સમજુ હોય તેને ભગવાનના વચનમાં તો જેટલું પોતાની સામર્થી પ્રમાણે રહેવાય તેટલું અવશ્ય રહેવું, પણ ભગવાનની મૂર્તિનું બળ અતિશય રાખવું જે, ''સર્વોપરીને સદા દિવ્ય સાકાર મૂર્તિ અને સર્વ અવતારનું અવતારી એવું જે ભગવાનનું સ્વરૂપ છે. તે જ મને પ્રાપ્ત થયું છે.'' તે માટે પોતાને સાક્ષાત્ મળ્યું જે ભગવાનનું સ્વરૂપ તેને સદા દિવ્ય સાકાર મૂર્તિ ને સર્વ અવતારનું કારણ અવતારી એવું જાણવું. અને જો એમ ન જાણે ને નિરાકાર જાણે ને બીજા અવતાર જેવા જાણે તો એનો દ્રોહ કર્યો કહેવાય.

ભગવત્સ્વરૂપના બળનો લેશમાત્ર હોય તે પણ મોટા ભય થકી રક્ષાને કરે છે. જેમ અર્જુને ભારતી લડાઈ કરી ત્યારે તેને વિશે કેટલીક જાતના અધર્મરૂપી મોટા મોટા ભય આવ્યા, પણ તે ભય થકી જે અર્જુનની રક્ષા થઈ તે ભગવત્સ્વરૂપના બળને પ્રતાપે થઈ. માટે જેને સર્વથી ભગવત્સ્વરૂપનું બળ અધિક હોય એ જ

એકાંતિક ભક્ત કહેવાય અને તે જ પાકો સત્સંગી કહેવાય. ભગવાનના સ્વરૂપમાં નિષ્ઠા પાકી હોય તો તે કલ્યાણના માર્ગમાંથી કોઈ કાળ પડે નહીં. માટે ''આ સમે જેને સત્સંગમાં પ્રતીતિ આવી છે. તેના પુણ્યનો પાર આવે એમ નથી. એવું જાણીને સત્સંગી હોય તેને પોતાને વિશે કૃતાર્થપણું માન્યું જોઈએ. અને જેને ભગવાનને વિશે અતિશય પ્રીતિ હોય તેને તો આ વાર્તા સમજાય અથવા ન સમજાય તો પણ તેને તો કાંઈ કરવું રહ્યું નથી. પણ જેને પરમેશ્વરને વિશે અતિશય પ્રીતિ તો ન હોય તેને તો જરૂર ભગવાનના સ્વરૂપનો મહિમા સમજ્યો જોઈએ. માટે જ ડાહ્યો હોય તેને તો આ વાર્તા સમજી-વિચારીને દૃઢ ભગવાનનો આશરો કરવો એ જ મતિ અતિ સારમાં સાર છે.

ગ.મ.॥ ૧૦ ॥ જેને કલ્યાણને ઇચ્છવું તેને તો ભગવાનને મૂર્તિમાન સમજીને તેનો આશ્રય દૃઢ રાખવો અને વાત પણ એવી કરવી જે, 'કોઈને ભગવાનનો આશ્રય હોય તે ટળે નહીં.''

જ્યારે ભગવાન સંબંધી સુખમાં દૃષ્ટિ પહોંચે ત્યારે જેટલું માયિક સુખ છે. તે સર્વ થકી વૈરાગ્ય પામે છે. અને એક ભગવાનની મૂર્તિમાં જ હેત થાય છે; એ વૈરાગ્યનું સ્વરૂપ કહ્યું છે. માટે એવા કલ્યાણકારી ગુણને જે જાણવા ને પરમેશ્વરનો દૃઢ આશ્રય કરવો તેનું જ નામ ભક્તિ છે.' એ વૈરાગ્યનું સ્વરૂપ કહ્યું છે.

'ભક્તિને વિશે દૈવત ઘણું છે અને જ્ઞાન-વૈરાગ્યમાં દૈવત તો છે પણ ભક્તિ જેટલું નથી અને ભક્તિ તો અતિ દુર્લભ છે. તે ભક્તિ વાળાનાં લક્ષણ આવાં હોય છે. જે, જ્યારે જીવોનાં કલ્યાણ અર્થે ભગવાન મનુષ્ય જેવી મૂર્તિ ધરીને પૃથ્વીને વિશે વિચરે છે ત્યારે ભગવાનનાં કેટલાક ચરિત્ર તો દિવ્ય હોય ને કેટલાંક ચરિત્ર તો માયિક જેવાં હોય.

ગ.મ.॥ ૧૧ ॥ ભગવાનના ભક્તનો અવગુણ લે, તેણે કરીને અવગુણનો લેનારો નારકી થાય છે. અને

ભગવાનના ભક્તની ને વિમુખ જીવની ક્રિયામાં તો ઘણો ફેર છે. કેમ જે, વિમુખ જે-જે ક્રિયા કરે છે, તે પોતાના ઇન્દ્રિયોને લાડ લડાવવાને અર્થે કરે છે. ને ભગવાનનો ભક્ત જે જે ક્રિયા કરે છે તે તો કેવળ ભગવાનને ભગવાનના ભક્ત તેની સેવાને અર્થે કરે છે. માટે હરિજનની જે સર્વે ક્રિયા તે તો ભક્તિરૂપ છે.

માટે ભગવાનની આજ્ઞાએ કરીને ભગવાનની પ્રસન્નતાને અર્થે ભગવાનના ભક્ત જે જે કર્મ કરે છે. તેનો કોઈ રીતે અવગુણ જો લે તો તેનાં હૃદયને વિશે કુટુંબ સહિત અધર્મ આવીને નિવાસ કરે છે.

ગ.મ.॥ ૧૨ ॥ જેને કલ્યાણને ઇચ્છવું તેને એવું નાદારપણું રાખવું નહીં ને જે પ્રકારે પોતાના ઇન્દ્રિયોને અંતઃકરણ તે સર્વે પોતાના હુકમમાં વર્તે એવો ઉપાય કરવો.

પ્રથમ તો ભગવાનનું માહાત્મ્ય સારી પેઠે જાણવું. પછી ભગવાનની મૂર્તિનું ધ્યાન કરીને મનને વશ કરવું

ને ભગવાનની કથા સાંભળીને શ્રોત્રને વશ કરવા. પણ ગ્રામ્યવાર્તા હોય તે સાંભળવા દેવી નહીં.

'જેટલાં કલ્યાણને અર્થે સાધન છે તે સર્વ પુરુષ પ્રયત્નરૂપી સાધનને વિશે આવે છે; માટે પુરૂષપ્રયત્ન છે તે જ કલ્યાણને અર્થે સર્વ સાધન થકી મોટું સાધન છે.'

ગ.મ.॥ ૧૩ ॥ આ ગઢડું શહેર કે આ ઓસરી એ કાંઈ દેખાતું નથી અને જ્યારે એ સ્વરૂપ જેને જાણ્યામાં આવે, તેને જેમ અમને કોઈ વિષય સંબંધી સુખમાં આસક્તિ નથી તેમ તે પુરુષને પણ કાંઈ આસક્તિ રહે જ નહીં. અને તે સ્વરૂપને તો તમે પણ દેખો છો. પોતાની ઈચ્છાએ જીવોનાં કલ્યાણને અર્થે યુગયુગને વિશે પ્રગટ થાય છે તે ભગવાન આ લોકને વિશે મનુષ્ય જેવા જણાય છે. તો પણ મનુષ્ય જેવા નથી. ને અક્ષરધામના પતિ છે. જ્યારે એવું ભગવાનનું સ્વરૂપ છે. તેને દૃઢ કરીને સમજશો ત્યારે તમને કોઈ પ્રકારનું વિઘ્ન કલ્યાણના માર્ગને વિશે નહિં થાય. પણ

ભગવાનના સ્વરૂપમાં જો કોઈ રીતની સમજ્યામાં કસર રહી તો કોઈ રીતે વાંધો ભાંગશે નહીં. માટે દેહ છતે જે પ્રકારે આવું રહસ્ય સમજાય તેવો ઉપાય કરવો. જે તેજને વિશે મૂર્તિ કહી તે જ આ શ્રીજીમહારાજ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ છે.

ગ.મ.॥ ૧૫ ॥ તે સાધુનો અતિશય ગુણ લે અને એમ જાણે જે, 'આ સાધુ મારા શત્રુને માર્યાનો ઉપાય કરે છે, માટે મારા પરમ હેતુ છે'

ગ.મ.॥ ૧૮ ॥ જે નારદ, સનકાદિક, શુકજી તે તો નિરંતર ભગવાનનું ધ્યાન, નામરટન અને કીર્તન તેને કરે છે, અને શ્વેતદ્વીપને વિશે જે નિરન્નમુક્ત છે. તે તો બ્રહ્મસ્વરૂપ છે અને કાળના પણ કાળ છે, તે પણ પરમેશ્વરનું ધ્યાન, નામરટન, કીર્તન, પૂજન, અર્ચન, વંદન તેને કરતા રહે છે અને પોતે અક્ષરસ્વરૂપ છે તો પણ અક્ષરાતીત જે પુરુષોત્તમ ભગવાન તેના દાસ થઈને વર્તે છે. અને બદરીકાશ્રમને વિશે જે ઉદ્ધવ ને

તનુ ઋષિ આદિક મુનિ રહ્યાં છે તે પણ તપ કરે છે ને નિરંતર ભગવાનની ભક્તિ કર્યા કરે છે. દેહાભિમાની જીવ છે તો પણ ભગવાનનું ધ્યાન સ્મરણ કે વંદન કરતા નથી.

ગ.મ.॥ ૨૧ ॥ સર્વે શાસ્ત્રમાં એ જ સિદ્ધાંત છે અને જીવના કલ્યાણને અર્થે પણ એટલી જ વાત છે જે, આ સર્વ જગત છે તેના કર્તા-હર્તા એક ભગવાન છે અને એ સર્વે શાસ્ત્રને વિશે ભગવાનના ચરિત્ર છે કાં ભગવાનના સંતના ચરિત્ર છે અને વર્ણાશ્રમના ધર્મની જે વાર્તા છે.

અને કલ્યાણને અર્થે તો ભગવાનને સર્વ કર્તા-હર્તા જાણવા એ જ છે.

અને જેવું પરોક્ષ ભગવાનના રામ-કૃષ્ણાદિક અવતારનું માહાત્મ્ય જાણે છે તથા નારદ, સનકાદિક, શુકજી, જડભરત, હનુમાન, ઉદ્ધવ, ઈત્યાદિક જે પરોક્ષ સાધુ તેનું જેવું માહાત્મ્ય જાણે છે તેવું જ પ્રત્યક્ષ

એવા જે ભગવાન તથા તે ભગવાનના ભક્ત સાધુ તેનું માહાત્મ્ય સમજે તેને કલ્યાણના માર્ગમાં કાંઈએ સમજવું બાકી રહ્યું નહીં, તે આ વાર્તા એકવાર કહ્યે સમજો અથવા લાખવાર કહ્યે સમજો, આજ સમજો અથવા લાખ વર્ષ કેડે સમજો પણ એ વાત સમજે જ છૂટકો છે. અને નારદ, સનકાદિક, શુકજી, બ્રહ્મા, શિવ એમને પૂછો તો પણ ડાહ્યા છે તે અનેક વાતની યુક્તિ લાવીને પ્રત્યક્ષ ભગવાનને પ્રત્યક્ષ સંત તેને જ કલ્યાણના દાતા બતાવે અને જેવું પરોક્ષ ભગવાન ને પરોક્ષ સંતનું માહાત્મ્ય છે તેવું જ પ્રત્યક્ષ ભગવાન ને પ્રત્યક્ષ સંતનું માહાત્મ્ય બતાવે.

કોઈ કાળે તે કલ્યાણના માર્ગ થકી પડે નહીં, માટે સર્વ શાસ્ત્રનું રહસ્ય આ વાર્તા છે. તેમ દેશ, કાળ, કર્મ, માયા તેનું પરમેશ્વર ચાલવા દે તેટલું ચાલે પણ પરમેશ્વરના ગમતા બહાર અણુમાત્ર પણ ન ચાલે 'માટે સર્વકર્તા તે પરમેશ્વર જ છે.'

ગ.મ.॥ ૨૨ ॥ પછી વિચારતાં વિચારતાં સર્વે પ્રવૃત્તિને વિસારી મેલી ને જેવા અમે કાંકરીયે તળાવ ઊતર્યા નહોતા ને મેળો પણ ભરાયો નહોતો ને ત્યારે કોઈ જાતનો ઘાટ નહોતો, તેવી રીતે સર્વ ઘાટ ટાળી નાખ્યા. અને જ્યારે લૌકિક ઘાટ મટી ગયા ત્યારે અંતદૃષ્ટિ રહેવા માંડી.

અને એ જ્યારે એ ભગવાનને ભજીને આવી રીતનો સાધુ થયો ત્યારે સાધુ થકી કોઈ બીજી મોટી પદવી નથી. જેમ રાજા હોય ને તેની રાણી હોય, તે જેટલામાં રાજાનું રાજ્ય છે તેટલામાં રાણીનું રાજ્ય પણ કહેવાય.

તેમ ભગવાનનો જેવો પ્રતાપ છે તેવો જ એ સાધુનો પણ પ્રતાપ છે. સાધુ જ્યારે ભગવાનના ધામને પામે છે ત્યારે અનંત કોટિ બ્રહ્માંડના પતિ જે બ્રહ્માદિક ઈશ્વર તે ભગવાનને અર્થે જેમ અનંત પ્રકારની ભેટ-સામગ્રીઓ લાવે છે તેમ સાધુને અર્થે પણ લાવે છે.

ભગવાનના ભક્તને ભગવાનની મૂર્તિરૂપી ચિંતામણીને ઝાલી રાખવી પણ તેને મૂકવી જ નહિ. તો એને સર્વે વાતની સિદ્ધિ થશે.

ગ.મ.॥ ૨૫ ॥ શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, 'જેવું ઉકાખાચરને સંતની સેવા કર્યાનું વ્યસન પડ્યું છે તેવી રીતે ભગવાન તથા ભગવાનના સંત તેની સેવા કર્યાનું જેને વ્યસન પડે ને તે વિના એક ક્ષણમાત્ર પણ રહેવાય નહીં તો એના અંતઃકરણની મલિન વાસના તે સર્વે નાશ પામી જાય છે.

શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, 'જ્યારે ઘરમાં એક મણ અન્ન મળતું હોય ને ત્યારે જેવી સંતની ઉપર પ્રીતિ હોય ને જેવું દીનપણું હોય, અને પછી તેને એક ગામનું રાજ્ય આવે અથવા પાંચ ગામનું રાજ્ય આવે અથવા પચાસ ગામનું રાજ્ય આવે અથવા સો ગામનું રાજ્ય આવે અથવા સર્વે પૃથ્વીનું રાજ્ય આવે તો પણ સંતની આગળ જેવો કંગાળ હતો ને

દીન-આધીન રહે તો તેવો ને તેવો જ પ્રીતિએ યુક્ત થકો દીન-આધીન રહે.

સંતની આગળ તેવો ને તેવો જ દીન-આધીન રહે. અને ત્યાગી હોય ને તે જેવો પ્રથમ ગરીબ અને જેમ સૌ સંતની ટેલ-ચાકરી કરતો હોય, તેવી ને તેવી જ પોતામાં ભગવાનના જેવા ઐશ્વર્ય આવે તો પણ કરતો રહે પણ સાધુ સાથે પિતરાઈ દાવો બાંધે નહીં ને બરોબરીયાપણું કરે નહિ એવા જેનાં લક્ષણ હોય તેનો ઉપર ભગવાન અતિ પ્રસન્ન થાય છે.'

ગ.મ.॥ ૨૬ ॥ જે ભગવાનનો ભક્ત હોય તેને તો ભગવાનને તથા ભગવાનના ભક્તને જે ન ગમતું હોય તે ન જ કરવું અને પરમેશ્વરને ભજ્યામાં અંતરાય કરતાં હોય ને તે પોતાના સગાં-વહાલા હોય તેનો પણ ત્યાગ કરવો અને ભગવાનને ન ગમે એવો કોઈક પોતામાં સ્વભાવ હોય તો તેનો પણ શત્રુની પેઠે ત્યાગ કરવો. જે બીજામાં અવગુણ જુવે અને પોતામાં

ગુણ પરઠે તે તો સત્સંગી છે તો પણ અર્ધો વિમુખ છે, 'જેને બીજાનો અવગુણ આવે ને પોતામાં ગુણ પરઠે તે તો ગમે તેવો મોટો હોય તો પણ તેને કલ્યાણના માર્ગમાં વિઘ્ન થાય. માટે ભગવાનનો ભક્ત હોય તેને તો સર્વે સત્સંગીનો ગુણ જ લેવો ને પોતાનો તો અવગુણ જ લેવો. એવી રીતે સમજતો હોય ને થોડી બુદ્ધિ હોય તો પણ તેનો સત્સંગ દિવસે દિવસે વૃદ્ધિ પામતો જાય. જે ચાકર હોય અથવા શિષ્ય હોય તેને રાજા હોય અથવા ગુરૂ હોય તે જેમ વઢીને કહેવા માંડે તેમાં જે સવળું લેતો જોય તો તે ઉપર રાજા તથા ગુરૂને અતિશય હેત થાય છે. અને જેને શિખામણની વાત કહે ને અવળું લે તો તે ઉપર હેત થતું નથી; તેમજ ભગવાનની પણ રીત છે જે, જેને શિખામણની વાત કહે ને અવળુ લે તો તે ઉપર હેત થાય છે પણ જે અવળું લે તે ઉપર થતું નથી.

ગ.મ.॥ ૨૭ ॥ અમારે તો એકથી લાખ રૂપિયા સુધી બગાડ કરે તો પણ પોતા સારું તો ક્રોધ

આવે નહીં અને જ્યારે ધર્મલોપ કરે અથવા બળિયો હોય તે ગરીબને પીડે અથવા અન્યાયનો પક્ષ લે, ત્યારે તેની ઉપર અમારે કોઈકને અર્થે લગારેક ક્રોધની ચટકી આવે છે, પણ પોતા સારૂ તો લેશમાત્ર ક્રોધ આવતો નથી ને આંટી પણ બંધાતી નથી.

''એક તો ભગવાનનું માહાત્મ્ય વિચારીને એમ સમજાય છે જે, 'જે રીતે ભગવાનનો કુરાજીપો થાય તે સ્વભાવ રાખવો નથી.' અને બીજો શુકજી ને જડભરત જેવા સંતનો માર્ગ જોઈને એમ વિચાર રહે છે જે, 'સાધુમાં એવો અયોગ્ય સ્વભાવ ન જોઈએ.'' માટે જેને કલ્યાણને ઈચ્છવું તેને તો જેમ મોટા પુરૂષ રાજી થાય તેમ કરવું.

જેને કલ્યાણ ને ઈચ્છવું તેને કોઈ ઉપર મલિન ઘાટ કરવો નહિ અને જો કોઈ ઉપર મલિન ઘાટ કરે તો તેને ભગવાનના ભક્ત તથા ભગવાન ઉપર પણ મલિન ઘાટ થઈ જાય.

જે અતિશય ત્યાગ રાખે અથવા દયા રાખે તેથી ભગવાનની ભક્તિ થાય નહિ; ત્યારે ઉપાસનાનો ભંગ થાય છે. અને પૂર્વે જે જે અતિશય ત્યાગી થયા છે તેના માર્ગમાં ઉપાસનાનો નાશ થઈ ગયો છે. માટે અમે એમ વિચારીને પરમેશ્વરની ઉપાસના રહેવા સારું ત્યાગનો પક્ષ મોળો કરીને ભગવાનનાં મંદિર કરાવ્યાં છે. તેમાં જો થોડો ત્યાગ રહેશે તો પણ ઉપાસના રહેશે, તો તેણે કરીને ઘણાંક જીવના કલ્યાણ થશે. અને જેને ભગવાનની ભક્તિ કરવી તેને તો ઢુંઢિયાની પેઠે દયા રાખ્યે પણ કેમ ઠીક પડે? એને તો પરમેશ્વરને વાસ્તે પુષ્પ લાવ્યાં જોઈએ, તુલસી લાવ્યા જોઈએ, ભાજી-તરકારી લાવી જોઈએ, ઠાકોરજીને વાસ્તે બાગ-બગીચા કરાવ્યા જોઈએ, મંદિર કરાવ્યાં જોઈએ. માટે જે અતિશય ત્યાગ રાખીને ને અતિશય દયા રાખીને મૂઠી વાળીને બેસી રહે તેણે ભગવાનની ભક્તિ થતી નથી અને જ્યારે ભક્તિએ રહિત થાય ત્યારે ભગવાનની ઉપાસનાનો

નાશ થઈ જાય. તે સારું અમે મંદિર કરાવ્યાં છે; તે અખંડ ભગવાનની ઉપાસના રાખ્યા સારું કરાવ્યાં છે. અને જે ઉપાસક હોય તે પોતાના ધર્મમાંથી ભ્રષ્ટ થાય જ નહીં. માટે પોતપોતાના ધર્મમાં રહીને ભગવાનની ભક્તિ-ઉપાસના કરવી, એ અમારો સિદ્ધાંત છે.''

ગ.મ.॥ ૨૮ ॥ અમારો દયાળુ સ્વભાવ છે તો પણ જે હરિભક્તનો દ્રોહી હોય તેનો તો અમારે અભાવ આવે છે. અને હરિભક્તનું ઘસાતું જો કોઈ બોલ્યો હોય અને એને જો હું સાંભળું તો તે સાથે હું બોલવાને ઘણો ઈચ્છું પણ બોલવાનું મન જ થાય નહીં. અને જે ભગવાનના ભક્તની સેવા-ચાકરી કરે તે ઉપર તો અમારે અતિશય રાજીપો થઈ જાય છે. અને અમારી પ્રકૃતિ એમ છે જે, 'થોડીક વાતમાં કુરાજી પણ ન થઉં ને થોડીક વાતમાં રાજી પણ ન થઉં.' અને જ્યારે જેમાં રાજી થયાનો કે કુરાજી થયાનો સ્વભાવ બહુ દિવસ સુધી જોઉં છું ત્યારે રાજીપો અને કુરાજીપો થાય છે. પણ

કોઈના કહ્યા-સાંભળ્યા થકી કોઈની ઉપર રાજીપો કે કુરાજીપો થતો નથી. અને જેનો જેટલો ગુણ મારા મનમાં જણાઈ જાય છે તેટલો તેનો ગુણ આવે છે. અને મારે તો એ જ અંગ છે જે, જો ભગવાનનો ખરેખરો ભક્ત હોય તો હું તો તે ભગવાનના ભક્તનો પણ ભક્ત છું અને હું ભગવાનના ભક્તની ભક્તિ કરું છું,' એ જ મારે વિષે મોટો ગુણ છે. અને એટલો ગુણ જેમાં ન હોય તો તેમાં કોઈ જાતની મોટયપ શોભે નહીં.

અને ભગવાનના ભક્તનો જેને જેને અભાવ આવ્યો છે. તે અતિશય મોટાં હતા તો પણ પોતાની પદવી થકી પડી ગયા છે. અને જેનું ચૂંડું થાય છે તે પણ ભગવાનના ભક્તની સેવામાંથી જ થાય છે અને જેનું ભૂંડું થાય છે તે પણ ભગવાનના ભક્તના દ્રોહમાંથી જ થાય છે. એ વળી જીવને ભગવાનને રાજી કર્યાનો ઉપાય તો મન-કર્મ-વચને ભગવાનના ભક્તની સેવા

કરવી એ જ છે અને ભગવાનના ભક્તનો દ્રોહ કરવો એ જ ભગવાનને કુરાજી કરવાનો ઉપાય છે.

અને જેને ભગવાન ને ભગવાનના ભક્તનો સંગ છે ને ભગવાનનો રાજીપો છે, ને તે જો મૃત્યુલોકમાં છે તો પણ ભગવાનના ધામમાં જ છે, કેમ જે, જે સંતની સેવા કરે છે ને ભગવાનના ગમતામાં છે તે ભગવાનને સમીપે જઈને જ નિવાસ કરશે અને જો ભગવાનના ધામમાં છે ને ભગવાનનો રાજીપો નથી ને ભગવાનના ભક્ત ઉપર ઈર્ષ્યા છે, તો તે ભક્ત ભગવાનના ધામમાંથી પણ જરૂર હેઠો પડશે. માટે અમારે તો ભગવાનનો રાજીપો થયા સારું જન્મોજન્મ ભગવાનના ભક્તની જ સેવા કરવી છે અને જેમ અમારો નિશ્ચય છે તેમ જ તમારે પણ નિશ્ચય કરવો.

શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''આ વાર્તા જે અમે કરી છે તે કેવી છે? તો વેદ, શાસ્ત્ર, પુરાણ આદિક જે જે કલ્યાણને અર્થે પૃથ્વીને વિશે શબ્દ માત્ર છે, તે સર્વેનું અમે શ્રવણ કરીને તેનું સાર કાઢીને આ વાર્તા કરી છે

તે પરમ રહસ્ય છે ને સારનું પણ સાર છે. અને પૂર્વે જે જે મોક્ષને પામી ગયા છે ને હવે જે જે પામશે ને હમણાં જે જે મોક્ષને માર્ગે ચાલ્યા છે, તે સર્વેને આ વાર્તા છે તે જીવનદોરી રૂપ છે.''

ગ.મ.॥ ૨૯ ॥ 'ચાલીને અતિશય થાકી રહ્યો હોય ને બેઠું થવાની પણ શરીમાં શક્તિ ન રહી હોય અને તેવા સમામાં કાંઈક ભગવાનની વાર્તાનો પ્રસંગ નીસરે તો જાણીએ એકે ગાઉ પણ ચાલ્યો નથી, એવો સાવધાન થઈને તે વાર્તાને કરવા સાંભળવામાં અતિશય તત્પર થઈ જાય. અથવા ગમે તેવા રોગાદિક કરીને પીડાને પામ્યો હોય અથવા ગમે તેવું અપમાન થયું હોય ને તેવામાં જો એ ભગવાનની વાર્તા સાંભળે તો તે તત્કાળ સર્વ દુઃખ થકી રહિત થઈ જાય. ભગવાનની વાર્તા સાંભળવામાં સાવધાન થઈ જાય,' એવી જાતનાં જેને વિશે લક્ષણ હોય તેને એ ભગવાનને વિશે દૃઢ આસક્તિ થઈ જાણવી.''

''સંતને ભગવાનને વિશે એવી દૃઢ આસક્તિ હોય તેને સેવાએ કરીને રાજી કરે, એ બેયે કરીને જ ભગવાનને વિશે દૃઢ આસક્તિ થાય છે. પણ એ વિના બીજો ઉપાય નથી.''

ગ.મ.॥ ૩૨ ॥ વળી જીવનું જે કલ્યાણ થાય અને જીવ માયાને તરીને બ્રહ્મસ્વરૂપ થાય તેનું કારણ તો પુરુષોતમ એવા જે વાસુદેવ ભગવાન તેના પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપનું જ્ઞાન, ધ્યાન, કીર્તન અને કથાદિક એ જ છે ને એણે કરીને જ એ જીવ છે તે માયાને તરે છે. અને અતિ મોટાઈને પામે છે અને ભગવાનનું જે અક્ષરધામ તેને પામે છે.

ગ.મ.॥ ૩૩ ॥ જેને નિષ્કામી વર્તમાન દૃઢ હોય તો તે થકી અમે હજાર ગાઉ છેટે જઈએ તો પણ તેની પાસે જ છીએ. અને જેને તે નિષ્કામી વર્તમાનમાં કાચ્યપ છે ને તે જો અમારી પાસે રહે છે તોય પણ તે લાખ ગાઉ છેટે છે. અમને નિષ્કામી ભક્ત હોય તેના

જ હાથની કરી સેવા ગમે છે. માટે આ મૂળજી બ્રહ્મચારી છે તે અતિશય દૃઢ નિષ્કામી છે, તો અમને એની કરેલી સેવા અતિશય ગમે છે અને બીજો કોઈ સેવા-ચાકરી કરે તો તે એવી ગમતી નથી. અને અમે જે જે વાર્તા કરીએ છીએ તેને વિશે પણ નિષ્કામી વર્તમાનનું જે અતિશય પ્રતિપાદન થાય છે. અને અમે જે દિવસ થકી પ્રકટ થયા છીએ તે દિવસ થકી નિષ્કામી વર્તમાનને જ અતિશય દૃઢ કરતા આવીએ છીએ.

માટે જે નિષ્કામી વર્તમાન રાખે તે જ અમને વહાલો છે અને તેને ને અમારે આ લોક-પરલોકમાં દૃઢ મેળાપ રહે છે.''

જે સાધુ જ છે ને તે જે સ્વભાવને ટાળવાનો નિત્ય અભ્યાસ રાખશે તો તે સ્વભાવ ક્યાં લગી રહેશે ?

ગ.મ.॥ ૩૬ ॥ ''ભગવાનના સ્વરૂપમાં અખંડ વૃત્તિ રહે તેનો શો ઉપાય છ?'' પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''એનો ઉપાય તો ચાર પ્રકારનો છે. તેમાં

એક તો જેના ચિત્તનો ચોંટવાનો સ્વભાવ હોય, બીજો ઉપાય એ છે જે, અતિશય શૂરવીરપણું, ત્રીજો ઉપાય તે ભય છે, અને ચોથો ઉપાય તે વૈરાગ્ય છે.

અને એ ચાર ઉપાય વિના તો જેના ઉપર ભગવાન કૃપા કરે તેની તો વાત ન કહેવાય; અને ભગવાનને વિશે અખંડ વૃત્તિ રહેવી તે તો ઘણું ભારે કામ છે. તે જેને અનેક જન્મના સુકૃત ઉદય થયાં હોય તેને ભગવાનના સ્વરૂપમાં અખંડ વૃત્તિ રહે છે અને બીજાને તો અખંડ વૃત્તિ રાખવી મહાદુર્લભ છે.

''ભગવાન વિના બીજે ઠેકાણે જે હેત રહે છે તે જ માયા છે.'' ભગવાન વિના બીજામાંથી હેત તૂટે છે તેને ભગવાનને વિશે હેત થાય છે. અને જ્યારે ભગવાનને વિશે હેત થયું ત્યારે તેની ભગવાનમાં અખંડ વૃત્તિ રહે છે. અને જ્યારે ભગવાનને અખંડ વૃત્તિ રહી ત્યારે તેને બીજું કાંઈ કરવું રહ્યું નથી, તે તો કૃતાર્થ થયો છે.''

ગ.મ.॥ ૩૭ ॥ શ્રીજી મહારાજ બોલ્યા જે, ''સ્વભાવ મુકાવ્યા સારું જે સત્પુરુષ ઉપદેશ કરતા હોય તેનાં વચનને વિશે અતિશય વિશ્વાસ હોય અને ઉપદેશના કરનારાની ઉપર સાંભળનારા ને અતિશય પ્રીતિ હોય અને ઉપદેશનો કરનારો હોય તે ગમે તેટલાં દુખવીને કઠણ વચન કહે તો પણ તેને હિતકારી જ માનતો જાય, તો સ્વાભાવિક જે પ્રકૃતિ છે તે પણ નાશ થઈ જાય; પણ એ વિના બીજો કોઈ ઉપાય નથી. માટે જેને પોતાની પ્રકૃતિ ટાળ્યાની ઈચ્છા હોય તેને પરમેશ્વર તથા સત્પુરુષ તે સ્વભાવ ટાળ્યા સારું ગમે તેટલાં તિરસ્કાર કરે ને ગમે તેવાં કઠણ વચન કહે તો પણ કોઈ રીતે દુખાવું નહિ ને કહેનારાનો ગુણ જ લેવો. એવી રીતે વર્તે તો કોઈ રીતે ન ટળે એવી પ્રકૃતિ હોય તોય પણ ટળી જાય છે.''

ગ.મ.॥ ૩૮ ॥ એમ કહ્યું જે, ''અમારે તો ભગવાન વિના બીજા પદાર્થની ઈચ્છા નથી,'' પછી

એ ભક્તને સત્સંગ થયો ત્યારે ભગવાનના એકાંતિક ભક્ત થયા.

''માટે જે એકાંતિક ભક્ત હોય તેને એક તો આત્મનિષ્ઠા હોય ને બીજો વૈરાગ્ય હોય ને ત્રીજો પોતાનો ધર્મ દૃઢપણે હોય ને ચોથી ભગવાનને વિશે અત્યંત ભક્તિ હોય. અને તે એકાંતિક ભક્તને પોતાના ઈષ્ટદેવ વિના બીજા કોઈ પદાર્થને વિશે હેત ઉપજે નહીં ને એક તેની જ રટના લાગી રહે ને તે વિના જીવે તે મહાદુઃખના દિવસે ભોગવીને જીવે પણ સુખ ન થાય.''

ગ.મ.॥ ૩૯ ॥ પછી શ્રીજીમહારાજે પ્રશ્ન પુછ્યો જે, 'દેશ, કાળ, ક્રિયા, સંગાદિકે કરીને પણ જે પોતામાં એવો ગુણ હોય તે જાય જ નહીં, એવો જેને જ સ્વાભાવિક ગુણ હોય તે કહો.'

જે કોઈ બાઈ, ભાઈ હોય ને તેની કોરનું એમ મારે જાણ્યામાં આવે જે, 'આ તો દંભે કરીને ભગવાનની ભક્તિ કરે છે પણ એ સાચો ભગવાનનો ભક્ત નથી,

તો તેને દેખીને મન રાજી ન થાય ને તેની સાથે સુવાણ્ય પણ ન થાય ને જે ખરેખરો ભગવાનનો ભક્ત હોય તેને દેખીને જ મન રાજી થાય ને તેની સાથે જ સુવાણ્ય થાય.

ગ.મ.॥ ૪૦ ॥ ભગવાનના ભક્તના દ્રોહે કરીને જેવું આ જીવનું ભૂંડું થાય છે ને એ જીવને કષ્ટ થાય છે તેવું કોઈ પાપે કરીને નથી થતું અને ભગવાનના ભક્તની મને-વચને-દેહે કરીને જે સેવા બની આવે ને તેણે કરીને જેવું આ જીવનું રૂડું થાય છે ને એ જીવને સુખ થાય છે તેવું બીજે કોઈ સાધને કરીને નથી થતું.

અને એ ભગવાનના ભક્તનો જે દ્રોહ થાય છે તે લોભ, માન, ઈર્ષ્યા અને ક્રોધ એ ચારે કરીને થાય છે અને ભગવાનના ભક્તનું જે સન્માન થાય છે તે જેમાં એ ચાર વાનાં ન હોય તેથી થાય છે. માટે જેને આ દેહે કરીને પરમ સુખિયા થવું હોય ને દેહ મૂક્યા કેડે પણ પરમ સુખિયા થવું હોય, તેને ભગવાનના ભક્તનો મને-વચને-દેહે કરીને દ્રોહ ન કરવો. અને

જો ભગવાનના ભક્તનો કાંઈક દ્રોહ થઈ જાય તો તેની વચને કરીને પ્રાર્થના કરવી, ને મને કરીને ને દેહે કરીને તેને દંડવત્ પ્રણામ કરવા, ને ફરીને દ્રોહ ન થાય એવી રીતે વર્ત્યાનો આદર કરવો. પણ એકવાર દ્રોહ કરીને દંડવત્ પ્રણામ કર્યા ને વળી ફરીને દ્રોહ કરી દંડવત્ પ્રણામ કરવા, એવી રીતે વર્તવું નહીં અને આ વાર્તા દાડી સાંભરતી રહે તે સારું આજથી સર્વે સંત તથા સર્વે હરિભક્ત માત્ર એવો નિયમ રાખજ્યો જે, ભગવાનની પૂજા કરીને પોતાના નિત્ય નિયમના જે દંડવત્ પ્રણામ હોય તે કરવા ને તે પછી બધા દિવસમાં જે કાંઈ જાણે-અજાણે, મને-વચને-દેહે કરીને ભગવાનના ભક્તનો દ્રોહ થયો હોય તેનું નિવારણ કરાવવા સારું એક દંડવત્ પ્રણામ નિત્યે કરવો.' એમ અમારી આજ્ઞા છે તેને સર્વે પાળજ્યો.''

ગ.મ.॥ ૪૧ ॥ ''જેને પરમેશ્વર ભજવા હોય તેને ભગવાનની અથવા ભગવાનના ભક્તની

સેવા ચાકરી મળે ત્યારે પોતાનું મોટું ભાગ્ય માનીને સેવા કરવી. તે પણ ભગવાનની પ્રસન્નતાને અર્થે ને પોતાના કલ્યાણને અર્થે ભક્તિએ કરીને જ કરવી, પણ કોઈક વખાણે તે સારું ન કરવી.

અને જીવનો તો એવો સ્વભાવ છે જે, ''જેમાં પોતાને માન જડે તે જ કરવું સારું લાગે; પણ માન વિના એકલી તો ભગવાનની ભક્તિ કરવી પણ સારી લાગે નહીં.'

તેમ ભગવાનનો ભક્ત હોય તો પણ માનરૂપી હાડકાંને મૂકી શકતો નથી અને જે જે સાધન કરે છે તે માનને વશ થઈને કરે છે, પણ કેવળ ભગવાનની ભક્તિ જાણીને ભગવાનની પ્રસન્નતાને અર્થે કરતો નથી અને ભગવાનની ભક્તિ કરે છે તેમાં પણ માનનો સ્વાદ આવે છે ત્યારે કરે છે, પણ કેવળ ભગવાનની પ્રસન્નતાને અર્થે નથી કરતો. અને માન વિના કેવળ ભગવાનની પ્રસન્નતાને અર્થે ભગવાનની ભક્તિ તો

રતનજી તથા મિયાંજી જેવા કોઈક જ કરતા હશે, પણ સર્વેથી તો માનનો સ્વાદ મૂકી શકાતો નથી.''

કનક તજયો, કામીની તજયો, તજયો ધાતુકો સંગ
તુલસી લઘુ ભોજન કરી જીવે માનકે રંગ

'માનને તજીને ભગવાનને ભજે તેને તો સર્વ હરિભક્તમાં અતિશય મોટો જાણવો.''

ગ.મ.॥ ૪૪ ॥ ''જેને પૂર્વે મોટા પુરુષનો સંગ હશે અથવા ભગવાનનું દર્શન થયું હશે, તેને તો પોતાના જ અવગુણ ભાસે પણ બીજા હરિભક્તના અવગુણ ભાસે જ નહીં અને એવાં જેના લક્ષણ હોય તેને દૈવી જીવ જાણવો.

પાકા હરિભક્ત હોય તેને પોતાના જ અવગુણ સુઝે પણ બીજા હરિભક્તના દોષને તો દેખે જ નહીં.

ગ.મ.॥ ૪૫ ॥ પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, તમે સર્વે મુનિમંડળ તથા બ્રહ્મચારી ગૃહસ્થ સત્સંગી તથા પાળા તથા અયોધ્યાવાસી એ તમે સર્વે મારા

કહેવાઓ છો, તે જો હું ખટકો રાખીને તમને વર્તાવું નહિં અને તમે કાંઈક ગાફલપણે વર્તો તે અમારા થકી દેખાય નહીં. માટે તમે જે જે મારા કહેવાયા છો તેમાં મારે એક તલમાત્ર કસર રહેવા દેવી નથી, માટે તમે પણ સુધા સાવધાન રહેજ્યો. જો જરાય ગાફલાઈ રાખશો તો તમારો પગ ટકશે નહીં. અને મારે તો જે તમે ભગવાનના ભક્ત છો તેના હૃદયમાં કોઈ જાતની વાસના તથા કોઈ જાતનો અયોગ્ય સ્વભાવ તે રહેવા દેવો નથી.

એ સર્વે માયિક ઉપાધિ થકી રહિત સત્તા માત્ર એવો જે આત્મા તે રૂપે થઈને ભગવાનની ભક્તિ કરો એવા સર્વેને કરવા છે, પણ કોઈ જાતનો માયાનો ગુણ રહેવા દેવો નથી. ભગવાન વિના બીજા કોઈ પદાર્થમાં પ્રીતિ રહે એવું રહેવા દેવું નથી. માટે સર્વે હરિભક્ત તથા સર્વે મુનિમંડળ સાવધાન રહેજ્યો.

ભગવાન ને ભગવાનના સંત રાજી થાય એવું કર્મ કર્યું હોય ને તેને જો નરકમાં જવાનું પ્રારબ્ધ હોય તો પણ તે ભુંડા કર્મનો નાશ થઈ જાય ને પરમપદને પામે.

માટે જે સમજુ હોય તેને તો ભગવાન ને ભગવાનના ભક્ત રાજી થાય તેમ જ વર્તવું. અને પોતાના સંબંધી જે માણસ હોય તેને પણ એમ ઉપદેશ કરવો જે, 'ભગવાન ને ભગવાનના સંત જે જે પ્રકારે આપણી ઉપર રાજી થાય ને કૃપા કરે તેમ જ આપણે વર્તવું.

'ભગવાન ને ભગવાનના સંતને રાજી કર્યા હશે તે પ્રતાપે કરીને સુખિયા છે. માટે જે પોતાના આત્માનું રૂડું થવાને ઇચ્છે તેને તો સદ્‌ગ્રંથને વિષે કહ્યાં જે સ્વધર્મ તેને વિષે રહીને ભગવાનને ભગવાનના સંત રાજી થાય એ જ ઉપાય કરવો.'

ગ.પ્ર.॥ ૪૬ ॥ અને વળી જે એકાંતિક ભક્ત છે તેને દેહે કરીને મરવું એ મરણ નથી. એને

તો એકાંતિકના ધર્મમાંથી પડી જવાય એ જ મરણ છે. તે જ્યારે ભગવાન કે ભગવાનના સંત તેનો હૈયામાં અભાવ આવ્યો ત્યારે એ ભક્ત એકાંતિકના ધર્મમાંથી પડ્યો જાણવો.

સંતનો અભાવ લીધો તે તો ભગવાનના ધામને તો ન જ પામે. સંતને વિશે અવગુણ ન આવ્યો હોય તો તો એનાં પાપ નાશ થઈ જાય ને એનો ભગવાનના ધામમાં નિવાસ થાય. માટે પંચ મહાપાપ થકી પણ ભગવાન ને ભગવાનના ભક્તનો અવગુણ લેવો એ મોટું પાપ છે.''

ગ.મ.॥ ૪૭ ॥ જે સાધુને મોક્ષનો ખપ હોય તેને તો જેમ દુઃખવીએ ને વિષયનું ખંડન કરીએ તેમ અતિ રાજી થાય.

વળી સંતને કોઈ સારું પદાર્થ આપે તેમાં જે ઈર્ષ્યા કરે તથા જે પંચવિષયનો લાલચી હોય, એ બે તો પંચ મહાપાપીથી પણ અતિ ભૂંડા છે. માટે જે સમજુ હોય

તેને સંતના સમાગમમાં રહીને આવો મલિન આશય અંતરમાં રાખ્યો ન જોઈએ; કેમ જે, આ સભા તો જેવી બદરિકાશ્રમમાં તથા શ્વેતદ્વીપમાં હોય તેવી છે, તેમાં બેસીને જ્યારે મલિન વાસના ન ટળી ત્યારે બીજું ટાળ્યાનું ઠેકાણું ક્યાં મળશે?

વિષયની આસક્તિનો ત્યાગ કરીને અને સાધુ જેમ વઢીને કહે તેમ ગુણ લેવો પણ અવગુણ લેવો નહીં. તે મુક્તાનંદ સ્વામીના કીર્તનમાં કહ્યું છે જે, 'શૂળી ઉપર શયન કરાવે તોય સાધુને સંગે રહિયે રે.' માટે આવો અવસર પામીને તો અશુભ વાસના ટાળીને જ મરવું પણ અશુભ વાસના સોતાં મરવું નહીં.

વળી જેમ પોતાની સેવા ગૃહસ્થ કરે છે અથવા ત્યાગી સેવા કરે છે, તેમ આપણે પણ હરિભક્તનું માહાત્મ્ય જાણ્યું જોઈએ. જેમ અમારી ચાકરી મૂળજી બ્રહ્મચારી માહાત્મ્ય જાણીને કરે છે, તેમ અમે પણ બ્રહ્મચારીનું માહાત્મય જાણીએ છીએ. જેમ આપણી

ગૃહસ્થ અન્ન-વસ્ત્રે કરીને ચાકરી કરે છે, તેમ આપણે પણ એમનું માહાત્મ્ય સમજીને એમની વાતચીતે કરીને ચાકરી કરવી; એમ અરસ પરસ માહાત્મ્ય સમજીને હરિભક્તની સોબત્ય રાખવી.''

ગ.મ.॥ ૪૮ ॥ સાધુ પ્રેમાનંદ સ્વામીએ ભગવાનના ધ્યાનના અંગની ગરબીઓ જે, ''વંદુ સહજાનંદ રસરૂપ અનુપમ સારને રે લોલ' એ ગાવતા હતા. પછી જ્યારે ગાઈ રહ્યા ત્યારે શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''બહુ સારાં કીર્તન ગાયા. આ કીર્તનને સાંભળીને તો અમારા મનમાં એમ વિચાર થયો જે આવી રીતે એને ભગવાનની મૂર્તિનું ચિંતવન છે, માટે એ સાધુને તો ઊઠીને સાષ્ટાંગ દંડવત્ પ્રણામ કરીએ અને જેને એવી રીતે અંતઃકરણમાં ભગવાનનું ચિંતવન થતું હોય ને એવી વાસનાએ યુક્ત જો દેહ મૂકે તો તેને ફરીને ગર્ભવાસમાં જવું પડે જ નહીં અને એવી રીતે ભગવાનનું ચિંતવન કરતાં જીવતો હોય તો

પણ એ પરમપદને પામ્યો જ છે. અને જેવા શ્વેતદ્વીપમાં નિરન્નમુક્ત છે તેવો જે એ પણ નિરન્નમુક્ત થઈ રહ્યો છે. જેને ભગવાનના સ્વરૂપનું એવી રીતે તે ચિંતવન થાય છે તે તો કૃતાર્થ થયો છે. ને તેને કાંઈ કરવું બાકી રહ્યું નથી. માટે આવો અવસર આવ્યો છે તેને પામીને ભગવાન વિના બીજા પદાર્થનું ચિંતવન મૂકીને એક ભગવાનના સ્વરૂપનું જ ચિંતવન કરવું.

અને જો ભગવાનના સ્વરૂપનું ચિંતવન થઈ ન શકે તો પણ ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ભક્તિ તેણે યુક્ત એવા જે આ સાધુ તેને મધ્યે પડી રહેવું. અંતરમાં એમ વિચારી એ છીએ જે, "જન્મ ધર્યાનું કોઈક કારણ ઉત્પન્ન કરીને પણ સંતના મધ્યમાં જન્મ ધરવો." એમ જ ઈચ્છીએ છીએ અને જેને એ કીર્તનમાં કહ્યું એવી રીતે ચિંતવન થતું હોય તે તો કાળ, કર્મને માયાના પાશ થકી મુકાયો છે. અને જેને ઘેર એવા પુરુષે જન્મ ધર્યો તેનાં મા-બાપ પણ કૃતાર્થ થયાં જાણવાં. અને

ભગવાન વિના બીજા વિષયનું જે ચિંતવન કરે છે તે તો અતિશય ભૂલ્યો જાણવો. પણ આવા બ્રહ્મવેતા સંતનો સંગ ને ભગવાનનું સાક્ષાત્કાર દર્શન ને ચિંતવન તે તો અતિશય દુર્લભ છે.

ગ.મ.॥ ૪૯ ॥ અને જે ભગવાનના સ્વરૂપનાં દર્શન કરનારા છે ને ભગવાનના સ્વરૂપનાં ચિંતવન કરનારા છે તે તો કાળ, કર્મ ને માયા એ સર્વેનાં બંધન થકી છૂટીને અભયપદને પામે છે ને ભગવાનના પાર્ષદ થાય છે. માટે અમારે તો ભગવાનની કથા, કીર્તન કે વાર્તા કે ભગવાનનું ધ્યાન એમાંથી કોઈ કાળે મનની તૃપ્તિ થતી જ નથી ને તમારે પણ સર્વેને એવી જ રીતે કરવું.'

ગ.મ.॥ ૫૧ ॥ મોટા પુરૂષની બાંધેલ જે મર્યાદા તેને લોપીને કોઈ સુખી થતો નથી. માટે જેટલા ત્યાગી છે તેને તો ત્યાગીના ધર્મ પ્રમાણે વર્તવું. જેટલા ગૃહસ્થ હરિભક્ત છે તેમને ગૃહસ્થના ધર્મ પ્રમાણે વર્તવું

અને... જેટલી બાઈઓ હરિભક્ત છે તેને બાઈઓના ધર્મ પ્રમાણે વર્તવું અને જો તે થકી ઓછું વર્તે તો પણ સુખ ન થાય.

''માટે સત્પુરુષની આજ્ઞા પ્રમાણે જે રહે છે, તે જ રૂડાં દેશ-કાળાદિકને વિષે રહ્યો છે. અને જે સત્પુરુષની આજ્ઞાથી બહાર પડ્યો તે જ એને ભૂંડા દેશ-કાળાદિકનો યોગ થયો છે. માટે સત્પુરુષની આજ્ઞાને વિષે વર્તે છે તે જ આત્મસત્તારૂપે વર્તે છે.''

ગ.મ.॥ ૫૨ ॥ જે ગૃહસ્થને શોભા હોય તે ત્યાગીને દૂષણરૂપ હોય અને જે ત્યાગીને શોભા હોય તે ગૃહસ્થને દૂષણરૂપ હોય, તેને બુદ્ધિમાન હોય તે જાણે.

અપમાન સહન કરવું, એ જ ત્યાગીને પરમ શોભારૂપ છે. ને ત્યાગી થયો તેને તો એમ વિચારવું જે, 'હું ક્યાં આશ્રમમાં રહ્યો છું ? એમ બુદ્ધિમાન હોય તેને વિચાર કરવો, પણ મુર્ખની પેઠે વિચાર્યા વિના કોઈ ચાળે ચડી જવું નહીં.

અને જે સમજુ હોય તેને કોઈક વઢીને કહે ત્યારે સામો ગુણ લે અને જે મુર્ખ હોય તેને કોઈક હિતની વાત કહે ત્યારે તે મુંઝાઈ જાય. અને મુકુંદ બ્રહ્મચારી તથા રતનજી એ બે મૂંઝાતા નથી, તો એમની સાથે અમારે ઘણું બને છે. અને વળી જે શ્રદ્ધાએ સહિત સેવા-ચાકરી કરે તે અમને ગમે અને શ્રદ્ધાએ કરીને ભક્તિ કરતો હોય ને બીજો કોઈક તેમાં ભક્તિ કરવા આવે ને તેની ઉપર ઈર્ષ્યા કરે, તો તે અમને ન ગમે, માટે શ્રદ્ધાએ સહિત ને ઈર્ષ્યાએ રહિત જે ભક્તિ કરે તે અમને અતિશય ગમે છે.''

ગ.મ.॥ ૫૭ ॥ જ્યારે ભગવાનની મોટપ સામું જોઈએ ત્યારે તો એવું કોઈ પદાર્થ છે નહિ જે, 'તેની કોટિમા ભાગના પાશંગમાં પણ આવે. એવા ભગવાનને યથાર્થ જાણીને જો હેત કર્યું હોય તો માયિક પદાર્થ જે પિંડ-બ્રહ્માંડાદિક તેમાં ક્યાંય પણ પ્રીતિ રહે નહીં. માયિક પદાર્થ સર્વે તુચ્છ થઈ જાય.

અને એ ભગવાનનો જ્યારે યથાર્થ મહિમા જણાયો ત્યારે ચિત્રકેતુ રાજાએ કરોડ સ્ત્રીઓનો ત્યાગ કર્યો.

ભગવાન વિના જે બીજા પદાર્થને વિશે પ્રીતિ કરે છે તે તો અતિશય તુચ્છ બુદ્ધિવાળો છે.

જે ભગવાનનો ભક્ત કહેવાતો હોય ને તેને ભગવાન થકી બીજા પદાર્થમાં તો હેત વધુ હોય, તે તો કેવળ મીનડીયો ભક્ત છે અને જે યથાર્થ ભગવાનનો ભક્ત હોય તેને તો ભગવાનથી બીજું કોઈ પદાર્થ અધિક હોય જ નહીં.

'મને ભગવાન મળ્યા છે તે જે જીવ મારો સંગ કરે તેને આગળ હું કલ્યાણની વાત ન કરું ત્યારે મારું જ્ઞાન તે શા કામમાં આવ્યું? એમ વિચારીને ઉપદેશ કર્યા નિમિત્ત કાંઈક થોડી-ઘણી ઉપાધિ રહે તો પણ પરમેશ્વરની વાત કર્યામાં કાયરપણું રાખે નહીં.'

ગ.મ.॥ ૫૮ ॥ પોતાના ઈષ્ટદેવનાં જે જન્મથી કરીને દેહ મુકવા પર્યંત ચરિત્ર તેનું જે શાસ્ત્ર

તેણે કરીને સંપ્રદાયની પુષ્ટિ થાય છે. તે શાસ્ત્ર સંસ્કૃત હોય અથવા ભાષા હોય પણ તે જ ગ્રંથ સંપ્રદાયની પુષ્ટિ કરે, પણ તે વિના બીજો ગ્રંથ પોતાના સંપ્રદાયની પુષ્ટિ ન કરે.

તમે પણ પોતાના સંપ્રદાય સંબંધી ને પોતાના ઈષ્ટદેવ સંબંધી જે વાણી તથા શાસ્ત્ર તે જ દેહપર્યંત કર્યા કરજ્યો ને તમારો દેહ રહે ત્યાં સુધી તમને એ જ આજ્ઞા છે.

ગ.મ.॥ ૫૯ ॥ શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, 'ચારવેદ, પુરાણ, ઈતિહાસ એ સર્વેમાં એ જ વાર્તા છે જે ભગવાન ને ભગવાનના સંત એ જ કલ્યાણકારી છે. અને ભગવાનના જે સાધુ છે તે તો ભવ-બ્રહ્માદિક દેવ થકી પણ અધિક છે. તે ભગવાન કે ભગવાનના સંતની જ્યારે પ્રાપ્તિ થઈ ત્યારે એ જીવને એથી ઉપરાંત બીજું કોઈ કલ્યાણ નથી, એ જ પરમ કલ્યાણ છે અને ભગવાનના સંતની સેવા તો બહુ મોટા પુણ્યવાળાને

મળે છે પણ થોડા પુણ્યવાળાને મળતી નથી. માટે ભગવાનના સંત સાથે તો એવું હેત રાખવું.

જેને પૂર્વજન્મમાં ભગવાનની કે ભગવાનના ભક્તની પ્રાપ્તિ થઈ હશે તથા તેમની સેવા કરી હશે, તેને તો આ જન્મમાં ભગવાન કે ભગવાનના ભક્તમાંથી હેત મટે જ નહીં અને નિશ્ચયમાં પણ ડગમગાટ થાય નહીં.

ગ.મ.॥ ૬૦ ॥ અને જે ભગવાનનો ભક્ત હોય ને તેને કોઈક મારી નાંખતો હોય અથવા તેને કોઈક દુઃખ દેતો હોય ને તે ભગવાનના ભક્ત આડો જઈને જો મરે કે ઘાયલ થાય, તો શાસ્ત્રમાં એમ કહ્યું છે જે, 'તેનાં બ્રહ્મહત્યાદિક જે પંચમહાપાપ તે સર્વે મટી જાય છે. એવો ભગવાનના ભક્તનો પક્ષ રાખ્યાનો પ્રતાપ છે.

'જેવા પોતાના સગા-વહાલા હોય અથવા મા-બાપ હોય તેનો પક્ષ રહે છે, તેવો ભગવાનના

ભક્તનો દૃઢ પક્ષ રાખવો અને ભગવાનના ભક્ત સાથે કોઈ રીતનો વિક્ષેપ થાય તો જળમાં લીટાની પેઠે ફેર એક થઈ જાય પણ આંટી રાખે નહીં, તે જ ભગવાનનો યથાર્થ ભક્ત કહેવાય.'

જો કોઈક ભગવાનના ભક્તને ક્રૂર દૃષ્ટિએ કરીને જોતો હોય ને તે જો પોતાનો સગો-વહાલો હોય તોય પણ જાણીએ જે, તેની આંખ્ય ફોડી નાંખીએ અને હાથે કરીને જો ભગવાનના ભક્તને દુખવે તો તે હાથને કાપી નાંખીએ, એવો તેનો અભાવ આવે છે પણ ત્યાં દયા નથી રહેતી. અને એવો જેને ભગવાનનો ને ભગવાનના ભક્તનો પક્ષ હોય તેને જ ભગવાનનો પૂરો ભક્ત કહેવાય.

ગ.મ.॥ ૬૧ ॥ શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, 'જેમાં ત્રણ વાનાં હોય તે પાકો સત્સંગી કહેવાય. તે ત્રણ વાનાં તે કયાં ? તો એક તો પોતાને ઈષ્ટદેવે જે નિયમ ધરાવ્યા હોય તે પોતાના શિર સાટે દૃઢ કરીને

પાળે પણ એ ધર્મનો કોઈ દિવસ ત્યાગ ન કરે. અને બીજો ભગવાનના સ્વરૂપનો જે નિશ્ચય તે અતિશય દૃઢપણે હોય અને ત્રીજો પોતાના ઈષ્ટદેવને ભજતા હોય એવા જે સત્સંગી વૈષ્ણવ તેનો પક્ષ રાખવો. એ ત્રણ વાનાં જેમાં પરિપૂર્ણ હોય તે પાકો સત્સંગી કહેવાય.

ગૃહસ્થ હોય તે તો પોતાનું જે સર્વસ્વ તે ભગવાન ને ભગવાના ભક્તને અર્થે કરી રાખે અને સત્સંગને અર્થે માથું દેવું હોય તો દે. અને જે ઘડીએ પોતાના ઈષ્ટદેવ આજ્ઞા કરે જે, 'તું પરમહંસ થા તો તત્કાળ પરમહંસ થાય. એવા જેનાં લક્ષણ હોય, તે હરિભક્તની સભાને આગળ બેસે અથવા વાંસે બેસે પણ તેને જ સર્વે હરિભક્તમાં મોટેરો જાણવો.

ગ.મ.॥ ૬૨ ॥ ભગવાનનું ભજન કરવા બેસે તે સમે એ ભજનના કરનારાનાં ઈન્દ્રિયો, અંતઃકરણ અને જીવ એ સર્વે એકાગ્ર થઈને જો ભજનમાં જોડાય તે એવી રીતે એક ઘડી કે અર્ધી ઘડી પણ જો

ભગવાનના ભજનમાં જોડાય તો સમગ્ર પાપ બળીને ભસ્મ થઈ જાય છે.

શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, 'જેને પોતાના કલ્યાણની ઈચ્છા હોય તેને પોતાનું દેહ, ધન, ધામ કુટુંબ, પરિવાર એ સર્વેને ભગવાનની સેવામાં જે પદાર્થ કામ ન આવે તો તેનો ત્યાગ કરી દેવો. એવી રીતે જે ભગવાન પરાયણ વર્તે તે ગૃહસ્થાશ્રમી હોય તોય પણ મરે ત્યારે ભગવાનના ધામમાં નારદ-સનકાદિકની પંક્તિમાં ભળે અને પરમ મોક્ષને પામે.

ભગવાનનો જે ભક્ત હોય તેને તો જે જે પ્રકારના દુઃખ આવે છે તે દુઃખનાં દેનારા કાળ, કર્મ, માયા એમાંથી કોઈ નથી; એ તો પંડે ભગવાન જ પોતાના ભક્તની ધીરજ જોવાને અર્થે દુઃખને પ્રેરે છે. અને પછી જેમ કોઈક પુરુષ પડદામાં રહીને જુવે, તેમ ભક્તની ધીરજને ભગવાન ભક્તના હૃદયમાં રહીને જોયા કરે છે. પણ 'કાળ, કર્મ, માયાનો શો ભાર છે જે

ભગવાનના ભક્તને પીડી શકે ? એ તો ભગવાનની જ ઈચ્છા છે, એમ જાણીને ભગવાનનો ભક્ત હોય તેને મગન રહેવું.

ગમે તેવો પામર ને પતિત જીવ હોય પણ ભગવાન કે ભગવાનના ભક્તનો આશ્રિત થાય તો તે જીવ કૃતાર્થ થઈ જાય છે એવો ભગવાન ને ભગવાનના ભક્તનો મહિમા છે. માટે જેને ભગવાનના ભક્તની સેવા પ્રાપ્ત થઈ તેને તો નિધડક રહેવું.

ગ.મ.॥ ૬૩ ॥ જે ભગવાન ને ભગવાનના જે સંત તેને વિશે જેને પ્રીતિ હોય, ને તેની સેવાને વિશે અતિશય શ્રદ્ધા હોય, ને ભગવાનની નવધા ભક્તિએ યુક્ત હોય તેના જીવને તો તત્કાળ અતિશય બળ આવે છે. માટે જીવને બળ પામવાને અર્થે ભગવાન ને ભગવાનના ભક્તની સેવા બરોબર બીજો કોઈ ઉપાય નથી.

ભગવાનના ભક્ત ભેળે દેહ ધરીને રહેવું એ શ્રેષ્ઠ છે. તેને અર્થે જે સેવા બની આવે એ જ અતિશય

શ્રેષ્ઠ સાધન છે. અને ભગવાન કે ભગવાનના સંતનું જ્યારે દર્શન થાય છે ત્યારે સર્વે દુઃખનો નાશ થઈ જાય છે. એવો ભગવાનનો ને ભગવાનના ભક્તનો મહિમા મોટો છે. અને 'ભગવાનના ભક્ત છે તે તો કેવળ બ્રહ્મની જ મૂર્તિઓ છે, એને વિશે તો મનુષ્યભાવ લાવવો જ નહીં.'

જેમ પોતાના દેહનાં કુટુંબી હોય છે ને તેને તેના હેતને અર્થે આપણે વઢીને કહીએ ને આપણને તે વઢીને કહે પણ અંતરમાં કોઈને આંટી પડતી નથી; તેમ ભગવાનના ભક્ત સંગાથે વર્ત્યું જોઈએ. અને જેને ભગવાન કે ભગવાનના ભક્ત સંગાથે આંટી પડી જાય છે તે તો અમને દીઠો પણ ગમતો નથી. ને તે ઉપરથી રીસ પણ કોઈ દિવસ ઉતરતી નથી. અને મહાપાપનો કરનારાનો કોઈ દિવસ છૂટકો થાય પણ ભગવાનના ભક્તના દ્રોહના કરનારાનો કોઈ દિવસ છૂટકો થતો નથી. માટે ભગવાનના ભક્તની જે સેવા કરવી તે

બરોબર કોઈ પુણ્ય નથી. ને ભગવાનના ભક્તનો દ્રોહ કરવો તે બરોબર કોઈ પાપ પણ નથી. માટે જેને પોતાના જીવને બળવાન કરવો હોય તેને તો ભગવાન કે ભગવાનના ભક્તને મન-કર્મ-વચને શુદ્ધ ભાવે કરીને સેવવા.''

વડતાલ પ્રકરણ

વડ. પ્ર.॥ ૨ ॥ ગામ બુવાના પટેલ કાનદાસજીએ હાથ જોડીને પૂછ્યું જે, ''હે મહારાજ! ભગવાન શે પ્રકારે રાજી થાય છે?'' પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, 'જો ભગવાનનો દ્રોહ ન કરીએ તો ભગવાન રાજી થાય. ત્યારે કહેશો જે, દ્રોહ તે શું ? તો જે આ સર્વ જગતના કર્તાહર્તા ભગવાન છે. તેને કર્તાહર્તા ન સમજીએ ને વિશ્વના કર્તાહર્તા કાળને જાણીએ અથવા માયાને જાણીએ અથવા કર્મને જાણીએ અથવા સ્વભાવને જાણીએ, એ તો ભગવાનનો દ્રોહ છે. કેમ

જે, ભગવાન સર્વના કર્તાહર્તા છે તેનો ત્યાગ કરીને કેવળ કાળ, કર્મ, સ્વભાવ અને માયા તેને જગતના કર્તાહર્તા કહે છે; માટે એ ભગવાનનો અતિ દ્રોહ છે.

માટે ભગવાનને જગતના કર્તાહર્તા જાણે અને મૂર્તિમાન જાણે તે ઉપર જ ભગવાન રાજી થાય છે.

વડ. પ્ર.॥ ૩ ॥ શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, 'આપણા ઉદ્ધવ સંપ્રદાયને વિશે જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, ધર્મ અને ભગવાનની ભક્તિ એ ચાર વાનાં જેમાં હોય તે એકાંતિક ભક્ત કહેવાય. અને આપણા સત્સંગમાં મોટો કરવા યોગ્ય પણ તે જ છે.

'અતિશય માહાત્મ્ય સહિત ભક્તિ ભગવાનને વિશે હોય તો એક ભક્તિને વિશે ત્રણે આવી જાય. એવી અસાધારણ ભક્તિ હોય તો જ્ઞાનાદિક ત્રણે એક ભક્તિમાં આવી જાય. એવી અસાધારણ ભક્તિ શે ઉપાયે કરીને આવે ? ત્યારે શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, 'મોટા પુરુષની સેવા થકી આવે છે.'

મોટા પુરુષ છે, તેમની સેવા જો પોતપોતાના ધર્મમાં રહીને મન, કર્મ, વચને કરે તો તે જીવના હૃદયમાં માહાત્મ્ય સહિત ભક્તિ આવે છે.

વડ. પ્ર.॥ ૪ ॥ સંત તેનો જે સંગ તે મન-કર્મ-વચને કરીને રાખે, તો જેટલાં કલ્યાણને અર્થે સાધન છે તેટલાં સર્વે તેના સંગમાં આવી જાય છે.

ભગવાનની મૂર્તિને અંતરમાં કે બહાર ધારી હોય અને તે સમે કોઈક વ્યવહાર સંબંધી વિક્ષેપ આડા આવે તો તે વિક્ષેપનું પણ મૂર્તિને ધારવાપણે કરીને જ સમાધાન કરે. પણ વિક્ષેપને વિશે પોતાની યોગકળાનો ત્યાગ ન કરે.

વડ. પ્ર.॥ ૫ ॥ એવો જે ભગવાનનો દૃઢ આશ્રય તે જેને હોય, તેને મહાપ્રલય જેવું દુઃખ આવી પડે તો પણ તે દુઃખ થકી રક્ષાનો કરનારો ભગવાન વિના બીજાને ન જાણે અને જે જે પોતાને સુખ જોઈતું હોય તે પણ ભગવાન થકી જ ઇચ્છે, પણ પ્રભુ વિના

બીજાને સુખદાયક ન જાણે ને પ્રભુની જેમ મરજી હોય તે પ્રમાણે જ વર્તે, એવો જે હોય તે પ્રભુનો શરણાગત જીવ કહેવાય અને તે જ ભગવાનનો અનન્ય ભક્ત કહેવાય.''

''જેમ ભગવાનની માનસી પૂજા કરે તેમ જ જે ઉત્તમ હરિભક્ત હોય તેની પણ ભગવાનની પ્રસાદીએ કરીને ભગવાન ભેળી માનસી પૂજા કરે, અને જેમ ભગવાનને અર્થે થાળ કરે તેમ જ ઉત્તમ જે ભગવાનના ભક્ત તેને અર્થે પણ થાળ કરીને તેને જમાડે અને જેમ ભગવાનને અર્થે પાંચ રૂપિયાનું ખરચ કરે તેમ જ તે મોટા સંતને અર્થે પણ ખરચ કરે. એવી રીતે ભગવાન ને ઉત્તમ લક્ષણવાળા જે સંત તેની અતિ પ્રેમે કરીને સરખી સેવા જે કરે તો તે કનિષ્ઠ ભક્ત હોય ને તે બે જન્મે તથા ચાર જન્મે તથા દશ જન્મે કે સો જન્મે કરીને ઉત્તમ ભક્ત જેવો થનારો હોય, તે આને આ જન્મે કરીને ઉત્તમ ભક્ત થાય છે;

એવું ભગવાન ને તે ભગવાનના ભક્ત તેની સરખી સેવા કર્યાનું ફળ છે.”

વડ. પ્ર.॥ ૬ ॥ એવી રીતે જ્યારે શુભકાળ બળવાનપણે પ્રવર્તે, ત્યારે જીવનાં અશુભ કર્મના સામર્થ્યને ન્યૂન કરી નાંખે છે અને જ્યારે અતિશય દુર્ભિક્ષ વર્ષ આવે ત્યારે સર્વે પ્રજાને દુઃખ આવે અથવા ભારે લડાઈ થાય ત્યારે લક્ષાવિધિ માણસ એકકાળે મરાઈ જાય છે. ત્યારે શું બધાયનું એકભેળે શુભ કર્મ ખૂટી ગયું? એ તો અશુભ કાળની જ અતિશય સામર્થી છે તેણે જીવનાં શુભ કર્મના બળને હઠાવી દીધું. માટે જ્યારે બળવાન કાળનો વેગ પ્રવર્તે ત્યારે કર્મનો મેળ રહે નહિ, કર્મમાં સુખ લખ્યું હોય તે દુઃખ થઈ જાય ને કર્મમાં જીવવું લખ્યું હોય તે કાળે કરીને મરી જાય. એવી રીતે જ્યારે બળવાન કાળનો વેગ હોય ત્યારે કાળે કરીને જ સર્વ થાય છે, એમ શાસ્ત્રમાં લખ્યું હોય. અને જ્યારે ઘણાંક મનુષ્ય ભગવાનના એકાંતિક ભક્ત થાય

છે, ત્યારે કળિયુગને વિશે પણ સત્યયુગ થાય છે. એ ઠેકાણે એકાંતિક ભક્તના જે ભગવાનની ભક્તિ સંબંધી શુભ કર્મ તેનું જોર શાસ્ત્રમાં કહ્યું હોય.

વડ. પ્ર.॥ ૮ ॥ એવી રીતે જે ભગવાનના સ્વરૂપમાં વૃત્તિ રાખતો હોય તેને અતિશય પવિત્રપણે રહેવું. જેમ દેવને પૂજવાને તત્પર થાય તે દેવ સરખો પવિત્ર થઈને જો દેવની પૂજા કરે ત્યારે તેની પૂજાને દેવ અંગીકાર કરે છે.

પછી એમ વૃત્તિ રાખતાં રાખતાં જ્યારે એ વૃત્તિ ભગવાનનાં સ્વરૂપમાં લીન થઈ જાય એ જ ધ્યાન.

વડ. પ્ર.॥ ૧૦ ॥ જેને પોતાનું કલ્યાણ ઇચ્છવું તેને તે તે લક્ષણે કરી, તે ભગવાનને ઓળખીને તે ભગવાનને શરણે થવું અને તેનો દૃઢ વિશ્વાસ રાખવો ને તેની આજ્ઞામાં રહીને તેની ભક્તિ કરવી, એ જ કલ્યાણનો ઉપાય છે. અને ભગવાન જ્યારે પૃથ્વીને વિશે પ્રત્યક્ષ ન હોય ત્યારે તે ભગવાનને મળેલા જે

સાધુ તેનો આશ્રય કરવો તો તે થકી પણ જીવનું કલ્યાણ થાય છે. અને જ્યારે એવા સાધુ પણ ન હોય ત્યારે ભગવાનની પ્રતિમા ને વિશે દૃઢ પ્રતીતિ રાખવી ને સ્વધર્મમાં રહીને ભક્તિ કરવી, તે થકી પણ જીવનું કલ્યાણ થાય છે.

વડ. પ્ર.॥ ૧૧ ॥ પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''અમારો તો એવો સ્વભાવ છે જે, એક તો ભગવાન ને બીજા ભગવાનના ભક્તને ત્રીજા બ્રાહ્મણને ચોથો કોઈક ગરીબ મનુષ્ય એ ચારથી તો અમે અતિશય બીયે છીએ જે, 'રખે એમનો દ્રોહ થઈ જાય નહીં.' ચારમાંથી એકનો જો દ્રોહ કરે તો તેનો જીવ પણ નાશ પામી જાય છે.

ભગવાન કે ભગવાનના ભક્ત તે આગળ કોઈ પ્રકારે માન રાખવું નહિ, કેમ જે માન છે તે તો ક્રોધ, મત્સર, ઈર્ષ્યા ને દ્રોહ એનો આધાર છે અને માની હોય તેની ભક્તિ પણ આસુરી કહેવાય.

અમારો તો એ સ્વભાવ છે જે, બ્રહ્માણને ગરીબનો ને ભગવાનના ભક્તનો કોઈક દ્રોહ કરે, તે તો અમને દીઠો જ મે નહિ અને આ લોકમાં ને પરલોકમાં તેને ને અમારે સોબત રહેવાની નથી.''

વડ. પ્ર.॥ ૧૨ ॥ ભગવાનના સ્વરૂપનો જેને સત્સમાગમે કરીને દૃઢ નિશ્ચય થાય છે. તેનો જીવ બીજના ચંદ્રમાંથી પેઠે દિવસે દિવસે વૃદ્ધિને પામતો જાય છે.

અસત્ સંગ ને અસત્ શાસ્ત્રાદિકને યોગે કરીને અથવા દેહાભિમાને કરીને ભગવાનના ચરિત્રને વિશે સંદેહે થાય ને ભગવાનનો અભાવ આવે તો એ જીવ પૂર્ણમાસીના ચંદ્રમાં જેવો હતો પણ પાછો અમાવાસ્યા ચંદ્ર જેવો થઈ જાય છે.

માટે પોતામાં જે કાંઈક થોડી ઘણી ખોટ હોય તે એ જીવને ઝાઝી નડતી નથી. પણ પરમેશ્વરનાં ચરિત્રમાં કોઈ રીતે સંદેહ થાય અથવા પરમેશ્વરનો કોઈ રીતે

અભાવ આવે ત્યારે એ જીવ કલ્યાણના માર્ગમાંથી તત્કાળ પડી જાય છે.

જેને ભગવાનના સ્વરૂપનો પરિપૂર્ણ નિશ્ચય ન હોય તેને એવા ઘાટ થાય અને જેને પરિપૂર્ણ નિશ્ચય હોય તે તો એમ સમજે જે, 'મને તો ભગવાન મળ્યા તે દિવસથી જ મારું કલ્યાણ થઈ ચૂક્યું છે અને જે મારું દર્શન કરશે કે મારી વાર્તા સાંભળશે તે જીવ પણ સર્વ પાપ થકી મુકાઈને પરમપદને પામશે. માટે એવી રીતે ભગવાનનો મહિમા સહિત નિશ્ચય રાખીને પોતાને વિષે કૃતાર્થપણું માનવું.

વડ. પ્ર.॥ ૧૪ ॥ ભગવાન કે ભગવાનના સંતનો જો હૈયામાં ગુણ આવે તો એને એ મોટું પુણ્ય થાય છે. અને વર્ણાશ્રમના ધર્મ લોપ્યા હતા તેનું જે પાપ લાગ્યું હતું તે સર્વે નાશ થઈ જાય છે. અને તે જીવ અતિશય પવિત્ર થઈ જાય છે. માટે એને ભગવાનનાં સ્વરૂપમાં ચિત ચોંટે છે ત્યારે સમાધિ થઈ જાય છે. પણ

ભગવાન ને ભગવાનના સાધુ તેનો જો તે દ્રોહ કરતો હોય તો તે સત્પુરુષના દ્રોહનું એવું પાપ લાગે છે જે, વર્ણાશ્રમના ધર્મ પાળ્યાનું જે પુણ્ય તેને બાળીને ભસ્મ કરી નાંખે છે. માટે સત્પુરૂષના દ્રોહનો કરનારો તે તો પંચ મહાપાપનો કરનારો તેથી પણ વધુ પાપી છે. શા માટે ? જે, પંચ મહાપાપ કર્યા હોય તે તો સત્પુરુષને આશરે જઈને છૂટાય છે, પણ સત્પુરુષનો દ્રોહ કરે તેનો તો કોઈ ઠેકાણે છૂટ્યાનો ઉપાય નથી. કેમ જે, અન્ય ઠેકાણે પાપ કર્યું હોય તે તો તીર્થમાં જઈને છુટાય છે અને તીર્થમાં જઈને પાપ કરે તે તો વજ્રલેપ થાય છે માટે સત્પુરુષનો આશરો કરે ત્યારે ગમે તેવો પાપી હોય તો પણ અતિ પવિત્ર થઈ જાય છે.

વડ. પ્ર.॥ ૧૫ ॥ જય-વિજય ભગવાનના પાર્ષદ હતા તેણે સત્પુરૂષ એવા જે સનકાદિક તેનો દ્રોહ કર્યો ત્યારે અસુરભાવને પામી ગયા અને પ્રહલાદજી દૈત્ય હતા તેણે નારદજીનો ઉપદેશ ગ્રહણ કર્યો તો પરમ

ભાગવત સંત કહેવાયા. માટે મોટા પુરૂષનો જે ઉપર કોપ થાય તે જીવ આસુરી થઈ જાય છે. અને જે ઉપર મોટા પુરૂષ રાજી થાય તે જીવ દૈવી થઈ જાય છે; પણ બીજું દૈવી-આસુરી થયાનું કારણ નથી. માટે જેને પોતાનું કલ્યાણ ઈચ્છવું હોય તેને ભગવાન ને ભગવાનના ભક્ત તેનો કોઈ રીતે દ્રોહ કરવો નહિ અને જે રીતે ભગવાન ને ભગવાનના ભક્ત રાજી થાય તેમ કરવું.''

વડ. પ્ર.॥ ૧૬ ॥ પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''મોટા માણસ સાથે અમારે ઝાઝું બને નહીં. શા માટે જે, એને રાજ્યનો ન ધનનો મદ હોય અને અમારે ત્યાગનો ને ભક્તિનો મદ હોય; માટે કોઈ કેને નમી દે એવું કામ નથી. અમારે તો નેત્ર મીંચીને ભગવાનની મૂર્તિનું ચિંતવન કરીએ, તેમાં જેવું સુખ છે તેવું ચૌદ લોકના રાજ્યને વિશે પણ નથી.

ભગવાનના ભજનના સુખ આગળ તો ચૌદ લોકનું જે સુખ તે નરક જેવું કહ્યું છે. માટે જે ભગવાનને સુખે

સુખિયો થયો હોય તેને તો બ્રહ્માંડને વિશે જે વિષય સુખ છે તે નરક તુલ્ય ભાસે છે. આગ્રહ તો કેવળ ભગવાનના ભજનનો અને ભગવાનના ભક્તનો સત્સંગ રાખ્યાનો છે. એ અમારા અંતરનો રહસ્ય-અભિપ્રાય હતો, તે અમે તમારી આગળ કહ્યો.''

વડ. પ્ર.॥ ૧૯ ॥ આ જીવને જ્યારે ભરતખંડને વિશે મનુષ્ય દેહ આવે છે ત્યારે ભગવાનનાં અવતાર કાં ભગવાનના સાધુ એ જરૂર પૃથ્વી ઉપર વિચરતા હોય તેની જો એ જીવને ઓળખાણ થાય તો એ જીવ ભગવાનનો ભક્ત થાય છે. પછી એ ભગવાનનો ભક્ત થયો તેને ભગવાન વિના બીજા કોઈ પદાર્થને વિશે પ્રીતિ રાખવી ઘટે નહીં. શા માટે જે, ભગવાનના ધામનું જે સુખ છે તેની આગળ માયિક પંચવિષયનું સુખ છે તે તો નરક જેવું છે.

ભગવાનનો ભક્ત હોય તે તો જે જે મનોરથને કરે તે સર્વે સત્ય થાય છે. માટે ભગવાન વિના બીજા

પદાર્થને અણસમજણે કરીને જે ઈચ્છે છે એ જ એને મોટો અવિવેક છે. મન-કર્મ-વચને કરીને ભગવાનને ભગવાનનાં ભક્તને વિશે જ દૃઢ પ્રીતિ કરી જોઈએ.

'ભગવાનનો ભક્ત હોય તેનો જે મહિમા ને તેનું જે સુખ તે તો વર્ણવ્યામાં જે કેમ આવે?' માટે ભગવાનનો ભક્ત હોય તેને તો ભગવાનમાં જ દૃઢ પ્રીતિ રાખવી.

વડ. પ્ર.॥ ૨૦ ॥ ગૃહિ ત્યાગીનો કોઈ મેળ નથી, જેની સમજણ મોટી તેને જ સૌથી મોટો હરિભક્ત જાણવો.

આવી સમજણ હોય તો પણ કોઈ પ્રકારે કુસંગ તો કરવો જ નહીં, એ સિદ્ધાંત વાર્તા છે.

અમદાવાદ પ્રકરણ

અમ.પ્ર. ॥ ૧ ॥ અમારે એક ધ્યાનના અંગની વાર્તા કરવી છે. જે મોટા મોટા એ ધ્યાને

કરીને સિદ્ધદશાને પામ્યા છે તે પણ અમે ઘણાંક દીઠાં છે ને અમારા પણ અનુભવમાં એમ વર્તે છે જે, અનંત પ્રકારના ધ્યાન છે, પણ જે આ વાત કહેવી છે તેની બરોબર બીજું કોઈ ધ્યાન થાય નહીં, જેમ કોઈ ચમત્કારી મંત્ર હોય અથવા ચમત્કારી ઔષધિ હોય, તેમાં સ્વાભાવિક જ ચમત્કાર રહ્યો છે, તેમ જે આ ધ્યાન અમારે કહેવું છે તે ધ્યાનમાં પણ એવો સ્વાભાવિક જ ચમત્કાર છે જે, તત્કાળ સિદ્ધદશાને પામી જાય.

હવે તે વાર્તા કરીએ છીએ, એ જે ધ્યાનનો કરનારો છે તેને પરમાત્માનું ધ્યાન કરવું, એ ધ્યાનનો કરનારો નારદ, સનકાદિક, શુકજીના સરખી સિદ્ધદશાને પામે છે. માટે અનંત પ્રકારનાં ધ્યાન છે, પણ તત્કાળ સિદ્ધદશાને પમાડે એવું તો એ જ ધ્યાન છે.

અમ.પ્ર. ॥ ૨ ॥ ''પરમેશ્વરનો ભક્ત છે તે તો જાગ્રત, સ્વપ્ન અને સુષુપ્તિ તે થકી પર વર્તે છે, ને મલિન રજ, તમ ને મલિન સત્વ, તેનો ત્યાગ કરીને

શુદ્ધ સત્વમય વર્તે છે, ને એવો થકો પરમેશ્વરને ભજે છે. અને બીજો જે ભક્ત છે તે તો ત્રિગુણાત્મક વર્તે છે ને પરમેશ્વરને વિશે તો અતિશય પ્રીતિએ યુક્ત વર્તે છે. એ બે ભક્તમાં કયો ભક્ત શ્રેષ્ઠ છે ?'' પછી સંતમંડળે તો એમ કહ્યું જે, ''ભગવાનને વિશે પ્રીતિવાળો શ્રેષ્ઠ છે.'

ત્યારે શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''એક તો નાહી-ધોઈને પવિત્ર થઈને ભગવાનની પૂજા કરે છે અને એક તો મળમૂત્રનો ભર્યો થકો ભગવાનની પૂજા કરે છે, એ બેમાં કયો શ્રેષ્ઠ છે ? ત્યારે મુનિમંડળે કહ્યું જે, ''પવિત્ર થઈને ભગવાનની પૂજા કરે તે શ્રેષ્ઠ છે.''

ત્યારે શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''જે માયિક ઉપાધિને તજીને ભગવાનને ભજે છે તેને તો તમે ન્યૂન કહો છો ને જે માયિક ઉપાધિએ સહિત થકો પરમેશ્વરને વિશે પ્રીતિવાન છે તેને શ્રેષ્ઠ કહો છો, તે એ કેવી રીતે શ્રેષ્ઠ છે ?''

શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, 'માયિક ઉપાધિને તજીને બ્રહ્મરૂપ થઈને ભગવાનને ભજે તે જ શ્રેષ્ઠ ભક્ત છે.

જ્ઞાનપ્રલય તેણે કરીને જેણે માયિક ઉપાધિનો ત્યાગ કર્યો તેને તો પાછી કોઈ કાળે માયિક ઉપાધિ વળગતી નથી માટે બ્રહ્મરૂપ થઈને જે પરમેશ્વરને ભજે તે જ શ્રેષ્ઠ છે અને આ વાર્તા છે તે જે પરમેશ્વરનો અનન્ય ભક્ત છે અને એકાંતિક ભક્તનાં લક્ષણે યુક્ત છે તેને જ સમજાય છે.

અમ.પ્ર. ॥ ૩ ॥ તેમ ઉપશમવાળાને પણ ગમે તેવા રમણીય ભોગ ઈન્દ્રિયોને ગોચર થયા હોય, પણ જ્યારે અંતર સન્મુખ દૃષ્ટિ કરે ત્યારે જેવો પૂર્વજન્મને વિશે દેખ્યા હોય ને તે આ જન્મમાં વીસરી જાય છે. એવી રીતે જે ભક્ત ને વર્તતુ હોય તે ઉપશમ કહેવાય. તે ઉપશમનો મહિમા અતિ મોટો છે.

જ્ઞાની છે ને પરમેશ્વરના સ્વરૂપને ધ્યાને કરીને ઉપશમદશાને પામ્યો તેને પંચવિષય કેમ બાધ કરે ?

ન જ કરે. માટે જે ઉપશમદશાને પામ્યો તેને પંચવિષય જન્મ મરણના હેતુ થતાં નથી.''

''ઉપશમદશા પામ્યાનો તમે કહ્યો જે આત્મારૂપે થઈને ભગવાનના ધ્યાન કરવા રૂપ ઉપાય તે તો અતિ કઠણ છે. માટે એ વિના બીજો એનો સુગમ ઉપાય હોય તે કહો.''

પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''એક તો ભગવાનનું અતિશય માહાત્મ્ય સમજતો હોય, અને બીજું ભગવાન ને ભગવાનના ભક્તની સેવા-ચાકરી, દર્શન કરવું, તેમાં અતિશય વેગવાન શ્રદ્ધા વર્તતી હોય, એવો જે ભગવાનનો ભક્ત, તેને એ ઉપશમદશા આવે છે. પણ અમને એમ ભાસે છે જે, 'જે સેવક માની હશે તે તો કોઈને નહીં ગમતો હોય.' અને માની સેવક પાસે જે ટેલ ચાકરી કરાવવી, તે તો જેમ કાળ પડે ત્યારે મોટા માણસ પણ કોદરા ખાઈને જીવે, તેમ માની સેવકને પાસે સેવાચાકરી કરાવવી તે પણ એવી

છે. અને ધણીનો રાજીપો તો જેવો નિર્માની સેવક ઉપર હોય એવો માની ઉપર ન હોય. માટે ધણીનું ગમતું કરે તે જ સેવક સાચો.''

પછી શુકમુનિએ પૂછ્યું જે, ''જેને વિવેક ને સમજણ ન હોય તે ધણીને કેમ રાજી કરે ?'' પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''મુળજી બ્રહ્મચારી ને રતનજી; એ અતિશય કયાં ડાહ્યા છે ? પણ કલ્યાણનો ખપ અતિશય છે માટે ભગવાન જેમ રાજી થાય તેમ એમને કરતાં આવડે છે ખરું.

અમ.પ્ર. ॥ ૫ ॥ ભગવાન સંબંધી સુખનું ગ્રહણ કરવું ને દેહનાં સંબંધીમાં પ્રીતિ હોય તો તેનો ત્યાગ કરવો ને ભગવાનના દાસ જે સંત સંઘાથે પ્રીતિ કરવી, એ ગ્રહણ કરવું ને દેહને વિશે અહંબુદ્ધિ હોય તો તેનો ત્યાગ કરીને ભગવાનના દાસપણાની બુદ્ધિનું ગ્રહણ કરવું. ને ભગવાન અથવા સાધુ તે પોતાને કોઈક રીતે કચવાયા હોય ને તિરસ્કાર કર્યો હોય તેણે કરીને

ભગવાનનો તથા સંતનો પોતાને અવગુણ આવ્યો હોય તો તેનો મનમાંથી ત્યાગ કરવો ને પોતાની ભુલ જાણવી, ને ભગવાન ને સંતોનો ગુણ ગ્રહણ કરવો. એવી રીતે સવળું વિચારવું પણ અવળું તો કોઈ દિવસ વિચારવું જ નહીં એવી રીતે એ પ્રશ્નનો ઉત્તર છે.''

અમ.પ્ર. ॥ ૬ ॥ 'ભગવાનનો નિશ્ચય પોતાના હૃદયમાં યથાર્થ થયો હોય તે નિશ્ચય ક્યારેય ન ડગે તે ઉપાય કહો.'

પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, 'આ વાત તો સૌને સાંભળવા યોગ્ય છે, તે માટે સર્વે સાવધાન થઈને સાંભળો જે, પ્રત્યક્ષ એવા જે ભગવાન તેનું આવી રીતે માહાત્મ્ય જાણે તો નિશ્ચય ડગે નહીં. તે માહાત્મ્ય કહીએ છીએ જે, આ સત્સંગને વિશે જે ભગવાન વિરાજે છે તે જ ભગવાનમાંથી સર્વે અવતાર થયા છે, ને પોતે તો અવતારી છે. ને એ સર્વેના અંતર્યામી છે, ને એ જ અક્ષરધામને વિશે તેજોમય છે, ને સદા સાકારરૂપ છે,

ને અનંત ઐશ્વર્ય યુક્ત છે, ને એ જ અનંત બ્રહ્માંડના રાજાધિરાજ છે ને અક્ષરબ્રહ્મના પણ કારણ છે ને એ જ ભગવાન સર્વે અવતારના કારણ છે એમ સમજે તો તેનો નિશ્ચય ડગે નહીં. ને એમ ન સમજે તો કાંઈક ડગમગાટ થાય ખરો.

અમ.પ્ર. ॥ ૮ ॥ શ્રીજીમહારાજે સર્વે સાધુને એમ વાર્તા કરી જે, ''સાધુને સર્વે પ્રકારે ક્રોધ જીતવો. તે ક્રોધ કેવો છે તો જપ, તપ, જ્ઞાન એ આદિક સર્વે શુભ ગુણને નાશ કરે એવો છે, ને હવે જે નિમિત્તે ક્રોધ ઉપજે છે તે નિમિત્તને કરીએ છીએ જે, સાધુને માંહોમાંહી પ્રશ્ન ઉત્તર કરતાં ક્રોધ ઉપજે તથા વાદવિવાદ કરતાં ક્રોધ ઉપજે, તથા કોઈ પદાર્થ લેવા દેવામાં ક્રોધ ઉપજે, તથા કોઈકને શિક્ષા કરતાં હોઈએ ને ક્રોધ ઉપજે, તથા પોતાની શુશ્રુષાને વિશે રહેતો હોય જે સાધુ તેને પક્ષપાતે કરીને ક્રોધ ઉપજે તથા અપમાને કરીને ક્રોધ ઉપજે, તથા ઈર્ષ્યા કરીને ક્રોધ ઉપજે, તથા આસન કરવાને વિશે ક્રોધ ઉપજે,

તથા ભગવાનની પ્રસાદી વહેંચવાને વિશે ન્યૂનાધિકપણું કરે ને ક્રોધ ઉપજે, એ પ્રકારે ક્રોધ ઉપજયાનાં નિમિત ઘણાંક છે. માટે તે ક્રોધ જો મોટા સાધુને ઉપજે અથવા નાના સાધુને ઉપજે, તો જેની ઉપર ક્રોધ ઉપજે તેને સાષ્ટાગ દંડવત્ પ્રણામ કરવો. અને ગદ્‌ગદ્ હૃદયે થઈને દીનતાએ કરીને નિષ્કપટપણે કરીને રૂડાં રૂડાં વચન બોલીને તેને પ્રસન્ન કરવો એમ અમારી આજ્ઞા છે. અને જો કોઈક સાધુ ઉપર દ્રોહ બુદ્ધિએ સંકલ્પ થાય તો નિષ્કપટ થઈને પોતાના મુખે તે સંકલ્પ કહેવો જે, હે મહારાજ! આ રીતનો ભુંડો સંકલ્પ તમારી ઉપર થયો ને તે સંકલ્પનો જે દોષ તેની નિવૃત્તિને અર્થે હાથ જોડીને તેની પ્રાર્થના કરવી. અને જો સાધુ ને ગૃહસ્થ હરિભક્ત ઉપર ક્રોધ ઉપજે તો તે સાધુ ગહસ્થની વચને કરીને પ્રાર્થના કરે અને બેઠે થકે નમસ્કાર કરે પણ સાષ્ટાંગ દંડવત્ ન કરે અને જે સાંખ્યયોગી બાઈઓ છે તેમને પણ જો પરસ્પર ક્રોધ ઉપજે, તથા કર્મયોગી સ્ત્રીયુંને વિશે ક્રોધ ઉપજે તો

વચને કરીને પ્રાર્થના કરવી ને બેઠે થકે નમસ્કાર કરવો. અને સાંખ્યયોગી પુરુષ તથા સાધુ તેમની તો એક જ રીત છે. અને જેની ઉપર ક્રોધ ઉપજે તેને ભક્ત જાણીને તત્કાળ માન મૂકીને નમસ્કાર કરવો ને પ્રાર્થના કરવી, પણ દેહ દૃષ્ટિ ન રાખવી જે હું મોટો છું' ને ઉત્તમ છું. ને આ તો મોટો નથી ને નાનો છે, એવી રીતે દેહદૃષ્ટિ ન કરવી, ને આપણા ઈષ્ટદેવ માન નથી રાખતા માટે ઉદ્ધવ સંપ્રદાયના આપણ સર્વે તેમને ક્રોધ તથા માન તેનો સ્વ પ્રકારે ત્યાગ કરવો અને આજે અમે ક્રોધનું પ્રાયશ્ચિત કહ્યું છે તેને જે કરશે તેનું અંતઃકરણ શુદ્ધ થાશે ને તેના કામ, ક્રોધ, માન, લોભ, મદ, મત્સર તે સર્વે નાશ પામી જશે. અને ક્રોધ ઉપજ્યો ને જે આ પ્રાયશ્ચિત નહીં કરે તેને સર્પ તુલ્ય જાણવો પણ તેને ભગવાનનો ભક્ત જાણવો નહીં." એવી રીતે શ્રીજીમહારાજે વાર્તા કરી તેને સાંભળીને સાધુ તથા સર્વે હરિભક્ત પુરુષ ને સ્ત્રીઓ પરમ આનંદ પામતાં હવા."

અસલાલી પ્રકરણ

અસ.પ્ર.॥ ૧ ॥ જે ભક્તને ભગવાનનું સ્વરૂપ જાણવાને વિશે કાંઈક ન્યૂનતા રહે છે તેને મોટી ખોટ આવે છે ને એકાંતિક ભક્ત થવાતું નથી. માટે એકાંતિક એવા જે ભગવાનના જ્ઞાની ભક્ત તેમનો સમાગમ કરીને જ્ઞાનની દૃઢતા કરવી, કેમ જે ભગવાનના સ્વરૂપના જ્ઞાનની દૃઢતા વિના તો શ્રી પુરૂષોત્તમ ભગવાનના અક્ષરધામને તો એ પામતાં જ નથી. તે શા સારું તો તેમની સમજણમાં ભૂલ છે.'' ત્યારે સર્વે મુનિ બોલ્યા જે, ''હે મહારાજ, એમને વિશે શી જાતની ભૂલ છે તે કહો.''

પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''લ્યો એમની ભૂલ કહીએ તે સાંભળો જે, એક તો ભગવાનના આશરાનું બળ નથી સમજતા; જે શ્રી પુરૂષોત્તમ નારાયણની સેવા કરવી તે જ મુક્તિ છે એમ નથી માનતા એ ભૂલ છે. ભગવાનના એકાંતિક ભક્તના

સમાગમે કરીને જ્ઞાનને પામશે ત્યારે જ બ્રહ્મરૂપ થઈને ભગવાનના ધામને પામશે ને મહાસુખીયા થશે, માટે ભગવાનના જે ભક્ત તેમણે ભગવાનની સેવા વિના બીજી ઇચ્છા રાખવી નહીં.

જેતલપુર પ્રકરણ

જેત.પ્ર.॥ ૧ ॥ શ્રીજીમહારાજ એમ બોલ્યા જે, 'પ્રથમ તો આ જીવને કોઈ માનતો હોય ત્યારે એની વૃત્તિ કેવી હોય, અને પછી જ્યારે સો મનુષ્ય એને માને ત્યારે એનો અહંકાર તે પણ નોખી જાતનો થાય છે, અને હજાર મનુષ્ય માને તથા લાખ મનુષ્ય માને તથા કરોડ મનુષ્ય માને ત્યારે એનો અહંકાર તે જુદી જાતનો થાય છે. અને ક્યારેક બ્રહ્મા જેવો થાય, ક્યારેક શિવ જેવો થાય, ક્યારેક ઇન્દ્ર જેવો થાય, ત્યારે તે સવળા વિચારવાળો એમ જાણે જે આ મારી મોટપ છે તે આ વડે નથી ત્યારે શા વડે છે? તો આત્મા વડે મોટપ છે. અને

બીજું સંતને સમાગમે કરીને મોટપ છે. કેમ જે બ્રહ્માદિક જેવા મોટા છે તે પણ સંતના ચરણની રજને ઈચ્છે છે. ત્યારે સંતને વિશે શી મોટપ છે તે કહીએ છીએ જે, દ્રવ્ય પદાર્થે કરીને કે રાજ્યે કરીને તો કાંઈ સંતને મોટપ નથી પણ સંતને તો મોટપ ભગવાનની ઉપાસના ને ભક્તિ તે વડે છે. ને બીજું સંતને આત્મનિષ્ઠા છે તે મોટપે મોટપ છે પ્રગટ ભગવાન જેને મળ્યા હોય એવા જે સંત તેને વિશે આત્મબુદ્ધિ રાખવી. પછી એમ કહ્યું જે, ''આ વાર્તા સર્વે રાખજો ને આ વાત સર્વેનું જીવન છે''

જેત.પ્ર.॥ ૨ ॥ પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''જેને દૃઢ બ્રહ્મચર્ય હોય ને સર્વ ઈન્દ્રિયો પોતાને વશ હોય તેને યતિ જાણવો. તે જે હનુમાનજી તથા લક્ષ્મણજી જેવો હોય તેને યતિ જાણવો.

જેત.પ્ર.॥ ૩ ॥ પંચવર્તમાન સંબંધી જે પોતાની ધર્મમર્યાદા તેનું જાણીને તો ક્યારે ઉલ્લંઘન કરવું નહીં, એને જો અજાણે ઉલ્લંઘન થાય તો તેનું

તત્કાળ પ્રાયશ્ચિત કરવું. ભક્તિ છે, ને એણે કરીને ભગવાનને પમાય છે. માટે માન, ઈર્ષ્યા તથા કામ, ક્રોધ, લોભ એ આદિક કલ્યાણના વિરોધી છે તે સર્વેને ત્યાગ કરવા; ને તેમાં માન છે તે તો અતિ ભૂંડામાં ભુંડુ છે. માનવાવાળા તો નભી શક્યા જ નહીં માટે હે સંતો! નિર્માન આદિક વર્તમાનમાં કોઈ દિવસ ચુક પડવા દેશો નહીં, અતિ કુશળ રહેવું અને દેહ થકી પોતાનું સ્વરૂપ જુદું જાણવું અને શ્રી પુરુષોત્તમ તેમની નિરંતર ખટકે સહિત ભક્તિ કરવી ને ભગવાનની સ્મૃતિએ સહિત ભજન કરવું તે તો ભગવાનના પ્રકટ દર્શનના સુખ તુલ્ય છે.

જેત.પ્ર.॥ ૪ ॥ જીવનું કલ્યાણ તો એટલા વડે જ છે જે, પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો નિશ્ચય ને તેમનાં દર્શન ને તેમની અખંડ સ્મૃતિ તેણે કરીને થાય છે, માટે ભગવાનની નિરંતર જે સ્મૃતિ તેણે કરીને કલ્યાણ થાય છે, એવી જે ધર્મ-નિયમવાળા તમ જેવા સંતની સર્વે

ક્રિયા કલ્યાણરૂપ છે. સ્મૃતિ તે તમારે સર્વેને છે, માટે તમારું કલ્યાણ થઈ જ રહ્યું છે તો પણ મારી બાંધેલી જે ધર્મમર્યાદા તેને જ્યાં સુધી દેહની સ્મૃતિ રહે ત્યાં સુધી તમારે સર્વ પ્રકારે પાળવી.

ધર્મ-નિયમે યુક્ત એવા જે તમ જેવા સાધુ તેની તો વાત જ નોખી છે તે હેતુ માટે તમને જે કોઈ ભાવે કરીને જમાડશે તેને કોટિ યજ્ઞનું પુણ્ય થશે; ને તે અંતે મોક્ષને પામશે. અને તમારા ચરણનો જે કોઈ સ્પર્શ કરશે તેના કોટિ જન્મનાં પાપ નાશ પામશે; ને તમને ભાવે કરીને વસ્ત્ર ઓઢાડશે તેનું પણ પરમ કલ્યાણ થશે. ને તમે જે જે નદી તળાવને વિશે પગ બોળો છો તે તે સર્વે તીર્થરૂપ થાય છે, અને તમે જે જે વૃક્ષ તળે બેઠા હો ને જે જે વૃક્ષનું ફળ જમ્યા હો તે તે સર્વેનું રૂડું જ થાય છે, ને તમારા કોઈક ભાવે કરીને દર્શન કરે છે, કોઈક તમને ભાવે કરીને નમસ્કાર કરે છે, તેના સર્વે પાપનો ક્ષય થાય છે ને વળી તમે જેને ભગવાનની વાત કરો છો

અને કોઈકને ધર્મ સંબંધી નિયમ ધરાવો છો તેનો મોક્ષ થાય છે, ઇત્યાદિક ધર્મ-નિયમવાળા તમ જેવા સંતની સર્વે ક્રિયા કલ્યાણરૂપ છે.

જેત.પ્ર.॥ ૫ ॥ ભગવાનને ભજવા એથી બીજી વાત મોટી નથી, કાં જે ભગવાનનું કર્યું સર્વે થાય છે. અમે આ સંત સહિત જીવના કલ્યાણને અર્થે પ્રગટ થયા છીએ, તે માટે તમે જો અમારું વચન માનશો તો અમે જે ધામમાંથી આવ્યા છીએ તે ધામમાં તમને સર્વેને તેડી જાશું, અને તમે પણ એમ જાણજો જે અમારું કલ્યાણ થઈ ચુક્યું છે. અને વળી અમારો દૃઢ વિશ્વાસ રાખશો ને કહીએ તેમ કરશો તો તમને મહાકષ્ટ કોઈક આવી પડશે તેથી અથવા સાત દકાલી જેવું પડશે તે થકી રક્ષા કરશું. અને કોઈ ઉગર્યાનો આરો ન હોય એવું કષ્ટ આવી પડશે તોય પણ રક્ષા કરશું. જો અમારા સત્સંગના ધર્મ બહુ રીતે કરીને પાળશો તો, ને સત્સંગ રાખશો તો, અને નહીં રાખો તો મહા દુઃખ પામશો,

તેમાં અમારે લેણાદેણા નથી. ને અમે તો આ સમે કોઈ વાતનું કાચું રાખ્યું નથી. ને જુવોને આ જેતલપુર ગામમાં અમે કેટલાંક યજ્ઞ કર્યા અને કેટલાંક વરસ થયાં આંહી રહીએ છીએ. અને જુવોને આ તળાવને વિષે અમે સર્વે સંતે સહિત હજારોવાર નાહ્યાં છીએ અને આ જેતલપુર ગામમાં અમે ઘેર ઘેર સો વાર ફર્યા છીએ, અને ઘરે ઘેર ભોજન કર્યા છે, અને આ ગામની સીમ ને ગામ તે વૃંદાવન કરતાં પણ વિશેષ રમણ સ્થળ કર્યું છે.'' એમ વાત મહારાજ કરે છે એટલામાં તો આકાશમાં એક મોટો તેજનો ગોળો દેખાણો અને તે એક ગોળાના ત્રણ ગોળા થઈ ગયા, ને મોહોલ ઉપર ઘડીક આકાશમાં દેખાઈને અદૃશ્ય થઈ ગયા. ત્યારે સર્વેએ કહ્યું જે, ''હે મહારાજ ! એ શું હતું ?'' ત્યારે મહારાજે કહ્યું જે, બ્રહ્મા, વિષ્ણુ ને શિવ એ ત્રણ દેવ નિત્ય આ સંતની સભાનાં ને અમારાં દર્શન કરવા આવે છે. પણ આજ તો વિમાને સહિત હરિ ઈચ્છાએ કરીને તમને દેખાણા.

ગઢડા અંત્ય પ્રકરણ

ગ.અં.પ્ર.॥ ૧ ॥ શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''જે ભગવાનને ભજે તેને એક તો દૃઢ વૈરાગ્ય જોઈએ અને બીજી આત્મનિષ્ઠા જોઈએ; તેમાં જો વૈરાગ્ય ન હોય તો જ્યારે મનગમતું પદાર્થ મળે ત્યારે જેમ ભગવાનમાં પ્રીતિ કરે છે તેમ બીજા પદાર્થમાં પણ ભગવાનના જેવી પ્રીતિ થઈ જાય. અને જો આત્મનિષ્ઠા ન હોય તો જ્યારે દેહમાં સુખ દુઃખ આવે ત્યારે એ ભક્તની વૃત્તિઓ ચૂંથાઈ જાય, પછી જેને સુખદાયી જાણે તેમાં પ્રીતિ કરે, અને જેને દુઃખદાયી જાણે તે સાથે દ્વેષ કરે, એવી રીતે એની બુદ્ધિ ભ્રષ્ટ થઈ જાય. માટે ભગવાનના ભક્તને આત્મનિષ્ઠા અને વૈરાગ્ય; એ બેય અતિશય દૃઢ જોઈએ. શા સારુ જે, વૈરાગ્યે કરીને તો ભગવાનની મૂર્તિ વિના બીજા માયિક આકાર માત્ર ખોટા થઈ જાય છે અને આત્મનિષ્ઠાએ કરીને માયિક

જે સુખ દુઃખ; તે ખોટાં થઈ જાય છે. અને જેને વૈરાગ્ય ને આત્મનિષ્ઠા ન હોય, તેને તો નિર્વિકલ્પ સમાધિ થઈ હોય, તો પણ જ્યાં સુધી સમાધિમાં રહે ત્યાં સુધી સુખ શાંતિ રહે અને જ્યારે સમાધિમાંથી બહાર નીસરે, ત્યારે નારાયણદાસની પેઠે સારા પદાર્થને જોઈને ચાળા ચૂંથવા માંડે.''

''અને વળી જે ભગવાનના ભક્ત હોય તેને તો ભગવાનને વિશે જ્ઞાનનું અંગ હોય, ને કાં તો હેતુનું અંગ હોય. તેમાં જેને જ્ઞાનનું અંગ હોય તે તો ભગવાનનું અતિશય માહાત્મ્ય સમજે. અને જેને હેતનું અંગ હોય તેને તો ભગવાન વિના અર્ધ ઘડી ચાલે નહીં. તે જ્ઞાનના અંગવાળા તો ઝીણોભાઈ, દેવરામ ને પ્રભાશંકર છે. એવી રીતે જે હરિભક્ત ભગવાનનું માહાત્મ્ય જાણે તેને જ્ઞાનના અંગવાળા જાણવા. અને જેવું વ્રજની ગોપીઓને ભગવાનને વિશે હેત હતું, તેવી રીતના જે હરિભક્ત હોય તેને હેતનું અંગ જાણવું. અને

જેને જ્ઞાનનું અંગ હોય તે ભગવાનને અંતર્યામી જાણે અને એમ જાણે જે, 'ભગવાન તે કોઈનું કહ્યું સાંભળે જ નહીં, ભગવાન તો જે ભક્તનું જેવું અંગ હોય તેવું તેને જાણીને તેવી રીતે કહે છે.

આ સંસારમાં પણ જે મનુષ્યને જે સંગાથે સ્વાર્થ હોય તેનો કોઈ રીતે અવગુણ લે નહિ; શા માટે જે, એને પોતાના સ્વાર્થનું હેત છે. તેમ જેને ભગવાનના ભક્ત સંગાથે હેત હોય, તેને ભગવાન કે ભગવાનના ભક્ત ઉપર ક્રોધ કે ઈર્ષ્યા આવે જ નહિ અને અવગુણ પણ કોઈ રીતે આવે નહીં. એવું જેને હેત હોય તેને હેતનું અંગ કહીએ. અને જેને જ્ઞાન કે હેત એ બેમંથી એકેય અંગ નથી; તેને ચાળા ચૂંથણો કહીએ.''

શ્રીજીમહારાજે એમ આજ્ઞા કરી જે, ''અમારી લખેલી જે શિક્ષાપત્રી, તેનો પાઠ અમારા આશ્રિત જે ત્યાગી સાધુ તથા બ્રહ્મચારી તથા ગૃહસ્થ બાઈ-ભાઈ સર્વે તેમણે નિત્યે કરવો અને જેને ભણતાં ન આવડતું

હોય તેને નિત્યે શ્રવણ કરવું અને જેને શ્રવણ કરવાનો યોગ ન આવે તેને નિત્યે શિક્ષાપત્રીની પૂજા કરવ, એવી રીતે અમે શિક્ષાપત્રીમાં જ લખ્યું છે. માટે એ ત્રણમાંથી જેને ફેર પડે તેને એક ઉપવાસ કરવો, એમ અમારી આજ્ઞા છે.''

''હે મહારાજ ! જેમ તમે કહો છો તેમ અમે સર્વે પાળશું'' તેને સાંભળીને શ્રીજીમહારાજ અતિશય, પ્રસન્ન થઈને સર્વે સાધુ ને સર્વે બ્રહ્મચારીને મળવા હવા અને સર્વે સત્સંગીના હૃદને વિશે પોતનાં ચરણારવિંદ આપતા હવા.

ગ.અં.પ્ર.॥ ૨ ॥ પછી શ્રીજીમહારાજે પ્રશ્ન પૂછ્યો જે, ''જગતને નાશવંત દેખે છે અને દેહને મૂકીને ચૈતન્ય જુદો થઈ જાય છે તેને પણ દેખે છે, તો પણ આ જીવને જગતનું પ્રધાનપણું હૃદયમાંથી મટતું નથી અને પરમેશ્વરને સર્વ પ્રકારે સુખના સિંધુ જાણે છે તો પણ પરમેશ્વરમાં જીવનું ચિત્ત ચોંટતું નથી, તેમ

સત્સંગ પણ એના હૃદયમાં મુખ્ય થતો નથી. તેનું શું કારણ હશે?'' ''જીવના હૃદયમાં વૈરાગ્ય નથી તેણે કરીને જગતનું પ્રધાનપણું મટતું નથી ને ભગવાનમાં પ્રીતિ થતી નથી.''

પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''વૈરાગ્યની ન્યૂનતા છે એ તો વાત સાચી; પણ અમને તો એમ ભાસે છે જે, જેને સત્સંગ થતાં થતાં જેવું અંગ બંધાય છે તેવું ને તેવું જ સદાય રહે છે, પણ તે વિના બીજું થતું નથી અને સત્સંગે કરીને તે અંગની પુષ્ટિ તો થાય પણ અંગ તો તેનું તે જ રહે છે. અને જ્યારે એવી દાઝ અયોગ્ય પદાર્થના સંકલ્પને દેખીને ન થાય તેના હૃદયમાં તો સત્સંગ પણ પ્રધાન ન રહે અને સર્વે સાધનના ફળરૂપ તો આ સત્સંગ છે.

'અષ્ટાંગયોગ તથા સાંખ્યવિચાર તથા શાસ્ત્રપઠન તથા તપ, ત્યાગ, યોગ, યજ્ઞ અને વ્રતાદિકે કરીને હું તેનો વશ થતો નથી, જેવો સત્સંગે કરીને થાઉં છું.'

માટે અમને તો એમ ભાસે છે જે, પૂર્વ જન્મનો સંસ્કાર હશે તે પણ સત્પુરુષને યોગે કરીને થયો હશે અને આજ પણ જેને સંસ્કાર થાય છે તે સત્પુરુષને યોગે કરીને જ થાય છે. માટે એવા સત્પુરુષનો સંગ પ્રાપ્ત થયો છે તો પણ જેને જેમ છે તેમ સમજાતું નથી, તેને અતિશય મંદ બુદ્ધિવાળો જાણવો. શા માટે જે, જેવી શ્વેતદ્વીપમાં સભા છે ને જેવી ગોલોક, વૈકુંઠલોકને વિષે સભા છે ને જેવી બદરીકાશ્રમને વિષે સભા છે, તેથી પણ હું સત્સંગીની સભાને અધિક જાણું છું અને સર્વે હરિભક્તને અતિશય પ્રકાશે યુક્ત દેખું છું. એમાં જો લગાર પણ મિથ્યા કહેતા હોઈએ, તો આ સંત સભાના સમ છે. તે સમ શા સારું ખાવા પડે છે?

જે સર્વેને અલૌકિકપણું સમજાતું નથી અને દેખવામાં પણ આવતું નથી, તો સારું સમ ખાવા પડે છે. અને બ્રહ્માદિક ને પણ દુર્લભ એવો જે આ સત્સંગ તેમાં આવીને પરમેશ્વર વિના જેને બીજા પદાર્થમાં

હેત રહે છે તેનું કારણ એ છે જે, જેવી એ જીવને પરોક્ષને વિષે પ્રતીતિ છે તેવી પ્રત્યક્ષને વિશે દૃઢપણે પ્રતીતિ થતી નથી.' તે શ્રુતિમાં કહ્યું છે જે, 'જેવી પરોક્ષ દેવને વિષે જીવને પ્રતીતિ છે તેવી જો પ્રત્યક્ષ ગુરુરૂપ હરિને વિષે આવે, તો જેટલાં અર્થ પ્રાપ્ત થવાનાં કહ્યાં છે તેટલાં સર્વે અર્થ તેને પ્રાપ્ત થાય છે.' અને જ્યારે આવો સંત સમાગમ પ્રાપ્ત થયો ત્યારે દેહ મૂકીને જેને પામવા હતા તે તો દેહ છતાં જ મળ્યા છે. માટે જેને પરપદ કહીએ. મોક્ષ કહીએ, તેને છતે દેહે જ પામ્યો છે. અને આ વાર્તા જે કહી, તે જણાય છે તો જાડી જેવી, પણ એ તો અતિશય ઝીણી છે. તે જે એવી રીતે વર્તતો હોય તેને એમ સમજાય જે, એ વાર્તા અતિ ઝીણી છે.' ને બીજાને તો સમજ્યામાં પણ આવે નહિ, એવી અતિશય ઝીણી વાર્તા છે એમ વાર્તા કરીને શ્રીજીમહારાજ ''જય સચ્ચિદાનંદ' કહીને પોતાના ઉતારામાં પધાર્યા.

ગ.અં.પ્ર.॥ ૩ ॥ ભરતજીએ મૃગલા ઉપર દયા કરી તો તે મૃગલીને પેટ જન્મ લેવો પડ્યો. અને જે દયાવાન હોય તેને જે ઉપર દયા આવે તે સંઘાથે સ્નેહ થયા વિના રહે નહીં. અને એ દયા ને સ્નેહ તેને ટાળ્યાનો ઉપાય તો આત્મજ્ઞાન ને વૈરાગ્ય એ બે છે. તે આત્મજ્ઞાન એવું છે જે, જેમાં કંઈ બીજું પેસે જ નહી અને વૈરાગ્યનું એવું સ્વરૂપ છે જે, સર્વે નામરૂપને નાશવંત દેખાડે. માટે આત્મજ્ઞાન ને વૈરાગ્ય એ બે વતે કરીને દયા ને સ્નેહનો નાશ થઈ જાય છે.

ભગવાનના ભક્ત હોય તે જ્ઞાન, વૈરાગ્યે કરીને માયિક ઉપાધિને ત્યાગ કરીને બ્રહ્મરૂપ થયા હોય તો પણ ભગવાન તથા ભગવાનના ભક્તને વિષે દયા અને પ્રીતિ તેણે યુક્ત હોય છે. માટે ભગવાનના ભક્તને તો માયિક ઉપાધિનો સંગ મટી જાય છે તો પણ ભગવાન તથા ભગવાનના ભક્ત, તેને વિષે અતિશય દયા ને પ્રીતિ વૃદ્ધિને પામે છે. પણ કોઈ રીતે દયા તથા

પ્રીતિ ટળતી નથી, અખંડ રહે છે.'' એમ વાર્તા કરીને શ્રીજીમહારાજ ''જય સચ્ચિદાનંદ' કહીને પોતાના ઉતારે પધાર્યા.

ગ.અં.પ્ર.॥ ૪ ॥ પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''ભગવાન નો ભક્ત હોય ને તે જ્ઞાન-વૈરાગ્યે યુક્ત હોયને વિચારને બળે કરીને પોતાને બંધન કરે એવી જે માયિક પદાર્થમાં પ્રીતિ તેને ટાળી નાંખી હોય, તો પણ એ ભક્તને જ્યાં સુધી નિર્વિકલ્પ સમાધિ થાય નહિ ત્યાં સુધી બાધિતાનુવૃત્તિ રહી જાય છે. તેણે કરીને વિચારમાં એમ રહે છે જે, 'રખે મારે મા-બાપ, સ્ત્રી-છોકરાં, દ્રવ્ય-કુટુંબ, દેહ-ગેહ એમને પ્રીતિ રહી ગઈ હોય નહીં ?' એમ બીતો રહે છે. 'રખે મને બંધન કરે' એવી રીતે જે પદાર્થ અંતરમાંથી અસત્ય કરી નાંખ્યા તે પદાર્થની સ્મૃતિ થઈ આવે તેને બાધિતાનુવૃત્તિ કહીએ.

તે બાધિતાનુવૃતિ જ્યારે નિર્વિકલ્પ સમાધિ થાય ત્યારે નાશ થાય છે ને એ પુરુષને ખાધા-પીધાની તથા

દિવસ-રાત્રિની તથા સુખ-દુઃખની કશી ખબર રહેતી નથી. અને જ્યારે એ નિર્વિકલ્પ સમાધિમાંથી બારણે નીસરે ને નિર્વિકલ્પ સમાધિમાંથી બારણે નીસરે ને સવિકલ્પ સમાધિમાં વર્તે ત્યારે તો બાધિતાનુવૃત્તિ રહે ખરી. માટે તે હરિભક્તને તાવ આવે અથવા દેહ પડવાનો સમો થાય ત્યારે બાધિતાનુવૃત્તિને યોગે કરીને ભગવાન વિના બીજા પદાર્થની પણ ક્યારેક સ્મૃતિ થઈ આવે.

ભગવાનનો ભક્ત હોય તે ભગવાનનું નામ સ્મરણ કરતો થકો દેહ મૂકે અથવા બાધિતાનુવૃત્તિને યોગે કરીને બેશુદ્ધ થઈને દેહ મૂકે તો પણ એ ભગવાનનો ભક્ત ભગવાનનાં ચરણારવિંદને જ પામે છે.''

ગ.અં.પ્ર.॥ ૫ ॥ માહાત્મ્ય સહિત ભગવાનની ભક્તિ હોય તેમાં તો કોઈ જાતનું વિઘ્ન આવે નહિ અને માહાત્મ્ય જાણ્યા વિના પ્રાકૃત બુદ્ધિએ કરીને જો ભક્તિ કરે તો તેમાં વિઘ્ન આવે છે.

મોટાપુરુષ તેની જે સેવા ને પ્રસંગ તેમાંથી માહાત્મ્યે સહવર્તમાન એવી જે ભક્તિ, તે જીવના હૃદયમાં ઉદય થાય છે.

શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''જે ભગવાનના ભક્તને ભગવાનનો નિશ્ચય પણ પરિપૂર્ણ હોય ને કામ, ક્રોધ, લોભાદિકે કરીને વિક્ષેપને ન પામતો હોય ને અતિશય ત્યાગી ને અતિ વૈરાગ્યવાન ને અતિ આત્મનિષ્ઠાવાળો હોય અને જો તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિ વિના કાંઈક બીજું ઈચ્છે તો તેને ન્યૂન સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે. અને બીજો જે ભક્ત છે તેને પણ ભગવાનનો નિશ્ચય તો પરિપૂર્ણ છે તો પણ હૃદયમાં કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહાદિકનો વિક્ષેપ આવે ત્યારે પોતાના હૃદયમાં દાઝ થાય ને ભગવાન જે પ્રત્યક્ષ તેની મૂર્તિ વિના બીજા કોઈ પદાર્થને ઈચ્છે નહિ, તેને આત્મનિષ્ઠા-વૈરાગ્ય જો થોડાં હોય તો પણ એ દેહ મૂકીને ભગવાનના ધામમાં બહુ મોટા સુખને પામે છે. શા માટે જે, પ્રથમ કહ્યો

જે ભક્ત તે ઉપરથી તો ત્યાગીને નિષ્કામી જણાય છે, પણ ભગવાનની મૂર્તિ વિના બીજી આત્મદર્શનાદિક પ્રાપ્તિની હૃદયમાં ઈચ્છા છે માટે એ સકામ ભક્ત કહેવાય અને એને પરલોકને વિષે જરૂર ન્યૂન સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે. અને બીજો ભક્ત કહ્યો તે ઉપરથી તો જેવો જણાય પણ એ ભક્ત ભગવાનની મૂર્તિ વિના અંતરમાં બીજું કાંઈ ઈચ્છતો નથી અને ભગવાનની મૂર્તિ વિના બીજા સુખની ઈચ્છાનો જો ઘાટ થઈ જાય તો અતિશય મનમાં દાઝે છે, માટે એ નિષ્કામ ભક્ત કહેવાય. તે જ્યારે દેહને મૂકે ત્યારે બહુ મોટા સુખને પામે છે ને ભગવાનનો પાર્ષદ થાય છે અને ભગવાનની મૂર્તિને વિશે અતિશય પ્રીતિએ યુક્ત થાય છે.''

ગ.અં.પ્ર.॥ ૬ ॥ પછી શ્રીજીમહારાજ સર્વ હરિભક્ત ઉપર કૃપાદૃષ્ટિ કરીને બોલતા હતા જે, ''ભગવાનનો ભક્ત હોય ને ભગવાનની કથા, કીર્તન, શ્રવણાદિક જે નવધા ભક્તિ, તેને જો હરિભક્ત ઉપર

ઈર્ષ્યાએ કરીને કરે તો તે ભક્તિએ કરીને ભગવાન અતિશય રાજી થતાં નથી અને ઈર્ષ્યાનો ત્યાગ કરીને કેવળ પોતાના કલ્યાણને અર્થે ભક્તિ કરે પણ લોકને દેખાડ્યા સારુ ન કરે, તો તે ભક્તિએ કરીને ભગવાન પ્રસન્ન થાય છે. માટે જેને ભગવાનને રાજી કરવા હોય તેને તો લોક રીઝાવવાને અર્થે તથા કોઈકની ઈર્ષ્યાએ કરીને ભક્તિ ન કરવી, કેવળ પોતાના કલ્યાણને અર્થે જ કરવી. અને ભગવાનની ભક્તિ કરતાં થકાં કાંઈક પોતાને અપરાધ થઈ જાય તો તેનો દોષ બીજાને માથે ધરવો નહીં. અને જીવ માત્રનો તો એવો સ્વભાવ છે જે, જ્યારે કાંઈક પોતામાં વાંક આવે ત્યારે એમ બોલે જે, 'મને બીજે કોઈએ ભૂલાવ્યો ત્યારે મારામાં ભૂલ્ય પડી, પણ મારામાં કાંઈ વાંક નથી.' પણ એમ કહેનારો મહામૂર્ખો છે. કેમ જે, બીજો તો કોઈક કહેશે જે, 'તું કૂવામાં પડ્ય.' ત્યારે એને કહેવે કરીને શું કૂવામાં પડવું ? માટે વાંક

તો અવળું કરે તેનો જ છે ને બીજાને માથે દોષ દે છે. તેમ જ ઈન્દ્રિયો ને અંતઃકરણનો વાંક કાઢવો એ પણ જીવની મૂર્ખાઈ જ છે.

જીવને ને મનને પરસ્પર મિત્રાચાર છે. તે જે વાત જીવને ન ગમતી હોય તે વાતનો મનમાં ઘાટ થાય જ નહીં. જ્યારે કાંઈક જીવને ગમતું હોય ત્યારે જ મન જીવને સમજાવે. તે કેમ સમજાવે? તો જીવ જ્યારે ભગવાનનું ધ્યાન કરતો હોય ત્યારે મન એને ભૂંડા ઘાટ કરાવી કરાવીને કલ્યાણના માર્ગથી પાડી નાંખે. તે સારુ કલ્યાણના માર્ગથી અવળી રીતે અધર્મની વાર્તાને પોતાનું મન કહે અથવા બીજા કોઈ માણસ કહે, તો તેને સંગાથે જે શુદ્ધ મુમુક્ષુ હોય તેને અતિશય વૈર થઈ જાય છે. પછી પોતાનું મન અથવા બીજો માણસ તે ફરીને તે વાર્તા કહેવા આવે નહીં. અને મન છે તે તો જીવનું મિત્ર જ છે, તે જીવને ન ગમે એવો ઘાટ ઘડે જ નહીં. અને જ્યારે કાંઈ મનને અયોગ્ય ઘાટ થઈ જાય

ત્યારે જો જીવને મન ઉપર અતિશય રીસ ચડતી હોય તો ફરીને મનમાં એવો ઘાટ થાય જ નહીં. અને જ્યારે મનને સદાય અયોગ્ય ઘાટ થયા કરતાં હોય ત્યારે એને પોતાના જીવનો જ વાંક સમજવો પણ એકલા મનનો વાંક સમજવો નહીં. એવી રીતે સમજીને ભગવાનની ભક્તિ કરે તો તેને કોઈ વિમુખ જીવનો તથા પોતાના મનનો જે કુસંગ તે લેશમાત્ર અઢી શકે નહિ અને નિર્વિઘ્ન થકો ભગવાનનું ભજન કરે.''

ગ.અં.પ્ર.॥ ૭ ॥ શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''અમારા અંતરનો જે સિદ્ધાંત છે તે કહીએ છીએ જે, જેને પોતાનું કલ્યાણ ઈચ્છવું તેને તો ભગવાન ને ભગવાનના સાધુ એથી ઉપરાંત બીજું કાંઈ જગતમાં સુખદાયી નથી. માટે જેમ પોતાના શરીરને વિષે જીવને આત્મબુદ્ધિ વર્તે છે તેવી ભગવાન ને ભગવાનના સંતને વિષે આત્મબુદ્ધિ રાખવી જોઈએ. અને ભગવાનના ભક્તનો પક્ષ દૃઢ કરીને રાખ્યો જોઈએ. અને તે પક્ષ

રાખતાં થકાં આબરૂ વધો અથવા ઘટો, અથવા માન થાઓ કે અપમાન થાઓ, અથવા દેહ જીવો કે મરો, પણ કોઈ રીતે ભગવાન ને ભગવાનના ભક્તનો પક્ષ મૂકવો નહીં; ને એમનો અભાવ આવવા દેવો નહીં અને ભગવાનના ભક્ત જેવાં દેહને દેહનાં સગાં-સંબંધીને વ્હાલાં રાખવા નહીં. એવી રીતે જે હરિભક્ત વર્તે તેને અતિ બળવાન એવા જે કામ, ક્રોધાદિક શત્રુ તે પણ પરાભવ કરી શકતા નથી.

અને જે ભગવાનનું બ્રહ્મપુર ધામ છે તેને વિશે ભગવાન સદાય સાકાર મૂર્તિ વિરાજમાન છે અને ભગવાનના ભક્ત પણ એ ભગવાનમાં ધામમાં મૂર્તિમાન થકા ભગવાનની સેવાને વિશે રહે છે. તે ભગવાનનો જેને પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ દૃઢ આશરો હોય, એવો ભગવાનનો ભક્ત હોય તે તો ભગવાનના ધામને જ પામે, પણ વચમાં ક્યાંય તેને ભગવાન રહેવા દે નહીં. અને એ ભક્તજન હોય તેને પણ પોતાનું જે

મન છે તેને પરમેશ્વરના ચરણાવિંદને વિષે દૃઢ કરીને રાખવું. જેમ વજ્રની પૃથ્વી હોય તેમાં વજ્રની ખીલી ચોડી હોય તે કોઈ રીતે ઊખડે નહીં, તેમ ભગવાનના ચરણારવિંદને વિષે પોતાના મનને દૃઢ રાખવું. અને એવી રીતે જે ભગવાનનાં ચરણાવિંદને વિષે પોતાના મનને રાખે; તેને મરીને ભગવાનના ધામમાં જવું એમ નથી. એ તો છતે દેહે જ ભગવાનના ધામને પામી રહ્યો છે.'' એમ વાર્તા કરીને 'જય સચ્ચિદાનંદ' કહીને સર્વે સભાને ઊઠવાની આજ્ઞા કરી.

ગ.અં.પ્ર.॥ ૮ ॥ ભગવાનનો ભક્ત હોય તેને એવો કયો ઉપાય છે જે, જેણે કરીને સદા સુખી રહેવાય ?''

શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''એનો ઉત્તર તો એમ છે જે, જે ભગવાનના ભક્તને એક તો દૃઢ વૈરાગ્ય હોય અને બીજો અતિશય દૃઢ સ્વધર્મ હોય અને જેણે એ બે સાધને કરીને સર્વ ઇન્દ્રિયોને જીતીને પોતાને વશ કર્યા

હોય, અને જેને ભગવાન ને ભગવાનના ભક્તને વિષે અતિશય પ્રીતિ હોય, અને જેને ભગવાન ને ભગવાનના ભક્તને વિષે અતિશય મિત્રભાવ વર્તતો હોય અને જે કોઈ દિવસ ભગવાન કે ભગવાનના ભક્ત થકી ઉદાસ થાય નહિ, અને જે ભગવાન ને ભગવાનના ભક્તને સંગે જ રાજી રહે પણ કોઈ વિમુખ જીવની સોબત ગમે નહિ, એવાં જે હરિભક્તનાં લક્ષણ હોય તે આ લોકને વિષે તથા પરલોકને વિશે સદાય સુખીયો રહે છે.

અને વૈરાગ્ય ને સ્વધર્મ તેણે કરીને જેણે પોતાનાં ઈન્દ્રિયોને વશ ન કર્યા હોય તો તે ભગવાન ને ભગવાનના ભક્તને સંગે રહ્યો થકો પણ દુઃખિયો રહે છે. શા માટે જે, જેણે પોતાની ઈન્દ્રિયો ન જીતી હોય તેને કોઈ ઠેકાણે સુખ થયા નહિ અને ભગવાનની ભક્તિ કરતો હોય તો પણ જ્યારે ઇન્દ્રિયો વિષયમાં તણાઈ જાય ત્યારે તે હરિભક્તના હૃદયમાં અતિ દુઃખ થાય છે. માટે સર્વ પોતાનાં ઈન્દ્રિયોને જીતીને વશ કરે તે જ

સદા સુખીયો રહે છે. અને જેણે સર્વ ઈન્દ્રિયોને જીતીને વશ કર્યા હોય તેને જ વૈરાગ્યવાન ને ધર્મવાળો જાણવો, પણ જેનાં ઈન્દ્રિયો વશ ન થયાં હોય તેને વૈરાગ્યવાન ને ધર્મવાળો ન જાણવો અને જે વૈરાગ્યવાન ને ધર્મવાળો હોય તેને તો સર્વે ઈન્દ્રિયો નિયમમાં હોય અને તે સદાય સુખિયો હોય.''

શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''ભગવાનના ભક્તને એ જ મોટું વિઘ્ન છે જે, જે પોતામાં દોષ હોય તેને દેખે નહિ અને ભગવાન ને ભગવાનના ભક્ત થકી જેનું મન નોખું પડી જાય અને તે ભગવાનના ભક્ત થકી જેને બેપરવાઈ થઈ જવાય એ જ એને અતિશય મોટું વિઘ્ન છે.''

ગ.અં.પ્ર.॥ ૯ ॥ શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''અમારા મુનિમંડળમાં જે મોટા મોટા સંત છે તેને એમ વર્તે છે જે, પોતાના હૃદયને વિશે જે જાણપણું છે તે ભગવાનના ધામનો દરવાજો છે. તે દરવાજા ઉપર સર્વ

સંત ઊભા છે. જેમ રાજાના ચાકર છે, તે રાજાના ઘરને દરવાજે ઊભા રહ્યાં થકાં કોઈ ચોરચકારને રાજા પાસે જવા દેતા નથી. અને તે રાજાના ચાકરને એમ હિંમત રહે છે જે, કોઈ રાજા પાસે વિઘ્ન કરવા જાય તો તેના કટકા કરી નાંખીએ, પણ કોઈ રીતે રાજા સુધી પૂગવા દઈએ નહીં.' એવી રીતે હિંમત સહિત ઢાલ તલવાર બાંધીને ઊભાં રહે છે. તેમ આ સર્વે સંત છે તે જાણપણારૂપ જે ભગવાનના ધામનો દરવાજો ત્યાં ઊભા રહે છે અને એ જાણપણાને માંહી જે અક્ષરધામ તેમાં ભગવાન છે તેનાં દર્શન કરે છે અને તે ભગવાન ભેળું પોતાના હૃદયને વિશે ધન, સ્ત્રી આદિક જે માયિક પદાર્થ તેને પેસવા દેતાં નથી. અને કોઈ જોરે કરીને માયિક પદાર્થ હૃદયમાં વિશે ધન, સ્ત્રી આદિક જે માયિક પદાર્થ તેને પેસવા દેતાં નથી. અને કોઈ જોરે કરીને માયિક પદાર્થ હૃદયમાં પેસવા આવે તો તેનો નાશ કરી નાંખે છે, પણ કોઈ રીતે જે ઠેકાણે ભગવાનને હૃદયમાં ધાર્યા છે તે ઠેકાણે પેસવા દેતાં નથી

અને શૂરવીરની પેઠે સાવધાન થકાં ઊભા રહે છે. અને હાનિ-વૃદ્ધિ, સુખ-દુઃખ, માન-અપમાન આદિક અનંત જાતનાં વિઘ્ન આવે, તેણે કરીને પોતાના મુકામથી ડગતા નથી.

ત્યારે કોઈ આશંકા કરે જે, 'ત્યાંથી ડગતા નથી ત્યારે દેહની ક્રિયા જે ખાન-પાનાદિક તેને કેમ કરતા હશે ? તો તે દૃષ્ટાંત કરીને કહીએ છીએ જે, જેમ પાણિયારી હોય તે કૂવા ઉપર જળ સિંચવા જાય છે, ત્યારે કૂવાના કાંઠા ઉપર પગ મૂક્યો હોય તેની પણ સૂરત રાખે જે, 'રખે કૂવામાં પડી જાઉ !' અને બીજી વૃત્તિએ કરીને કૂવામાંથી પાણી સીંચે છે. વળી બીજું દૃષ્ટાંત જેમ કોઈક પુરુષ ઘોડે ચડ્યો હોય, ત્યારે ઘોડાના પેંગડામાં પગ હોય ત્યાં પણ સૂરત રાખે અને ઘોડાની લગામ પકડી હોય ત્યાં પણ સૂરત રાખે અને દોડતાં થકાં વાટમાં ઝાડ આવે, ખાડો આવે, પથરો આવે ત્યાં પણ સૂરત રાખે. એવી રીતે સર્વ સાધુ છે તે અંતર સન્મુખ

દૃષ્ટિ રાખીને ભગવાનની સેવામાં પણ રહે છે તે દેહની ક્રિયા પણ કરે છે ને પોતાની સ્થિતિમાંથી ડગતા નથી.''

એવી રીતે શ્રીજીમહારાજે મોટા મોટા જે સંત તેની સ્થિતિ કહી દેખાડીને પછી એમ બોલ્યા જે, ''તમારે સર્વેને પણ એવી રીતે અંતર સન્મુખ દૃષ્ટિ રાખીને નિરંતર ભગવાનની સેવામા રહેવું અને ભગવાન વિના બીજા પદાર્થ વહાલા થવા દેવા નહિ. એ વાતની અતિશય સાવધાની રાખવી. અને જેમ રાજાનો ચાકર છે તે રાજા પાસે ગાફલ થઈને ઊભો હોય તો રાજા પાસે ચોર-ચકાર જઈ પૂગે, ત્યારે એ ચાકરની ચાકરી ખોટી થાય. તેમ હરિભક્તને પણ ભગવાન વિના બીજા પદાર્થમાં પ્રીતિ થઈ જાય તો જે ઠેકાણે પોતાના હૃદયને વિશે જાણપણામાં ભગવાન રહ્યા છે તે ઠેકાણે ધન, સ્ત્રી, આદિક બીજા પદાર્થ પણ પેસી જાય, ત્યારે એની ભક્તિ ખોટી થઈ જાય. માટે પોતાની ભક્તિને નિર્વિઘ્ન રાખીને જે પરમેશ્વરના ચરણારવિંદને પામવાને ઈચ્છે

તેને જાણપણારૂપ જે ભગવાનના દામનો દરવાજો, તેને વિષે સાવધાન થઈને રહેવું અને ભગવાન વિના બીજા પદાર્થ ત્યાં પેસવા દેવા નહીં.'' એવી રીતે શ્રીજીમહારાજે પોતાના સર્વે ભક્તજનને શિક્ષાનાં વચન કહ્યાં.

ગ.અં.પ્ર.॥ ૧૦ ॥ પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''વેદ, પુરાણ, ઈતિહાસ ને સ્મૃતિઓ; એ સર્વ શાસ્ત્રમાંથી અમે એ સિદ્ધાંત કર્યો છે જે; જીવ, માયા, ઈશ્વર, બ્રહ્મ અને પરમેશ્વર એ સર્વે અનાદિ છે. જીવ જ્યારે પરમેશ્વરને શરણે જાય ત્યારે ભગવાનની માયાને તરે ને નારદ-સનકાદિકની પેઠે બ્રહ્મરૂપ થઈને ભગવાનના ધામમાં જાય છે ને ભગવાનનો પાર્ષદ થાય છે. એવી રીતે અમારો સિદ્ધાંત છે.''

ગ.અં.પ્ર.॥ ૧૧ ॥ વૈરાગ્ય, સ્વધર્મ, તપ અને નિયમ એ ચાર સાધને કરીને ઈન્દ્રિયો જીતાય છે. અને ભગવાનની માહાત્મ્યે સહિત જે નવધા ભક્તિ, તેણે કરીને મન જીતાય છે.''

પછી મુક્તાનંદ સ્વામીએ પૂછ્યું જે, ''જેવી નિર્વિકલ્પ સમાધિને વિશે ભગવાનના ભક્તને શાંતિ રહે છે, તેવી એ સમાધિ વિના પણ શાંતિ રહે એવો શો ઉપાય છે ?'' પછી શ્રીજીમહારાજે કહ્યું જે, ''જેવી પોતાના દેહને વિષે આત્મબુદ્ધિ ને દૃઢ પ્રીતિ રહે છે તેવી જ ભગવાન તથા ભગવાનના ભક્તને વિષે આત્મબુદ્ધિ ને દૃઢ પ્રીતિ રહે તો જેવી નિર્વિકલ્પ સમાધિમાં શાંતિ રહે છે તેવી શાંતિ એ સમાધિ વિના પણ સદાય રહ્યા કરે, એ જ એનો ઉત્તર છે.''

જીવને જેવી દેહને વિષે આત્મબુદ્ધિ છે તેવી ભગવાન તથા ભગવાનના ભક્તને વિષે આત્મબુદ્ધિ હોય તો તેને કોઈ રીતનું વિઘ્ન લાગે નહીં. અને ગમે તેવા દેશ, કાળાદિક ભૂડાં આવે તેણે કરીને એ ભગવાન અને ભગવાનના ભક્ત થકી વિમુખ થાય નહીં.''

ભગવાન ને ભગવાનના ભક્તનો કોઈ રીતે અવગુણ લે નહિ અને વૈરાગ્ય ને ધર્મ તે તો સામાન્યપણે

હોય, એક હરિભક્ત તો એવો છે અને બીજો હરિભક્ત છે તેને તો વૈરાગ્ય ને ધર્મ તો અતિ આકરા છે પણ એ બે પ્રકારના હરિભક્ત છે, તેમાં કયા સંગાથે અતિશય પ્રીતિ રાખીને સોબત કરવી ?''

''ધર્મ ને વૈરાગ્ય જો સામાન્યપણે હોય તો પણ જેની જાનકીજીના જેવી સમજણ હોય તેનો અતિશય પ્રીતિ કરીને સમાગમ કરવો, પણ અતિશય વૈરાગ્ય ને ધર્મવાળો હોય ને ભગવાન ને ભગવાનના ભક્તનો અવગુણ લેતો હોય તો તેનો સંગ કરવો નહીં. પછી શ્રીજીમહારાજે કહ્યું જે, યથાર્થ ઉત્તર થયો.

ગ.અં.પ્ર.॥ ૧૨ ॥ જેને પોતાનું કલ્યાણ ઈચ્છવું તેને કોઈ પ્રકારનું માન રાખવું નહિ જે, '' હું ઉચ્ચ કુળમાં જન્મ પામ્યો છું, કે હું ધનાઢ્ય છું, કે હું રૂપવાન છું ને હું પંડિત છું' એવું કોઈ પ્રકારનું મનમાં માન રાખવું નહિ. અને ગરીબ સત્સંગી હોય તેના પણ દાસાનુદાસ થઈ રહેવું અને ભગવાન ને ભગવાનના

ભક્ત તેના જેને અવગુણ આવ્યો હોય ને તે સત્સંગી કહેવાતો હોય તો પણ હડકાયા શ્વાન જેવો જાણવો.

તેમ જેને ભગવાન ને ભગવાનના ભક્તનો અવગુણ આવ્યો હોય, તે સાથે જે હેત રાખે અથવા તેની વાત સાંભળે, તો તે હેતનો કરનારો અને વાતનો સાંભળનારો પણ વિમુખ સરખો થાય. તેમ જેને ભગવાન ને ભગવાનના ભક્તનો અવગુણ આવ્યો હોય તેના હૃદયમાંથી આસુરી મતિ ટળે નહીં. પણ ભગવાન ને ભગવાનના ભક્તના અવગુણ લેવાવાળાને કોઈ શાસ્ત્રમાં એ પાપ છૂટ્યાનો ઉપાય કહ્યો નથી. અને ઝેર ખાય અથવા સમુદ્રમાં પડે અથવા પર્વતથી પડે અથવા કોઈ રાક્ષસ મળે ને ખાય જાય તો એક જ વાર મરવું પડે અને જે ભગવાન ને ભગવાનના ભક્તનો દ્રોહી હોય તેને તો અનંત કોટી કલ્પ સુધી મરવું પડે ને અવતરવું પડે. ભગવાન ને ભગવાનના ભક્તનો દ્રોહ કર્યાથી તો જીવનો પણ નાશ થઈ જાય છે. તેમ જે ભગવાન

ને ભગવાનના ભક્તનો દ્રોહનો કરનારો હોય તેનો જીવ પણ નકારો થઈ જાય જે, 'કોઈ દિવસ પોતાના કલ્યાણના ઉપાય ને કરી જ શકે નહિ.' માટે તેનો જીવ નાશ થઈ ગયો જાણવો. એમ જાણીને ભગવાન ને ભગવાનના ભક્તનો દ્રોહ કરવો જ નહીં.

અને વળી પોતાના દેહનાં જે સગા-સંબંધી હોય ને તે સત્સંગી હોય તો પણ તેમાં અતિશય હેત રાખવું નહીં. જેમ દૂધ સાકર હોય ને તેમાં સર્પની લાળ પડી હોય ને તેનું જે પાન કરે તેના પ્રાણ જાય, તેમ પોતાનાં દેહનાં જે સગાં સંબંધી હોય ને તે હરિભક્ત હોય તો પણ તેમાં દેહના સંબંધરૂપ સર્પની લાળ પડી છે, માટે તેમાં હેત કરનારાનું જરૂર અકલ્યાણ થાય છે. એમ જાણીને જેને પોતાનું કલ્યાણ ઈચ્છવું હોય તેને દેહનાં જે સગાં સંબંધી હોય તે સાથે હેત રાખવું નહીં. એમ સંસારમાંથી નિસ્પૃહ થઈને ભગવાનના ચરણારવિંદમાં પ્રીતિ રાખીને ભગવાનનું ભજન કર્યા કરવું. આ જે

અમે વાત કરી છે તેને જે અંતરમાં રાખે તેને કોઈ રીતે કલ્યાણના માર્ગમાં વિઘ્ન થાય જ નહિ અને આ જે વાત તે કરામત જેવી છે.'' એમ કહીને શ્રીજીમહારાજે વાર્તાની સમાપ્તિ કરી.

ગ.અં.પ્ર.॥ ૧૩ ॥ શ્રીજીમહારાજે મુનિ-મંડળ પ્રત્યે પ્રશ્ન પૂછ્યો જે, જીવનો દેહ છે તે તો પૂર્વકર્મને આધીન છે, તેનો એક નિરધાર રહેતો નથી. તે ક્યારેક સાજો રહે ને ક્યારેક કર્માધીનપણે કરીને માંદો થઈ જાય તે ક્યારેક સ્વતંત્ર વર્તતો હોય ને ક્યારેક પરાધીનપણે થઈ જાય, અને ધાર્યું હોય તે ઠેકાણે રહેવાય કે ન જ રહેવાય. અને ક્યારેક હરિભક્તના મંડળમાં રહેતા હોઈએ ને કર્મ કે કાળને યોગે કરીને નોખા પડી ગયા ને એકલા જ રહી જવાય, ત્યારે જે જે નિયમ રાખવાની દૃઢતા હોય તેનો કાંઈ મેળ રહે જ નહીં. અથવા ઈંગ્રેજ જેવો કોઈ રાજા હોય ને તેણે ક્યાંઈક પરવશ રાખ્યા ત્યારે જે સંતના મંડળમાં રહેવું

ને સત્સંગની મર્યાદા પાળવી તેના કાંઈ મેળ રહે નહીં. અને શાસ્ત્રમાં એમ જ કહ્યું છે જે, 'ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ભક્તિ એ ચાર સંપૂર્ણ હોય ત્યારે એકાંતિક ભક્ત કહેવાય ને એકાંતિકની જે મુક્તિ છે તેને પામે' અને કાળ કર્મને યોગે કરીને દેહની વ્યવસ્થા તો એકની એક રહે એમ જણાતું નથી; માટે ભગવાનના ભક્તને કેવી રીતે એકાંતિકપણું રહે છે ? એ પ્રશ્ન છે."

પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, જેમ અમારે ભગવાનને વિશે નિષ્ઠા રહે છે તેમ અમે કહીએ જે, અમારે તો ગમે તેવું સુખ દુઃખ આવે તથા સંપત્-વિપત્ આવે તેમાં એમ રહે છે જે, એક તો ભગવાનની અતિશય મોટપ જાણીએ છીએ. 'આપણે તો ભગવાન થકી કાંઈ અધિક નથી ને આપણું મન છે તે ભગવાનના ચરણારવિંદમાં ચોટાડ્યું છે.' અને ભગવાન સંઘાથે એવી દૃઢ પ્રીતિ કરી છે જે, તે પ્રીતિને કાળ, કર્મ, માયામાંથી કોઈએ ટાળવાને અર્થે સમર્થ

નથી અને પોતાનું મન એ પ્રીતિ ટાળવાને કરે તોય પણ ભગવાનમાંથી એ પ્રીતિ ન ટળે, એવી રીતે નો દૃઢાવ છે. તે ગમે તેવું સુખ-દુઃખ આવે છે, તોય નથી ટળતો અને સ્વાભાવિક મનમાં એવી રુચિ રહે છે જે, એકાંતમાં બેસીને ભગવાનનું ધ્યાન કરીએ તો સારું એવી સદાય રુચિ રહે છે.

અને ભગવાન ને ભગવાનનાં જે ભક્ત તેમાં તો એવું દૃઢ હેત છે તેને કાળ, કર્મ ને માયા તેમાંથી કોઈ ટાળવાને સમર્થ નથી અને પોતાનું મન ટાળ્યાનું કરે તોય પણ હૃદયમાંથી ટળે જ નહિ. એવી ભગવાન ને ભગવાનના ભક્ત સંગાથે અતિશય પ્રીતિ છે. અને અમે કેટલીક વાર સત્સંગમાંથી જવાને અર્થે ઉદાસ થયા છીએ પણ ભગવાનના ભક્તનો સમૂહ જોઈને ટક્યા છીએ, તે કોઈ રીતે મૂકીને જવાતું નથી. અને જેને હું ભગવાનના ભક્ત ન જાણું તે ઠેકાણે તો મને રાખ્યાના કોટિ ઉપાય કરે તોય ન જ રહેવાય અને ગમે

તેવી અમારી શુશ્રુષા કરે તોય અભક્ત સંગાથે અમારે બને નહીં. એવી રીતે ભગવાન ને ભગવાનના ભક્ત સંઘાથે અમે અમારા મનને અતિશય પ્રીતિએ કરીને જોડી રાખ્યું છે અને તે ભગવાન વિના બીજું કોઈ પદાર્થ વહાલું રાખ્યું નથી; માટે શા સારુ ભગવાનમાં પ્રીતિ નહિ રહે ? અને ભગવાનના કથા-કીર્તનાદિક કરતા હોઈએ ત્યારે તો એવી મસ્તાઈ આવે છે જે, જાણીએ દીવાના થઈ જવાશે' અને જેટલો વિવેક રહે છે તે તો કોઈક ભક્તજનના સમાસને અર્થે રહે છે પણ મનમાં તો એવી ને એવી ખુમારી રહે છે અને ઉપરથી તો લોકને મળતો વ્યવહાર રાખીએ છીએ.

અને તે ભગવાન છે તે જ આ દેહના પ્રવર્તાવનારા છે. આ દેહમાં કોઈક મોટો રોગ પ્રેરો, પણ કોઈ દિવસ ભગવાન આગળ એવી પ્રાર્થના કરવી નથી જે, 'હે મહારાજ ! આ મારું દુઃખ છે તેને ટાળો.' શા માટે જે આપણે પોતાના દેહને ભગવાનના ગમતામાં

વર્તાવવો છે; તે જેમ એ ભગવાનનું ગમતું હોય તેમ જ આપણને ગમે છે, પણ ભગવાનના ગમતા થકી પોતાનું ગમતું લેશમાત્ર પણ નોખું રાખવું નથી. અને આપણે જ્યારે તન, મન, ધન ભગવાનને અર્પણ કર્યું ત્યારે હવે ભગવાનની ઈચ્છા તે જ આપણું પ્રારબ્ધ છે. તે વિના બીજું કોઈ પ્રારબ્ધ નથી. માટે ભગવાનની ઈચ્છાએ કરીને ગમે તેવું સુખ-દુઃખ આવે, તેમાં કોઈ રીતે અકળાઈ જવું નહિ. ને જેમ ભગવાન રાજી તેમ જ આપણે રાજી રહેવું. અને આવી રીતની જે ભગવાનને' વિષે દૃઢ પ્રીતિ, તેણે યુક્ત એવો જે એ ભક્ત તેના જે ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ભક્તિ તેની રક્ષાને તો એ ભગવાન પોતે જ કરે છે. અને ક્યારેક દેશકાળના વિષયપણે કરીને બાહેરથી તો તે ધર્માદિકના ભંગ જેવું જણાતું હોય, પણ તે ભક્તના અંતરમાં તો ધર્માદિકનો ભંગ થતો જ નથી." એવી રીતે શ્રીજીમહારાજ પોતાને ઉપદેશે કરીને જ ભગવાનના અતિ દૃઢ ભક્ત હોય તેને

જેમ સમજવું ઘટે અને જેમ ભગવાનમાં દૃઢ પ્રીતિ કરી જોઈએ તે સર્વે વાર્તા કરી દેખાડતા હવા.

ગ.અં.પ્ર.॥ ૧૪ ॥ હે મહારાજ ! પરમેશ્વર થકી તો બીજું કાંઈ સાર વસ્તુ નથી, તો પણ એ પરમેશ્વરમાં એ જીવને કેમ દૃઢ પ્રીતિ થતી નથી ?

પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''એને વિવેક નથી. જો વિવેક હોય તો એમ વિચાર થાય જે, મારે તો બ્રહ્મચર્યવ્રત છે તો પણ સ્ત્રીના સુખની તૃષ્ણા હૃદયમાંથી ટળતી નથી તે એ બહુ ખોટું છે.

પછી મુક્તાનંદ સ્વામીએ વળી પૂછ્યું જે, ''હે મહારાજ ! જેને એવો અતિશય અવિવેક હોય તેને તો ભગવાનમાં પ્રીતિ ન થાય, પણ જેને એમ જણાતું હોય જે, 'ભગવાન સર્વ સુખના નિધિ છે ને ભગવાન વિના બીજા પદાર્થ છે તે તો કેવળ દુઃખદાયી જ છે.' તો પણ તેને ભગવાનમાં પ્રીતિ નથી થતી તેનું શું કારણ છે ?

શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, અતિશય પવિત્ર દેશ, પવિત્ર કાળ, પવિત્ર ક્રિયા અને પવિત્ર સંગ; તેને યોગે કરીને અતિશય તીક્ષ્ણ જો સુકૃત કર્મ થાય તો તેને યોગે કરીને અતિ તીક્ષ્ણ જે ભૂડાં પાપકર્મ તેનો નાશ થઈ જાય છે; ત્યારે એને ભગવાનને વિષે દૃઢ પ્રીતિ થાય છે.

પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, "દૈવી જીવ હોય તેને કામ, ક્રોધ, લોભાદિક દોષ હોય તે ભૂંડાં દેશકાળાદિક ને યોગે કરીને હોય; પછી સારાં દેશકાળાદિકનો યોગ થાય તો થોડેક કાળે કરીને નાશ થઈ જાય. અને આસુરી જીવને જે કામ, ક્રોધ, લોભાદિક દોષ હોય તે કોઈ કાળે નાશ થાય નહીં. અને તેને એકવાર જો કાંઈક કઠણ વચન કહ્યું હોય તો જીવે ત્યાં સુધી ભૂલે નહીં. અને તે આસુરી જીવ જો સત્સંગી થયો હોય તો સૌ કરતાં સરસ હરિભક્ત જણાય, પણ જેમ ભાલ દેશમાં મોરે સમુદ્ર હતો તે કાંપ જમાઈને મીઠી પૃથ્વી થઈ છે, તે જ્યાં સુધી કાંપ હોય ત્યાં સુધી જો ખોદીએ તો પાણી મીઠું નીસરે અને તેથી જો હેઠું

ખોદીએ તો સમુદ્રના જેવું ખારું ઝેર પાણી નીસરે, તેમ આસુરી જીવ હોય તે હરિભક્ત થયો હોય ને એનું ગમતું મરડીને લગારેક છેડ્યો હોય તો જેટલી મોરે સાધુની સેવા કરી હોય તેથી લાખ ગણો દ્રોહ કરે તો પણ મનમાં સંતોષ ન થાય.

પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''નવધા ભક્તિમાંથી જેને જે ભક્તિએ કરીને ભગવાનમાં દૃઢ સ્નેહ થાય તે જ ભક્તિ તેને શ્રેષ્ઠ છે. યૌવન અવસ્થા હોય તેને કેવાનો સંગ રાખવો ?

પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''જે વયે કરીને પણ વૃદ્ધ હોય અને ધર્મ, જ્ઞાન ને વૈરાગ્ય જેને દૃઢ હોય અને ભગવાનને વિષે પણ દૃઢ પ્રીતિ હોય તેવાનો સંગ પ્રીતિએ કરીને કરવો. ''જેનું હેતે કરીને ભગવાનમાં મન જોડાયું તે શ્રેષ્ઠ છે.''

''ભગવાનનો ભક્ત તો હોય પણ જેને શ્રીજીમહારાજે કહ્યું એવો જે સાર-અસાર નો વિવેક તે

ન હોય ને વૈરાગ્ય પણ ન હોય, તેને એવો વિવેક તથા ભગવાન વિના બીજા પદાર્થમાં વૈરાગ્ય તે કર્મ થાય ?

પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''જો પ્રથમ જ ભગવાનમાં દૃઢ હેત થઈ જાય તો વિવેક ને વૈરાગ્ય તે હેતને યોગે કરીને પ્રકટ થાય છે. માટે જો ભગવાનમાં દૃઢ હેત હોય તો એની મેળે જ વૈરાગ્ય ને વિવેક થઈ આવે છે. એક તો જેમ પરમેશ્વર કહે તેમ જ માની લે એવો વિશ્વાસી છે અને બીજો તો પરમેશ્વરનાં વચન હોય તેમાં પણ માનવું ઘટે તેટલું જ માને એ બેમાં કયો શ્રેષ્ઠ છે ?

પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''વિશ્વાસી એ જ શ્રેષ્ઠ છે. 'જે મારે દૃઢ વિશ્વાસે રહે તેની જેમ માતા બાળકની રક્ષા કરે છે. તેમ હું રક્ષા કરું છું.' માટે વિશ્વાસી એ જ શ્રેષ્ઠ છે.'' ''મનમાં તો એમ નિશ્ચય છે જે દેહ પર્યંત પરમેશ્વરના ગમતામાં જ રહેવું છે, તો પણ એમ જાણીએ છીએ જે, પરમેશ્વરને ને સંતને કેમ કરીએ તો આપણો વિશ્વાસ આવે ?'

પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''વિશ્વાસ તો પરમેશ્વરને ને સંતને ત્યારે આવે જ્યારે અતિશય માંદો થાય ને તે માંદવાડમાં ચાકરી પણ સારી પેઠે ન થઈ હોય તો પણ કોઈનો અવગુણ ન લે ને પોતે મૂંઝાય પણ નહિ, તથા વાંક વિના પણ પરમેશ્વર ને સંત તે પોતાનું અતિશય અપમાન કરે તો પણ કોઈનો અવગુણ ન લે; ત્યારે એનો પરમેશ્વરને ને સંતને વિશ્વાસ આવે. અને ત્રીજો પ્રકાર એ છે જે, જેટલા સત્સંગમાં નિયમ છે તેમાંથી જો લેશમાત્ર ફેર પડે તો અતિશય દુઃખાઈ જાય ને તેનું તત્કાળ પ્રાયશ્ચિત કરે. અને જો મનમાં ખોટો ઘાટ થાય તો બીજાને દેહે કરીને વર્તમાનમાં ફેર પડે તેટલો જ દુઃખાય ને ત્રાસ પામે. ત્યારે એનો પરમેશ્વરને ને સંતને પરિપૂર્ણ વિશ્વાસ આવે જે, આ કોઈ કાળે સત્સંગમાંથી ડગશે નહીં.

''જે ભક્તજનના મનને વિષે ભગવાન ને ભગવાનના ભક્તનું અખંડ માહાત્મ્ય હોય તે બીજાને

કેમ જણાય ?'' શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''જેના મનને વિષે ભગવાનનું ને ભગવાનના ભક્તનું અખંડ માહાત્મ્ય હોય તે ભગવાન ને ભગવાનના ભક્તની નિષ્કપટભાવે, પ્રીતિએ કરીને સેવા કરે ને દેહે કરીને સર્વ સંતને પગે લાગે; અને કોઈક સંત માંદા હોય તો તેનું માથું દાબે, પગ દાબે ને ખાધા-પીધાની ખબર રાખે; અને પોતાની પાસે પોતાને મનગમતી વહાલી વસ્તુ આવે તો તે સંતને આપીને પછી પોતાના કામમાં વાપરે. એવી રીતે મન-કર્મ-વચને કરીને જે વર્તે તેના અંતરમાં ભગવાનનું ને સંતનું માહાત્મ્ય અખંડ છે એમ જાણવું.''

''જેને ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય ને ભક્તિ એ ચાર તીવ્ર વર્તે છે, એવા જે સમર્થ તેમાં જે કાંઈક કસર જેવું જણાય છે તે તો કેવળ દયાએ કરીને રહે છે, પણ બીજી કોઈ જાતની કસર નથી. અને એવા જે મોટા હોય તે બાહ્ય દૃષ્ટિ રાખીને વર્તે ત્યારે કેટલાંક જીવોને જડભરત

જેવા ને શુકજી જેવા કરી મૂકે. માટે એવા અતિશય જે મોટા તેમને જે વ્યાવહારિક દૃષ્ટિએ વર્તવું તે કેવળ જીવો ઉપર દયાએ કરીને છે.'' પછી શ્રીજીમહારાજે કહ્યું જે, ''એનો ઉત્તર એ જ છે.'

ગ.અં.પ્ર.॥ ૧૫ ॥ ભગવાનનો ભક્ત હોય ને તે ભગવાનની માનસીપૂજા કરવા બેસે તથા ભગવાનનું ધ્યાન કરવા બેસે તે સમે નવધા ભક્તિ માંહિલી જે ભક્તિ કરતાં થકા એ પંચવિષયના ઘાની પીડા ન રહે ને પંચવિષયનું સ્મરણ ન થાય એ જ એને પાટો ગોઠ્યો જાણવો અને એ જ એને ભજન સ્મરણનું અંગ દૃઢ જાણવું. પછી એ અંગમાં રહીને માનસી પૂજા કરવી, નામસ્મરણ કરવું, જે કરવું તે એ પોતાના અંગમાં રહીને કરવું, તો એને અતિશય સમાસ થાય.

અને જો પોતાના અંગને ઓળખે નહિ તો જેમ ઘાયલને પાટો ગોઠે નહિ તે સુખ ન થાય, તેમ એને ભજન સ્મરણમાં કોઈ રીતે સુખ ન થાય ને પંચવિષયના

જે ઘા એને લાગ્યા હોય તેની પીડા ટળે નહીં. માટે એ નવધા ભક્તિમાંથી ભક્તિ કરતે થકે પોતાનું મન ભગવાનમાં ચોંટે અને ભગવાન વિના બીજો ઘાટ કરે નહિ, ત્યારે તે હરિભક્તને એમ જાણવું જે, 'મારું તો એ જ અંગ છે.' પછી તે જાતની ભક્તિ એને પ્રધાન રાખવી, એ સિદ્ધાંત વાર્તા છે."

ગ.અં.પ્ર.॥ ૧૬ ॥ ભગવાનનો ભક્ત હોય તેને અવગુણ વાળાનો ત્યાગ કરતાં કાંઈ વાર લાગે નહિ પણ જેમાં અતિશય રૂડા ગુણ હોય તેનો કેવી રીતે ત્યાગ થાય ? અને જેમાં રૂડા ગુણ હોય તે તો પોતાના સંબંધી હોય અથવા બીજો કોઈક હોય પણ ગુણવાન સંગાથે સહેજે જ પ્રીતિ થાય ને તે ગુણને યોગે કરીને જે પ્રીતિ થઈ હોય તે ટાળી ટળે જ નહિ; માટે ભગવાનના ભક્તને ભગવાન વિના બીજે ઠેકાણે ગમે તેવો ગુણવાન હોય તેને સંગાથે પ્રીતિ જ ન થાય, એવો શો ઉપાય છે ?

ભગવાનના ભક્તને પણ ભગવાન સંગાથે દૃઢ ટેક જોઈએ અને જેવે રૂપે કરીને ભગવાનનું દર્શન પોતાને થયું છે ને તે સંગાથે જેને પતિવ્રતાના જેવી દૃઢ પ્રીતિ બંધાણી છે, તેને મોટા મોટા જે બીજા મુક્ત સાધુ તે સંગાથે પણ પ્રીતિ થાય જ નહીં. અને પોતાના ઈષ્ટદેવ જે ભગવાન તેના જે બીજા અવતાર હોય તે સંગાથે પણ પ્રીતિ થાય નહિ, કેવળ જે સ્વરૂપની પોતાને પ્રાપ્તિ થઈ હોય તેને સંગાથે જ પ્રીતિ રહે ને તેની મરજી પ્રમાણે જ વર્તે; અને બીજાને જે કાંઈક માને તે તો તેના જાણીને માને. એવી જેને પોતાના ઈષ્ટદેવ જે ભગવાન તેને વિષે પતિવ્રતાના જેવી દૃઢ ભક્તિ હોય ને તે ગમે. ભગવાનના ભક્તને તો સમજી વિચારીને પતિવ્રતાના જેવી દૃઢ ભક્તિ કરવી.

ગ.અં.પ્ર.॥ ૧૭ ॥ અનંત પ્રકારના પાપ છે પણ તે સર્વે પાપ થકી ભગવાનના ભક્તને ભગવાન વિના બીજે ઠેકાણે હેત કરવું તે અતિ મોટું પાપ છે.

માટે જે સમજુ હોય ને તે જો ભરતજીની વાત વિચારે તો અંતરમાં અતિ બીક લાગે જે 'રખે ભગવાન વિના બીજે ઠેકાણે હેત થઈ જાય!'' એવી રીતની અતિશય બીક લાગે. અને ભરતજી જ્યારે મૃગના દેહનો ત્યાગ કરીને બ્રાહ્મણને ઘેર અવતર્યા. ત્યારે ભગવાન વિના બીજે ઠેકાણે હેત થઈ જાય તેની બીકે કરીને સંસાર વ્યવહારમાં ચિત્ત દીધું જ નહિ જે જાણીને ગાંડાની પેઠે વર્ત્યા અને જે પ્રકારે ભગવાનમાં અખંડ વૃત્તિ રહે તેમ જ રહેતા હવા. એટલી વાત કરીને શ્રીજીમહારાજ ઠાકોરજીની આરતી થઈ ત્યાં પધાર્યા.

ગ.અં.પ્ર.॥ ૧૮ ॥ ''હે મહારાજ ! આ જીવને પૂર્વજન્મનાં જે કર્મ તે કર્મનું જોર ભગવાનનો ભક્ત થાય તો પણ ક્યાં સુધી રહે છે ?''

પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''એ જીવને જ્યારે સત્પુરુષનો સંગ થાય છે ત્યારે જેમ જેમ સમાગમ કરતો જાય તેમ તેમ પૂર્વકર્મ સંબંધી જે વાસના તે જૂની

થતી જાય. પછી એને જન્મ મરણ ભોગવાવે એવી તે વાસના રહે નહીં. જ્યારે ભગવા સંબંધી જે સંકલ્પ તે વિષય સંબંધી સંકલ્પને હઠાવી દે ત્યારે એમ જાણવું જે, 'વાસા જીર્ણ થઈ ગઈ છે.'

ભગવાનનો ભક્ત ત્યાગી હોય ને તેને દેહાભિમાન તથા પંચવિષયમાંથી આસક્તિ તે તો નિવૃત થઈ હોય, પછી પરમેશ્વરની આજ્ઞાએ કરીને જેવી રીતે ઘટે તેવી રીતે દેહાભિમાન પણ રાખ્યું જોઈએ અને જેમ જેને યોગ્ય હોય તેમ પંચવિષય પણ ભોગવ્યા જોઈએ. જે નિર્વાસનિક છે તે તો જેટલી પરમેશ્વરની આજ્ઞા હોય તેટલા જ વ્યવહારમાં જોડાય પણ આજ્ઞાથી બહાર કાંઈ ન કરે.

ગ.અં.પ્ર.॥ ૧૯ ॥ પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''જેણે સંસારનો ત્યાગ કર્યો હોય એવા જે હરિભક્ત તેને બે કુલક્ષણ છે, તે આ સત્સંગને વિશે શોભવા દેતા નથી. તેમાં એક તો કામના અને બીજા

પોતાના કુટુંબીને વિશે પ્રીતિ. અને એ બે કુલક્ષણ જેમાં હોય તે તો અમને પશુ જેવા જણાય છે. તેમાં પણ જેને પોતાના સંબંધીમાં વધુ હેત હોય તેનો તો અમારે અતિશય અવગુણ આવે છે. માટે જેણે સંસાર ત્યાગ કર્યો હોય તેને તો લેશમાત્ર પણ પોતાના સંબંધી સાથે હેત ન રાખ્યું જોઈએ.

શા માટે, જે પંચ મહાપાપ છે તે થકી પણ દેહના સંબંધીમાં હેત રાખવું તે વધુ પાપ છે. માટે જે ભગવાનનો ત્યાગી ભક્ત હોય તેને તો આ દેહ થકી ને દેહના સંબંધી થકી પોતાનો ચૈતન્ય જુદો જાણ્યો જોઈએ જે, હું તો આત્મા છું અને મારે કોઈ સાથે લેશમાત્ર પણ સંબંધ નથી. અને દેહના સંબંધી છે તે તો ચોરાશી લાખ જાતની હારે ગણ્યા જોઈએ, અને તે સંબંધીને સત્સંગી જાણીને તેનું માહાત્મ્ય સમજવા જાય તો એક તો સંબંધનું હેત જ હોય ને વળી તેનું હરિભક્તપણાનું માહાત્મ્ય સમજે, પછી ભગવાન ને ભગવાનના

ભક્તથી સંબંધીમાં વધુ હેત બંધાઈ જાય છે. માટે જેમાં સ્વાભાવિક હેત રહ્યું જે છે એવા જે પોતાના સંબંધી તેને હરિજન જાણીને જો તેમાં હેત કરે, તો તેનો જન્મ ખરાબ થઈ જાય છે.

પોતાનો સ્વાર્થ લઈને હેત ન રાખવું. શા માટે જે, પોતાના જીવને એ થકી બંધન થાય છે અને જેમ ભગવાનનું ચિંતવન થાય તેમ જ જેમાં પોતાનો સ્વાર્થ હોય તેનું પણ ચિંતવન થવા માંડે. એ જ એને ભગવાનના ભજનમાં વિઘ્ન કહેવાય. એવી રીતે જે જે ભગવાનના ભજનમાં અંતરાયરૂપ થતાં હોય તેનો ભગવાનના ભક્તને અવિદ્યારૂપ જાણીને અતિશય ત્યાગ કરવો. અને આ વચનને અતિશય દૃઢ કરીને રાખજ્યો.'

ગ.અં.પ્ર.॥ ૨૦ ॥ શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''એ વાસના ટાળ્યાનો ઉપાય તો આત્મનિષ્ઠા એ સહિત ભગવાનની ભક્તિ કરવી એ જ ભાસે છે. અને જો આત્મનિષ્ઠા વિના એકલી જ ભગવાનની ભક્તિ

હોય તો જેમ ભગવાનમાં હેત કરે તેમ બીજા પદાર્થમાં પણ હેત થઈ જાય. માટે આત્મનિષ્ઠા સહિત ભક્તિ કરવી એ જ વાસના ટાળ્યાનો ઉપાય છે.

ગ.અં.પ્ર.॥ ૨૧ ॥ ભગવાનની જે ભક્તિ છે તેણે કરીને જીવ ભગવાનન માયાને તરે છે ને અક્ષરધામને પામે છે.

એક નિવૃત્તિ ધર્મ છે ને બીજો પ્રવૃત્તિ ધર્મ છે. તે એ બે પ્રકારનો ધર્મ તે ભગવાનના સંબંધે સહિત પણ છે ને ભગવાનના સંબંધે રહિત પણ છે. તેમાં ભગવાનના સંબંધે સહિત જે ધર્મ છે તે તો નારદ, સનકાદિક, શુકજી, ધ્રુવ, પ્રહલાદ, અંબરીષ એ આદિક જે ભક્તજન તેનો છે; અને એ ધર્મને જ ભાગવત ધર્મ કહે છે. તથા એકાંતિક ધર્મ કહે છે. જે ધર્મ સ્થાપનને અર્થે ભગવાનના અવતાર થાય છે.

ભાગવત ધર્મે કરીને તો જીવ જે તે ભગવાનની માયાને તરીને પુરુષોત્તમના ધામને પામે છે. માટે

ભાગવત ધર્મ ને ભક્તિ એનું તો એકસરખું ગૌરવ છે અને પ્રાપ્તિ પણ એક સરખી જ છે. એવી રીતે ભક્તિની ને ધર્મની સરખી મોટાઈ છે. ભગવાન તથા ભગવાનના એકાંતિક ભક્ત તે વિના કોઈ સંગાથે હેત કરીએ તો પણ થતું નથી.

એવો અમારો સહજ સ્વભાવ છે; તો પણ ભગવાન તથા ભગવાનના ભક્તને અર્થે લાખો માણસના ભીડામાં રહીએ છીએ તો પણ અમારે જેવું વનમાં રહીએ ને નિર્બંધ રહેવાય તેવું જ રહેવાય છે. અને ભગવાનના ભક્તને અર્થે ગમે તેટલી પ્રવૃત્તિ કરવી પડે તો પણ એને અમે નિવૃત્તિ જાણીએ છીએ.

અને ભગવાનનો જે ભક્ત હોય ને તે ગમે તેટલા વાંકમાં આવ્યો હોય તો પણ અમારે તેનો અવગુણ આવતો નથી. અમે તો એમ જાણીએ છીએ જે, ભગવાનના ભક્તમાં જો કોઈક સ્વાભાવિક અલ્પ દોષ હોય તો પણ તે જોવા નહિ. અને એ દોષ જો

પોતામાં હોય તો તેને ટાળ્યાનો ઉપાય કરવો; પણ ભગવાનના ભક્તમાં એ જાતનો દોષ હોય તો પણ એ હરિજનનો અવગુણ લેવો નહીં. અને હરિભક્તનો તો અવગુણ જ્યારે મોટા વર્તમાનમાં ચૂકી જાય ત્યારે લેવો ને બીજા અલ્પ દોષ હોય તે સારુ ભગવાનના ભક્તનો અવગુણ લેવો નહીં. અને ભગવાનના ભક્ત હોય તેને વાદવિવાદ કરી જીતીને રાજી થવું નહિ એ સાથે તો હારીને જ રાજી થવું.

અમારી આગળ જે કોઈ ભગવાનના ભક્તનું ઘસાતું બોલે તે તો અમને દીઠો જ ગમે નહીં. અને જે ભગવાનના ભક્તનો અવગુણ લેતો હોય તેના હાથનું તો અન્ન-જળ પણ ભાવે નહીં. અને દેહનો સંબંધી હોય પણ જો ભગવાનના ભક્તનો અવગુણ લે તો તે સાથે પણ અતિશય કુહેત થઈ જાય. શા માટે જે, આપણે તો આત્મા છીએ તે આપણે દેહ ને દેહનાં સંબંધી સાથે શા સારુ હેત જોઈએ ? આપણે તો સત્તારૂપ

રહીને ભગવાન તથા ભગવાનના ભક્ત સંગાથે હેત કર્યું છે, પણ દેહબુદ્ધિએ કરીને હેત કર્યું નથી. ને જે સત્તારૂપ રહી નહિ શકે તેને તો કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, મત્સરાદિક જે શત્રુ તે પીડ્યા વિના રહે જ નહીં, માટે જે આત્મસત્તારૂપ થઈને ભક્તિ નહિ કરતાં હોય તેનું રૂપ તો આ સત્સંગમાં ઉઘાડું થયા વિના રહે જ નહીં. શા માટે જે, આ સત્સંગ છે તે તો અલૌકિક છે અને અમે તો જેવા સર્વથી પર જે દિવ્ય અક્ષરધામ તેને વિષે ભગવાનના પાર્ષદ છે તે જેવા જો આ સત્સંગીને ન જાણતાં હોઈએ, તો અમને ભગવાન તથા ભગવાનના ભક્તના સમ છે.

અને જેને જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, ધર્મ ને ભક્તિ એ અતિશય દૃઢ નહિ હોય તે તો અંતે જાતાં ઢીલો પડ્યા વિના નહિ જ રહે. જેમ મીણે પાયેલ દોરો હોય અને તે શિયાળામાં ને ચોમાસામાં તો અકકડ રહે, પણ જ્યારે ઉનાળો આવે ત્યારે જરૂર ઢીલો થઈ જાય. તેમ અહીંયા

હરિભક્તને સર્વે પ્રકારે સુખ રહે ને સત્સંગમાં પણ સન્માન થતું રહે. તે રૂપ જે ચોમાસું ને શિયાળો તેમાં તો જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, ધર્મ ને ભક્તિ તે સુધાં આકરાં જણાય, પણ જ્યારે સત્સંગમાં અપમાન થાય ને દેહે કરીને પણ તે દુઃખી થાય તે રૂપ જે ઉનાળો તેમાં તો જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, ધર્મ ને ભક્તિ તે મીણ પાયેલ દોરાની પેઠે ઢીલાં થઈ જાય. તો પણ તેનો ત્યાગ કરતાં નથી, પણ એ જ એની મેળે મનમાં ઓશિયાળો થઈને સત્સંગમાંથી પાછો હઠી જાય છે. પછી તે સત્સંગી કહેવાતો હોય તો પણ તેને અંતરે સત્સંગ સંબંધી સુખ ન રહે. માટે સત્સંગ કરવો તે તો આત્મસત્તારૂપ થઈને અતિ દૃઢપણે કરવો, પણ દેહ તથા દેહના સંબંધી તે સંગાથે હેત રહી જાય એવો સત્સંગ કરવો નહીં.

જેનો દૃઢ સત્સંગ હોય તેને ગમે તેવા દુઃખ આવી પડે તથા ગમે તેટલું સત્સંગમાં અપમાન થાય પણ તેનું કોઈ રીતે સત્સંગમાંથી મન પાછું હઠે નહીં. એવા જે

દૃઢ સત્સંગી વૈષ્ણવ છે, તે જ અમારે સગાં વહાલાં છે ને તે જ અમારી નાત છે ને આ દેહે કરીને પણ એવાં વૈષ્ણવ ભેળું જ રહેવું છે ને ભગવાનના ધામમાં પણ એવાં વૈષ્ણવ ભેળું જ રહેવું છે, એમ અમારો નિશ્ચય છે. અને તમારે પણ એમ જ નિશ્ચય રાખ્યો જોઈએ. શા માટે જે, તમે સર્વ અમારે આશ્રિત થયા છો માટે અમારે તમને હિતની વાત હોય તે કહી જોઈએ. ને મિત્ર પણ તેને જ જાણવો જે, 'પોતાના હિતની વાત હોય તે દુઃખ લગાડીને પણ કહે.' એ જ મિત્રનું લક્ષણ છે, તે સમજી રાખજ્યો.''

ગ.અં.પ્ર.॥ ૨૨ ॥ અને ભજનનો કરનારો જે જીવાત્મા તે પુરુષ પણ નથી ને સ્ત્રી પણ નથી, એ તો સત્તામાત્ર ચૈતન્ય છે. તે દેહ મૂકીને ભગવાનના ધામમાં જાય છે ત્યારે જેવી ભગવાનની મરજી હોય તેવો તેનો આકાર બંધાય છે અથવા એ ભક્તને જેવો સેવાનો અવકાશ આવે તેવો આકાર ધરીને ભગવાનની સેવા કરે

છે. અને જે ભગવાનનો ભક્ત હોય તેને ભગવાનમાં પ્રીતિ હોય. તેને તો કોઈ જાતનું પાપ પોતાની બુદ્ધિમાં રહેવા દેવું નહીં. પછી રસિક ભક્ત થવું.

અને સર્વ પાપમાંથી મોટું પાપ એ છે જે, ભગવાન ને ભગવાનના ભક્તને વિશે દોષબુદ્ધિ થાય ને તે દોષબુદ્ધિએ કરીને ભગવાન ને ભગવાનના ભક્ત સંગાથે વૈર બંધાઈ જાય. ભગવાન ને ભગવાનના ભક્તનો જે દ્રોહી તેનો તો કોઈ કાળે એ પાપ થકી છૂટકો ન થાય. જેણે ભગવાનના ભક્તનો જે દ્રોહ આદર્યો હોય ને પરિપક્વ દ્રોહબુદ્ધિ થઈ હોય તેની તો કોઈ યોગે કરીને દ્રોહબુદ્ધિ ટળે નહીં. અને દ્રોહ કર્યાની સાધન દશામાં હોય ને એમ જાણે જે, ભગવાન ને ભગવાનના ભક્તનો મેં દ્રોહ કર્યો એ મોટું પાપ કર્યું માટે ભગવાન ને ભગવાનના ભક્ત તે તો બહુ મોટા છે.' એવી રીતે જે ભગવાન ને ભગવાનના ભક્તનો ગુણ લે અને પોતાને વિશે દોષ જુએ, તો ગમે તેવાં મોટાં પાપ કર્યા હોય તો પણ તે નાશ પામે છે. અને

ભગવાન પોતાના ભક્તના દ્રોહના કરનારા ઉપર જેવા કુરાજી થાય છે ને દુઃખાય છે, તેવા કોઈ પાપે કરીને દુઃખાતા નથી.

ને જય-વિજય હતા તે ભગવદીયના અપરાધીરૂપી જે પાપ તેણે કરીને દૈત્ય થયા. એવી રીતે જેણે ભગવાનના ભક્તનો દ્રોહ કર્યો છે તે સર્વે મોટી પદવીમાંથી પડી ગયા છે, તે શાસ્ત્રમાં વાત પ્રસિદ્ધ છે માટે જેને પોતાનું રૂડું ઈચ્છવું તેણે ભગવાનના ભક્તનો દ્રોહ કરવો નહિ ને જો જાણે અજાણે કાંઈક દ્રોહ થઈ ગયો હોય તો પગે લાગી સ્તુતિ કરીને જેમ તે રાજી થાય તેમ કરવું.

ગ.અં.પ્ર.॥ ૨૩ ॥ શ્રીજીમહારાજ કૃપા કરીને બોલ્યા જે, ''જે ભગવાનનો ભક્ત હોય તે નિત્યે ભગવાનની માનસીપૂજા કરે. તે માનસીપૂજા કરવાની વિકિત છે જે, ઉનાળો, શિયાળો ને ચોમાસું એ ત્રણ ઋતુને વિષે નોખી નોખી માનસીપૂજા કરવી.

એવી રીતે ત્રણે ઋતુમાં ભિન્ન ભિન્ન પૂજા કરે તો તે ભક્તને ભગવાનને વિષે હેતની વૃદ્ધિ થાય છે ને તેના જીવને બહુ સમાસ થાય છે માટે જેણે આ વાત સાંભળી છે તે રાખજ્યો ને નિત્યે આવી રીતે ભગવાનની માનસીપૂજા કરજ્યો. ને આવી વાત અમે કોઈ દિવસ કરી નથી.

વળી શ્રીજીમહારાજે એક બીજી વાત કરી જે, ''જ્યારે ભગવાન ને ભગવાનના ભક્ત તે પોતાની ઉપર રાજી થાય ત્યારે તે ભક્તને એમ વિચારવું જે, ''મારા મોટાં ભાગ્ય જે, મારી ઉપર ભગવાન ને ભગવાનના ભક્ત રાજી થયા.' અને શિક્ષાને અર્થે ભગવાન ને ભગવાનના ભક્ત પોતાને વઢે ત્યારે પણ એમ વિચારવું જે, 'મારા મોટાં ભાગ્ય જે, મને ભગવાન ને ભગવાનના ભક્ત વઢ્યા, જેણે કરીને મારામાં અવગુણ હશે.' તે જશે. એવી રીતે વઢે તો પણ રાજી થવું, પણ વઢે ત્યારે મનમાં શોક ન કરવો ને

કચવાવું નહિં ને પોતાના જીવને અતિ પાપી ન માનવો, રાજી રહેવું. આ વાત પણ રાખ્યા જેવી છે.''

ગ.અં.પ્ર.॥ ૨૪ ॥ ત્યારે શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''શ્રદ્ધા, સ્વધર્મ, વૈરાગ્ય, સર્વ પ્રકારે ઇન્દ્રિયોનો નિગ્રહ કરવો, અહિંસા બ્રહ્મચર્ય સાધુનો સમાગમ, આત્મનિષ્ઠા, માહાત્મ્ય જ્ઞાને યુક્ત એવી જે ભગવાનની નિશ્ચળ ભક્તિ, સંતોષ, નિર્દંભપણું, દયા, તપ, પોતાથી ગુણે કરીને મોટા જે ભગવાનના ભક્ત તેમને વિશે ગુરુભાવ રાખીને તેમને બહુ પ્રકારે માનવા, પોતાને બરોબરીયા જે ભગવાનના ભક્ત તેમને વિષે મિત્રભાવ રાખવો, પોતાથી ઉતરતા જે ભગવાનના ભક્ત તેમને વિષે શિષ્યભાવ રાખીને તેમનું હિત કરવું, એવી રીતે આ સોળ સાધને કરીને ભગવાનના એકાંતિક ભક્ત જે તે અક્ષરધામને વિષે ભગવાનની સેવાને રૂડી રીતે પામે છે.'' ત્યારે શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''ભગવાનનાં જે જે નાના-મોટાં વચન તેની ઉપર

નિરંતર જેની દૃષ્ટિ રહે, પણ વચન બહાર પગ દેવો પડે તેમાં અતિ કઠણ પડે અને તે વચનથી આગળ પગ માંડીને અધિક પણ ન વર્તે અને ઓછો પણ ન વર્તે તેને જાણીએ જે, એ ધર્મમાંથી આપત્કાળે પણ નહિ પડે.''

''પ્રકૃતિ જે જાવી તે જીવને બહુ કઠણ છે, તથાપિ જો સત્સંગમાં સ્વાર્થ જણાય તો પ્રકૃતિ ટળવી કઠણ ન પડે. જેમ દાદાખાચરના ઘરનાં માણસોને અમને રાખવાનો સ્વાર્થ છે, તો અમને જે પ્રકૃતિ ન ગમે તે રાખતાં નથી, તેમ સ્વાર્થે કરીને પ્રકૃતિ ટળે છે. તથા ભયે કરીને પણ ટળે છે પણ તે અતિશય નથી ટળતી. કેમ જે, જ્યારે કોઈ માણસ હોય ત્યારે તેનો ભય રાખે ને માણસ ન હોય તો ન રાખે. અને જેનો જે સ્વભાવ હોય તેની ઉપર વારંવાર અમે કઠણ વચનના ડંખ માર્યા હોય ને કચવાવ્યો હોય તો પણ જે કોઈ રીતે પાછો ન પડ્યો હોય, તે ઉપર તો અમારે એવું હેત રહે છે. તે જાગ્રત સ્વપ્નમાં સંભાર્યા વિના તે હેત એમનું એમ રહ્યું

જાય છે ને ગમે તેમ થાય પણ તે હેત ટળતું નથી.''

અને પછી એમ બોલ્યા જે, 'અહીંની મોટેરી ત્રણ બાઈઓ તથા ગોપાળાનંદ સ્વામી, બ્રહ્માનંદ સ્વામી, મુક્તાનંદ સ્વામી, નિત્યાનંદ સ્વામી, શુકમુનિ, સોમલો ખાચર, દાદોખાચર એ તમે સર્વે જેમ હમણાં આ વર્તમાન કાળે કેવા રૂડી રીતે વર્તો છો તથાપિ જો દેશ, કાળ, સંગ, ક્રિયા એ ચારને વિશે વિષમપણું થાય તો એમનો એમ રંગ રહે નહિ. એ વાતમાં કાંઈ સંશય નથી.

મનમાં આંટી પડી જાય તે સારુ અમે નિરંતર વાર્તા કરીએ છીએ. કેમ જે, કોઈક વાર્તાની ચૂક લાગે તો એવી આંટી પડી જાય. અને જે એમ ન સમજે ને 'આ મારી જાત, આ મારી મા, આ મારો બાપ, આ મારા સંબંધી એવી રીતની અહંમમતાએ યુક્ત જેની સમજણ છે તેને તો અતિ પ્રાકૃત મતિવાળો અણસમજુ જાણવો. શ્રીજીમહારાજે કૃપા કરીને એમ વાર્તા કરી જે, ''મુમુક્ષુ ને ઉત્કૃષ્ટ ગુણની પ્રાપ્તિ થાય તેનું કારણ શું છે ?''

તો ભગવાનની કથા વાર્તા સાંભળ્યામાં જેને જેટલી પ્રીતિ તેને તેટલો જગતનો અભાવ થાય તથા કમ, ક્રોધ, લોભાદિક દોષનો નાશ થાય. અને જો કથા વાર્તામાં જેને આળસ હોય તેની કોરની એમ અટકળ કરવી જે, 'એમાં મોટા ગુણ નહિ આવે, અને શાસ્ત્રમાં નવ પ્રકારની ભક્તિ કહી છે તેમાં શ્રવણ ભક્તિને પ્રથમ ગણી છે. માટે જો શ્રવણ ભક્તિ જેને હોય તો પ્રેમલક્ષણા પર્યંત સર્વે ભક્તિના અંગ એને પ્રાપ્ત થશે' એવી રીતે વાર્તા કરી.

બાઈઓને ભાઈઓનું માહાત્મ્ય પણ સમપણે સમજવું અને જો એમ ન સમજે તો એ બાઈઓને પણ મોટું વિઘ્ન છે.'

ગ.અં.પ્ર.॥ ૨૫ ॥ શ્રીજીમહારાજે કૃપા કરીને એમ વાર્તા કરી જે, 'ભગવાન સંબંધી ભક્તિ, ઉપાસના, સેવા, શ્રદ્ધા, ધર્મનિષ્ઠા એ આદિક જે જે કરવું તેમાં બીજા ફળની ઈચ્છા ન રાખવી, 'એમ સચ્છાસ્ત્રમાં

કહ્યું છે તે તો સાચું પણ એટલી તો ઈચ્છા રાખવી. જે, 'એણે કરીને મારી ઉપર ભગવાનની પ્રસન્નતા થાય' એટલી ઈચ્છા રાખવી અને એવી ઈચ્છા રાખ્યા વિના અમથું કરે તો તેને તમોગુણી કહેવાય. માટે ભગવાનની ભક્તિ આદિક જે ગુણ તેણે કરીને ભગવત્પ્રસન્નતા રૂપ ફળને ઈચ્છવું.

'અને વળી ભગવાનનો ખરો ભક્ત તે કોણ કહેવાય ? તો પોતાના દેહમાં કોઈક દીર્ઘ રોગ આવી પડે તથા અન્ન ખાવા ન મળે, વસ્ત્ર ન મળે ઈત્યાદિક ગમે એટલું દુઃખ અથવા સુખ તે આવી પડે તો પણ ભગવાનની ઉપાસના, ભક્તિ, નિયમ, ધર્મ, શ્રદ્ધા એમાંથી રંચમાત્ર પણ મોળો ન પડે. રતિવા સરસ થાય, તેને ખરો હરિભક્ત કહીએ.''

પછી શ્રીજીમહારાજને રાજબાઈએ પ્રશ્ન પૂછાવ્યો જે, ''હે મહારાજ ! કયા ગુણે કરીને તમે રાજી થાઓ ને કયા દોષે કરીને કુરાજી થાઓ ?' ત્યારે

શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ભગવાનની વાર્તા કરવી, કથા કરવી, કીર્તન ગાવવાં તેમાં લાજ રાખે ને આળસ રાખે તે ન ગમે. અને ત્યાગનો અથવા ભક્તિનો અથવા કોઈ રીતનો જે અહંકાર બોલીમાં લાવે તે ન ગમે. એક દૃષ્ટિએ દર્શન ન કરે, તેની ઉપર તો એવી રીસ ચડે જે, શું કરીએ સાધુ થયા ? નહિં તો એનું કાંઈક તાડન કરીએ. પણ તે તો થાય નહિ, કેમ જે સાધુને કોઈનું તાડન કરવું એ અતિ અયોગ્ય કર્મ છે. અને જે કપટ રાખે પણ પોતાના મનના જે સંકલ્પ તે જેને કહેવા યોગ્ય હોય તેની આગળ પણ કહે નહિ તે ન ગમે. પોતાના મનમાં જેવું હોય તેવું બીજાથી દબાઈને કહેવાય નહિં. એ ત્રણ વાનાં તો અતિશય ભૂંડાં છે. અને હરિભક્તને માંહોમાંહી બરોબરિયાપણું રહે, પણ એક એકનો ભાર ન આવે એ પણ અતિશય ભુંડું છે.'

ગ.અં.પ્ર.॥ ૨૬ ॥ ભગવાન સંબંધી ક્રિયાને જ કરે, ને પંચ વર્તમાનમાં દૃઢ રહેતા હોય, ને પોતાને

બ્રહ્મરૂપ માને ને પુરૂષોત્તમ ભગવાનની ઉપાસના કરે. એવા જે સંત તેને મનુષ્ય જેવા ન જાણવા ને દેવ જેવા પણ ન જાણવા; કેમ જે, એવી ક્રિયા દેવ મનુષ્ય ને વિષે હોય નહીં. અને એવા સંત મનુષ્ય છે તો પણ ભગવાનની પેઠે સેવા કરવા યોગ્ય છે. માટે જેને કલ્યાણનો ખપ હોય એવા જે પુરુષ તેને એવા સંતની સેવા કરવી. અને એવા સાધુગુણે યુક્ત જે બાઈ તેની સેવા બાઈને કરવી.''

આત્મનિષ્ઠા પણ યથાર્થ હોય તથા ભગવાનનું માહાત્મ્ય પણ સારી પેઠે સમજે અને નિષ્કામપણું, નિર્લોભપણું, નિઃસ્વાદપણું, નિઃસ્નેહપણું, નિર્માનપણું એ આદિક જે ધર્મ તેને ભગવાનની પ્રસન્નતાને અર્થે સમજીને દૃઢપણે પાળે અને એમ સમજે જે, હું એ ધર્મને પાળીશ તો મારી ઉપર ભગવાન બહુ રાજી થશે ને જો મને કોઈ રીતે ધર્મમાંથી કાંઈક ભંગ પડશે તો ભગવાનનો મારી ઉપર બહુ કુરાજીપો થશે.' એવી રીતે

જેના અંતરમાં દૃઢ ગ્રંથી હોય તે ભક્ત જે તે ધર્મમાંથી કોઈ દિવસ પડે જ નહીં. અને એવો જે હોય તેને કોઈ માયિક પદાર્થ બંધન કરી શકે નહીં.

પછી વળી શ્રીજીમહારાજે કૃપા કરીને એમ વાર્તા કરી જે, ''અમને અહંકાર ન ગમે. તે અહંકાર ભક્તિપણાનો હોય, ત્યાગપણાનો હોય, વૈરાગ્યપણાનો હોય, બ્રહ્મપણાનો હોય, સમજણનો હોય, વર્તમાન પાળ્યનો હોય, એ રીતનો જે જે અહંકાર તે અમને ન ગમે. અને દંભ ન ગમે. તે દંભ તે શું ? તો પોતાના હૃદયમાં ભગવાનનો નિશ્ચય, ભક્તિ અને ધર્મ તે થોડાં હોય ને બીજા આગળ પોતાની મોટયપ વધાર્યા સારું ઉપરથી તો તેને બહુ જણાવે, તે ન ગમે, નિયમ ધાર્યો હોય તે નિયમને ઘડીક મૂકી દે ને વળી ઘડીકમાં પાળે, એવી રીતે જે શિથિલ વર્તતો હોય તે ન ગમે અને ભગવાનનો મહિમા તો ઝાઝો મોટો સમજે ને પોતાને અતિશય

તુચ્છપણે સમજે, પણ દેહથી જુદો જે આત્મા તે રૂપ પોતાને ન માને, તે ન ગમે અને હવે જે ગમે તે કહીએ છીએ જે, ભગવાનનો મહિમા તો યથાર્થ સમજે. આત્મા તેને બ્રહ્મરૂપ સમજે અને ધર્મમાં દૃઢ રહ્યો હોય અને ભગવાનની અચળ ભક્તિ કરતો હોય અને આવી રીતનો પોતે હોય તો પણ સત્સંગમાં કોઈક કાંઈ ન સમજતો હોય ને ભગવાનનો નિશ્ચય તો હોય તેને મોટો જાણે ને તેની આગળ પોતાને અતિ તુચ્છ જાણે અને વાર્તા કર્યામાં પોતાના મુખે કરીને પોતાની સમજણનો કેફ કોઈની આગળ લગાર પણ જણાવે નહિ, એવો જે હોય તે અમને બહુ ગમે.'' એવી રીતે શ્રીજીમહારાજ વાર્તા કરીને પોતાના ઉતારે પધાર્યા.

ગ.અં.પ્ર.॥ ૨૭ ॥ પછી શ્રીજીમહારાજે વાર્તા કરી જે, 'શબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, રસ અને ગંધ એ પંચવિષય સંબંધી જે સુખ તે દિવ્યમૂર્તિ એવા જે ભગવાન પુરુષોત્તમ તેની જે સુખમય મૂર્તિ તે રૂપ જે

એક સ્થળ તેને વિશે રહ્યું છે. તે જો ભગવાનની મૂર્તિનાં દર્શન કરતાં હોઈએ તો રૂપનું સુખ પ્રાપ્ત થાય ને બીજા સ્પર્શ આદિક ચાર વિષય, તેનું સુખ પણ પ્રાપ્ત થાય; તે એક જ સમયને વિશે થાય છે.

''જે હરિભક્તને ભગવાનની ભક્તિનો ખપ હોય તથા સંત સમાગમનો ખપ હોય તો તે ગમે તેવો પોતાનો સ્વભાવ હોય તો તેને 'ટાળીને જેમ તે સંત કહે ને તેની મરજી હોય તેમ વર્તે. અને તે સ્વભાવ તો એવો હોય જે, 'ચૈતન્ય સાથે જડાઈ ગયો હોય, તો પણ તેને સત્સંગના ખપવાળો ટાળી નાંખે.' તે ઉપર પોતાની વાર્તા કરી જે, ''અમારો પ્રથમ ત્યાગી સ્વભાવ હતો પણ જો શ્રી રામાનંદ સ્વામીનાં દર્શનનો ખપ હતો તો મુક્તાનંદ સ્વામીની આજ્ઞાને અનુસાર વર્ત્યા પણ અમારા મનનું ગમતું કાંઈ ન કર્યું.''

વર્તમાનની આંટી તો પોતાના જીવનરૂપ છે ને તેને વિશે બહુ માલ છે, એવી રીતે માહાત્મ્યે સહિત

તેની આંટી પાડવી. અને બીજા સ્વભાવની આંટી પાડી હોય તેને વિશે તો તુચ્છપણું જાણવું ને તેને સંત મુકાવે તો મૂકી દેવી ને પ્રથમની આંટી મૂકવી નહીં.

ભગવાનની પ્રસન્નતાને અર્થે ભગવાનની ભક્તિ કરતો હોય તથા વર્તમાન પાળતો હોય તે તો બ્રહ્મર્ષિ કહેવાય ને તે સાધુ કહેવાય.

''માન, ઈર્ષ્યા ને ક્રોધ એ ત્રણ દોષ તે કામ કરતાં પણ અતિશય ભૂંડા છે. કેમ જે, કામી ઉપર તો સંત દયા કરે, પણ માની ઉપર ન કરે. ને માનમાંથી ઈર્ષ્યા ને ક્રોધ ઉપજે છે, માટે માન મોટો દોષ છે. અને માને કરીને સત્સંગમાંથી પડી જાય છે એવો કામે કરીને નથી પડતો. કેમ જે, આપણા સત્સંગમાં ગૃહસ્થ હરિભક્ત ઘણાં છે, તે સત્સંગમાં પડ્યા છે. માટે એ માન, ઈર્ષ્યા ને ક્રોધ એ ત્રણ ઉપર અમારે અતિશય અભાવ રહે છે અને અમારાં જે જે વચન લખેલાં હશે તેમાં પણ એમ જ હશે, તે વિચારીને જુઓ તો જણાઈ આવશે; માટે

ભગવાનનું માહાત્મ્ય સમજીને માનને ટાળવું.'' તેમ શાસ્ત્રે કહ્યાં જે નિષ્કામ, નિર્લોભ, નિર્માન, નિઃસ્વાદ, નિઃસ્નેહ ઈત્યાદિક સંતના લક્ષણ તેને સાંભળીને એવા લક્ષણ જ્યાં દેખાય એવા જે સંત તેને ને ભગવાનને સાક્ષાત્ સંબંધ હોય; માટે એવા સંતના વચને કરીને ભગવાનનો નિશ્ચય કરવો ને તેના વચનમાં દૃઢ વિશ્વાસ કરવો તેને નિશ્ચય કહીએ.''

''જેને ભગવાનનો દૃઢ નિશ્ચય હોય એવો જે ભગવાનનો ભક્ત તેના જે સંબંધી તેનું કલ્યાણ તે ભક્તના સંબંધે કરીને છે કે નથી?'' ત્યારે શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''જો એના સંબંધીને તથા એના પિત્રીને એને વિષે હેત હોય તો એનું કલ્યાણ થાય ને હેત ન હોય તો ન થાય. અને જો સંબંધી પણ ન હોય ને જો તેને એ ભક્તને વિષે હેત હોય તો તેનું પણ સારું થાય. કેમ જે, એને મૂવાટાણું થાય ત્યારે તે ભક્ત તેને સાંભરી આવે અને તે ભક્તની વૃત્તિ તો ભગવાન સાથે નિરંતર

લાગી છે ને તે ભક્તનું તેને સ્મરણ થાય, માટે તેનું કલ્યાણ થાય છે.'' સમાધિએ કરીને તથા દેહ મૂકીને જેવો ભગવાનના સુખનો અનુભવ થાય છે ને આનંદ થાય છે તથા આત્માના સુખનો અનુભવ ને આનંદ થાય છે તેવો એની કેવળ વાત કરે, તેણે કરીને થતો નથી.

ગ.અં.પ્ર.॥ ૨૮ ॥ કોઈકને સ્વાદે કરીને સારું સરું ખાવા જોઈતું હોય ને તેને ભગવાન તથા સંત તે ખોદે ત્યારે તેનું અંતર પાછું પડી જાય તથા કામનો ઘાટ રહી ગયો હોય ને તેને ખોદે તથા લોભ રહ્યો હોય ને તે લોભને મૂકાવે ને કહે જે, 'આ તારું ધન, માલ, ખેતર, વાડી તે કોઈકને આપી દે.' ત્યારે તે વચન પળે નહિ, તેણે કરીને પાછો પડી જાય. તથા માન હોય ને તે માનને સંત તથા ભગવાન ખોદે ને અપમાન કરે, ત્યારે તેણે કરીને પાછો પડી જાય છે. એવી રીતે નિશ્ચય હોય ને જે જે પોતામાં અવગુણ રહી ગયો હોય તેણે કરીને પાછો પડી જાય છે. અને જેણે નિશ્ચય કર્યો હોય તે

સમયમાં જ એ અવગુણ ટાળીને કર્યો હોય તો તે પાછો પડે નહીં. અને એ અવગુણ હમણાં પણ જેમાં જેમાં હશે તે જો વિચારીને પોતાના અંતર સામું જુએ તો જણાઈ આવે જે, આવી રીતને અંગે હું કાચો છું.

''હે મહારાજ ! માનરૂપ દોષ છે, માટે કોઈક બરોબરિયા સંત અપમાન કરે તો કાંઈક મુંઝવણ થાય.'' પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, 'અમે પૂછીએ છીએ જે, માહાત્મ્યે સહિત ભગવાનને જાણ્યાં હોય ને એવા જે ભગવાન તેના જે સંત તે સાથે માન, ઈર્ષ્યા, ક્રોધ કેમ થાય ? અને જો થાય છે તો જાણ્યામાં ફેર પડે છે. કેમ જે, ગવર્નર સાહેબને જાણ્યો છે જે એ સમગ્ર પૃથ્વીનો પાદશાહ છે ને બળિયો છે ને જો તેનો એક ગરીબ સરખો હમેલિયો આવ્યો હોય, તો તેનો હુકમ મોટો રાજા હોય તે પણ માને, તેની આગળ માન રહે નહિ, તેમ જેણે ભગવાનને સમગ્ર ઐશ્વર્ય સમૃદ્ધિના ધણી જાણ્યા હોય તો તેને સંતની આગળ માન કેમ રહે ?

માહાત્મ્યે સહિત ભગવાનને જાણ્યા હોય તો માન, ઈર્ષ્યા ને ક્રોધ ને સંતની આગળ થાય જ નહીં.''

શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''જુઓને ઉદ્ધવજી કેવા મોટા હતા ને કેવા ડાહ્યાં હતા ! પણ જો ભગવાનની મોટાઈ જાણતા હતા તો તે ભગવાનને વિષે હેતવાળી જે વ્રજની ગોપીઓ તેના ચરણની રજને પામ્યા સારું વનવેલીનો અવતાર માંગ્યો !

જો ભગવાનની ને સંતની એવી રીતે મોટાઈ જાણતો હોય તો માન, ઈર્ષ્યા, ક્રોધ રહે જ નહિ ને તેની આગળ દાસાનુદાસ થઈને વર્તે ને ગમે એટલું અપમાન કરે તો પણ તેના સંગને મૂકીને છેટે જવાને ઈચ્છે જ નહિ. અને એમ મનમાં થાય નહિ જે, 'હવે તો ક્યાં સુધી ખમીએ ? આપણે ઘેર બેઠાં થકા જ ભજન કરીશું. તે માટે એમ માહાત્મ્ય સમજે તો માન ટળે.'' એવી રીતે વાર્તા કરી.

શ્રીજીમહારાજે એમ વાર્તા કરી જે, ''ભગવાનનો ભક્ત હોય ને તેને કોઈ કર્મયોગે કરીને શૂળીએ ચઢાવ્યો ને તે સમયમાં અમે પણ તેની પાસે ઉભા હોઈએ, પણ તે ભક્તના હૃદયમાં એમ ઘાટ ન થાય જે, 'આ ભગવાન મને શૂળીના કષ્ટ થકી મુકાવે તો ઠીક.' એવી રીતે પોતાના દેહના સુખનો સંકલ્પ ન થાય ને જે કષ્ટ પડે તેને ભોગવી લે, એવો જે નિષ્કામ ભક્ત તેની ઉપર ભગવાનની બહુ પ્રસન્નતા થાય છે.''

ગ.અં.પ્ર.॥ ૨૯ ॥ મંદ વૈરાગ્યવાળાને ત્યાગ કરવો એ ઠીક નથી, ત્યાગ તો તીવ્ર વૈરાગ્યવાળાને કરવો તે ઠીક છે.

''હે મહારાજ ! એ મંદ વૈરાગ્યવાળો ત્યાગી છે તે સંત થકી ભગવાનના માહાત્મ્યની વાત સાંભળે ને પછી તો તે મનમાં વિચાર કરે, તો શું એને તીવ્ર વૈરાગ્ય ન આવે ? અને પ્રથમથી જ તીવ્ર વૈરાગ્ય તો કોઈકને પ્રારબ્ધ યોગે કરીને હશે અને બહુધા તો એમ પ્રત્યક્ષ

દેખાય છે જે, આને વૈરાગ્ય ન હતો ને પછી થયો; ત્યારે એનું કેમ સમજવું ?''

શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા,જો ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, ભક્તિ એ ચારે ગુણે કરીને સંપન્ન એવા મોટા સાધુ તેની સાથે એને અતિશય હેત થાય, જેમ ભગવાન સાથે હેત થાય છે ત્યારે તો તે જુવે, સાંભળે, બોલે ઈત્યાદિક જે જે ક્રિયાને કરે તે પોતાને જે મોટા સંત સાથે હેત છે તેની મરજી પ્રમાણે જ કરે, પણ તેની મરજી ન હોય તેવી કોઈ ક્રિયા કરે નહીં. અને તે સંતની મરજીથી બાહેર વર્ત્યામાં તેના મનને વિશે નિરંતર ભય વર્તે જે, જો હું એમની મરજી પ્રમાણે નહિ વર્તુ તો એ મારી સાથે હેત નહિં રાખે.' તે સારુ નિરંતર તેની મરજી પ્રમાણે વર્તે. માટે જો એવું સંત સાથે હેત થયું હોય, તો વૈરાગ્ય ન હોય તો પણ એનો ત્યાગ પાર પાડે.

અને જુઓને આપણાં સત્સંગમાં બાઈ-ભાઈ પરમહંસ એ સર્વેને અમારી ઉપર હેત છે તો મોટેરી

બે-ત્રણ બાઈઓ છે તે બરોબર બીજી સર્વે બાઈઓ વર્તમાન પાળે છે. કેમ જે, એ મનમાં એમ જાણે છે જે, 'જો અમે ખબડદાર થઈને વર્તમાન નહિ પાળીએ તો મહારાજનું હેત અમારી ઉપર નહિ રહે ને કુરાજી થશે.' તથા પરમહંસમાં પણ એમ છે તથા બીજા જે સત્સંગી તથા બ્રહ્મચારી તથા પાળા એ સર્વેમાં પણ એમ છે. દેશદેશનાં હરિભક્ત બાઈ, ભાઈ છેટે રહ્યાં છે તે પણ વર્તમાનમાં ખબડદાર વર્તે છે અને એમ જાણે છે જે, 'જો આપણ સારી પેઠે નહિ વર્તીએ તો મહારાજ કુરાજી થશે.' માટે અમારે વિષે હેતે કરીને બંધાણા થકા સર્વે ધર્મમાં દૃઢ પણે વર્તે છે, પણ વૈરાગ્ય તો કોઈ ને થોડો હશે ને કોઈકને ઝાઝો હશે, તેનો કાંઈ મેળ છે નહીં.

સત્સંગનો યોગ રાખે ને ભગવાનને અંતર્યામી જાણીને પોત પોતાના નિયમ કહ્યાં છે તે પ્રમાણે વર્તે તો ધર્મમાં રહે અને એ વિના બીજાનું તો કાંઈ ઠીક રહે

નહીં. માટે અમે જે પ્રશ્ન પૂછ્યો હતો તેનો આ અમે રહ્યો એ જ ઉત્તર છે.'

ગ.અં.પ્ર.॥ ૩૦ ॥ શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''અમારા મનમાં આ બે વાર્તા ગમે છે ને ત્યાં મન અટકે છે. તેમાં એક તો જેને એમ હોય જે, 'એક ચૈતન્યના તેજનો રાશિ છે ને તેના મધ્યને વિશે શ્રી પુરુષોત્તમ ભગવાનની મૂર્તિ સદા વિરાજમાન છે, એવો દૃઢ નિશ્ચય હોય અને ભગવાનની ઉપાસના, ભક્તિ કરતો હોય તે વાત ગમે અને બીજું એમ જે, એવા જે ભગવાન તેને અર્થે જે તપને કરતો હોય તથા યોગને સાધતો હોય તથા પંચવિષયના અભાવને કરતો હોય તથા વૈરાગ્યવાન હોય ઈત્યાદિક જે જે સાધન તે ભગવાનની પ્રસન્નતાને અર્થે નિર્દંભપણે કરે તે ગમે. અને એવાને દેખીને અમારું મન રાજી થાય છે જે, 'એને શાબાશ છે જે, એ આવી રીતે વર્તે છે.'

અને વળી આ પાંચ વાર્તાનું અમારે નિત્ય નિરંતર અનુસંધાન રહે છે. એક તો આપણે આ દેહને મૂકીને જરૂર મરી જાવું છે ને તેનો વિલંબ નથી જણાતો, એ તો એમ જ નિશ્ચય જણાય છે જે, 'આ ઘડી, આ ક્ષણમાં આપણે મરવું છે. બીજું આપણે મરીશું તેમાં આટલું કામ તો આપણે કર્યું છે ને આટલું બાકી છે તે કરવું છે. એવું નિરંતર અનુસંધાન રહે છે.

ત્રીજું અમારા મનમાં પંચવિષયની વાસના ટળી ગઈ છે કે નથી ટળી ? અને એમ જાણું છું જે, ટળી તો ગઈ છે ત્યારે તે વિષયની જે ક્રિયા તે કેમ થાય છે ? ત્યારે રખે ન ટળી હોય ! એમ અણ વિશ્વાસનું નિરંતર અનુસંધાન રહે છે.

ચોથું એમ જે, આની વાસના ટળી છે, ને આને આની નથી ટળી. એમ સર્વેના હૃદય સામું જોયા કરવું એમ અનુસંધાન રહે છે. પાંચમું હું મારા મનને ઉદાસી કરવા લાગું તો કોણ જાણે ક્યાંય જતું રહેવાય ને દેહ

પડી જાય માટે એમ જાણીએ છીએ જે, મનને ઉદાસી ન કરવું' કેમ જે, ભલા અમારે યોગે કરીને આ સર્વે બાઈ-ભાઈ, પરમહંસ રાજીપે બેઠા ભગવદ્ ભક્તિ કરે છે, તો એ ઠીક છે. અને ભગવદ્ ભક્તિ ને કરતાં દેખીને મનમાં બહુ રાજીપો થાય છે જે, મરી તો સર્વેને જવું છે, પણ આવી રીતે ભક્તિ કરવી એ જ જીવ્યાનો મોટો લાભ છે. એમ નિરંતર અનુસંધાન રહે છે.'' એવી રીતે શ્રીજીમહારાજે પોતાના ભક્તની શિક્ષાને અર્થે પોતાનું વર્તન લઈને વાર્તા કરી ને પોતે તો સાક્ષાત્ શ્રી પુરુષોત્તમ નારાયણ છે.

ગ.અં.પ્ર.॥ ૩૧ ॥ શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, છે તો થોડીક, પણ ધ્યાનમાં કરનારાને બહુ ઠીક આવે એવી છે. ને તે વાત કોઈ દિવસ અમે કરી નથી. પછી વળી નેત્રકમળ મીંચીને વિચારી રહ્યાં ને પછી બોલ્યા જે, ''કોટિ કોટિ ચંદ્રમા, સૂર્ય, અગ્નિ તેના જેવો તેજનો સમૂહ છે ને તે તેજનો સમુહ સમુદ્ર જેવો જણાય

છે. એવું બ્રહ્મરૂપ તેજોમય જે ભગવાનનું ધામ, તેને વિશે જે પુરૂષોત્તમ ભગવાનની આકૃતિ રહી છે અને તે આકૃતિમાંથી એ પોતે ભગવાન અવતાર ધારે છે. અને એ ભગવાન કેવા છે ? તો ક્ષર-અક્ષર થકી પર છે ને સર્વકારણના પણ કારણ છે ને અક્ષરરૂપ એવા જે અનંત કોટિ મુક્ત તેમને સેવ્યા છે ચરણકમળ જેનાં એવા છે.

અને એવાં જે એ ભગવાન તે જ પોતે દયાએ કરીને જવોના પરમ કલ્યાણ કરવાને અર્થે હમણાં પ્રકટ પ્રમાણ થકા તમારી સર્વેની દૃષ્ટિને ગોચર સાક્ષાત્પણે વર્તે છે માટે તે જે ધામમાં રહી મૂર્તિ ને આ પ્રકટ મૂર્તિ તેમાં અધિકપણે સાદૃશ્યપણું છે. તે જે મનુષ્યરૂપ મૂર્તિ તેના ધ્યાનનો કરતલ જે હોય તેની જે દૃષ્ટિ તે ભગવાનના રૂપ વિના બીજા રૂપ વિષયમાત્રમાં અતિશય વૈરાગ્યને પામીને તે ભગવાનના રૂપમાં લુબ્ધ થાય, ત્યારે તેને તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિ ને ધામની મૂર્તિ તે બેયમાં લગાર પણ ભેદ ન જણાય. અને તે મૂર્તિ ને આ મૂર્તિનાં

રૂપ, અવસ્થા તે બરાબર જણાય. તથા તે મૂર્તિ જેટલી ઊંચી છે ને જેટલી પુષ્ટ છે તેવી ને તેવી જ આ મૂર્તિ પણ જણાય છે, પણ તેમાં ને આમાં એક રોમનો પણ ફેર ન જણાય. અતિશય એકપણું જણાય. એવી રીતે તેમાં ને આ મૂર્તિમાં ફેર લગાર પણ નથી. તે મૂર્તિ ને આ મૂર્તિ એક જ છે. એવી જે પ્રત્યક્ષ મૂર્તિ તેનું ધ્યાન નેત્રને આગળ બાહેર કરે ત્યારે તો તેમાં ને એમાં લગાર ફેર નથી. માટે ગુણાતીત એવું જે અક્ષરધામ તેને વિશે જે મૂર્તિ છે તે જ મૂર્તિ પ્રત્યક્ષ છે, એ બેમાં ફેર નથી. જેમ ધામની મૂર્તિ ગુણાતીત છે તેમ જ મનુષ્ય મૂર્તિ પણ ગુણાતીત છે. એવી રીતે શ્રીજીમહારાજે પોતાના પુરુષોત્તમ સ્વરૂપના નિરૂપણની વાર્તા પરોક્ષપણે કરીને કહી.

ગ.અં.પ્ર.॥ ૩૨ ॥ શ્રીજીમહારાજે એમ વાર્તા કરી જે, ''ભગવાનનો જે સાચો ભક્ત હોય તેને ભગવાનનું માહાત્મ્ય સમજ્યાની કેવી રીતે છે ? તો 'જે

ભગવાન છે તે તેજોમય એવું જે પોતાનું અક્ષરધામ, તેને વિશે સદા સાકારમૂર્તિ થકા વિરાજમાન છે, ને સર્વના કારણ છે, સર્વના નિયંતા છે, સર્વના અંતર્યામી છે, અનેક કોટિ બ્રહ્માંડના રાજાધિરાજ છે, ને અલૌકિક દિવ્ય સુખમયમૂર્તિ છે ને માયાના ગુણ થકી રહિત છે.' એવી રીતે પ્રત્યક્ષ ભગવાનને જાણીને તે ભગવાન વિના જે બીજા સર્વ માયિક પદાર્થ માત્ર તેને અતિશય તુચ્છ ને નાશવંત સમજે ને એક ભગવાનને વિષે જ પ્રીતિ કરે ને નવ પ્રકારની ભક્તિને કરે.

અને વળી એમ સમજે જે, 'એવા અતિશય મોટા જે ભગવાન તેની મર્યાદાને વિષે કાળ, માયા, બ્રહ્મા, શિવ, સૂર્ય, ચંદ્રમા ઈત્યાદિક સર્વે સમર્થ છે તે પણ નિરંતર વર્તે છે.' એવું જાણીને તે ભગવાને બાંધી જે ધર્મ મર્યાદા તેને વિષે તે ભગવાનની પ્રસન્નતાને અર્થે પોતે નિરંતર વર્તે પણ તે ધર્મ મર્યાદાનો ક્યારેય

લોપ ન કરે. અને ભક્ત તો પ્રથમ કહી તેવી રીતની સમજણવાળાને જ જાણવો ને તેનો જ સંગ કરવો.''

ગ.અં.પ્ર.॥ ૩૩ ॥ બીજો ગમે તેવો હોય ને ચમત્કાર દેખાડે તો પણ તેનો કોઈ રીતે ભાર આવે જ નહીં. અને કેવો હોય તેને કોઈનો ભાર ન આવે ? એમ સમજતો હોય જે, આ દેહથી નોખો જે આત્મા તે હું છું ને તે હું પ્રકાશમાન સત્તારૂપ છું ને તે મારા સ્વરૂપને વિષે પ્રત્યક્ષ ભગવાન અખંડ વિરાજમાન છે ને તે ભગવાનના આકાર વિના બીજા જે પ્રાકૃત આકારમાત્ર તે અસત્ય છે ને અનંત દોષે યુક્ત છે. એવો વૈરાગ્ય હોય ને ભગવાનનું માહાત્મ્ય યથાર્થ જાણતો હોય તેને કોઈ જાતનો બુદ્ધિમાં ભ્રમ થાય નહીં. ભગવાનનો એકાંતિક ભક્ત કેને કહીએ ? તો જેને સ્વધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને માહાત્મ્યે યુક્ત એવી ભગવાનની અનન્ય ભક્તિ એટલાં વાનાં હોય તેને એકાંતિક ભક્ત કહીએ. અને એની ગતિ એમ કહી છે જે એનો ભગવાનમાં

પ્રવેશ થાય. તે પ્રવેશ તે શું ? તો તેજના મંડળને વિષે દિવ્યમૂર્તિ એવાં જે ભગવાન તેને વિશે એ ભક્તને સ્નેહ હોય, તે સ્નેહે કરીને ભગવાનની મૂર્તિ ને વિષે એના મનનું નિરંતર અનુસંધાન રહે ને આસક્ત થકો વર્તે ને એવી રીતે રહ્યો થકો એ ભગવાનની સેવાને વિષે પણ બહાર થકી રહે. તેમ એ એકાંતિક ભક્તનો ભગવાનને વિષે પ્રવેશ જાણવો.

અને હમણાં પણ જે ભક્તને ભગવાનની કથા, કીર્તન, નામસ્મરણ ઈત્યાદિક જે દસ પ્રકારની ભક્તિ તથા ભગવાનનું માહાત્મ્ય તથા સ્વધર્મ તથા વૈરાગ્ય તથા આત્મનિષ્ઠા તથા સંતનો સમાગમ એનું બંધાણ હોય, તે એવું હોય જે, 'તે વિના કોઈ રીતે ચાલે જ નહીં.' શ્રીજીમહારાજે એમ વાર્તા કરી જે, ''ભગવાનના ભક્તને સ્ત્રી, ધન, દેહાભિમાન અને સ્વભાવ એ ચાર વાનાંમાં કાચ્યપ હોય ને તે ભગવાનની ભક્તિ કરતો હોય તો પણ એની ભક્તિનો

વિશ્વાસ નહીં. માટે જેને દૃઢ ભક્તિ ઇચ્છવી હોય તેને એ ચાર વાનાંમાં કાચ્યપ રાખવી નહીં. ને એ ચારની કાચ્યપ હોય તો પણ સમજીને ધીરે ધીરે ત્યાગ કરવી. તો ભગવાનની નિશ્ચળ ભક્તિ થાય. આ વાર્તા તે આમ જ છે પણ એમાં કોઈ સંશય નથી.

ગ.અં.પ્ર.॥ ૩૪ ॥ જેના જેવા નિયમ કહ્યાં છે તેમાં સાવધાનપણે વર્તે તે નિયમ ક્યાં ?

તો એક તો સ્વધર્મ સંબંધી નિયમ. એવી રીતે પંચવિષયના ત્યાગ સંબંધી નિયમને દૃઢપણે સાવધાન થકો પાળે તથા ભગવાન ને ભગવાનના ભક્ત તેની દેહે કરીને પરિચર્યા કરે તથા ભગવાનની કથા સાંભળે ઈત્યાદિક નવ પ્રકારની ભક્તિ સંબંધી જે નિયમ તેને પાળે, ત્યારે એના મનમાં પણ શુભ સંકલ્પ થવા લાગે. એવી રીતે બે પ્રકારના નિયમમાં જે વર્તે તો તેને વૈરાગ્ય ને ભગવાનને વિષે પ્રીતિ એ બે ન હોય તો પણ તે થાય ને અતિશય બળિયો થઈ જાય ને એને પદાર્થમાં અશુભ

વાસના ટળીને એક ભગવાનની વાસના દિવસે દિવસે વૃદ્ધિ પામતી જાય છે.

હે મહારાજ ! જે ક્રોધ છે તે શા માંથી ઉત્પન્ન થાય છે ? તો પોતાને જે પદાર્થની કામના હોય તથા જેમાં પોતે મમત્વ બાંધ્યો હોય ને તેનો ભંગ કોઈક કરે ત્યારે તેને તેમાંથી ક્રોધ ઉપજે છે; ને કામના જે ઈચ્છા તેનો ભંગ થયો, ત્યારે તે કામ હતો તે ક્રોધરૂપે પરિણામને પામે છે. માટે એનો તો એવો સ્વભાવ જ થયો જે, એમાં ક્રોધ ઉપજે અને એમ થાય તો પણ ક્રોધ ન ઊપજે એમ છે કે નહીં ?

ત્યારે શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, 'જે મોટા સાધુ છે તેમણે ભગવાનની આજ્ઞાએ કરીને અથવા શાસ્ત્ર દૃષ્ટિએ કરીને માહાત્મ્ય જાણીને પોતાની ઈચ્છાએ કરીને અનેક જીવોને ધર્મમર્યાદામાં રખાવવા અને ભગવાનને માર્ગે ચઢાવવા એવો શુભ સંકલ્પ મનમાં ઈચ્છયો હોય, ને તેમાં પ્રવર્ત્યા હોય, અને કોઈક જીવ

ધર્મમર્યાદાનો ભંગ કરીને અધર્મમાં પ્રવર્તે, ત્યારે તે મોટા પુરૂષને તે જીવની ઉપર ક્રોધ ઉપજી આવે. કેમ જે, પોતાનો જે શુભ સંકલ્પ તેનો તેણે ભંગ કર્યો. માટે ધર્મ મર્યાદામાં રાખવાની શિક્ષાને અર્થે તેની ઉપર ક્રોધ કરીને તેને શિખામણ ન દે, તો મર્યાદાનો ભંગ થતો જાય ને તે જીવનું સારું ન થાય. માટે એવી રીતે તો ક્રોધ થાય તે ઠીક ને એમાં કાંઈ બાધ નહીં. કેમ જે, એવા માર્ગમાં જે મોટા સાધુ પ્રવર્ત્યા તેને આશરીને હજારો રહ્યાં હોય, તેને કાંઈક રીસ કરીને કહ્યાં વિનાનું કેમ ચાલે ? અને ક્રોધ તો ત્યારે ન થાય જે, 'જેમાંથી ક્રોધ થાય તેનો ત્યાગ કરી દે અને એકાએકી વનમાં ફરતો રહે ત્યારે ક્રોધ ન થાય, પણ એમ તો એમનાથી કેમ કરાય ? કેમ જે, એમણે તો અનેક જીવને વાર્તા કરીને ભગવત્સન્મુખ કરવા ને તેનું જે કલ્યાણ થાય, તેનું જે મહાફળ તે શાસ્ત્ર દૃષ્ટિએ કરીને સમજ્યું છે. તથા એવી રીતની જે ભગવાનની આજ્ઞા તેનું માહાત્મ્ય જાણ્યું છે.

માટે ક્રોધ થાય તો પણ એ જ પોતાનો શુભ સંકલ્પ તેનો ત્યાગ કરે જ નહીં.

અને વળી જેને કોઈક મોટા સાધુ સંગાથે હેત થયું હોય ને તેને વિશે પોતાના કલ્યાણ થવા રૂપ સ્વાર્થ માન્યો હોય ને એમ જાણતો હોય ને જે, 'આ સાધુથી જ મારું સારું થશે.' એવો જે હોય તેને ક્રોધનો સ્વભાવ હોય તો પણ મોટા સાધુ ઉપર એને કોઈ દિવસ ક્રોધ ન થાય ને એ ક્રોધ ને મૂકી જ દે, એમ પણ ક્રોધ જાય છે. અને પદાર્થના લેણદેણ સારું તે તુચ્છ પદાર્થને અર્થે જે સાધુ સંગાથે ક્રોધ કરે છે, તેને તો સાધુનું માહાત્મ્ય તથા સાધુનો જે આવી રીતનો માર્ગ તે સમજાયો જ નથી ને સમજાયો હોય તો તુચ્છ પદાર્થ સારું ક્રોધ કરે નહીં. અને બુદ્ધિવાન હોય, સમજુ હોય ને તુચ્છ પદાર્થ સારું સાધુ સંગાથે ક્રોધ કરે તો તેની બુદ્ધિ રાજાના કામદારના જેવી વ્યવહારિક જાણવી, પણ સાધુપણાની બુદ્ધિ એને આવી જ નથી એમ સમજવું.

ગ.અં.પ્ર.॥ ૩૫ ॥ જે ભક્તને એક ભગવાનને વિષે મોટયપ હોય ને ભગવાનથી બીજું કોઈ પદાર્થ અધિક ન જાણતો હોય ને ભગવાન વિના બીજા સર્વેને તુચ્છ જાણતો હોય, તથા પોતાની જે પ્રકૃતિ હોય તેને ભગવાન તથા સાધુ તે મરોડે ને પ્રકૃતિ પ્રમાણે ન ચાલવા દે ને પ્રકૃતિ હોય તેથી બીજી રીતે વર્તવિ, ત્યારે જે મૂંઝાય નહિ ને પ્રકૃતિ મરોડે તેમાં કચવાઈ જાય નહિ ને પોતાની પ્રકૃતિ ગમે તેવી કઠણ હોય તેને મૂકીને જેમ ભગવાન તથા સાધુ તે કહે તેમ જ સરલપણે વર્તે. એવી બે પ્રકારે જેની સમજણ હોય તેને ગમે તેવો આપત્કાળ પડે તો પણ ભગવાનનો આશ્રય ન ટળે.

''પ્રકૃતિ મરોડે ને મૂંઝાય ત્યારે જે પોતાનો જ અવગુણ લે, પણ ભગવાનનો ને તથા સાધુનો અવગુણ ન લે એ સારો અને જે પોતાનો અવગુણ ન લે, ને ભગવાન તથા સાધુનો અવગુણ લે, તો એનો વિશ્વાસ નહિ ને એવો જે હોય તેના આશ્રયનો પણ ઠા નહીં.''

વળી શ્રીજીમહારાજે એમ વાર્તા કરી જે, ''સાધુના દ્રોહનું શાસ્ત્રમાં સર્વ કરતાં અધિક પાપ કહ્યું છે, તેનું શું કારણ છે ? તો એ સાધુના હૃદયને વિષે સાક્ષાત્ ભગવાન રહ્યા છે. માટે સાધુનો દ્રોહ કરે ત્યારે ભગવાનનો દ્રોહ થાય છે. કેમ જે, તે સાધુનો દ્રોહ કરે ત્યારે તેના હૃદયમાં રહ્યાં જે ભગવાન તે દુઃખાય છે, ત્યારે એ ભગવાનના દ્રોહનું અધિક પાપ છે. માટે સંતના દ્રોહનું સર્વ કરતાં અધિક પાપ કહ્યું છે. ભગવાનની દયાનું અધિકપણું જાણવું અને વળી એમ જાણવું જે, 'એ વૈરબુદ્ધિએ કરીને આશર્યા તેનું પણ ભગવાને કલ્યાણ કર્યું. તો જે ભક્ત ભક્તિએ કરીને એનો આશરો લેશે ને ભગવાનને ભક્તિએ કરીને રાજી કરશે તેનું ભગવાન કેમ કલ્યાણ નહિ કરે? કરશે જ. 'એવી રીતે ભગવાનની દયાનું અધિકપણું જણાવીને મનુષ્યને ભગવાનની ભક્તિમાં પ્રવર્તાવવા. જેમ ભગવાનનું ગમતું હોય તે પ્રમાણે જ વર્તવું ને ભક્તિ

કરવી, ને ભગવાન ને ભગવાનના ભક્તને રાજી કરવા એવો ભગવાનના ભક્તનો પક્ષ છે.'' સાધુના હૃદયમાં ભગવાન રહ્યાં હોય ને તેના દ્રોહથી ભગવાનનો દ્રોહ થાય ને તેની સેવા કરીએ તો ભગવાનની સેવા થાય, તે સાધુનાં લક્ષણ શાં છે ? તે કહો.

શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ૧) ''પ્રથમ તો મોટું લક્ષણ એ છે જે ભગવાનને ક્યારેય પણ નિરાકાર ન સમજે, સદાય દિવ્ય સાકારમૂર્તિ સમજે.

...ભગવાન તો સદા સાકાર જ છે. બ્રહ્માંડની ઉત્પતિ, સ્થિતિ, પ્રલયના કર્તા છે ને સદા પોતાના અક્ષરધામને વિશે વિરાજમાન છે ને રાજાધિરાજ છે ને તે જ આ પ્રત્યક્ષ છે. એવી રીતે જે આ સમજણ તે કોઈ રીતે કોઈ કાળે ડગી ન જાય, સદા એમ જ સમજે; એક તો એ લક્ષણ હોય.

૨) ...ભગવાનની જે એકાંતિક ભક્તિ તેને પોતે કરતો હોય અને એ ભગવાનનું જે નામ સ્મરણ

ને કથા-કીર્તનાદિક તેને કોઈ કરતું હોય તેને દેખીને મનમાં બહુ રાજી થાય.

૩) ...તથા એ ભગવાનનાં ભક્તમાં રહેવું હોય તેમાં કોઈ સ્વભાવ આડો આવે નહિ અને તે સ્વભાવને મૂકે પણ ભગવદ્ ભક્તના સંગનો ત્યાગ ન કરે. અને તે પોતાના સ્વભાવને સાધુ ખોદે, તો સાધુનો અભાવ ન લે અને પોતાના સ્વભાવનો અવગુણ લેતો રહે, પણ કચવાઈને ભક્તના સમૂહમાંથી છેટે રહેવાનો કોઈ દિવસ મન ઘાટ પણ ન કરે. એમ ને એમ ભક્તના સમૂહમાં પડ્યો રહે એવો હોય.

૪) ...સારું વસ્ત્ર, સારું ભોજન, સારું જળ તથા જે જે કોઈ સારું પદાર્થ પોતાને પ્રાપ્ત થાય તો મન એમ ઘાટ કરે જે, 'આ પદાર્થ હું ભગવાનના ભક્તને આપું તો ઠીક અને તે પદાર્થ તેને આપે ને રાજી થાય એવો હોય.

૫) ...ભક્તના સમૂહમાં રહેતો હોય ને તેની કોરનું એમ ન થાય જે, 'આ તો કેટલાંક વર્ષ ભેગો

રહ્યો પણ એના અંતરનો તો કાંઈ તાગ આવ્યો નહિ ને આ તે કોણ જાણે કેવોય હશે ? એનું તો કાંઈ કળાતું નથી.'' એવો ન હોય ને જેવો એ માંહી બાહેર હોય તેને સર્વે જાણે જે, 'આ તો આવો છે' એવો જે સરલ સ્વભાવવાળો હોય.

૬) ...અને શાંત સ્વભાવવાળો હોય તો પણ કુસંગીની સોબત ન ગમે ને તે થાય તો તપી જાય, એવી રીતે વિમુખના સંગની સ્વભાવિક અરુચિ વર્તતી હોય. આવે છો લક્ષણે યુક્ત જે સાધુ હોય તેના હૃદયમાં સાક્ષાત્ ભગવાન વિરાજમાન છે એમ જાણવું. અને એવા સાધુનો દ્રોહ કર્યો તો ભગવાનનો દ્રોહ કર્યા બરોબર પાપ લાગે અને એવા સાધુની સેવા કરે તો ભગવાનની સેવા કર્યા તુલ્ય ફળ થાય છે.''

ગ.અં.પ્ર.॥ ૩૬ ॥ શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, ''કલ્યાણનું અસાધારણ સાધન તો એ છે, જે શ્રી પુરુષોત્તમ ભગવાનને બ્રહ્મ જ્યોતિના સમુહને વિશે

અનાદિ સાકારમૂર્તિ સમજવા, ને તેના જ સર્વે અવતાર છે, એમ સમજીને તે પ્રત્યક્ષ ભગવાનનો જે તે ભાવે કરીને આશ્રય કરવો ને ધર્મ સહિત તે ભગવાનની ભક્તિ કરવી. ને તેવી ભક્તિએ યુક્ત જે સાધુ તેનો સંગ કરવો, એ કલ્યાણનું અસાધારણ સાધન છે. અને એમાં બીજાં કોઈ વિઘ્ન પ્રતિબંધ કરતાં નથી.

''હું તો એમ જાણું છું જે, ભગવાનની મૂર્તિની જે ઉપાસના ને ધ્યાન, તે વિના જે આત્માને દેખવો ને બ્રહ્મને દેખવું તે તો થાય જ નહિ ને ઉપાસનાએ કરીને જ આત્મા દેખાય.

ગ.અં.પ્ર.॥ ૩૭ ॥ જેને ભગવાનના સ્વરૂપનું યથાર્થ જ્ઞાન એકવાર થયું હોય ને પછી તેને દેશ, કાળ, ક્રિયા, સંગ વિષય થઈ જાય તો પણ તે જ્ઞાનનો લેશ જાય નહીં. જેણે ભગવાનના સ્વરૂપનું સુખ તથા ભગવાનના ભજનનું સુખ પોતાના મનમાં એકવાર યથાર્થપણે જાણ્યું છે ને તેને પછી સમાગમનો યોગ ન

રહ્યો ને બહાર નીકળી ગયો તો પણ તે સુખને સંભારતો થકો જ સુખ દુઃખને પ્રારબ્ધાનુસારે ભોગવે, પણ તે સુખને ભૂલી ન જાય. અને જેણે ભગવાનનું સુખ જાણ્યું નથી, ને તેનો અનુભવ થયો નથી તે, તે શું સંભારે...? એ તો પશુ જેવો છે.

ને ભગવાન જેવા તો એક ભગવાન જ છે, પણ બીજો કોઈ નથી અને ભગવાનના સાધર્મ્યપણાને પામ્યા એવા જે ભગવાનના ધામમાં ભક્ત છે તેનો આકાર પણ ભગવાન જેવો છે, તો પણ તે પુરૂષ છે ને ભગવાન પુરૂષોત્તમ છે, ને તે સર્વમાં શ્રેષ્ઠ છે ને એમને ઉપાસ્ય છે ને સર્વેના સ્વામી છે ને એ ભગવાનના મહિમાનો કોઈ પાર પામતાં નથી. એવા દિવ્યમૂર્તિ જે ભગવાન તે નિર્ગુણ છે ને ધ્યેય છે અને એનું ધ્યાન કરે છે તે નિર્ગુણ થઈ જાય છે. એવું ભગવાનનું સ્વરૂપ છે. એવા જે એ ભગવાન, તે જ પોતે જીવોના કલ્યાણને અર્થે મનુષ્ય જેવા થાય

છે. તે ભગવાનના સ્વરૂપનું જ્ઞાન જેને આવી રીતે થયું હોય ને તે ભગવાનની ભક્તિ કરી હોય, ને તે જ્ઞાન-ભક્તિ ના સુખનો પોતાના જીવમાં અનુભવ એકવાર યથાર્થ થયો હોય, તો તેની વિસ્મૃતિ ક્યારેય થાય નહીં. અને ગમે તેવું સુખ દુઃખ પડે તો પણ તેને વિષે તે ભગવાનના સ્વરૂપના સુખનો જે અનુભવ તે વિસરી જાય નહીં.

અને આ વાર્તા શા સારું કરીએ છીએ ? તો આવો સત્સંગનો યોગ હમણાં તો છે, પણ કદાચિત્ દેશ, કાળ, પ્રારબ્ધના વિષયપણા થકી એવો યોગ ન રહે ત્યારે જો આવી વાર્તા સમજી રાખી હોય તો તેના જીવનું કલ્યાણ થાય અને એને એવો દૃઢ નિશ્ચય હોય તો એને ક્યારેય એમ ન સમજાય જે, 'મારું ક્યારેય અકલ્યાણ થશે.' અને આવો યોગ રહેવો બહુ દુર્લભ છે ને આવી રીતે દેહે વર્તવું તે પણ દુર્લભ છે. કેમ જે, કોઈક દિવસ બાહેર નીકળી જવાય ત્યારે આમ દેહે ન

વર્તાય, તો પણ આ વાર્તા સમજી રાખી હોય તો એના જીવનું બહુ સારું થાય માટે આ વાર્તા કરી છે.''

ગ.અં.પ્ર.॥ ૩૮ ॥ એ સર્વે આકાર કાળે કરીને નાશ પામે છે. અને ભગવાનના અક્ષરધામને વિશે જે ભગવાનનો આકાર છે તથા તે ભગવાનના પાર્ષદ જે મુક્ત તેમના જે આકાર છે, તે સર્વે સત્ય છે ને દિવ્ય છે ને અતિશય પ્રકાશે યુક્ત છે. અને તે ભગવાનનો ને તે મુક્તનો જે આકાર, તે પુરુષના જેવો દ્વિભુજ છે ને સચ્ચિદાનંદરૂપ છે અને તે અક્ષરધામને વિશે રહ્યાં જે એ ભગવાન તે જે તે, તે મુક્ત પુરુષ તેમણે દિવ્ય એવા જે નાના પ્રકારના ઉપચાર, તેણે કરીને સેવ્યા થકા ને તે મુક્ત પુરુષને પરમ આનંદ ન ઉપજાવતાં થકા સદા વિરાજમાન છે. અને એવા સર્વોપરી જે પુરૂષોત્તમ ભગવાન તે જ દયાએ કરીને જીવોના કલ્યાણને અર્થે આ પૃથ્વીને વિશે પ્રકટ થયા થકા સર્વજનના નયનગોચર વર્તે છે ને તમારા ઈષ્ટદેવ

છે ને તમારી સેવાને અંગીકાર કરે છે. અને એવા જે એ પ્રત્યક્ષ પુરુષોત્તમ ભગવાન તેના સ્વરૂપમાં ને અક્ષરધામને વિશે રહ્યાં જે ભગવાન; તેના સ્વરૂપમાં કાંઈ પણ ભેદ નથી, એ બે એક જ છે અને એવા જે આ પ્રત્યક્ષ પુરુષોત્તમ ભગવાન તે અક્ષરાદિક સર્વના નિયંતા છે, ઈશ્વરના પણ ઈશ્વર છે, ને સર્વ કારણના પણ કારણ છે, ને સર્વોપરી વર્તે છે ને સર્વ અવતારના અવતારી છે ને તમારે સર્વેને એકાંતિકભાવે કરીને ઉપાસના કરવા યોગ્ય છે અને આ ભગવાનના જે પૂર્વે ઘણાંક અવતાર થયા છે, તે પણ નમસ્કાર કરવા યોગ્ય છે, ને પૂજવા યોગ્ય છે.

શ્રીજીમહારાજે એમ વાર્તા કરી જે, "એક દ્રવ્યાદિકનો લોભ તથા રસને વિશે જિહ્વાની આસક્તિ તથા દેહાભિમાન તથા કુસંગીમાં હેત રહી જાય તથા સંબંધીમાં હેત હોય એ છો વાનાં જેને હોય, તેને કોઈ દિવસ જીવતે ને મરીને પણ, સુખ તો ક્યારેય થાય જ

નહિ. માટે જેને સુખ ઈચ્છવું હોય તેને એવા સ્વભાવ હોય તો ટાળવા. ને નિવૃત્તિ પર થવું ને બરોબરીયાની સોબત ન રાખવી. તે દેહાભિમાને રહિત ને વૈરાગ્યયુક્ત ને ભગવાનનું અલ્પ વચન હોય તેમાં ફેર પડે તો તે મહત્ વચનમાં ફેર પડ્યો તેમ માનતા હોય. એવા જે ભગવદ્ ભક્ત મોટા સાધુ તે સંગાથે પોતાના જીવને જડી દેવો ને તેના વચનમાં મન, કર્મ, વચને વર્તવું. ને વિષયના સંબંધથી તો છેટે જ રહેવું પણ એનો સંબંધ પોતાના નિયમનો ત્યાગ કરીને થવા દેવો નહીં. ને જો વિષયનો સંબંધ કરવા માંડે તો એનો ઠા રહે જ નહિ, એ સિદ્ધાંત વાર્તા છે.''

ગ.અં.પ્ર.॥ ૩૯ ॥ ''ભગવાનની માયા તે કઈ છે ? તો દેહને વિષે અહંબુદ્ધિ ને દેહ સંબંધી પદાર્થને વિષે મમત્વબુદ્ધિ એ જ માયા છે તે એ માયાને ટાળવી. અને એ માયાને જેણે ટાળી તે માયાને તર્યો કહેવાય. એ માયા ને ટાળીને ભગવાનમાં પ્રીતિ કરવી.'' એટલો સર્વ

શાસ્ત્રનો સિદ્ધાંત છે. તેને આજ સમજો કે ઘણે દિવસે કરીને સમજો. અને હનુમાન, નારદ, પ્રહલાદ એ જે મોટા મોટા ભગવાનના ભક્ત, તેમણે પણ ભગવાન પાસે એમ જ માંગ્યું છે જે, અહંમમત્વ રૂપ માયા થકી રક્ષા કરજ્યો અને તમારે વિષે પ્રીતિ થજ્યો અને એ માયાને તર્યા હોય ને તમારે વિષે પ્રીતિવાળા હોય એવા જે સાધુ તેનો સંગ થજ્યો અને એ સાધુને વિશે હેત ને મમત્વ થજ્યો.' માટે આપણે પણ એમ કરવું ને એમ માંગવું અને એનો શ્રવણ, મનન, નિદિધ્યાસ કરવો.

અને ભગવાનનો જે ભક્ત હોય, તેને આત્મનિષ્ઠાનું બળ તથા ભગવાનના માહાત્મ્યનું બળ, એ બે બળ જોઈએ. તે આત્મનિષ્ઠા તે શું ? તો પોતાના આત્માને દેહથી પૃથક જાણવો. અને સાધુ ભેળા રહેતા હોઈએ, તેમાં પરસ્પર કોઈક નિમીત્તે બોલાચાલી થાય અને કોઈક જાતનો અહં મમત્વ થાય તથા માન, ક્રોધ, સ્વાદ, લોભ, કામ, મત્સર, ઈર્ષ્યા એ આદિક

અવગુણની પ્રવૃત્તિ થાય, ત્યારે જો આત્મા પોતાને ન જાણતા હોઈએ તો સાધુનો અવગુણ આવે; તેમાંથી એનું બહુ ભૂંડું થાય. માટે પોતાના દેહથી પૃથક્ આત્મા જાણવો. અને તે આત્મા છે તે બ્રાહ્મણ નથી, ક્ષત્રિય નથી, કણબી નથી, કોઈનો દીકરો નથી, કોઈનો બાપ નથી, એની કોઈ જાત નથી, નાત નથી, એવો છે અને એમ કહેવાય છે. જે, 'જેટલું સમુદ્રનું પાણી છે તેટલું તે જીવ પોતાની માતાનું દૂધ ધાવ્યો છે.

ભગવાનનું માહાત્મ્ય કેમ જાણવું ? તો ભગવાન છે તે અનેક બ્રહ્માંડના રાજાધિરાજ છે અને જે બ્રહ્માંડના એ રાજા છે તે બ્રહ્માંડની પણ ગણતી નથી. અને તે એક-એક બ્રહ્માંડમાં બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, શિવ હોય તથા સાત દ્વીપ, સાત સમુદ્ર, મેરુ, લોકાલોક આદિક પર્વત, તેણે યુક્ત પૃથ્વીની રચના હોય તથા ચૌદ લોકની રચના હોય તથા અષ્ટ આવરણની રચના હોય ઈત્યાદિક સામગ્રીએ સહિત જે અનેક બ્રહ્માંડ, તેના રાજા ભગવાન છે. અને

ભગવાનને તો એવા બ્રહ્માંડની પણ ગણતી નથી, માટે ભગવાનની તો બહુ જ મોટયપ છે. અને તે બ્રહ્માંડને વિષે આ જીવ છે તે ભગવાનની આગળ શા લેખામાં છે ? કાંઈ નથી. અતિ તુચ્છ છે.

અને જે ભગવાન છે તે તો સર્વે સુખમાત્રના રાશિ છે. ને એ ભગવાન સંબંધી જે સુખ છે તે અવિનાશી છે ને મહા અલૌકિક છે. તેમ ભગવાને બ્રહ્માંડને વિષે અનેક જીવોને પંચવિષય સંબંધી સુખ આપ્યું છે, તે તો કૂતરાને નાંખ્યો જે બટકું રોટલો, તેની પેઠે અતિ તુચ્છ છે ને પોતાને વિષે જે સુખ છે તે તો મહામોટું છે. અને વળી સુષુપ્તિ અવસ્થાને વિષે એ જીવને ભગવાન મોટું સુખ પમાડે છે, તે ગમે તેવી વેદના થઈ હોય ને સુષુપ્તિમાં જાય ત્યારે સુખિયો થઈ જાય છે.

અને વળી એ ભગવાનના ચરણકમળની રજને બ્રહ્મા, શિવ, લક્ષ્મીજી, રાધાજી, નારદ, શુક, સનકાદિક, નવ યોગેશ્વર એવાં એવાં મોટાં છે તે પણ

પોતાના મસ્તક ઉપર ચઢાવે છે ને માનને મૂકીને એ ભગવાનની નિરંતર ભક્તિ કર્યા કરે છે. અને વળી એ ભગવાને જગતમાં વિચિત્ર સૃષ્ટિ કેવી કરી છે ? ને તેમાં કેવું ડહાપણ કર્યું છે ?

ઈત્યાદિક અનેક કળા ભગવાનમાં રહી છે. એવી રીતે ભગવાનનું માહાત્મ્ય જાણીને તથા ભગવાનને સુખમયમૂર્તિ જાણીને બીજા સર્વ પદાર્થમાં વૈરાગ્ય થાય છે ને એક ભગવાનમાં જ પ્રીતિ થાય છે. પોતાના જીવાત્માનું જ્ઞાન તથા ભગવાનના માહાત્મ્યનું જ્ઞાન એ બે જેને સિદ્ધ થયા હોય ને તે જો ગમે તેવા પંચવિષય સંબંધી સુખમાં કદાચિત્ બંધાઈ ગયો હોય, તો પણ તેમાં બંધાઈ રહે નહિ, તેને તોડીને નીકળે જ રહે છે. અને જે વિષયના સુખનો ત્યાગ કરીને વર્તતો હોય ને તે ન બંધાય એમાં તે શું કહેવું? માટે એ બે પ્રકારનાં જ્ઞાનને સાંભળીને એનો પોતાના મનમાં વેગ લગાડી દેવો.

જેને આ બે વાતનો નિરંતર આલોચ રહે ત્યારે એને એ જ્ઞાન સિદ્ધ થાય અને એને ગમે તેવો આપત્કાળ પડે તો તેને વિષે એની સહાય કરે. જેને આ બે વાત મનમાં લાગી ગઈ હોય, તેને ઈન્દ્રિયોને વિષયભોગની ઈચ્છા રહી છે એ શલ્ય છે તે સર્વે નીકળી જાય. કહેતાં વિષયભોગમાંથી એની ઈન્દ્રિયોની વૃત્તિ નીકળીને એક ભગવાનમાં વળગે. અને સત્સંગી પણ એને જ કહીએ; કેમ જે સત્યરૂપ એવો જે પોતાનો આત્મા તથા સત્યરૂપ એવા જે ભગવાન તેનો જેને આવી રીતે સંગ થયો તેને સત્સંગી કહીએ. અને આ પ્રકારે જે વાર્તા છે તેને દૈવી જીવ સાંભળે ત્યારે તેના હૃદયમાં લાગીને રગરગમાં પ્રવર્તી જાય. અને વળી જે ભગવાન છે તે જેવા તો એ એક જ છે. અને ભગવાનને ભજી ભજીને ઘણાંક ભગવાનના સાધર્મ્યપણાને પામ્યા છે, તો પણ તે ભગવાન જેવા તો થતાં જ નથી.

ખગોળ-ભૂગોળનું વચનામૃત

શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, સાંભળો એક વાત કરીએ છીએ જે, શ્રીમદ્ ભાગવતાદિક સદ્ગ્રંથોને વિશે લખ્યું છે જે, ભરતખંડમાં મનુષ્યનો દેહ પામવો તે અતિ દુર્લભ છે, ચિંતામણિ તુલ્ય છે. જે દેહને ઇન્દ્રાદિક દેવતા ઇચ્છે છે. તે દેવતાને વિષય ને વૈભવ-વિલાસ ને આયુષ તે તો મનુષ્યના થકી ઘણું અધિક છે, પણ ત્યાં મોક્ષનું સાધન નથી થાતું. મોક્ષનું સાધન તો ભરતખંડને વિશે મનુષ્યદેહ પામ્યા થકી થાય છે, તે વિના બીજે કોઈ ઠેકાણે ને કોઈ દેહને વિશે થાતું નથી. એ હેતુ માટે સર્વ દેશથી મૃત્યુલોકમાં ભરતખંડને વિશે મનુષ્યનો દેહ પામવો તે અધિક છે, તેને તુલ્ય બીજું કોઈ ચૌદલોકમાં સ્થાનક નથી.

આ જંબુદ્વીપ તેના નવ ખંડ કહ્યાં. તેમને વિશે

ભરતખંડ છે તે અતિ શ્રેષ્ઠ છે. તેમને વિશે ભરતખંડ છે તે અતિ શ્રેષ્ઠ છે. તે શા હેતુ માટે ? તો બીજા આઠ ખંડ છે તેમાં ભોગવિલાસના સુખ તો ઘણાં અધિક છે પણ મોક્ષનું સાધન ત્યાં થાતું નથી. ને મોક્ષનું સાધન ત્યાં થાતું નથી. ને મોક્ષનું સાધન તે તો એક ભરતખંડમાં જ થાય છે. તે હેતુ માટે આ ભરતખંડને તુલ્ય ચૌદ લોકને વિશે બીજું કોઈ ઠેકાણું નથી.

તેમાં સદ્‌ગુરુ ને બ્રહ્મવેત્તા સંત છે તેમનું પ્રગટપણું ઘણું રહે છે ને તે દેશમાં મનુષ્યદેહ પામે છે તેમને ધર્મ ભક્તિ, વૈરાગ્ય, જ્ઞાન એ સમજાય એમ છે ને મોક્ષના માર્ગને જાણે એમ છે. તે કેમ જાણે ? તો એ જે ઉત્તમ દેશ છે તેને વિશે ભગવાનના અવતાર ઘણાંક થાય છે એટલા માટે એ દેશ શ્રેષ્ઠ છે.

અને ભરતખંડના સર્વ મનુષ્ય છે તે મોક્ષનો ઉપાય કરે તો મોક્ષ થાય એમ છે ને ન કરે તો ન થાય. માટે જે વિવેકી છે તેને હિંસાદોષ રહિત થઈને કુસંગનો ત્યાગ

કરી સદ્‌ગુરુ ને બ્રહ્મવેત્તા સંતનો આશ્રય કરીને તેમને સેવવા. ને તે સદ્‌ગુરુ ને જે ધર્મ, ભક્તિ, વૈરાગ્ય, જ્ઞાન એ આદિક શુભગુણ સંપન્ન હોય તેને ઓળખીને તેનો આશ્રય કરવો.

ભગવાનનું ભજન કરવું - એ જ મોક્ષનું સાધન છે. તેને સમજુ ને મોટો જાણવો. આવો મનુષ્યદેહ અમૂલ્ય છે તેને ખુવે છે; ને મોક્ષનો ઉપાય નથી સમજતા તો તેને સદ્‌ગ્રંથ છે તે તેમને મૂર્ખ કહે છે, ફરીને આવો મોક્ષક્ષેત્રમાં મનુષ્યનો દેહ મળવો તેનો વિલંબ તો ઘણો છે.

તે આપણાં વર્ષ ચાર અબજ ને બત્રીશ કરોડ થાય ત્યારે બ્રહ્માનો એક દિવસ થાય છે. તે ચાર જુગની એક ચોકડી. ત્રેતાલીશ લાખ ને વીસ હજાર વર્ષ થાય ત્યારે એક ચોકડી થાય. એવી બ્રહ્માના એક દિવસમાં એક હજાર ચોકડી યુગની થાય છે. તે બ્રહ્માનાં એક દિવસમાં ચૌદ મનુ ને ચૌદ ઈન્દ્ર તે તુલ્ય રાજ્ય કરીને નાશ પામે

છે. તેનું નામ પ્રથમ નિત્ય પ્રલય કહેવાય છે.

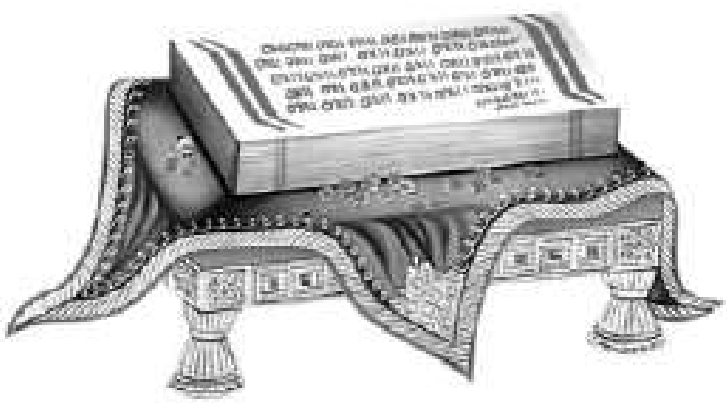
આપણાં વર્ષ આઠ અબજ ને ચોસઠ કરોડ થાય ત્યારે બ્રહ્માની અહોરાત્રી થઈને એક દિવસ થાય છે. તે દિવસ દિવસ પ્રતિ નાશ થાય છે. તેનું નામ બીજો નિમિત્ત પ્રલય કહેવાય છે. એ બ્રહ્માના એક દિવસની અવધિ કહી. એવાં (૧૦૦) સો વર્ષ બ્રહ્મા દેહ રાખે છે. તે બ્રહ્મા દેહ મૂકે ત્યારે ત્રીજો પ્રાકૃત પ્રલય કહેવાય છે.

ચોથો આત્યંતિક પ્રલય થાય છે ત્યારે તો અનંત કોટિ બ્રહ્માંડનો નાશ થાય છે.

ત્રીજો પ્રાકૃત પ્રલય તે બ્રહ્માની આયુષ અવધિનો કીધો. એવા સાડી ત્રણ્ય કોટિ પ્રાકૃત પ્રલય થઈ જાય છે ત્યારે એ જીવ છે તે આવો મનુષ્યદેહ પામ્યો હોય તે ફરીને પાછો સાડી ત્રણ કોટિ પ્રાકૃત પ્રલય કહ્યા એવા થશે ત્યારે ફરીને મોક્ષક્ષેત્રમાં આવો મનુષ્યનો દેહ પામે છે; એટલો ફરીને મનુષ્યદેહ પામવાનો વિલંબ છે.

માટે હે ભાઈ! સૂઝે તો આજ સમજીને મોક્ષના

દાતા જે સદ્‌ગુરુ ને સંત તેનો આશ્રય કરીને તેની આજ્ઞામાં પોતનો દેહ ને ઈન્દ્રિયો ને અંતઃકરણને વર્તાવીને પોતાના આત્માનું શ્રેય કરીને ભગવાનના ધામને પહોંચો ને જો આજ એ વાત નહિ સમજો ને આવો મનુષ્યદેહ મોક્ષના સાધનનું ધામ છે તે વૃથા હારશો તો ફરી પાછો આવો જોગ મળવાનો વિલંબ તો મોરે લખ્યો એટલો છે. એ સિદ્ધાંત વાર્તા છે. સમજુ હોય તે વિચારજો.

પૂજ્ય બેને મંડળના બહેનોને આપેલ પ્રબોધ

- માનવ અને પશુમાં તફાવત માત્ર ધર્મથી છે. માનવીની ક્રિયાઓ વિવેક સહિત હોય છે અને પશુની ક્રિયાઓ વિવેક શૂન્ય હોય છે. મનુષ્ય જેટલો વિવેક, વિનય છોડે એટલો એ પશુ ગણાય.
- મન ફાવે એમ વિષય પાછળ વિકળ થઈને આ ચિંતામણિ તુલ્ય જિંદગી એળે જાય અને મોંઘો માનવ દેહ વેડફાઈ જાય છે; માટે હરિની આજ્ઞામાં રહેતા શીખીએ એટલી વાસના ઓછી થાય અને જેટલો સત્સંગ કરીએ તેટલું આજ્ઞાપાલનનું બળ વધે.
- ભગવાનના આશ્રિત થયા પછી કાંઈક દુઃખ આવે તો વિચાર કરવો કે, મારી કંઈક ભૂલ થઈ હશે. શ્રીજીની આજ્ઞાનો ભંગ થયો હશે.

નહીંતર ભક્તને દુઃખ હોય જ નહીં. પ્રભુને ખરા અંતર નથી પ્રાર્થના કરવી અને ફરી ભુલ ન થાય એની સાવચેતી રાખવી.

- માનવ દેહ અમૂલ્ય છે. આ દેહથી જીવનું શ્રેય સાધી શકાય છે. આજે જગતમાં દેહને અર્થે, સગા સંબંધીઓને અર્થે રળનારા બહુધા જોવા મળે છે; પરંતુ આત્મ કલ્યાણને અર્થે પ્રભુ પ્રસન્નાર્થે નિષ્કામભાવે સેવા કરનારા બહુ ઓછા છે. ભગવાને આપણને પશુતણી પંક્તિ મેલાવી માનવ દેહ તો આપ્યો; હવે તેનો બને તેટલો સદુપયોગ કરી લેવો. ભજન ભક્તિ ખૂબ કરી લેવાં. આંખો બંધ થયા પછી આપણાં આદર્યાં કાર્યો અધવચ્ચે રહેવાનાં છે. માટે સમજુ હોય તેણે આંખો બંધ થાય તે પહેલાં કરવા જેવું કરી લેવું.

- સત્સંગના માર્ગમાં ચાલતાં પોતાનું મન-ઈન્દ્રિયો અને સ્વભાવ જ ગરબડ ઊભી કરે છે. એ મન - ઈન્દ્રિયોને સત્સંગ સેવામાં લગાડીને સ્વભાવ સુધારવાનો સતત પ્રયત્ન કરવો.
- સત્સંગમાં પોતાનું ડહાપણ મૂકીને ચાલે તો સૌનો રાજીપો મળે. જીવને પોતાનું ડહાપણ ડોળવાનું ખૂબ તાન રહે છે તેથી સત્સંગમાં આગળ વધી શકતો નથી.
- ભગવાનમાં અખંડ વૃત્તિ રાખવી.
- ભગવાનને સર્વોપરી જાણવા.
- જીવપ્રાણી માત્રમાં ભગવાન જોવા.
- કોઈનો ક્યારેય અવગુણ ન લેવો.
- દેહ રૂપ ભુલી આત્મરૂપે વર્તવું.
- બીજાના ગુણ જોવા પોતાના દોષ જોવા.
- શ્રીહરિના દરેક કાર્યમાં સાવધાન રહેવું.

- દરેક વાતનો સાર ભગવાનની મૂર્તિ છે.
- ભગવાનને મુકીને બીજે પ્રીતિ ન રાખવી.
- સાધુતા રાખવી તે મોટામાં મોટો ગુણ છે.
- મૂર્તિ વિના બીજું ચિંતવન ન કરવું નહીંતર દેહ ધરવો પડે.
- મૂર્તિ આત્મામાં રહે ત્યારે સર્વત્ર મહારાજ રહે છે.
- ભગવાનની મૂર્તિ સર્વનો આધાર છે.
- મૂર્તિને લઈને સર્વે સુખીયા છે.
- સદા આનંદમાં રહેવું.

રાગઃ ગરબી - કિર્તન ૧

જનમ સુધાર્યો રે હો મારો,
મળિયા નટવર નંદ દુલારો;
કરુણા અતિશે રે હો કીધી,
ભવજળ બૂડતાં બાંય ગ્રહી લીધી ૧
મુજ પર અટળક રે હો ઢળિયા,
કરુણા કરી ઘેર બેઠા મળિયા ૨
મન દૃઢ કરિયું રે હો મોરારી,
હવે હું થઈ રહી જગથી ન્યારી ૩
આનંદ ઉરમાં રે હો ભારી,
શિર પર ગાજે ગિરિવર ધારી ૪
નિરભે નોબત રે હો વાગી,
કહે મુક્તાનંદ ભ્રમણા ભાગી ૫

રાગ : લાવણ - કિર્તન ૧

સહજાનંદ કે દર્શન કરકે, મગન ભયે સબ ગુરુજ્ઞાની;
અદ્‌ભુત રૂપ વિચારત મનમેં,
નહિ આવે મુખસે બાની...ટેક ૦
અનંત કોટિ જા કે ચરન પરત હૈ, બ્રહ્મમહોલ કે સુખઆની;
સો હરિ કો હમ પ્રગટ બતાવે,
ભેદ વિના ભટકત પ્રાની...સ૦ ૧
કોટિ વિષ્ણુ બ્રહ્મા કર જોડી, શંકર કોટિ સુરત આની;
શારદ શેષ નારદ યું પ્રણવે,
નહિ માનવ નર અભિમાની...સ૦ ૨
નિઃસ્વાદી નિસ્પૃહી નિર્લોભી, નિષ્કામી જન નિર્માની;
પાયો ભક્તિ પદારથ મોટો,
તન મન કીનો કુરબાની...સ૦ ૩
પરબ્રહ્મ પૂર્ણ પુરુષોત્તમ, સ્વામિનારાયણ સુમરાની;
સુખાનંદ શરણે સુખ પાયો,
ભજન ભરૂંસા ઉર આની...સ૦ ૪

રાગ : સામેરી - કિર્તન ૧

સહજાનંદ સિન્ધુ રે, આજ મારે ઊલટ્યા રે;
ભાંગી મારી ભવોભવની ભૂખ,
કંગાલ ને પણું રે, બાઈ મારું કાઢિયું રે;
દૂર કીધું દારીદર ને દુઃખ... સહજાનંદ ટેક
આનંદની લહેરું રે, તેમાં અતિ ઘણી રે,
મરજીવા કરે છે માંયે મોજ,
મુઠડીને ભરી રે, જેણે મુક્તાફળની રે;
ભાંગી બેઠા જન્મ મરણ ભોજ... સહજાનંદ ૧
નવનિધિની રે, નથી મારે વાંછના રે;
સિદ્ધિ તે સામું શીદ હવે જોય,
સરવેનું કારણ રે, મળિયા ચિંતામણિ રે;
હવે જે જે ચિંતવીયે તે હોય... સહજાનંદ ૨
અનાથ અભાગી રે, બાઈ જો અમે નહિ રે;
અમે છૈયે સભાગિયા શાહુકાર,
રંક ટાળીને રે કીધા અમને રાજવી રે;
દીન ટાળી કીધા છે જો દાતાર... સહજાનંદ ૩

માલ અતોલ રે, બાઈ અમ પાસળે રે;
તેણે હું તો મગન રહું મન માંય,
નિષ્કુળાનંદ રે, આનંદ અતિ ઘણો રે;
સઈ કયે કહું સુખતણી જો સીમાય... સહજાનંદ ૪